

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KOMUNIKĀCIJAS STUDIJU NODAĻA

Ingus Bērziņš

**Interneta diskusijas un publiskā sfēra:
iespaida izvērtējums Latvijas gadījumu studijās**

Promocijas darbs

Promocijas darbs izstrādāts
komunikācijas zinātnes doktora zinātniskā grāda iegūšanai
komunikācijas zinātnes nozarē, komunikācijas teoriju apakšnozarē

Darba zinātniskā vadītāja: *Dr. paed.* prof. Inta Brikše

Rīga, 2012

Anotācija

Promocijas darba mērķis ir noskaidrot, kādu iespaidu uz postkomunistiskas valsts publisko sfēru rada interneta diskusiju fenomens – šo diskusiju pavērtās iespējas veicināt pilsoņu plašu un nepastarpinātu līdzdalību aktuālu sabiedrības dzīves jautājumu apspriešanā. Balstoties uz vācu sociologa Jirgena Hābermāsa publiskās sfēras teorētisko ietvaru un tā attīstību, kā arī uz postkomunisma sabiedrību studijām, darbā pētīts, kādas teorētiskās pieejas būtu piemērotākās un auglīgākās Latvijas interneta diskusiju analīzei. Vērtēta arī interneta saistība ar tradicionālo mediju vidi, plašākiem sabiedriskiem un politiskiem procesiem. Lai noskaidrotu, kā Latvijā interneta vidē notiek viedokļu apmaiņa un jaunu viedokļu veidošanās par politiski un sociāli būtiskiem jautājumiem, kā arī, cik lielā mērā šāda viedokļu apmaiņa spēj ietekmēt plašāku publisko sfēru un arī valsts pārvaldes institūciju lēmumus, ir veikts empīrisks pētījums, kura pamatā ir trīs gadījumu studijas.

Atslēgvārdi: publiskā sfēra, interneta diskusijas, postkomunistiskās sabiedrības, Latvija, gadījuma studijas.

Promocijas darbs izstrādāts ar Eiropas Sociālā fonda Darbības programmas papildinājuma 1.1.2.1.2. apakšaktivitātes „Atbalsts doktora studiju programmu īstenošanai” projekta „Atbalsts doktora studijām Latvijas Universitātē” finansiālu atbalstu.

Saturs

Apzīmējumi un saīsinājumi	4
Tabulu saraksts	5
IEVADS	6
Problēmas aktualitātes pamatojums	6
Darba teorētiskā perspektīva	10
Promocijas darba mērķi un uzdevumi	13
Pētījuma objekts, priekšmets un pētnieciskie jautājumi	15
Promocijas darba struktūra	16
Pētījuma rezultāti publikācijās	18
1. PUBLISKĀ SFĒRA UN KOMUNIKĀCIJAS PRAKSES ATTĪSTĪBA	20
1.1. Publiskā sfēra	21
1.1.1. Galvenie jēdzieni	21
1.1.2. Publiskās sfēras transformācija, plurāla publiskā sfēra, tās subsfēras	24
1.1.3. Plurāla publiskā sfēra Latvijā un citās postkomunisma valstīs	40
1.2. Interneta diskusijas	48
1.2.1. Galvenie jēdzieni	50
1.2.2. Interneta diskusijas kā subsfēras publiskajā sfērā	52
1.2.3. Interneta diskusijas Latvijā un citās postkomunisma valstīs	66
2. INTERNETA DISKUSIJU EMPĪRISKĀS ANALĪZES METODOLOĢIJA	73
2.1. Izvēlēto gadījumu nozīmīgums pētniecībai	75
2.2. Gadījuma studiju metodes piemērotība efektīvam pētījumam	78
2.3. Interneta diskusiju pētniecības piemēri un izmantojamie kritēriji	81
2.4. Metodes trīs Latvijas gadījumu analīzē	87
2.5. Datu lauka apraksts	92
3. PĒTĪJUMS PAR INTERNETA DISKUSIJĀM LATVIJĀ	106
3.1. Diskusijas kā plurālas publiskās sfēras subsfēras	107
3.1.1. Interneta diskusiju un laikrakstu mijiedarbība	107
3.1.2. Diskusiju dalībnieku pašizpratne par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru	117
3.1.3. Virzība uz diskusiju mērķi	128
3.2. Diskusiju kvalitātes atbilstība publiskās sfēras ideālam	140
3.2.1. Racionalitāte kā diskusijas satura kvalitātes rādītājs	140
3.2.2. Aktivitāte kā debašu atvērtības un viedokļu daudzveidības nosacījums	149
3.2.3. Jaunā saziņas medija iespēju izmantošana	158
3.3. Rekomendācijas turpmākiem pētījumiem un komunikācijas praksēm	168
SECINĀJUMI	173
Izmantotās literatūras saraksts	177
Pielikumi atsevišķā sējumā	

Saīsinājumi un apzīmējumi

ASV – Amerikas Savienotās Valstis

BBC – Lielbritānijas sabiedriskais medijs *British Broadcasting Corporation*

ES – Eiropas Savienība

et al. – (no latīņu *et alia*) un citi

I.B. – Ingus Bērziņš, autora paskaidrojumi

IP – interneta protokols, sistēma interneta pieslēguma identificēšanai

KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs

KNL – Latvijas Televīzijas raidījums „Kas notiek Latvijā?”

LA – „Latvijas Avīze”

„Lielie” – iniciatīvas grupa Rīgas Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas atbalstam

„Lietussargi” – iniciatīvas grupa KNAB vadītāja Alekseja Loskutova atbalstam

MK – Ministru kabinets

NRA – „Neatkarīgā Rīta Avīze”

NVO – nevalstiskā organizācija

RBKUS – Rīgas Bērnu klīniskā universitātes slimnīca

TV – televīzija

u.c. – un citi

u.tml. – un tamlīdzīgi

utt. – un tā tālāk

Tabulu saraksts

1. tabula	Kritēriji interneta diskusiju analīzei
2. tabula	Vēstkopa „Lielie”: tēmu veidi
3. tabula	Vēstkopa „Par godīgu politiku”: vēstuļu veidi
4. tabula	Atsauksmes pie „Delfi” rakstiem: atsauksmju veidi
5. tabula	Vēstkopa „Lielie”: korupcijas skandālam veltīto vēstuļu veidi
6. tabula	Vēstkopa „Par godīgu politiku”: dalībnieku aktivitāte
7. tabula	Atsauksmes pie „Delfi” rakstiem: autoru struktūra
8. tabula	Atsauksmes pie „Delfi” rakstiem: autoru aktivitāte
9. tabula	Vēstkopa „Lielie”: dalībnieku aktivitāte
10. tabula	Trīs diskusiju savstarpējais salīdzinājums

IEVADS

Problēmas aktualitātes pamatojums

Promocijas darbā pētītas interneta diskusijas Latvijā kā postkomunistiskā sabiedrībā un aplūkots šā jaunā komunikācijas fenomena iespaids uz publisko sfēru.

Tēmas izvēli un aktualitāti noteikusi mūsdienu situācija pasaulē kopumā un arī Latvijā. Ar katru gadu aug to interneta lietotāju skaits, kuri izmanto jaunās saziņas iespējas, lai iesaistītos publiskajā un privātajā komunikācijā. Attīstās gan jaunās saziņas tehnoloģijas, gan arī pieaug lietotāju prasmes atrast komunikācijas kanālus un lietot tos ne tikai tādēļ, lai apmainītos ar domām un idejām interneta forumos, ziņu portālu komentāros, sociālo tīklu un blogu lapās, e-pastu vēstkopās, bet arī tādēļ, lai ar e-pārvaldes instrumentu starpniecību sazinātos un kārtotu praktiskus jautājumus ar publisko pārvaldi, izmantotu e-finanšu pakalpojumus, apmierinātu savas privātās dzīves un kultūras vajadzības, izklaidētos, lejuplādējot mūziku un filmas, iegūtu draugus, kā arī eksponētu savas privātās dzīves norises dažādos multimedialos veidos. 2011. gada nogalē 68,2% Latvijas ekonomiski aktīvo iedzīvotāju lietoja internetu, un tas ir augsts rādītājs, ja samērojam ar Eiropas valstu caurmēra statistiku.¹ Tātad pētījumi par Latvijas sabiedrības un interneta attiecībām ir pamatoti un saistoši arī starptautiskā mērogā.

Šo procesu novērtējumam kā akadēmiskajā jomā, tā arī ikdienas dzīvē ir visai plaša amplitūda – no slavinājumiem par publiskās sfēras atdzimšanu līdz skepei par to, ka internets vēl izteiktāk veicina jau pirms tā rašanās novērotos publiskās informācijas komercializācijas un fragmentācijas procesus.

Komunikācijas studijās internetu visai bieži analizē ar Jirgena Hābermāsa (*Jürgen Habermas*) darbā „Publiskās sfēras strukturālās izmaiņas: Buržuāziskās sabiedrības kategorijas pētījums” (*„The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society”*) definētā *publiskās sfēras* jēdziena palīdzību (Habermas, 1989). Tiek uzskatīts, ka šis ir viens no nozīmīgākajiem darbiem 20.

¹ <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm#europe>. Aplūkots 20.09.2011.

gadsimta sociālo zinātņu jomā, kas atstājis būtisku iespaidu uz turpmāko komunikācijas procesu un masu mediju pētniecību.

Publisko sfēru „vislabāk var aprakstīt kā ideju un uzskatu komunikēšanas tīklu, kas filtrē un sintezē dažādas komunikācijas plūsmas” (Habermas, 1992a: 360). Ja publisko sfēru saprotam kā ietvaru, bet tās būtību – kā komunikēšanas tīklu, tad šī priekšstata lietojums ir visnotaļ piemērots arī interneta pētīšanai, jo internets – gluži tāpat kā pati publiskā sfēra – ir tīkls. Tiek uzskatīts, ka interneta sniegtās jaunās iespējas piedāvāt iedzīvotājiem idejas, apmainīties ar viedokļiem par tām, nonākt pie konsensa, virzīt šīs idejas valsts varas institūciju akceptēšanai – tas ir līdz šim nepieredzēts impulss publiskās sfēras kvalitātes attīstībai (Froomkin, 2004; Gripsrud, 2009; Rasmussen, 2009 u.c). Interneta iespaids uz publisko sfēru sasaucas arī ar paša Hābermāsa uzskatiem, ka politiskā plurālisma principu realizācijai nepieciešama „neformāla komunikācijas plūsma no publiskajām sfērām, kas atvērtas visiem politiskajiem spēkiem un pilsoņiem” (Habermas, 1996: 171).

Diemžēl daudzi empīriskie pētījumi parādījuši, ka šie teorētiski iespējamie publiskās sfēras kvalitātes uzlabošanas veidi praksē tomēr neīstenojas, tāpēc internets, iespējams, var ne tikai mazināt, bet – gluži pretēji – arī vairot tās problēmas, kuras asi kritizējis Hābermāss: runa ir par komercializāciju, trivializāciju, fragmentāciju u.tml. Skeptisko viedokli pārstāvošā zinātnieku nometne uzskata – internets kā jauna tehnoloģija nenovērš iepriekšējos komunikācijas prakses trūkumus, bet ir radījis arī jaunu vilšanos, ka nav devis „jaunu, transformētu jau eksistējošās publiskās sfēras versiju” (Bohman, 2004: 51).

Viedokļu daudzveidību vēl vairāk pastiprina tas, ka praksē daudzi iepriekšējie pieņēmumi zaudē pamatu. Piemēram, starptautiskā biznesa intereses ir palielinājušas jauno tehnoloģiju lietotāju skaitu arī valstīs, kur ilgstoši bijusi liela plaisa starp informācijas ziņā bagātajiem un nabagajiem. Tādas postkomunisma valstis kā Latvija un Igaunija interneta lietotāju īpatsvara ziņā jau sen ir apsteigušas daudzas „vecās Eiropas” valstis, piemēram, Spāniju, Itāliju, Portugāli. Tas pats sakāms arī par interneta lietotāju prasmēm – piemēram, internetbankas lietošanu. Globālā līmenī nozīmīgākais pierādījums tam, ka dogmatiskā pieeja digitālās plaisas idejai brūk, ir 2011. gada „Facebook revolūcijas” arābu valstīs.

Publiskajā sfērā sastopas daudzi viedokļi, pat radikāli pretēji, jo ar masu mediju informācijas telpu asociējamās centralizētas publiskās sfēras nozīme sabiedrības dzīvē mazinās. Tendences liecina, ka publiskās sfēras izpratnē lietderīgi orientēties uz daudzveidību (pluralitāti) – vairākām līdzeksistējošām publiskās sfēras subsfērām jeb alternatīvām publikām, jo praksē vairs nav atrodamī visaptverošu, viendabīgu, politiski aktīvu un pilsoniski atbildīgu publiskās sfēras modeļu paraugi.

Virkne pētījumu tradicionālajās rietumu demokrātijās pierāda, ka cilvēki, kuri lasa vairāk avīžu, skatās vairāk TV un sērfo internetā, vienlaikus arī ir zinošāki, vairāk uzticas valdībai un līdzdarbojas politiskajos procesos (Norris, 2000; Pavlik, 2008, Papacharissi, 2010 u.c.) Tā ir būtiska savstarpēja sakarība – jo intensīvāk cilvēki lieto masu medijus, jo aktīvāk viņi spēj iesaistīties interneta diskusijās. Šajā aspektā interneta laikmetā būtiski pastiprinājusies aktīvās auditorijas loma. Tāpēc interneta piedāvātās pilsoņu savstarpējās komunikācijas platformas var paplašināt demokrātijas iespējas (Shane, 2004; Mossberger et al., 2008 u.c.).

Pilsoniskās līdzdalības procesiem ir tendence aktivizēties būtisku notikumu brīžos, un to neapšaubāmi veicina internets, jo tas vairo iespējas katram indivīdam paust tūlītēju un tiešu attieksmi, kā arī izteikt savu viedokli (Pavlik, 2008). Taču šo aktivitāti ļoti bieži pavada agresija, ko veicina anonimitātes iespējas internetā (Papacharissi, 2004; Witschge, 2008), īpaši jau postkomunistiskajās sabiedrībās, kuras jau tāpat tiek uzskatītas par piemēriem zelai pilsoņu komunikācijas kompetencei (Matay & Kaposi, 2008).

Tieši plurāla publiskā sfēra ir piemērots modelis tam, lai analizētu komunikācijas procesus Latvijā kā postkomunistiskā sabiedrībā, jo par vienotu, gadsimtu garumā attīstījušos publisko sfēru Latvijā runāt nevar. Pirmkārt, pētnieki joprojām nav vienprātīgi, vai postkomunistiskais pārejas periods beidzies un vai demokratizācija bijušajās komunisma bloka valstīs ir notikusi (Gill, 2002; Sparks, 2008). Otrkārt, lai arī kādā demokratizācijas stadijā atrastos postkomunistiskās sabiedrības, vairums zinātnieku uzskata, ka šajās sabiedrībās ir zema pilsoniskā kompetence (Sztompka, 1993), citiem vārdiem, publiskā sfēra ir vāja. Arī paši postkomunistisko valstu zinātnieki (piemēram, Jakubowicz & Sukosd, 2008; Lauk, 2008) norāda uz vājo masu mediju sistēmu un to, ka demokratizācija veiksmīgi notikusi formālā līmenī (valsts pārvaldes institūcijas, tiesu vara, cilvēktiesību ievērošana), bet ne sabiedrības izpratnē (pilsoniskā līdzdalība, diskursa

kompetences). Tātad – kāds ir internetā notiekošās komunikācijas iespaids uz publisko sfēru Latvijā, tās subsfērām? Vai tā uzlabo publiskās sfēras kvalitāti, vai pasliktina? Atbildes meklētas šajā promocijas darbā.

Latvijā pagaidām ir maz pētīta interneta nozīme komunikācijā par būtiskiem politiskiem un sociāliem tematiem. Šis faktors stimulēja nepieciešamību izvēlēties tēmu, kuras novitāte spētu dot ieguldījumu Latvijas sociālo zinātņu pētniecībā kopumā un komunikācijas zinātnē jo īpaši un detalizēti.

Pēdējos gados Latvijā novērojama tendence pētīt interneta lomu publiskajā komunikācijā caur politikas zinātnes prizmu. Nesen ir aizstāvēti divi promocijas darbi – Visvalža Valtenberga „Interneta politiskās komunikācijas nozīme atklātības un demokrātijas attīstībā” (Valtenbergs, 2010) un Andreja Berdņikova „Jauno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju ietekme uz protestu kustību darbību” (Berdņikovs, 2010).

Arī komunikācijas prakse publiskās sfēras teorētiskajā kontekstā Latvijā līdz šim ir maz pētīta. Kā piemērus var nosaukt profesores Intas Brikšes rakstus „Publiskās sfēras attīstība Latvijā: Individā un interneta aspekts” (Brikše, 2002) un „Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: perestroikas un glastnostj aspekts Latvijā (1985–1990)” (Brikše, 2005).

Rezumējums: pētot dažādus komunikācijas gadījumus internetā un konceptuālai skaidrībai uztverot tos kā plašākas publiskās sfēras subsfēras, iespējams aprakstīt, analizēt un izvērtēt, kā plurālas publiskās sfēras apstākļos postkomunistiskā sabiedrībā iedzīvotāji spēj vai nespēj izvirzīt idejas, apmainīties ar viedokļiem par tām, izveidot kopēju nostāju, panākt tās parādīšanos plašākā publiskā sfērā un valsts pārvaldes institūciju dienaskārtībā.

Promocijas darba izstrāde notiek kopš 2007. gada. Tēmas izvēlē un pētniecisko jautājumu definēšanā būtiska loma ir interneta komunikācijas un – jo īpaši – diskusiju prakses attīstībai Latvijā, ko autors iepazīnis ne tikai akadēmiskajā pētniecībā, bet arī vairāk nekā desmit gadus strādājot galvenā redaktora amatā ziņu portālā „Delfi”.

Darba teorētiskā perspektīva

20. gadsimta astoņdesmito gadu nogalē angļu valodā tika iztulkots Hābermāsa 1962. gadā iznākušais darbs „Publiskās sfēras strukturālās izmaiņas: Buržuāziskās sabiedrības kategorijas pētījums” („*Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*”). Kopš tā laika par *Öffentlichkeit* jeb *public sphere*, jeb publisko sfēru sāka diskutēt ne tikai vācu valodā runājošā akadēmiskā kopiena, bet daudz plašākas zinātnieku aprindas, un tā ir kļuvusi par vienu no centrālajām tēmām sociālo zinātņu diskusijās (piemēram, Holub, 1991; Calhoun, 1992, vēlāk – Dahlgern & Sparks, 1997; Hill & Montag, 2000; Bennett & Entman, 2001, Crossley & Roberts, 2004). Lai gan minētais Hābermāsa darbs ir saņēmis plašu un asu kritiku, tomēr publiskās sfēras teorētiskais ietvars ir stabils un joprojām aktuāls. To plaši izmanto, lai analizētu komunikācijas procesu, gan arī piesauc kā metaforu, kas raksturo demokrātisku un visiem pieejamu komunikācijas telpu.

Promocijas darba izstrādē apzināti visai daudzveidīgie skatpunkti publiskās sfēras definēšanā. To autori gan attīsta Hābermāsa konceptuālās pieejas, gan kritizē vai noliedz tās, bet būtībā savas idejas balsta uz sākotnējo izpratni.

Būtiskākie no autoriem, kas transformējuši skatu uz publiskās sfēras jēdziena izmantojumu komunikācijas fenomenu aprakstīšanai ir Pēters Dālgrēns (*Peter Dahlgren*), Nensija Freizere (*Nancy Fraser*), Seila Benhabiba (*Seyla Benhabib*), Lānss Benets (*Lance W. Bennett*), Džeimss Karans (*James Curran*), Kolins Spārkss (*Colin Sparks*), Pipa Norisa (*Pippa Norris*) un citi, kuru teorētiskās pieejas un secinājumi salīdzināti, analizēti un savstarpēji novērtēti promocijas darbā.

Promocijas darba pamatā ir Lundas Universitātes profesora Pētera Dālgrēna piedāvātais **plurālas publiskās sfēras modelis** ar vairākām subsfērām, kas spēj izskaidrot komunikācijas prakses postmodernos apstākļos. Šis modelis izklāstīts vairākos Dālgrēna darbos, arī krājumā „Komunikācija un pilsoniskums. Žurnālistika un publiskā sfēra” („*Communication and Citizenship. Journalism and the Public Sphere*”, 1997), kuru Dālgrēns rediģējis kopā ar britu mediju pētnieku Kolinu Spārksu. Šajā krājumā Dālgrēns

sistematizē vispārējās nostādnes, pamatojot perspektīvu, kādā mūsdienās iespējams piemērot publiskās sfēras teorētisko ietvaru.

Nozīmīgs ir amerikāņu profesores Nensijas Freizeres ieguldījums publiskās sfēras daudzveidīgo izpratņu sistematizācijā. Viņa izveidojusi postmodernās publiskās sfēras modeļa jēdzienu, iekļaujot tajā Hābermāsa sākotnējā priekšstatā neietvertas publiskās sfēras pastāvēšanas formas. Promocijas darba teorētisko nostādņu pamatā ir arī N. Freizeres raksts „Domājot citādi par publisko sfēru: Papildinājums pašreizējās demokrātijas kritikai” (*„Rethinking the Public Space: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy”*) Kreiga Kalhūna rediģētajā nozīmīgajā krājumā „Hābermāss un publiskā sfēra” (*„Habermas and the Public Sphere”*), kas izdots 1992. gadā, un kura pēcvārdā Hābermāss izklāsta savu atbildes viedokli uz vairāku kritiķu iebildumiem.

No jaunākajiem jēdziena attīstībai nozīmīgiem autoriem jāmin briti Niks Kroslijs (*Nick Crossley*) un Džons Robertss (*John M. Roberts*), kā arī Sonja Livingstone (*Sonia Livingstone*), amerikāņu profesore Zizī Papačarisi (*Zizi Papacharissi*), holandiešu pētnieks Rūds Kopmans (*Ruud Koopmans*), šobrīd Upsalas Universitātē strādājošais austrietis Kristians Fukss (*Christian Fuchs*) un citi.

Rūds Kopmans kopā ar Polu Stetemu (*Paul Statham*) rediģētajā krājumā „Eiropas publiskās sfēras izveide” (*„The Making of A European Public Sphere”*) konceptualizē publiskās sfēras īpašības laikā, kad izzūd konkrētas nacionālās robežas, kas Hābermāsam bija viens no obligātiem ietvariem, lai, veidojot publisko sfēru, varētu pastāvēt kopīgas pilsoņu intereses. Savukārt Papačarisi savā 2010. gada grāmatā „Privātā sfēra: Demokrācija digitālajā laikmetā” (*„The Private Sphere: Democracy in a Digital Age”*) apkopojusi viedokļus par to, kā mainījušies priekšstati par publiskā un privātā nošķirumu Hābermāsa izpratnēs.

Ņemot vērā Latvijas specifiku, promocijas darba teorētiskajā perspektīvā tiek analizēts arī postkomunistisko sabiedrību fenomens un šo sabiedrību īpatnības, saistot tās ar publiskās sfēras un tās pluralitātes studijām.

Postkomunisma raksturojumā nozīmīgs ir Grēma Gila (*Graeme Gill*) 2002. gadā publicētais darbs „Demokrācija un postkomunisms. Politiskās pārmaiņas

postkomunistiskajā pasaulē” („*Democracy and Post-Communism. Political Change in the Post-communist World*”), kā arī Ričarda Andersona (*Richard Anderson*) un kolēģu 2001. gadā izdotā grāmata „Postkomunisms un demokrātijas teorija” („*Postcommunism and the Theory of Democracy*”). Šajos darbos postkomunisma sabiedrības tiek definētas kā pārejas sabiedrības, un šo pārejas procesu mērķis ir demokratizācijas pabeigšana jeb demokrātijas konsolidācija. Tiek uzskatīts (piemēram, Sztompka, 1993; Howard, 2003 u.c.), ka demokratizācija ir notikusi formālā valsts institūciju līmenī, bet ne sabiedrības izpratnē par to, kā ikvienam pilsonim būtu jāiesaistās visai sabiedrībai aktuālu jautājumu apspriešanā un jāmobilizējas sociālām un politiskām aktivitātēm. Publiskā sfēra šajās valstīs, tostarp arī Latvijā, tiek vērtēta kā vāja.

Līdzās plurālas publiskās sfēras modelim promocijas darbā tiek analizēts interneta un – specifiskāk – interneta diskusiju iespaids uz citām publiskās sfēras subsfērām, piemēram, masu medijiem, uz lēmumu pieņemšanu kopējā jeb „plašajā” publiskajā sfērā, kā arī to devums debašu kvalitātei kā ideālas publiskās sfēras iezīmei. Analizējot interneta iespaidu uz publisko sfēru, Kristiāns Fukss grāmatā „*Internets un sabiedrība: Sociālā teorija informācijas laikmetā*” („*Internet and Society: Social Theory in the Information Age*”), kas veltīta internetā notiekošo procesu teorētiskai konceptualizācijai, secina, ka interneta potenciāls atdzīvināt publisko sfēru netiek izmantots, un tāpēc internets ar savām jaunajām iespējām vēl vairāk padziļina jau pirms tam pastāvējušo publiskās sfēras komercializāciju, fragmentāciju, trivializāciju u.tml. (Fuchs, 2008). Būtiski kritiskās nometnes pārstāvji ir arī Rabia Karakaja (*Rabia Karakaya*), Roberts Makčesnijs (*Robert McChesney*), Linkolns Dālbergs (*Lincoln Dahlberg*), zināmā mērā arī Pēters Dālgrēns. Viņu argumenti šajā promocijas darbā tiks analizēti sīkāk.

Pretēji skeptiķiem tādi pētnieki kā Antje Gimlere (*Antje Gimpler*), Pīters Šeins (*Peter Shane*), Justeins Gripsruds (*Jostein Gripsrud*) un citi uzsver interneta kā publiskās sfēras atdzimšanas veicinātāja lomu. Šeins 2004. gadā savā rediģētajā krājumā „*Demokrācija tiešsaistē: Interneta sniegtās perspektīvas politiskajai atdzimšanai*” („*Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*”) norāda, ka internets sniedz pilsoņiem dialoga un plašāka foruma iespējas, un tehnoloģiju jaunās perspektīvas var mainīt mediju dabu, tuvinot tos sākotnējām publiskās sfēras izpratnēm. Savukārt Gimleres 2001. gada raksts „*Deliberatīvā demokrācija, publiskā sfēra*

un internets” (*„Deliberative Democracy, the Public Sphere and the Internet”*) konceptualizē plašās publiskās sfēras jeb perifērijas un centrālās publiskās sfēras jēdzienus, piedāvājot nemērīt interneta lietošanu kopumā kā publiskai sfērai atbilstošu vai neatbilstošu. Šāds dalījums apcerēts arī Karenas Mosbergeres, Kerolainas Tolbertas un Ramonas Maknīlas (*Karen Mossberger, Caroline Tolbert, Ramona McNeal*) 2008. gadā rediģētajā krājumā „Digitālais pilsoniskums: Internets, sabiedrība un līdzdalība” (*„Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation”*), Gripsruda 2009. gada rakstā „Publiskās sfēras digitalizācija: Divas galvenās tēmas” (*„Digitising the Public Sphere: Two Key Issues”*), kā arī jau minētajā Papačarisi 2010. gada monogrāfija *„The Private Sphere. Democracy in a Digital Age”*.

Līdz šim akadēmiskajā literatūrā ir maz pasaules līmenī nozīmīgu publikāciju, kurās būtu aplūkota interneta ietekme specifiski postkomunistiskā publiskajā sfērā, lai gan, piemēram, Epa Lauka, Karols Jakubovičs (*Epp Lauk, Karol Jakubowicz*) un citi autori norāda uz interneta iespējamo pozitīvo lomu laikā, kad masu mediju sistēmas postkomunisma valstīs arvien vājāk spēj pildīt publiskās sfēras funkcijas. Savukārt Monika Mātai un Ildiko Kapoši (*Mónika Mátay, Ildikó Kaposi*), kā arī Marija Barkardijeva (*Maria Barkardijeva*) pēdējos gados publicējušas interesantus empīriskos pētījumus par interneta saziņas lietošanu politiskajā komunikācijā postkomunisma valstīs.

Tādējādi šis promocijas darbs turpina attīstīt publiskās sfēras teorētisko izpratņu analīzi, bet tajā ir arī novitāte, proti, analizējot publisko sfēru postkomunisma sabiedrībā Latvijā un interneta diskusiju iespaidu uz to.

Promocijas darba mērķi un uzdevumi

Promocijas darba **mērķi** ir apzināt un sistematizēt teorētiskās izpratnes par interneta iespaidu uz plurālas publiskās sfēras kvalitāti, tostarp tādās postkomunistiskās sabiedrībās, kāda ir Latvija, kā arī, analizējot empīriskos datus, izpētīt un vispārināt konkrētās gadījuma studijās iegūtos priekšstatus par interneta diskusiju lomu publiskās sfēras procesos Latvijā.

Lai sasniegtu minētos mērķus, noteikti trīs galvenie promocijas darba **uzdevumi**. Pirmie divi ir veicami darba teorētiskās daļas izstrādē, trešais – empīrisko datu analīzē.

1. Publiskās sfēras teorētiskā ietvara attīstības analīze.

Kā laikā, kopš Jirgens Hābermāss radīja publiskās sfēras teorētisko ietvaru, ir mainījušies teorētiskie priekšstati par to, kas ir publiskā sfēra, un kā šo ietvaru izmanto komunikācijas prakšu pētīšanā? Kā publiskās sfēras izpratnes un tās plurālais modelis var noderēt, raksturojot komunikācijas procesus postkomunistiskās sabiedrībās?

2. Izpratnes par internetu publiskās sfēras kontekstā un to analīze.

Kā internets ietekmēs publisko sfēru, ja tam piemīt daudzas īpašības, kas polarizējas atkarībā no tā, kā tas tiek lietots? Vai komunikācijas prakses internetā spēj atdzīvināt publisko sfēru? Kā saziņas procesi internetā, it īpaši postkomunistiskās sabiedrībās, saistāmi ar plurālas publiskās sfēras modeli?

3. Latvijas interneta vidē notiekošo diskusiju satura un mijiedarbības ar plašāku publisko sfēru analīze, izmantojot trīs pilsonisko aktivitāšu gadījumus.

Autors izvēlējās Latvijas apstākļos aprobēt atsevišķu pētnieku (Wilhelm, 2000; Papacharissi, 2004; Witschge, 2008, Matay & Kaposi, 2008) pieeju pētīt atsevišķas komunikācijas prakses interneta diskusijās un to iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti. Tas tiek darīts,

1) analizējot diskusijas kā plurālas publiskās sfēras subsfēras, ieskaitot dalībnieku pašizpratni par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru;

2) analizējot diskusiju saturu un noskaidrojot, vai tas atbilst Hābermāsa izpratnei par racionālām, uz vienošanos un mērķa sasniegšanu vērstām debatēm.

Latvijas apstākļos tika izraudzītas trīs gadījuma studijas – interneta diskusiju piemēri: 1) vēstkopa „Par godīgu politiku”, kas protestēja pret valdības vēlmi atlaist amatpersonu Alekseju Loskutovu; 2) lasītāju atsauksmes (komentāri), kas tika pausti vienas nedēļas laikā, proti, no 2009. gada 5. janvāra līdz 13. janvārim pie tiem populārākajā tiešsaistes ziņu medijā „Delfi” publicētajiem rakstiem, kuri veltīti ziņām par gaidāmo protesta pasākumu Doma laukumā; 3) vēstkopa „Lielie bērnu slimnīcai”, kas koordinēja dažāda veida palīdzību Rīgas Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai.

Konkrētie piemēri tika analizēti, jo tie katrs savā īpatnā veidā raksturoja Latvijā notiekošo interneta diskusiju mijiedarbību ar plašāku publisko sfēru. Latvijas komunikācijas prakšu novērojumi ļāva pieņemt, ka pirmā diskusija varētu vislabāk raksturot interneta diskusiju kā ietekmīgu politiskās dzīves veidotāju, otrā diskusija varētu vislabāk raksturot ļoti plaši pieejamu un populāru, bet politisko praksi neietekmējošu diskusiju, savukārt trešā diskusija varētu vislabāk demonstrēt interneta piedāvāto jauno saziņas iespēju izmantošanu noteiktu mērķu sasniegšanai.

Pētījuma objekts, priekšmets un pētnieciskie jautājumi

Pētījuma objekts ir Latvijas aktuāliem sabiedrības dzīves jautājumiem veltītu interneta diskusiju kā plurālas publiskās sfēras subsfēru iespaids uz plašāku Latvijas publisko sfēru, savukārt **pētījuma priekšmets** – komunikācijas prakse, kuras dēļ par šādu iespaidu var runāt – proti, diskusiju mijiedarbība ar plašāku publisko sfēru, un diskusiju kvalitāte.

Pētījuma priekšmets tika operacionalizēts empīriskos datos – trīs interneta diskusijās, kuras, sākotnēji izvērtējot to īpašības, hipotētiski liecināja, ka iespējams iegūt kontrastējošas liecības par mūsdienu Latvijas interneta komunikāciju:

1) Vēstkopa „Par godīgu politiku” jeb „Lietussargi” darbojās no 2007. gada novembra līdz 2009. gada janvārim, un tajā tika nosūtītas 137 e-pasta vēstules. To izveidoja mediju darbinieki (tostarp vadoši), uzņēmēji, intelektuāļi un nevalstisko organizāciju pārstāvji, lai koordinētu savu darbību, protestējot pret valdības vēlēšanos atlaist Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (KNAB) vadītāju Alekseju Loskutovu.

2) Lasītāju atsauksmes (komentāri), kas tika pausti vienas nedēļas laikā, proti, no 2009. gada 6. janvāra līdz 13. janvārim pie tādiem populārākajām tiešsaistes ziņu medijā „Delfi” publicētajiem rakstiem, kuri veltīti ziņām par gaidāmo protesta pasākumu Doma laukumā, iespējamās vardarbības prognozēm, kā arī ziņām par to, ka vardarbīgie protesti notiek. Tika analizētas aktīvāko komentētāju 512 atsauksmes pie 13 rakstiem par minēto tēmu.

3) Vēstkopa „Lielie bērnu slimnīcai” tika izveidota 2009. gada septembrī, lai koordinētu sociālu iniciatīvu par dažāda veida palīdzību Rīgas Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai (RBKUS). Vēstkopā bija apvienojušies sabiedrisko attiecību speciālisti, mediju pārstāvji, uzņēmēji un citu profesiju pārstāvji. Tika analizētas 211 e-pasta vēstules, kas rakstītas laikā no 2009. gada 5. novembra līdz 14. decembrim un bija saistītas ar slimnīcā izvēršušos korupcijas skandālu un vēstkopas pozicionēšanos šajos notikumos.

Datu vākšana un analīze norisinājās no 2007. gada (kad aktivizējās pirmais no minētajiem komunikāciju prakses gadījumiem – vēstkopa „Lietussargi”) līdz 2010. gadam. Pirms iegūt datus no vēstkopu sarakstēm, visiem abu vēstkopu dalībniekiem tika lūgta atļauja piekrist savas sarakstes datus izmantošanai akadēmiskās pētniecības mērķiem, un šāda atļauja tika saņemta.

Tika formulēti **divi pētnieciskie jautājumi:**

- 1. Kā interneta diskusijas Latvijā kā plurālas publiskas sfēras subsfēras iespaido procesus publiskajā sfērā kopumā?*
- 2. Kāda ir interneta diskusiju kvalitāte Latvijā, vadoties no publiskas sfēras kvalitātes raksturojumiem?*

Promocijas darba struktūra

Darba struktūra tika orientēta uz to, lai, balstoties uz pētījumā noteiktajiem mērķiem un uzdevumiem, 1) izklāstītu publiskās sfēras teorētisko ietvaru, tostarp, gan iezīmējot publiskās sfēras raksturojumu postkomunistiskā sabiedrībā, gan izskaidrojot pašreizējo akadēmisko polemiku par interneta diskusiju lomu publiskajā sfērā un devumu publiskās sfēras kvalitātei; 2) izklāstītu, kādas metodes empīriskajam pētījumam izraudzītas, vadoties no starptautiski atzītu akadēmisko pētījumu paraugiem; 3) atspoguļotu Latvijas interneta diskusiju iespaidu uz publisko sfēru, aprakstot empīrisko datu vākšanu, analīzi un secinājumu iegūšanu.

Pētījuma pirmajā nodaļā „*Publiskā sfēra un komunikācijas prakses attīstība*” un tās divās apakšnodaļās tiek analizēta publiskās sfēras jēdziena teorētiskā attīstība kopumā,

skaidrojot kā tas evolucionē līdz plurālas publiskās sfēras modelim ar vairākām subsfērām, kā arī pastiprinātu uzmanību pievēršot publiskās sfēras raksturojumiem specifiski postkomunistiskās sabiedrībās. Pēc tam īpaša uzmanība tiek veltīta teorētiskai interneta diskusiju izpratnei publiskās sfēras kontekstā, aplūkojot arī zinātniskajā literatūrā sastopamos spriedumus par interneta iespaidu uz postkomunistiskām sabiedrībām. Tādējādi šī nodaļa dod iespējami pilnīgu teorētisko ieskatu par to, kā zinātnieki izpratuši publisko sfēru, kā šī izpratne mainījies, ko šai izpratnes maiņai devis jaunais fenomens – iespēja cilvēkiem internetā apmainīties viedokļiem bez centrālas masu mediju telpas.

Otrajā nodaļā „*Interneta diskusiju empīriskās analīzes metodoloģija*” skaidrots, kāpēc darba veikšanai izmantota gadījuma studiju metode, un ko tā dod, lai pēc iespējas veiksmīgāk analizētu dažādās komunikācijas prakses. Aplūkoti arī kritēriji, kas dažādos ārvalstu materiālos izmantoti, lai pētītu interneta diskusiju iespaidu uz publisko sfēru. Tāpat šajā nodaļā dots pamatojums, kāpēc vairāki no minētajiem kritērijiem aprobēti šajā promocijas darbā; atsegts arī empīriskā pētījuma dizains.

Trešajā nodaļā „*Pētījums par interneta diskusijām Latvijā*” aprakstīti empīriskā pētījuma dati, sniegta to analīze un secinājumi, grupējot rezultātus pēc

1) trīs diskusiju kā plurālas publiskās sfēras subsfēru darbības (diskusiju iespaids uz plašāku publisko sfēru – mijiedarbība ar laikrakstiem; diskusiju centieni ietekmēt plašāku publisko sfēru – virzība uz mērķi diskusiju saturā; diskusiju dalībnieku pašizpratne par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru);

2) trīs diskusiju kvalitātes atbilstības publiskās sfēras ideālam (racionalitāte kā diskusijas satura kvalitātes rādītājs; aktivitāte kā debašu atvērtības un viedokļu daudzveidības nosacījums; jaunā saziņas medija iespēju izmantošana).

Nodaļas nobeigumā sniegtas rekomendācijas tālākiem akadēmiskiem pētījumiem un darba rezultātu izmantošanai Latvijas sabiedrībā.

Promocijas darba *Secinājumu* daļā tiek novērtēta pētījuma mērķu un uzdevumu izpilde un korelēti empīriskā pētījuma rezultāti ar teorētiskajiem priekšstatiem par

publisko sfēru un interneta diskusijām, kā arī iztirzāta atbilde uz darba pētnieciskajiem jautājumiem. Secinājumu daļu rezumē darbā aizstāvētās tēzes.

1. Latvijā funkcionē plurālas publiskās sfēras modelis, kurā ir subsfēras, kuru dalībnieki prot racionāli debatēt, vienoties par kopēju mērķu sasniegšanu un tādējādi spēj ietekmēt procesus plašākā publiskajā sfērā.

2. Interneta diskusijas postkomunistiskā valstī ar vāju pilsonisko sabiedrību veicina līdzdalību publiskajā sfērā, jo nodrošina izvēles brīvību viedokļu paušanai, līdzdalības laikam un telpai, kā arī mērķu noteikšanai un to sasniegšanas ceļiem.

3. Publiskās sfēras kvalitāti uzlabo tādas interneta diskusijas, kurās dalībnieki apvienojas konkrēta mērķa sasniegšanai, nevis plaši pieejama, anonīma komunikācijas vide, kurā nenotiek racionālas debates.

Pētījuma rezultātu aprobācija publikācijās

Promocijas darba rezultātu aprobācija ir veikta

1) Rakstos:

- a) Bērziņš, Ingus (2010). Habermasian Online Debate of a Rational Critical Nature: Transforming Political Culture A case study of the “For Honesty in Politics!” message group Latvia, 2007. In: Agnes Aljas, *et al.* (eds.) *Transforming Culture in the Digital Age. Papers presented at the conference in Tartu, 14–16 April 2010*. University of Tartu: Tartu, pp. 100-107;
- b) Bērziņš, Ingus (2006). Informācijas vide Latvijas internetā. Grām.: Brikše, Inta (red., sast.) *Informācijas vide Latvijā: 21. gs. sākums*. Rīga: Zinātne, 213.-225. lpp.;
- c) Šulmane Ilze un Bērziņš, Ingus (2009). Mediju atbildīgums. Grām.: Rozenvalds, Juris, Ījabs, Ivars (red.) *Pārskats par tautas attīstību. 2008/2009: Atbildīgums*. Rīga: LU SPPI. 163.-171. lpp.;

d) Bērziņš, Ingus (2011). Pretošanās identitāte publiskajā(s) sfērā(s) Latvijas internetā. Grām.: Brikše, Inta (red.) *Nacionālā identitāte un komunikācija: Pasaules latviešu zinātnieku kongresa ziņojumu krājums*. Rīga: LU SPPI. 23.-30. lpp.

2) Referātos zinātniskajās konferencēs:

a) „Multimediāla satura izmantošana Latvijas tradicionālo mediju interneta versijās”, *LU 66. zinātniskā konference* (2008);

b) „Blogs Latvijas medijos kā formāts politisko personu saziņai ar sabiedrību”, *Laba pārvaldība Baltijas valstīs*, SPPI (2008) (kopā ar J. Buholcu);

c) “Public Spheres Online: “Central” and “Periphery” Communication’s Impact on Participatory Politics”, *Networking Democracy? New Media Innovations in Participatory Politics*. University of York, Cluj, Romania (2010);

d) Habermasian Online Debate of a Rational Critical Nature: Transforming Political Culture A case study of the “For Honesty in Politics!” message group Latvia, 2007, *Transforming Culture in the Digital Age*. University of Tartu (2010);

e) „Online Communication Replacing Traditional Institutions of Participation in Social Life: Latvian Case”, *9th Conference on Baltic Studies in Europe*. Södertörn University, Stockholm (2011).

3) Valsts pētniecības programmas „Nacionālā identitāte (valoda, Latvijas vēsture, kultūra un cilvēkdrošība)” projektā „Nacionālā identitāte un komunikācija”.

4) Docējot studiju kursus „Interneta žurnālistika” (3 ECTS) un „Analītiskā un pētnieciskā žurnālistika” (6 ECTS) akadēmiskajā bakalaura studiju programmā „Komunikācijas zinātne” Latvijas Universitātē.

5) Praktiskajā darbībā Latvijas interneta mediju jomā, kā arī dažādos nozares ne-akadēmiska rakstura semināros, konferencēs, u.tml.

2. PUBLISKĀ SFĒRA UN KOMUNIKĀCIJAS PRAKSES ATTĪSTĪBA

Šajā nodaļā tiks piedāvāts ieskats galvenajos darbā lietotajos jēdzienos, kā arī izvērstāk skaidrots, kā attīstījušies teorētiskie priekšstati par publisko sfēru, kā zinātnieki interpretējuši publiskās sfēras pāraugšanu plurālā publiskā sfērā, kā plurālās publiskās sfēras raksturojumus ietekmē internets un interneta diskusijas kā tipiskas publiskās sfēras subsfēras, kā arī – vai iespējams normatīvi vērtēt iespaidu, ko interneta diskusijas plurālā publiskā sfērā atstāj uz plašās publiskās sfēras kvalitāti, īpašu uzmanību koncentrējot uz publisko sfēru postkomunistiskajās sabiedrībās.

Promocijas darba teorētiskajā nodaļā tiks analizēta sociālo zinātņu literatūrā līdz šim aplūkotā nozīmīgākā polemika un secinājumi par to, kā mainījies akadēmisko priekšstatu kopums jautājumā par publiskās sfēras būtību un to, kādi procesi tajā darbojas. Tāpat tiks aplūkots interneta iespaids uz publiskās sfēras procesiem; tas, vai šo iespaidu iespējams aprakstīt tikai deskriptīvi, vai arī to var normativizēt attiecībā pret publiskās sfēras ideālu; apzinātas pieļautās kļūdas, uz kurām dažādu pasaules valstu sociālo zinātņu pārstāvju polemikā jau norādīts, izvērtējot līdz šim izteiktās atziņas par interneta un publiskās sfēras mijiedarbību.

Pirmajā apakšnodaļā tiks izklāstīts, kā kopš Hābermāsa sākotnējā uzstādījuma attīstījušies izpratne par to, kas ir publiskā sfēra, kā arī, kādi ieskati par publisko sfēru un tās kvalitāti pašlaik dominē sociālo zinātņu teorētiķu darbos. Tāpat tiks sniegts postkomunistiskas publiskās sfēras raksturojums, analizējot teorētiķu atziņas par Latvijas apstākļiem analogisku publisko sfēru īpašībām.

Otrajā apakšnodaļā, ņemot vērā pirms tam iezīmēto lauku, kā domāt par publisko sfēru, tiks atsegts, kā iespējams noteikt interneta diskusiju iespaidu uz publiskās sfēras procesiem un šo procesu kvalitāti. Aplūkojot, kādas problēmas interneta diskusiju iespaidā uz publisko sfēru postkomunistiskajā Austrumeiropā līdz šim identificējuši komunikācijas pētnieki, vispārējākas izpratnes par interneta diskusiju un publiskās sfēras mijiedarbību tiks piemērotas specifiskākiem apstākļiem – Latvijai, kur izstrādāts promocijas darba empīriskais pētījums.

2.1. Publiskā sfēra

2.1.1. Galvenie jēdzieni

Promocijas darba centrālie jēdzieni – *publiskā sfēra, plurāla publiskā sfēra, alternatīvas subsfēras, postkomunistiska publiskā sfēra* – tiek plaši lietoti dažādās sociālo zinātņu disciplīnās, turklāt daļai, atkarībā no zinātnes, kurā tie lietoti, ir arī iespējamās vairākas interpretācijas.

Hābermāss definē **publisko sfēru** kā vietu (*domain*), kurā „pilsoņi interesējas par vispārējas intereses jautājumiem – izpauž un publisko savus uzskatus, nebūdami pakļauti spiedienam” (Habermas, 1989: 231). Publiskā sfēra darbojas “tad un tur, kur visi, uz kuriem attiecas vispārējās sociālās un politiskās rīcības normas, iesaistās praktiskā diskursā, izvērtējot šo normu pamatotību” (Habermas, 1989: 85).

Līdzšinējā akadēmiskā literatūra pieļauj darba centrālo jēdzienu „publiskā sfēra” pielietot dažādi. Hābermāsa 1962. gadā publicētajā darbā „Publiskās sfēras strukturāla transformācija. Pilsoniskās sabiedrības kategorijas pētījums” publiskās sfēras jēdziens tiek izmantots gan kā savulaik vēsturiski eksistējis sociālo prakšu kopums, kas vēstures gaitā degradējies, gan kā ideāls tips jeb norma – konstrukcija, ar kuru samērot mūsdienās reālajā pasaulē sastopamās dažādās prakses, lai analizētu šo prakšu kvalitāti (Bennett & Entman, 2001). Gan normas, gan sociālo prakšu līdzāspastāvēšana viena un tā paša termina „publiskā sfēra” ietvaros ir mulsinoša, tāpēc reizēm publisko sfēru piedāvā uztvert kā analītisku kategoriju – „konceptuālu rīku, kas, parādot specifisku sociālu fenomenu, vienlaikus palīdz analizēt un pētīt šo fenomenu” (Dahlgern, 1997: 2).

Publiskā sfēra kā *ideāltipiska norma* dod atskaites punktu tam, kā vērtēt pilsonisko līdzdalību politisko lēmumu apspriešanā un pieņemšanā, jo „līdzdalība, kombinācijā ar valsts pārvaldes pastāvēšanu garantē plurālistiskas demokrātijas leģitimizāciju un funkcionālo kapacitāti demokrātiskā sabiedrībā” (Gimmler, 2001: 24).

Turpretī kā *komunikācijas prakšu kopums*, kurās notiek šī pilsoniskā līdzdalība, publiskā sfēra ir komunikācijas plūsma masu medijos (“avīzes, žurnāli, radio un televīzija ir publiskās sfēras mediji” (Habermas, 1974: 50)), kam 20. gadsimta beigās pievienojās

internets – “vieta, kurā tiek izdarītas tehniskas, politiskas un cita veida izvēles, kuras iespaido dažādi konteksti” (Wright & Street, 2007: 250).

Rezumējot – publiskās sfēras jēdziens var tikt lietots ļoti plašā un vispārpieņemtā nozīmē: piemēram, lai apzīmētu sabiedriskās domas veidošanās procesus mijiedarbībā ar šo procesu atspoguļojumu masu medijos, vai pat pašus masu medijus kā kanālus, kuros šie procesi notiek.

Publiskās sfēras teorētisko izpratņu attīstības pamatā ir publiskās sfēras *transformācija*. Transformācija ir publiskās sfēras kvalitātes pārmaiņas komunikācijas praksēs. Hābermāsa apraksts par publiskās sfēras vēsturisko attīstību skaidro, kā pilsoniskā publiskā sfēra, kas radusies Rietumeiropas vadošajās lielvalstīs 17.–18. gadsimtā, proti, Apgaismības laikā, 19. un 20. gadsimtā piedzīvojusi norietu, radot negatīvas sekas (piemēram, sabiedrisko attiecību vēstījumu dominēšana pār kritiski racionālām debatēm, partiju politika, manipulējoši mediji utt.) 20. gadsimta vidus liberālajās konstitucionālajās demokrātijās. Publiskās sfēras noriets nozīmē to, ka „politiski atbilstošas varas uzraudzības un pārbaudes process notiek vairs tikai birokrātijā, interešu apvienībās, partijās un publiskajā pārvaldē. Publika šajā procesā tiek iekļauta tikai sporādiski, un arī tad, lai vienkārši izpaustu savas ovācijas” (Habermas, 1989: 176).

Publiskās sfēras transformācijas izpausmes ir tās fragmentācijas, trivializācijas, komercializācijas un citi procesi, kad pieaug nišu auditoriju daudzums un indivīdiem publiski sāk trūkt iespējas saskaņot savus viedokļus, jo tie tiek komunicēti dažādos un atšķirīgos kanālos, kuri ir tik daudz, ka indivīdi vairs nespēj tos pārraudzīt un saskaņot. Vairs neeksistē „pietiekams apjoms vienotas kultūras telpas” (McKee, 2005: 140), kurā vienas sabiedrības iedzīvotāji visi var satikties, lai izdiskutētu jautājumus, kas skar ikvienu no viņiem.

No tā, ka publiskā sfēra kā viedokļu apmaiņu procesu un kanālu kopums piedzīvo transformāciju, izriet vēl viena izpratņu maiņa – teorētiskā. Jēdziens piedzīvo transformāciju arī kā analītiska kategorija, jo akadēmiskajā literatūrā mainās jēdziena izmantojums, piemērojot to kā metasfēru vairākām līdzās pastāvošām publiskajām sfērām jeb **subsferām** – tā šo fenomenu nodēvējis plurālās publiskās sfēras modeļa „patriarhs” Peters Dālgrens. (piemēram, Dahlgren, 1987, 1995. 2005). Šis **plurālās** publiskās sfēras

modelis vairs nenosaka „nedz striktu publiskās sfēras pieejamību, nedz tās dienaskārtību” (Benhabib, 1992: 85), bet “robežas un struktūra telpām, kurās notiek publiskas debates par politiskiem un sociāliem jautājumiem, nav stabilas, par tām no jauna jāvienojas, saskaņojot ar kopienas vajadzībām un vērtībām” (Hohendahl, 1992: 107).

Pēc kritiķu komentāriem Hābermāss arī pats turpināja attīstīt publiskās sfēras teorētisko ietvaru, un nu tas pieļauj „koeksistenci ar dinamiskiem komunikācijas procesiem, kuri ir izslēgti ārpus dominējošās publiskās sfēras” (Habermas, 1992b: 425). Hābermāsa definētā politiskā publiskā sfēra ir metasfēra vairākām mazajām publiskajām sfērām. Patiesībā publiskā sfēra būtu uztverama kā „strukturēts ietvars, kur notiek dažādu publiku kulturāla un ideoloģiska sacenšanās vai vienošanās” (Eley, 1992: 306). Tas pamato publisko arēnu daudzveidību stratificētās sabiedrībās, apzinoties „vairāku publiku” esamību un rosību. Publisko sfēru pluralitāte vairs nav nevēlams fakts, kas jāpielāgo dogmatiskam modelim, bet gan ieteicama dažādība (Gimmler, 2001). Tomēr šīs dažādās publikas atrodas vienā „strukturētā ietvarā, kas dod priekšrocības vienām, bet gremdē citas” (Fraser, 1992: 125).

Ja publikas ir dažādas, tad rodas jautājums – kas ir publika? Jēdziens *publika* ir atvasināts no vārda „publiskis”, ko Hābermāss definē kā privātā pretstatu, – to, kas ir „uz valsti attiecināms”. Publiski ir jautājumi, kurus, publiskajai sfērai darbojoties, pilsoņi var izdiskutēt, – pirms publiskās sfēras rašanās tie bija no varas pārstāvju puses plašākai sabiedrībai slēgti (Habermas, 1989). Tādējādi publika ir indivīdu un kopienu kopums, kas apmainās ar viedokļiem par politiskiem jautājumiem un formē tos. Savukārt plurālajā modelī ir vairākas publikas, tātad notiek daudzas paralēlas diskusijas.

Ar postkomunisma sabiedrībām šajā darbā tiek izprastas bijušās komunistiskā bloka valstis Austrumeiropā un bijušās PSRS republikas, kurās, vadoties no atzinumiem, kas izteikti Ričarda Andersona un kolēģu 2001. gada darbā „*Postcommunism and the Theory of Democracy*” un Grēma Gila 2002. gadā publicētajā grāmatā “*Democracy and Post-communism. Political Change in the Post-communist World*”, pēdējos aptuveni 20 gados notikuši pārejas procesi no komunistiska režīma uz demokrātisku režīmu tradicionālo rietumu demokrātiju izpratnē. Šos procesus definē kā demokratizāciju, un tai

ir jānoslēdzas ar demokratizācijas konsolidāciju jeb demokrātiska režīma izveidošanos. Arī Latvija pieder šo valstu lokam.

Pētnieku vidū nav vienprātības par to, vai pārejas process Austrumeiropas sabiedrībās jau ir noslēdzies, vai arī tas joprojām turpinās, taču vairākums uzskata, ka demokratizācija notikusi vien formālā līmenī (demokrātisku valsts institūciju izveidošanās, brīvu vēlēšanu princips, pilsoņtiesību aizsardzība), taču tā nav notikusi iedzīvotāju izpratnes līmenī – pilsoniskās kompetences ir zemas, iedzīvotāji neiesaistās politiskos procesos, pilsoniskās sabiedrības institūcijās, neiesaistās debatēs par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem, bet, ja iesaistās, tad to diskursa līmenis ir zems (Sztompka, 1993; Howard, 2003, Sparks, 2007 u.c.).

Tas liecina, ka postkomunistiskā publiskā sfēra tiek raksturota kā vāja. Šajā izpratnē publiskās sfēras vājums Austrumeiropā, ietverot arī Latviju, attiecas gan uz masu medijiem kā tradicionālo plašo publisko sfēru, kuriem tiek pārņemta komercializācija un žurnālistikas atbildīguma trūkums (O'Neil, 1997; Jakubowicz & Sukosd, 2008 u.c.), gan uz pilsoņu iesaistīšanos komunikācijas praksēs (piemēram, Loftsson & Yonhyok, 2003).

1.1.2. Publiskās sfēras transformācija, plurāra publiskā sfēra, tās subsfēras

Jirgens Hābermāss publisko sfēru apraksta kā sfēru starp pilsonisko sabiedrību un valsti, kas radusies konkrētos vēsturiskos apstākļos, attīstoties tirgus ekonomikai, kad informācijas apmaiņas procesi ieguva iezīmes, kas līdzīgas tiem procesiem, kas raksturo preču apmaiņu – „agrīnā kapitālisma tirgus attiecību elementi, tas ir, preču un ziņu plūsma, pauda to revolucionāro spēku” (Habermas, 1989: 17). Būtiskākā iezīme Hābermāsa aplūkotajā ģeogrāfiski hronoloģiskajā periodā, proti, 17. un 18. gadsimta Rietumeiropas valstīs, ir tas, ka sabiedrības attīstībā pirmo reizi kopš antīkās Grieķijas laikiem ir iezīmējusies jauna tendence – „pilsoņi interesējas par vispārējas intereses jautājumiem – izpauž un publisko savus uzskatus, nebūdami pakļauti spiedienam” (Habermas, 1989: 231). Publiskā sfēra izaug no informācijas aprites kafejnīcu sarunās, grāmatu draugu biedrībās, salonos, kā arī politiskajā žurnālistikā, jo „publika (..) vienkārši pieprasīja izmaiņas tā instrumenta funkcionēšanā, ar kura palīdzību valsts administrācija jau bija sabiedrību specifiskā nozīmē padarījusi par sabiedrisku jautājumu,

– preses” (Habermas, 1989: 24). Hābermāss, analizējot masu medijus konkrētā vēsturiskā situācijā, identificē konceptuāli svarīgus to raksturojumus: „Raksti periodiskajos izdevumos ne tikai kļuva par objektiem, kas izraisa publikas diskusijas kafejnīcās, bet tika uzskatīti par integrālu diskusijas sastāvdaļu – to demonstrēja vēstuļu plūdi, ko redaktori katru nedēļu publicēja atsevišķā sadaļā” (Habermas, 1989: 42). Publiskā sfēra šajā izpratņu kontekstā ir noteiktas institūcijas, aģenti un prakses un vienlaikus arī „vispārējs sociāls pieredzes apvārsnis, kas integrē visu aktuālo vai visiem sabiedrības locekļiem šķietami derīgo” (Koller & Wodak, 2008: 2).

Pilsoņu „vispārējās intereses jautājumi” Hābermāsa izpratnē nozīmē indivīdu līdzdalību politisko jautājumu apspriešanā – „publiskā sfēra parādās tad un tur, kur visi, uz kuriem attiecas vispārējās sociālās un politiskās rīcības normas, iesaistās praktiskā diskursā, izvērtējot šo normu pamatotību” (Habermas, 1989: 85). Turklāt šo debašu iezīme ir to racionalitāte, orientēšanās uz vienošanos un tāda risinājuma meklēšanu, kurā tiktu ņemts vērā racionāls arguments. Vispārējo interešu jautājumi par tādiem kļūst ne tikai tāpēc, ka tie ir svarīgi, bet arī tāpēc, ka tie ir auditorijai pieejami un ikviens var būt spējīgs piedalīties to apspriešanā. Citiem vārdiem, Apgaismības laikmetā prese jeb masu mediji kļuva visiem atvērta vide racionālu spriedumu paušanai par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem un faktiski kļuva par publiskās sfēras jēdziena sinonīmu.

Tomēr 20. gadsimta vidū Rietumeiropas demokrātijās, pēc Hābermāsa domām, notikusi publiskās sfēras transformācija. Proti, no debatēm tiek izslēgts aizvien vairāk iedzīvotāju, un publiskā sfēra pārvēršas par atsevišķu konfliktējošu organizāciju cīņu par savu interešu lobēšanu valsts pārvaldē. Nevar vairs atšķirt, „vai šī “sabiedriskā doma” izriet no publikas komunikācijas vai no viedokļu menedžmenta”. (Habermas, 1989: 239), turklāt „grupas viedoklis tiek uzskatīts par „sabiedrisku”, kad tas subjektīvi kā dominējošais ieguvis virsroku” (242), tāpēc „patiesa sabiedriskā doma ir fikcija” (244).

Notiekot publiskās telpas komercializācijai, medijiem attīstījās tirdznieciskas intereses, un „publiskā sfēra rakstītā vārda telpā tika aizvietota ar pseidopublisku vai viltoti privātu kultūras patēriņa pasauli” (Habermas, 1989: 160). 20. gadsimta piecdesmito un sešdesmito gadu populārās komunikācijas procesu straujo attīstību medijos Hābermāss apraksta šādi: „Profesionāli dialogi no tribīnēm, paneļiem un apaļajiem galdiem – privātpersonu racionālās debātes – kļūst par vienu no radio un

televīzijas zvaigžņu darba uzdevumu sastāvdaļām, kas jāpadara labi pārdodamas. (..) Kritiskas debates, kuras radītas šādā veidā, noteikti pilda būtiskas sociālpsiholoģiskas funkcijas, īpaši kalpo par nomierinošu rīcības aizvietotāju; vienlaikus tās aizvien vairāk zaudē savas sabiedriskās funkcijas” (Habermas, 1989: 164). Populārajai komunikācijai publiskajā telpā pārmācot politisko komunikāciju, sabiedrībai varas procesos tiek ļauts līdzdarboties tikai reizēm, un vēlamā forma šādai līdzdalībai ir „skaļa piekrišana” (Habermas, 1989: 176).

20. gadsimta rietumu demokrātiju masu mediju sistēmas kritika, apsūdzot to publiskās sfēras ideāla izkropļošanā, būtībā ir Hābermāsa un viņā tālāko interpretētāju konceptuālā pamata ass. Tomēr, lai arī liela daļa citu autoru pētījumu apstiprina Hābermāsa norādes uz sabiedrībai būtisku jautājumu izzušanu vai to aplūkošanas izkropļojumu masu medijos (Boyte, 1992; Curran, 1997; Norris, 2000; Bennett & Entman, 2001; Fuchs, 2008), atšķiras nostājas, kā šī publiskās sfēras transformācija būtu vērtējama: normatīviski kritiski vai jāpieņem kā dabiska sociālās sistēmas attīstība.

Hābermāss masu mediju satura piemērošanu plašai publikai saprotamām tēmām un vēstījumiem vērtē negatīvi, jo Apgaismības publiskās sfēras ideālā, kad „ikviens, kam bija enciklopēdija, bija izglītots”, šādu standartu no buržuā pārņēma amatnieki un tirgoņi – „tauta” tika pacelta līdz kultūras līmenim, nevis kultūra tika nolaista līdz masām”, kā tas notiek mūsdienu masu medijos (Habermas, 1989: 166). Šāda transformācija ir publisko sfēru degradējoša: „Autonomais pilsonis, kura racionāls spriedums un līdzdalība bija publiskās sfēras *sine qua non* [obligāts nosacījums. – I. B.], ir transformējies „pilsonī patērētājā”, kurš saņem iepakotus tēlus un vēstījumus no ietekmīgu lobiju grupām un organizācijām” (Benhabib, 1992: 93).

Daudzi autori arī 20. gadsimta beigās un 21. gadsimta sākumā turpina kritizēt masu mediju satura politiku, balstoties uz Hābermāsa atziņām. Masu mediji kā publiskās sfēras komunikācijas arēna ir būtiski demokrātijai, jo „brīvības un racionālisma realizācijai nepieciešami brīvi un racionāli tie [proti, indivīdi. – I.B.], kas to grib sasniegt” (Marcuse, 1989; cit. no: Fuchs, 2008: 23). Tiek uzskatīts, ka ziņu, komentāru, mediētu politisko debašu un līdzīga satura izmaiņām būs iespaids uz to, kā darbojas vai nedarbojas demokrātija (Dahlgren, 1987: 24; Manchini, 1997; McChesney, 1999; Norris, 2000 u.c.).

Publiskās sfēras jēdziens var tikt lietots ļoti plašā un vispārpieņemtā nozīmē kā, piemēram, „lai apzīmētu sabiedriskās domas veidošanās procesus vai ziņu medijus kā tādus” (Dahlgren, 1997: 2). Tātad masu mediju kvalitāte šajā izpratnē ir arī visas publiskās sfēras kvalitāte. Kritizēt komunikācijas prakses medijos, samērojot tos ar publisko sfēru kā konceptuālu kategoriju, arī mūsdienās ir pieļaujams, jo „mediji ir kaut kas mazāks nekā publiskā sfēra, taču plašsaziņas līdzekļi tajā acīmredzami spēlē centrālo lomu” (McKee, 2005: 5, arī Calhoun, 1992; Luhmann, 2000; Norris, 2000; Hill & Montag, 2000; Bennett & Entman, 2001).

Rietumu demokrātiskajās valstīs notikušās izmaiņas masu mediju sistēmā līdzīgi klasificējis arī Vestminsteras Universitātes (Londona) profesors Kolins Spārks: 1) vārda brīvības ierobežojumi – gan dažādās valsts cenzūras formās, gan tirgus apsvērumu, īpašnieku, reklāmdevēju diktēti; 2) sociālo elišu interešu apkalpošana, neizstāvēt mazturīgo slāņu intereses; 3) tirgus apsvērumu diktēta orientēšanās uz profesionāli radītu saturu, tikai ļoti mazās devās ļaujot medijus kā komunikēšanas kanālu izmantot arī plašai publikai (Sparks, 2001: 78). Komercializācija turklāt tiek saprasta ne tikai ekonomiskā aspektā, bet arī kā politisko tēmu īpatsvara samazināšanās mediju saturā un politiskā diskursa trivializēšanās, rāmējot politiski nozīmīgas tēmas infoklaides (*infotainment*) formātos.

Masu mediju atbildība par demokrātijas kvalitāti tiek uzsvērtā kā izšķiroši būtiska (McChesney, 1999; Hill & Montag, 2000; Staats, 2004; Dahlberg, 2005; Fuchs, 2008 u.c.), jo masu medijos mainās balanss starp to funkcijām (informēšana, izglītošana, socializēšana, uzraudzīšana, izklaidēšana). Turklāt indivīdi, kas iekļaujas politikas sistēmā, „saprot un pat akceptē to, ka mediju saturam ir tikai izkārtnes loma politiskajā komunikācijā” (Manchini, 1997: 149). Kādas tad ir šo procesu sekas? Slikti informētajai un nevienlīdzīgi iesaistītajai pilsoņu masai ir tendence neuzticēties valdībai un politikai, kā arī tai nepiemīt kolektīva izpratne par demokrātisko prakšu kvalitātes uzturēšanas būtiskumu.

Alans Makkī, mediju pētnieks no Austrālijas, analizējot kritiku par masu mediju saturpolitikas ietekmi uz publisko sfēru, apkopojis piecus galvenos pārmetumus, kas tiek izteikti, vērtējot izmaiņas publiskajā sfērā: „tā esot pārāk *trivializēta*; pārāk *komercializēta*; tā pārāk daudz balstoties uz *izrādi*, nevis racionālu argumentāciju; tā esot

pārāk *fragmentēta*; un tā esot izraisījusi pilsoņos *apātiskumu* pret nozīmīgiem politiskiem jautājumiem” (McKee, 2005: 2).

Toties virkne citu autoru oponē idejai par medijiem kā publiskās sfēras degradētājiem, norādot uz argumentiem, ka Hābermāsa sniegtais mediju raksturojums tiem nemaz nepiemīt, vai arī norādot, ka „nepastāv lineāra kauzalitāte starp mediju saturu un plašākiem sociāliem fenomeniem” (McNair, 2006: 49). Tradicionālās kategorijas, kurās aplūko politiskās vērtības, zaudē jēgu – „sabiedrība mainās straujiem soļiem, konservatīvie, kam jāiestājas par sabiedrības struktūru saglabāšanu, ar saviem lēmumiem tās maina nepārtraukti, kamēr kreisie tikpat nepārtraukti nonāk konservatīvo pozīcijās, aizstāvot vērtības un ideālus, kuri progresa rezultātā vairs nav aktuāli” (Holub, 1991: 125). Mediju socioloģijas sākotnējie teksti, kā norāda politiskās komunikācijas pētnieks Braians Makneirs no Kvīnslendas Tehnoloģiju universitātes Austrālijā, ir rakstīti laikmetā, kas vairs neeksistē – laikmetā, kad informācijas plūsma medijos bija virzīta stingri „no augšas uz leju” (McNair, 2006: 78). Daudzi no [sociālo zinātņu skolas, pie kuras pieder arī Hābermāss] estētiskajiem spriedumiem „šķiet vismaz dīvaini un novecojuši, ja ne galēji konservatīvi vai pat reakcionāri” (Ijabs, 2009a: 412). Hābermāss savā kritikā (runa ir par Habermas, 1989) neattiecas simetriski pret „klasisko” buržuāzisko publisko sfēru un posttransformācijas publisko sfēru „organizētajā” vai „vēlīnajā” kapitālismā” (Calhoun, 1992: 33; par „nesimetriski” kritisko attieksmi pret mūsdienu publiskās sfēras īpašībām sk. arī: Fraser, 1992; Montag, 2000; Pinter, 2004; McNair, 2006 u.c.).

Kāpēc sabiedrībai būtu jāuztraucas par politiskās komunikācijas izzušanu no masu mediju satura vai tās izkropļojumu infoklaides izpausmēs u.tml.? Lūmans – viens no pazīstamākajiem Hābermāsa izpratņu kritiķiem – skaidro, ka demokrātiskā sabiedrībā racionāli kritiskas diskusijas nonākšanu masu medijos praksē ietekmē tas, ka „viedokļu paušana ir viena no mediju satura atlasē motivācijām – mediji pirms svarīgu lēmumu pieņemšanas labprāt prasa ekspertīzi no prominentiem sabiedrības locekļiem, lai uzzinātu, ko viņi gaida vai pieprasa no šādiem lēmumiem” (Luhmann, 2000: 34). Līdz ar to arī politiskais cinisms, ko Hābermāss un viņa sekotāji interpretē kā sekas masu mediju, respektīvi, publiskās sfēras degradācijai, bieži vien mēdz būt nevis masu mediju radīts, bet reverss – ja mediju patērētājam nereti šķiet, ka politiskās ziņas kļūst arvien

ciniskākas, tad tas drīzāk ir nevis cēlonis, bet rezultāts cinismam plašākā politiskajā kultūrā (Norris, 2000: 39). Tāpat pārmetumus par masu mediju arvien konfrontējošāku pieeju politisko jautājumu atspoguļošanā, ar kareivīgu kriticismu kompensējot plašākas analīzes trūkumu, var atspēkot ar tēzi – „elites kritizēšanas pārpilnība ir labāka par tās kritikas deficītu” (McNair, 2006: 73).

Daļa autoru „vienkāršības” ienākšanu mediju vēstījumos pat apsveic, jo „medijiem vajag censties atmaskot varas nevienlīdzību sabiedrībā. Patiesībā, tas nozīmē „paplašināt piekļuvi publiskajam” tādās sabiedrībās, kurās piekļuves privilēģija ir tikai elitēm. Tā nu masu medijiem jākompensē zemāko grupu resursu un prasmju trūkums, lai tās spētu aizstāvēt un racionāli pasniegt savas intereses salīdzinājumā ar dominējošajām grupām” (Curran, 1997: 30). Izklaide var piedāvāt veidu sevis izzināšanai, eksperimentēšanai un sevis izteikšanai attiecībās ar citiem, un tam var būt arī ietekme uz cilvēku līdzdalību politiskajos procesos.

Radikālākie trivializācijas problēmas noraidītāji uzsver, ka politika balstās uz dziļām kultūras vērtībām un pārliecību, kas sakņojas šķietami nepolitiskos publiskās un privātās dzīves aspektos. Izklaides mediji, piedāvājot faktus, stimulē sociālas un politiskas debates, kurpretī kvalitatīvā prese parasti satur pārāk daudz viedokļu, kam trūkst konteksta, un tāpēc tā nespēj indivīdu iespaidot politiski:

Saprotamu, bet galēji samākslotu struktūru un prakšu veidā mediji, akadēmiski pētnieki un politiskas elites nošķir faktu no viedokļa, sabiedrisku darbību – no populārās kultūras, ziņas – no ne-ziņām un pilsoņus / patērētājus – no ekspertiem / radītājiem. Šie nošķīrumi visa pagājušā gadsimta garumā strauji erodē mainīgu komunikācijas tehnoloģiju, masu mediju jaunas biznesa pieejas un plašāku kulturālu tendenču dēļ. Šī erozija ne tikai padara arvien acīmredzamāku populārās kultūras politisko nozīmīgumu ziņu sociālajā konstruēšanā un interpretācijā, bet padara pašu dalījumu ziņās un ne-ziņās arvien nenozīmīgāku. (Delli Carpini & Williams, 2001: 161)

Vairāki autori pat rekomendē masu medijiem veicināt plašu sabiedrības, it sevišķi jaunu cilvēku, informētību par politikas procesiem, piemērojoties veidam, kā šī auditorija uztver vēstījumus. Piemēram, vairāk izmantot video formātu, rāmēt politiskos jautājumus atbilstoši tam, kā domā vienkāršais pilsonis, u.tml. (Graber, 2001).

Publiskajā sfērā politiskā procesa dalībnieki arvien vairāk spiesti piedalīties dažādos šovos, publiskās debatēs, tikties ar vēlētājiem, atbildēt uz tiešsaistē iesūtītiem

jautājumiem utt. Tiek pieļauts, ka infoklaidei „piemīt plurālismu veicinošas īpašības”, jo tā „salauž elites sabiedrisko attiecību speciālistu mēģinājumu kontrolēt ziņu saturu kapacitāti” (Bennett & Manheim, 2001: 283-284). Tāpēc infoklaide varētu būt apsveicams demokrātisko procesu papildinājums.

Benets un Entmans aizrāda, ka demokrātija balstās uz procesiem, kas veidojušies atšķirīgas komunikācijas apstākļos, kur „viedokļu formēšanās notika kopējā informācijas telpā”. Tādēļ, „lai tādai fragmentētai publikai komunikētu vēstījumus, tas jādara ar tādām komunikācijas stratēģijām, kādas lieto sabiedrisko attiecību profesionāļi, bet tie parasti darbojas, bez atbildīguma pret demokrātijas ideāliem” (Bennett & Entman, 2001: 16). Laikraksti, kas kopš 19. gadsimta sākuma tradicionāli orientējušies uz politikas, valdības, tiesu, policijas jautājumu izklāstu, un tagad piekāpušies interneta medijiem šo tēmu atspoguļošanas ātruma ziņā, ir pārgājuši uz tēmām, kas saistās ar praktiskiem padomiem, ģimeni, finanšu jautājumiem, un tiek pasniegtas kā „lasītājiem personiski nozīmīgas” (Underwood, 2001: 101).

Jāatgādina, ka sākotnējā striktajā Hābermāsa izpratnē par publiskā jēgu, izklaide ir privātā sfēra, līdz ar to tā neietilpst publiskajā sfērā un attiecīgi neiekļaujas politiskā diskursā, kā arī, protams, nevar pildīt savu lomu racionālā ideju apmaiņā. Hābermāss gan vēlāk atzīst, ka priekšstata radīšanas laikā bijis „pārāk pesimistiskos uzskatos, ka par kultūru debatējošā publika degradējas par kultūru patērējošu publiku, jo vēlāko gadu empīriskie pētījumi pierādījuši, ka notiek noslāņošanās, un izglītotākos un “augsto kultūru” patērējošos slāņus mediji nemaz tik viegli nevar ietekmēt” (Habermas, 1992b: 438).

Jāņem vērā, ka līdzās tikko aprakstītajām diskusijām par to, vai procesi masu medijos ir labi vai slikti, teorētiskajā literatūrā pēdējo 20 gadu laikā notiek arī polemika, kā publiskās sfēras jēdziens izmantojams aptverošāku sociālo procesu abstrahēšanā un teorētiskā tipoloģizācijā. Turklāt, izmantojot publiskās sfēras jēdzienu, daudzveidīgāki kļūst paši aplūkojamie fenomenī. Te autors pietuvojas internetam, kura attiecības ar publisko sfēru, šo attiecību izpēte ir šā promocijas darba pamata mērķis.

Hābermāss vienā no saviem darbiem publisko sfēru raksturo sešos aspektos: 1) tās korelācija ar modernu valsts aparātu, kas realizē suverēnu varu vienotā teritorijā; 2) vienotas politiskās kopienas pārstāvju līdzdalība tajā; 3) veids, kā organizēt politiskās

kopienas ekonomiskās attiecības; 4) attiecības ar modernajiem medijiem, kas spējīgi nodrošināt komunikāciju attālumā un saistīt telpiski izklīdētus partnerus vienotās publikās; 5) diskusiju pilna aptveramība un lingvistiska atklātība; 6) pirmsākumu saistība ar 18. un 19. gadsimta literatūru (Habermas, 1989). Tādējādi publikas ir savstarpēji saistītas ar mūsdienu teritoriālajām valstīm un iztēlotajām nācijām, un modernā publiskuma rašanās sakrīt ar nacionālās valsts rašanos. Turklāt demokrātijas pastāvēšanai nepieciešams teritoriāli saistīts publiskās komunikācijas process nacionālajā valodā nacionālas aptveramības masu medijos. Publiskā sfēra ir galvenais institucionālais komponents demokrātijā (Fraser, 2007: 9-10).

Pirmkārt, no teorētiskajiem priekšstatiem pakāpeniski izzuda nacionāla dimensija. Publiskās sfēras jēdzienu izmanto arī runājot par „transnacionālu publisko sfēru”, „diasporiskām publiskajām sfērām”, „islāmisko publisko sfēru”, „globālo publisko sfēru” (Fraser, 2007:7), „Eiropas publisko sfēru” (Koopmans & Erbe, 2004) utt.

Otrkārt, pats Hābermāss priekšstatu ir nozīmīgi attīstījis, mazāku nozīmi piešķirot tam, kas ir publiskās sfēras instrumenti – nacionāli, visai nācijai atvērti masu mediji vai fragmentēti, – bet orientējoties uz racionālismu, dialogu, argumentāciju un domu apmaiņu par cēloņiem (Crossley & Roberts, 2004).

Izvērtējis kritiskos akadēmiskos komentārus par publiskās sfēras teorētiskā ietvara izklāstu, Hābermāss ar laiku ieņem elastīgāku pozīciju un atzīst, ka publiskās sfēras jēdzienu mūsdienās „var attiecināt arī uz jomām, kuras agrīnajās publiskās sfēras izpratnēs netika aptvertas” (Habermas, 1992b: 438). Kreigs Kalhūns interpretē Hābermāsa uzskatu maiņu tā: novērtējot savu teorētisko spriedumu akadēmiskos komentārus Hābermāss pats piedāvā publisko sfēru „aplūkot mazāk vēsturiski bāzētā kontekstā un vairāk orientēties uz transcendentālu demokrātijas bāzi, atrodot to cilvēka komunikatīvās kapacitātes evolūcijas izklāstā un uzsverot valodā ietverto potenciālu” (Calhoun, 1992: 32).

Teds Štolce (*Ted Stolze*) domā, ka Hābermāss joprojām nespēj izskaidrot, kā jaunpieļautās autonomās publiskās sfēras spēs pārbaudīt valsti un panākt, lai tā darbotos vispārības interesēs. „Autonomo publisko sfēru devums valsts „uzraudzībā” (*siege*) lielā mērā ir simboliska abstrakcija – savveida sublimācija jau esošajām sociālās cīņas formām” (Stolze, 2000: 150).

Mūsdienu politiskās komunikācijas procesa īpašību (masu mediju lomas, publisko diskusiju vides internetā un bezsaistē, valsts pārvaldes institūciju lomas politiskajā sfērā u. tml.) pretnostatīšana sākotnējai publiskās sfēras izpratnei, lai vērtētu pašreizējo procesu dabu, joprojām ir diskutējama. Piemēram, „daudzas sociokulturālās kritikas formas (piemēram, ielu akcijas u.tml.) savā būtībā ir pilnīgi leģitīmas, taču neatbilst Hābermāsa „racionāla, uz savstarpēju saprašanos orientēta dialoga” modelim” (Gardiner, 2004: 44). Izmantojot par pamatu publiskās sfēras teorētiskos priekšstatus, publiskās sfēras pētnieki „pārvarējuši šīs [konceptualizācijas] problēmas, saglabājot publiskās sfēras priekšstatu, bet spriežot par to no atšķirīga teorētiskā līmeņa” (Crossley & Roberts, 2004: 12).

Viens no veidiem, kā sistematizēt šos daudzveidīgos spriedumus, ir novērtēt tos, nevis sastatot ar Hābermāsa sākotnējo publiskās sfēras jēdzienu, bet gan samērojot ar citām plaši izmantotām teorijām par sabiedrības un komunikācijas procesiem. Tā Hābermāsa publiskās sfēras ideju kritiku akadēmiskajās debatēs un tekstos sistematizējuši Niks Kroslijs un Džons Robertss, piedāvājot orientēties uz triju virzienu teorētiskajām skolām: 1) vēlīnā modernisma, 2) postmodernisma un 3) attiecināmo jeb institucionālo skolu (vēlāk šo pieeju lieto arī Kollere un Vodaka). Tas palīdz ieskicēt noteiktus virzienus Hābermāsa ideju un to interpretētāju tekstu izpratnē, uzturot ietvara pielietojamību, kas noder arī šajā promocijas darbā.

Vēlīnā modernisma skolas uzsver, ka publiskajām debatēm ir normatīvi pamati, kaut gan vienlaikus atzīst, ka mūsdienu sabiedrībā šie normatīvie pamati nav „ekskluzīvs buržuāzījai piederīga baltā vīrieša īpašums” (Crossley & Roberts, 2004: 13).

Šī pieeja orientēta uz to, ka mūsdienās, nepastāvot tiešajām komunikācijas saitēm, aktori, tēmas un arī politika plašai publikai ir redzama tikai, pirmkārt, pateicoties masu medijiem, un, otrkārt, to veidotajā publiskajā forumā (Koopmans & Erbe, 2003). Tādā veidā tiek nodrošināta publiskās sfēras leģitimitātes, atgriezeniskuma, atbildīguma un līdzdalības funkcija. Pilsoniskā sabiedrība var tik uzskatīta kā institucionalizēta dzīvespasaule (Crossley & Roberts, 2004), kur valsti, ekonomiku un pilsonisko sabiedrību papildina publiskā sfēra, kas ietver gan publisko, gan privāto dimensiju (Cohen & Arato, 1992).

Pilsoniskajā sabiedrībā dzīvespasaule ietver divus līmeņus: 1) tradīcijas un pieņēmumus, kas sakņojas valodā un kultūrā un saistās ar indivīdu ikdienas dzīvi; 2) trīs atsevišķus strukturālus komponentus – kultūru, sabiedrību un personību. Abi šie līmeņi tiek reproducēti komunikatīvajos un kultūras, kā arī sociālās integrācijas un socializācijas procesos.

Piemēram, šajā virzienā viens no plašāk pētītajiem jautājumiem ir publiskās komunikācijas eiropeizācija un vienota Eiropas publiskā sfēra. Rūds Kopmans un Džesika Erbe (Koopmans & Erbe, 2003) piedāvā šo procesu trīs teorētiskās izpratnes.

1) Pārnacionālas Eiropas publiskās sfēras veidošanās Eiropas līmeņa institūciju un kolektīvo aktoru mijiedarbībā, ko ideālā variantā papildina arī Eiropas masu mediji.

2) Vertikālā eiropeizācija, kas var īstenoties divos variantos – nacionālajiem aktoriem vēršoties pie Eiropas aktoriem par kopīgiem Eiropas jautājumiem un Eiropas aktoriem iedarbojoties uz nacionālajām politikām un publiskajām debatēm Eiropas kopīgās politikas un dažādu jautājumu regulācijas interesēs.

3) Horizontālā eiropeizācija, ko veido komunikācijas saites starp dalībvalstīm. Tās raksturojamas divos veidos – kā vājas un spēcīgas. Par vājām saitēm var runāt tajos gadījumos, kad vienas valsts masu mediji atspoguļo notikumus un to dalībniekus citā valstī, bet nav tiešas komunikatīvās saites. Spēcīgas saites veidojas tajos gadījumos, kad vienas valsts politiskā procesa dalībnieki tieši uzrunā politiskā procesa dalībniekus citās valstīs vai arī uz tiem reaģē.

Autori arī uzsver, ka runāt par „Eiropas”, „globālo”, „nacionālo” vai „lokālo” publisko sfēru var tikai relatīvā nozīmē. Taču pārnacionālā publiskā sfēra varētu būt klasiskās Hābermāsa nacionālās publiskās sfēras kopēšana Eiropas Savienības līmenī (Koopmans & Statham, 2010).

Postmodernās skolas redzamākā pārstāve Nensija Freizere publiskās sfēras priekšstatu saista ne tikai ar iespēju izprast komunikācijas plūsmas, bet arī ar nozīmīgu ieguldījumu demokrātijas normatīvās politiskās teorijas attīstībā; šīs teorijas ietvaros publiskā sfēra tiek uztverta kā „telpa sabiedriskās domas veidošanai komunikācijas rezultātā” un „rīks sabiedriskās domas pārveidošanai par politisku spēku” (Fraser, 2007: 7). Novērtējot sabiedrības līdzdalības paritāti, Freizere atzīst, ka tā ir labāk sasniedzama ar lielu skaitu publiku nekā ar vienu publiku. Tādējādi veidojas alternatīvas publiskās

sfēras, ko Freizere nosauc par subalternatīvajām kontrapublikām, kas dod iespēju veidot pretējas identitāšu, interešu un vajadzību interpretācijas (Fraser, 1995). Citiem vārdiem, postmodernā publiskās sfēras izpratne paredz savstarpēji diskutējošu publiku daudzveidību, nevis vienu vienīgu publisko sfēru.

Attiecināmā jeb institucionālā skola veidojusies ASV, un tās orientācija ir meklēt publiskai sfērai ietvaru vēsturiskā vidē un plašākās sociālās attiecībās. Šīs skolas pārstāvji uzskata, ka publiskā sfēra ir noteikts institucionāls un attiecību ietvars. „Publiskā sfēra un – plašāk – politiskā kultūra ir īpaša telpa simbolisku kodu, vērtību un reprezentāciju izpaušanai, lai palīdzētu formulēt individuālās un politiskās orientācijas” (Crossley & Roberts, 2004: 17).

Lai sistematizētu priekšstatus par publisko sfēru, mūsdienās līdzās šīm trim skolām tiek izmantota arī pretnostatījuma pieeja, kas, no vienas puses, balstās uz Hābermāsa agrīno teorētisko pieeju, bet, no otras puses, uz reālās prakses parādību – publiskās sfēras daudzveidības un fragmentācijas akceptēšanu. Spriedumi par publiskās sfēras raksturojumiem iedalāmi divās grupās.

Pirmkārt, Hābermāsa pieeja tiek kritizēta kā pārāk ideālistiska, uzsverot, ka ideālā publiskā sfēra vispār nekad nav pastāvējusi, jo Hābermāsa aprakstītajā publiskajā sfērā līdzdalība reāli bijusi tikai ierobežotam dalībnieku lokam. Starp „izslēgtajām” grupām tiek minētas gan sievietes, gan strādnieku šķira, gan rasu un nacionālās minoritātes utt. Kopumā tā ir orientācija uz to, ka būtu jātiecas uz jau minēto līdzdalības paritāti.

Otrkārt, publiskās sfēras pieeja tiek attīstīta „kā inspirējoša, bet vienlaikus jāpieņem, ka nepastāv vienots universāls modelis, ko iespējams piemērot visiem vēsturiskajiem apstākļiem. Izvirzās uzdevums mēģināt izveidot jaunas formas un stratēģijas” (Dahlgren, 1995: 11).

Jau skaidrots, ka Hābermāss neņem vērā vairāku, dažkārt pārklājošos vai paralēlu publisku sfēru eksistenci, un viss, kas neatbilst striktajai Hābermāsa izpratnei par publiskā jēgu, tas „ir privāts, līdz ar to neietilpst publiskajā sfērā un attiecīgi neiekļaujas politiskā diskursā un nevar pildīt savu lomu racionālā ideju apmaiņā” (Calhoun, 1992: 37). Oponenti uzskata: publiskais un privātais, it īpaši interneta laikmetā, nav dogmatiski stabilas, nemainīgas un dabiskas polaritātes (Papacharissi, 2010; arī Park & Wald, 2000).

Paradoksālā kārtā empīriskie pētījumi liecina, ka brīžos, kad cilvēki ir iesaistīti interpersonālā politiskā komunikācijā, viņi vislabprātāk izvēlas par politiku diskutēt ar ģimenes locekļiem, draugiem un cilvēkiem, kam ir tādi paši politiskie uzskati. Ideja par publisko sfēru kā „īsto” vietu, kur notiek apmaiņa ar viedokļiem par politiku, ir pretrunā ar cilvēka tieksmi iesaistīties sarunās, kurās viņš jūtas komfortabli. Pilsoņi „meklē līdzīgi domājošos, lai diskusijas par politiskiem jautājumiem neradītu draudus un būtu baudāmas” (Witschge, 2004: 111).

Tāpat arī sabiedrības zemākie slāņi var piedalīties publiskās sfēras veidošanā. Stenlijs Aronovics (*Stenly Aronowitz*) atsaucas uz empīrisku gadījuma studiju, kas apstiprina: proletariāta publiskā sfēra ne tikai eksistē, bet tā pat piedzīvo savas transformācijas vēsturiskā griezumā: piemēram, ASV autobūvētāju arodbiedrību sabiedriskās intereses tiek aizvien vājāk aizstāvētas tieši tāpēc, ka izzūd strādnieku šķiras publiskās sfēras – arodbiedrību prese, arodbiedrību sapulču tradīcija u.tml. Turklāt cēloņi šīs perifērās publiskās sfēras izzušanai ir līdzīgi tiem, par kuriem runā Hābermāss „lielās” publiskās sfēras kontekstā – arodbiedrību publiskā sfēra birokratizējās un zaudēja savu racionālās kritiskās komunikācijas telpas jēgu (Aronowitz, 2000).

Dālgrēns deviņdesmito gadu vidū šo pretnostatījumu pieeju ir konceptualizējis un piedāvājis nosaukt par **plurālas publiskās sfēras modeli**. Šajā modelī viena no ietvara modifikācijas iespējām ir savienot publiskās sfēras jēdzienu ar citiem politisko komunikāciju aprakstošiem jēdzieniem, publiskajā komunikācijā nodalot īpašu politisko sfēru.

Vispirms publiskā sfēra tiek aplūkota mijiedarbībā ar pilsonisko sabiedrību, kas definējama kā pašorganizētu aktīvu sfēru kopums, ko veido asociācijas, organizācijas, kooperatīvi un tamlīdzīgi veidojumi, kuru locekļi brīvi savstarpēji debatē, un ar šā kopuma palīdzību tiek radīta publiska, sociāla un politiska valsts (Cohen & Arato, 1994). Šajā pieejā „publiskā sfēra un pilsoniskā sabiedrība nav identiskas, bet tās nozīmīgi pārklājas” (Gimmler, 2001: 25). Tieši starp Koena un Arato piesauktajiem „tamlīdzīgajiem veidojumiem” ievietojamas mūsdienās spontāni radušās interneta diskusijas – subsfēras plurālajā publiskajā sfērā, kuras tiks pētītas Latvijas apstākļos šā promocijas darba ietvaros.

Antje Gimlere šos spriedumus būtiski strukturē, piedāvājot plurālo publisko sfēru izprast kā visaptverošu sistēmu, kurā ir centrālā un plašā publiskā sfēra. Atbilstoši Gimleres pieņemumam plašā publiskā sfēra joprojām ietver visus komunikācijas procesus, kas notiek masu medijos, ieskaitot vēlīnā modernisma skolas kritizēto populāro komunikāciju, savukārt centrs ir tur, kur notiek politiskā komunikācija (Gimmler, 2001).

Arī citi autori (Bennett & Entman, 2001; McKee, 2005; McNair, 2006 u.c.) uzsver, ka publiskās sfēras funkcionēšana nenozīmē, ka katram indivīdam jānodarbojas ar politiku vai jāveic institucionālas politiskās prakses. „Indivīdi var izdarīt noturīgus neatkarīgus secinājumus par kādu konkrētu publiskās dzīves aspektu (piemēram, abortu jautājums, Levinskas skandāls), vienlaikus nerasniedzot augstākus kolektīvās demokrātiskas attīstības līmeņus” (Bennett & Entman, 2001: 470).

Var pārnest, ka politiskās sfēras nošķiršana nozīmē vēl vienu atkāpi no Hābermāsa sākotnējām izpratnēm, jo šajā gadījumā arī valsts pārvalde kā aktors tiek iesaistīta publiskajā sfērā. Tomēr to var uzskatīt par visai likumsakarīgu atkāpšanos no agrīnās pieejas, jo to veicis arī pats Hābermāss. Mūsdienu politiskās komunikācijas praksēs publiskā sfēra vairs nav strikti nodalāma no valsts institūcijām, kā tas bija iespējams buržuāziskās publiskās sfēras praksē, jo „racionālie rezultāti radīsies (..) no saspēles starp politisko gribu, kas formējas konstitucionāli radītās institūcijās, un spontānu komunikācijas plūsmu, ko vara nav pakļāvusi” (Habermas, 1992b: 451). Līdz ar to arī valsts pārvaldes komunikāciju telpa, kurā mūsdienu attīstīto demokrātiju apstākļos notiek būtiska un visai sabiedrībai nozīmīga komunikācija par politiskiem un sociāliem tematiem, tiek iekļauta publiskajā sfērā. Citiem vārdiem, ja pilsonis izsaka viedokli interneta forumā, ko uztur pašvaldības dome vai kāda ministrija, tas nenozīmē, ka brīva izteikšanās nav iespējama. Vēl vairāk – valsts pārvaldes neiekļaušana var novest pie politiķu un valsts pārvaldes distancēšanās no plašas publikas debatēm un tādējādi padziļināt fragmentācijas procesus, veidojot slēgtu, plašai publikai nepieejamu telpu, kurā notiek būtiskas debates par visai sabiedrībai aktuāliem jautājumiem.

Jau minēts, ka Hābermāsa sākotnējais priekšstats nepieļauj vairāku alternatīvu publisko sfēru esamību, taču vēlākās teorētiskā ietvara izmaiņas to pieļauj. Pluralitātes dimensijas parādīšanos slovēņu pētnieks Andrejs Pintors skaidro tā: „Pašreizējie publiskās sfēras jēdzieni izauguši no norāžu un perspektīvu pluralitātes, kas pagātnē

cīnījās par dominanci pār citām alternatīvām. No šāda skatpunkta publiskās sfēras vēsture mums atgādina par iespēju pluralitāti un alternatīviem intelektuāliem ceļiem” (Pinter, 2004: 219).

Ja vērtējam Hābermāsa kritiku, redzam, ka bieži vien tā neienes neko jaunu priekšstata izpratnē salīdzinājumā ar Hābermāsa tekstiem. Pirmkārt, pats Hābermāss atzīst, ka modernā publiskā sfēra „satur vairākas arēnas, kurās ar drukātiem materiāliem, kas runā par kultūru, informāciju un izklaidi, vairāk vai mazāk diskursīvi notiek viedokļu cīņa. Šajā cīņā nepiedalās dažādas slikti organizētu privātpersonu grupas; jau no paša sākuma dominējošā buržuāziskā publika ir konfliktā ar plebeju publiku” (Habermas, 1992b: 430). Pluralitāte saskatāma arī Hābermāsa spriedumos par publiskās sfēras pieejamību: „publiskā sfēra stāvēja un krita par vispārējas pieejamības principu – publiskā sfēra, no kuras specifiskas grupas būtu *eo ipso* [savas būtības dēļ]. – *I.B.*] izstumtas, nebūtu pat vienkārši nepilnīga, tā vispār nebūtu publiskā sfēra” (Habermas, 1989: 205).

Daudziem publikas slāņiem – ne tikai buržuāzijai – vienmēr ir pastāvējušas savas informācijas apmaiņas telpas, kurās ir daudz publiskās sfēras iezīmju. Hābermāss modificētajā teoretiskajā ietvarā vairs nerunā par „buržuāzisko” publisko sfēru ne tās pirmsākumos, ne mūsdienās. Hābermāss no saviem kritiķiem ir pārņēmis atziņu, ka gan Apgaismības laikā, gan mūsdienās eksistē publisko sfēru plurālisms, kas sasaucas ar Freizeres subalternatīvo kontrapubliku eksistenci. Publiskā sfēra tādējādi kalpo kā analītiska kategorija, lai ar to samērotu ikdienas komunikācijas prakses (piemēram, Dahlgren, 1997), taču arī paša priekšstata autora ieskatos tā vairs nav tik strikti iezīmēta kā tās sākotnējā variantā.

Hābermāsa izpratņu transformētāji meklē iespēju konceptualizēt komunikācijas prakses apstākļos, kuros ne visa informācija, ko pilsoņi iegūst vai paši komunicē masu medijos, ir politiskas dabas. Bet, mainoties sabiedrībai, būtiski novērtēt to, ka daudzi kādreizējie privātās sfēras jautājumi – sievietes vieta sabiedrībā, bērnu tiesības, smēķēšanas aizliegumi utt. – ir likumsakarīgi iekļāvušies publiskajā sfērā.

Robežas un struktūra telpām, kurās notiek publiskas debates par politiskiem un sociāliem jautājumiem, nav stabilas, tāpēc par tām no jauna jāvienojas gan konkrētās sabiedrībās, gan arī konkrētā laikā, ievērojot komunikācijas prakses raksturojumus un

saskaņojot tos ar kopienas vajadzībām un vērtībām (Hohendahl, 1992), jo „liberālisma ideāls – visām balsīm vienādi sasniedzama neitrāla publiska sfēra, kur viņu neiegrožotais racionālais diskurss kulminēs sabiedriskās gribas artikulācijā, – nekad nav ticis sasniegts” (Dahlgren, 1987: 25). Turklāt jāņem vērā, ka pat „plaukstoša publiskā sfēra pati par sevi negarantē demokrātiju – tā ir vajadzīga, bet ne visbūtiskākā sastāvdaļa” (Dahlgren, 2001: 37). Tāpat racionāla politiskā komunikācija nesākas ar Apgaismību, jo „simtiem gadu pilsoņi apguva praktiskas publiskās dzīves iemaņas – vienošanās mākslu, atbildīgumu, publiskās atzinības iegūšanu, varas uzraudzīšanu –, kas tika pastāvīgi realizētas praksē kopienās un neformālās kopienu institūcijās. Publiskā pasaule – vienalga, formāli konstruēta kā politika vai neformāli pieredzēta kā pilsoniskā sabiedrība, – nekad nav bijusi radikāli nodalīta no ikdienas dzīves” (Boyte, 1992: 348). Lānss Benets (*Lance Bennett*) izpratni par vairākām publiskajām sfērām definē šādi: „telpu un vietu sakopojums – no apkaimes kafejnīcām līdz interneta tērzētavām –, kur privāti indivīdi drīkst izteikt domas publiski, veidot viedokļus un kļūt par neatkarīgiem valsts pārvaldīšanas aģentiem” (Bennett et al., 2004: 437).

Ja tiek pieņemts, ka publiskā sfēra tādā vai citādā formā saprotama kā daudzas sfēras, tad tā „uztverama kā strukturēts ietvars, kur notiek dažādu publiku kulturāla un ideoloģiska sacenšanās vai vienošanās” (Eley, 1992: 306). Savukārt „šāds formulējums pamato publisko arēnu daudzveidību, apzinoties „vairāku publiku” esamību un aktivitāti. Vienlaikus tas norāda, ka šīs publikas atrodas vienā „strukturētā ietvarā”, kas „dod priekšrocības vienām, bet gremdē citas” (Fraser, 1992: 125).

Turklāt šo teorētisku piedāvātā izpratņu modifikācija saglabā sākotnējā publiskās sfēras priekšstatā ietverto nosacījumu – „visa procesa priekšnosacījums ir komunikācijas kvalitāte sabiedrībā un pilsoņu komunikatīvā kompetence” (Dahlgren, 1987: 27). Pārvērtējot Hābermāsa modeli, „publisko sfēru pluralitāte vairs nav nevēlams fakts, kas jāpielāgo dogmatiskam modelim, bet gan ieteicama dažādība” (Gimmler, 2001: 27).

Maikls Gardiners (*Michael Gardiner*), kā arī Džons Daunijs un Natālija Fentona (*John Downey, Natalie Fenton*) norāda uz jaunām teorētiskām problēmām, kas izriet no pieļāvuma par vairāku publisko sfēru līdzāspastāvēšanu: „nepietiek ar to, ka kopumam vienkārši pievieno vairākas „subalternatīvas” publiskās sfēras (vadoties, piemēram, no šķiru vai etniskā principa), kā Hābermāss to iesaka, atbildot saviem kritiķiem, jo tik un tā

tiek saglabāts ideāls attiecībā uz vispārēju publisko sfēru (vai sfērām), kura funkcionē, lai likvidētu atsevišķo grupu atšķirības” (Gardiner, 2004: 43). Tāpat arī – „vai autonomas publiskās sfēras var iznest konfliktus no perifērijas publiskās dzīves centrā un medijos, lai radītu kritiskas debates plašākā publikā?” (Downey & Fenton, 2003: 188).

Ja šos pēdējos pretargumentus tomēr neuzskata par principiāliem, tad plurālās publiskās sfēras pastāvēšana pilda „bagātināšanas procesa funkcijas, ar to saprotot, ka neapstrādātas idejas tiek transformētas, lai tām būtu lielāks efekts uz sabiedrisko labumu, nodalot būtiskās idejas no ikdienišķām” (Staats, 2004: 586). Teorētisko pieeju aspektā plurālas publiskās sfēras modelis vērtējams kā piederīgs postmodernajai skolai, vienīgi tas ir vairāk vērsts uz konkrētas komunikācijas prakses apzināšanos un centieniem šo praksi skaidrot no sistēmpieejas pozīcijām, par ko liecina, piemēram, centra un perifērijas raksturojumu ieviešana. Šī konkrētā pieeja gan ietver augstu risku, jo mūsdienu komunikācijas praksē, attīstoties indivīdu iespējām mainīt komunikācijas telpas, priekšstats par centru un perifēriju vairs nevar būt stabils.

Atzīstot, ka mūsdienās neeksistē vienota, Hābermāsa formulētajam Apgaismības laika ideālam tuva publiskā sfēra, tomēr ir iespējams veikt pētījumus, piemērojot Hābermāsa teorētisko ietvaru, jo „liberālā, progresīvā tradīcijā tie normatīvie horizonti, kas iezīmē „labu žurnālistiku” vai „sabiedriski derīgu informāciju”, nav tālu no publiskās sfēras rāmētā mediju ideāla” (Dahlgren, 2001: 35).

Lietojot publiskās sfēras modeli, ir jānoņem uzsvars no tā normatīvajiem raksturojumiem (Gimmler, 2001). Turklāt arī, kā atzīst Papačarisi, „publiskā / privātā dihotomija ir vēsturiski jutīga un pastāvīgi tiek definēta aizvien no jauna; publiskā sfēra ir metafora, kas vairāk domāta, lai inspirētu, nevis lai aprakstītu” (Papacharissi, 2010: 125-126).

Tādējādi, saglabājot sākotnējo publiskās sfēras teorētiskā ietvara būtību, iespējams aprakstīt, kā demokrātiskās sabiedrībās funkcionē pilsoņu komunikācija par politiskām idejām un iespējas šīs idejas realizēt arī tad, ja šī komunikācija notiek dažādās atsevišķās publiskās jeb subsfērās, kā, piemēram, plašākai publikai atvērtākās vai slēgtākās interneta diskusijās. Taču, pirms Latvijas apstākļos veikt empīrisku pētījumu par interneta kā jaunā saziņas medija radīto līdz šim nebijušo subsfēru mijiedarbību ar tradicionālākām publikām un plašo kopējo publisko sfēru, nepieciešams iezīmēt vēl vienu dimensiju, kas

specifizē Latvijas publisko sfēru iepretī aprakstītajām tradicionālo rietumu demokrātiju publiskajām sfērām, proti, postkomunisma sabiedrības faktoru.

1.1.3. Plurāla publiskā sfēra Latvijā un citās postkomunisma valstīs

Iepriekš tika secināts, ka, pirmkārt, publiskās sfēras jēdziens ir piedzīvojis zināmas izmaiņas – sabiedrību drīzāk veido vairākas publikas, nevis viena, centrālā, kas ieņēmusi kādu ierobežotu vietu nacionālajā masu mediju telpā, otrkārt – ka interneta diskusijas ir piemērots fenomēns, lai ar to palīdzību pētītu plurālas publiskās sfēras procesus, jo interneta kā saziņas medija daba var atdzīvināt Apgaismības laika publiskās sfēras īpašības. Autori, kas par to runā, balsta savus secinājumus uz vērojumiem tradicionālajās rietumu demokrātijās. Vai iespējams pētīt Latvijas interneta diskusijas un iegūt zinātnei nozīmīgus secinājumus par to, kas notiek tieši Latvijas publiskajā sfērā? Lai atbildētu uz šo jautājumu, sākumā jānoskaidro, cik lielā mērā publisko sfēru Latvijā iespējams raksturot, vadoties no iepriekš aplūkotajiem publisko sfēru aprakstiem.

Jau ievadā minēts, ka par Latvijas publisko sfēru ir maz zinātniskās literatūras. Tāpēc autors piedāvā Latviju interpretēt plašākā kontekstā – uzskatīt, ka Latvijas publiskajai sfērai piemīt postkomunistiskās publiskās sfēras īpatnības. Par publisko sfēru postkomunisma apstākļos pēdējo divdesmit gadu laikā ir sarakstīti vairāki darbi, īpaši ieinteresēti to analizējuši autori, kas paši pārstāv Austrumeiropu, proti, bijušā komunistiskā bloka valstis, piemēram, poļi Pjotrs Štompka (*Piotr Sztompka*), Karols Jakubovičs (*Karol Jakubowicz*), slovēnis Slavko Spličals (*Slavko Splichal*), igauņiete Marju Lauristina (Marju Lauristin) un citi.

Postkomunistisko publisko sfēru ierasts aplūkot pārejas sabiedrības kontekstā. Pārejas sabiedrības ir tās, kurās notiek demokratizācijas jeb demokrātijas konsolidācijas procesi. Demokratizācija ir jēdziens, ar kuru apzīmē procesus, kas aizsākušies jau krietnu brīdi pirms 20. gadsimta astoņdesmito gadu nogales, kad tie aptvēra bijušās Padomju Savienības republikas un bijušās t.s. Eiropas sociālistiskās valstis. Demokratizācija ir, piemēram, Rietumeiropas valstu pāreja no autoritāriem fašistiskiem režīmiem uz demokrātiju, procesi Latīņamerikā un Austrumāzijā 20. gadsimta septiņdesmitajos gados. Demokratizācijai jānoslēdzas ar konsolidāciju jeb demokrātiska režīma izveidošanos (piemēram, Linz & Stepan, 1996; Anderson et al., 2001; Gill, 2002). No pilsoņu attieksmes viedokļa demokrātisks režīms ir izveidojies, ja „būtisks sabiedriskās domas

vairākums tic, ka demokrātiskas institūcijas un procedūras ir labākais veids, kā pārvaldīt kopīgo dzīvi tieši viņu sabiedrībā, un atbalsts anti-sistēmas alternatīvām ir visai neliels vai arī izolēts no prodemokrātisko puses” (Linz & Stepan, 1996: 6).

Vērtējot pēc demokrātiska režīma sasniegšanas līmeņa, bijušās Padomju Savienības un Austrumeiropas postkomunistiskās valstis Gils iedala trīs kategorijās – demokrātijas, fasādes demokrātijas un nedemokrātijas. Pēdējās divas kategorijas dalās četros režīmu tipos – etniskās demokrātijās, plebiscitārās demokrātijās, sultanātos un oligarhijās. Sultanāti un slēgtas oligarhijas (tādās, kurās vēlēšanas neko nemaina īsto valdnieku struktūrā) – tās ir klaji nedemokrātiskas, kurpretī atvērtās oligarhijas un etniskās demokrātijas ir demokrātiskas tikai fasādes līmenī. Atkarībā no detaļām plebiscitārās demokrātijas var būt gan demokrātiskas „fasādes līmenī”, gan „nedemokrātijas”. Sešas valstis ir demokrātijas; Latvija un Igaunija etniskās dimensijas dēļ ir fasādes demokrātijas, bet, ņemot vērā visus pārējos kritērijus, tās ir anomālijas šajā grupā, jo visādi citādi atbilst visiem politiskiem un pilsoniskiem kritērijiem, lai būtu demokrātiskas (Gill, 2002). Vērtējot pilsoniskās sabiedrības prakšu attīstības līmeni, Gils secina, ka tas, protams, ir dažāds, un jo valsts atrodas tālāk uz rietumiem, vairāk kristietības ietekmē un ir parlamentāra iepretim prezidentālai, jo tas ir augstāks, savukārt ne-demokrātisko valstu grupu vieno pilsoniskās sabiedrības vājums. Tā kā pilsoniskās sabiedrības spēki komunistiskā režīma laikā bija neattīstīti, postkomunisma laikā „pilsoniskās sabiedrības spēki vienmēr izrādās neefektīvāki politisko mērķu sasniegšanā nekā vecā režīma elite”, tāpēc zūd sabiedrības uzticēšanās tiem (Gill, 2002:199).

Salīdzinoši drīz pēc komunisma sistēmas sabrukuma Štompka publicēja iznīcinošu vērtējumu politiskajām un sociālajām norisēm postkomunistiskajā sabiedrībā, raksturojot Austrumeiropas sabiedrības ar „pilsoniskās nekompetences” jēdzienu, kas ietver uzņēmējdarbības kultūras, pilsoniskās jeb politiskās kultūras, diskursa kultūras un ikdienas kultūras deficītu. Uz publiskās sfēras funkcionēšanu neapšaubāmi attiecas pilsoniskās kultūras un diskursa kultūras deficīti. Pilsoniskās kultūras deficīts ir nespēja piedalīties demokrātiskā politikā, kuras komponenti ir politiskā aktivitāte, gatavība līdzdarboties, rūpes par publiskiem jautājumiem, likuma vara, oponentu respektēšana, pielāgošanās vairākumam u.tml. Diskursa kultūras deficīts nozīmē nespēju piedalīties brīvā intelektuālā ideju plūsmā, kuras komponenti ir tolerance, atvērtība idejām,

plurālisma un dažādības pieņemšana, skepticisms, spēja kritizēt (Sztompka, 1993). Skaidrojot jēdzienu, Štompka apkopojis vairāku deviņdesmito gadu sākuma autoru slēdzienus par pirmajiem postkomunisma gadiem Austrumeiropā, par laiku, ko Vāclavs Havels raksturojis šādi: kad „sabiedrība sevi atbrīvojusi, bet dažās izpausmēs uzvedas sliktāk nekā tad, kad bija važās” (Havel, citēts no: Sztompka, 1993: 88).

Pētnieki saista šo vilšanos ar to, ka postkomunistiskās sabiedrības centās pārņemt rietumu tikumus, bet nesaprata, kuri ir vērtīgi, un kuri nav. Vēlme pārņemt rietumu demokrātiju sociālās prakses izrietēja no „metaforas par „atgriešanos Eiropā”, kas izteica ticību, ka piederēt Eiropas saimei ir „normalitāte”” (Lauristin, 1997: 29). Austrumeiropas sabiedrības jūtas nedrošas, jo vecās vērtības zudušas, bet jaunās neiedzīvojas. Sociālisma laika industrijas radītie ražošanas resursi izrādījās konkurētnešpējīgi. Nebija vidusslāņa, nebija pieredzējušas un efektīvas ierēdniecības, profesionālas politiskās elites. Vilšanās kapitālismā un demokrātijā radīja vēlēšanos izolēties, noslēgties savā čaulā, kas nozīmē naidīgumu pret visu citādo, pret svešām idejām.

Ar Gila aprakstīto pilsoniskās sabiedrības vājumu sacensībā ar „vecā režīma eliti” sasaucas Štompkas ideja par to, ka publiskā sfēra postkomunismā nespēj funkcionēt, jo tiem, kas piedzīvojuši iepriekšējo režīmu, publiskais nenozīmē labo. Līdz astoņdesmito gadu beigām „privātā sfēra Austrumeiropas sabiedrībās asociējās ar labo, cēlo, lepnumu, tikumu, savukārt publiskā sfēra, proti, komunistu varas struktūras – ar ļaunumu, nodevību, kaunu. Saskarsme ar publisko bija saindējoša. Varas centri tika uztverti kā sveši un naidīgi, valdība tika uzskatīta par savvērestību un cinisma arēnu, mazāk asā ieskatā – par vietu stulbumam un neefektivitātei” (Sztompka, 1993: 90). Sabiedrības nespēja pieņemt, ka demokrātijās publiskā sfēra ir komunikācijas prakšu kopums, kurā pilsoņiem pašiem jādarbojas līdzī, lai kopīgi rūpētos par valsti.

Ja tikko aprakstītā sekas kaut daļēji joprojām eksistē arī pēc 20 gadiem, tad būtiski ir noskaidrot, vai saziņa internetā par politiskām un sociālām tēmām joprojām cieš no šiem deficītiem, vai arī tomēr saziņa internetā var iespaidot spēju pārvarēt šos deficītus un uzlabot postkomunistiskās publiskās sfēras kvalitāti.

Arī turpmākie empīriskie pētījumi, piemēram, 2006. gadā izdots krājums „Demokrātija un politiskā kultūra Austrumeiropā” (*„Democracy and Political Culture in*

Eastern Europe”), kopumā Austrumeiropas postkomunistiskās sabiedrības raksturo kā nenobriedušas un svārstīgas savos uzskatos par politiskajām vērtībām. Uzticēšanās pilsoniskās sabiedrības institūcijām ir lielāka nekā valsts pārvaldei, tomēr mazāka, ja salīdzinām ar rietumu publiskajām sfērām. Austrumeiropā (īpaši Latvijā) arī nevalstiskais sektors nepelna sabiedrības uzticību (Koroleva & Rungule, 2006). Sabiedrības sarūgtinājums par jaunajām demokrātijas un kapitālisma sistēmām novedis pie tā, ka daudzi izvēlas „izvairīties no publiskās sfēras” (Howard, 2003: 30) – citiem vārdiem, turēties pa gabalu no tādām iespējamām pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm kā darbošanās nevalstiskās organizācijās, līdzdalība diskusijās par politiskiem jautājumiem, informācijas par politiskiem procesiem iegūšana masu medijos u.tml. Tas, ko iepriekš, runājot par rietumu nacionālo publisko sfēru degradāciju, pētnieki iezīmēja kā apātiju, aktuāls ir arī Austrumeiropā, tikai iemesli te ir citi.

Pat nesenākos postkomunisma posmos, kuros jau labi funkcionē citi publiskās sfēras rīki – piemēram, brīvi masu mediji – pilsoņu iesaistīšanās diskusijās, lai apspriestu demokrātijai būtiskus jautājumus ir tā rietumu politiskās kultūras prakse, ko iedzīvināt visgrūtāk. Kristīna Reinsalu, pētot Igauniju, secinājusi, ka tajā pārmaiņu procesi notikuši daudz straujāk nekā citās postkomunistiskajās sabiedrībās, taču interesantā kārtā tieši tas radījis plaisu starp institucionālo demokrātiju un pilsonisko sabiedrību. Igaunijā nevēlēšanās diskutēt un iesaistīties pilsoniskās sabiedrības struktūrās tiek skaidrota arī ar tādu faktoru kā pilsoniskās audzināšanas trūkums skolās (Reinsalu, 2008).

Izvērtējot 20 gadus pēc komunisma sabrukšanas, kritiski noskaņotu pētnieku ieskatā pārejas procesi kopumā vērtējami kā politiskas nevis sociālas revolūcijas. Austrumeiropā būtiski mainījies veids, kā valstis tiek pārvaldītas, bet nav saredzamas fundamentālas pārmaiņas sabiedrības uzbūvē. Kopš deviņdesmitajiem gadiem šajās valstīs ir brīvas vēlēšanas, izteikšanās brīvība, pulcēšanās brīvība un citi demokratizācijas atribūti, bet tas nenozīmē, ka kopumā „sabiedrības izpratne par demokrātijas jēgu” ir mainījusies (Sparks, 2008: 47). Vai pārejas sabiedrības fenomens uzskatāms par mērķi sasniegušu, ir atkarīgs no tā, vai šis mērķis bijis negatīvs vai pozitīvs. Ja mērķis bija likvidēt komunistisko iekārtu, tad vairumā valstu mērķis tika sasniegts jau deviņdesmitajos gados; ja mērķis bija pozitīvs, proti, radīt citu un veiksmīgu institucionālu kārtību, tad tas tiks sasniegts vienīgi tad, kad šāda kārtība radīsies. Pamatā

postkomunisms Austrumeiropā nav beidzies, bet var runāt par dažāda veida postkomunismiem, kuros ir dažāda veida mediju sistēmas. Demokrātiska masu mediju sistēma (kurā līdz ar to var runāt par publiskās sfēras vairāk vai mazāk kvalitatīvu funkcionēšanu) ir, piemēram, Centrālu Austrumeiropā un Baltijas valstīs, diktatoriska tā ir Baltkrievijā, autoritāra – citās valstīs, kuras savulaik bija PSRS republikas (Jakubowicz & Sukosd, 2008).

Turklāt pēdējos gados Austrumeiropas postkomunistisko sabiedrību publiskās sfēras vājums ir viens no iemesliem jaunam fenomenam – nespējai izveidot vienotu Eiropas Savienības kopējo publisko sfēru. Zema savstarpējā uzticēšanās starp „vecajām” un „jaunajām” ES dalībvalstīm ir viens no iemesliem, kāpēc neveidojas Eiropas kopējā komunikācijas telpa (Lauristin, 2007), bet zemā uzticēšanās izriet arī no tā, ka „jauno” dalībvalstu pilsoniskās kompetences tiek uzskatītas par vājām.²

Par to, ka austrumeiropieši vēl aizvien nav sapratuši, kā darbojas demokrātija, liecina gan zemais līdzdalības līmenis un neiesaistīšanās publiskās debatēs, gan joprojām novērojamais un pirms 20 gadiem atzīmētais diskursa kultūras deficīts tajos brīžos, kad debates notiek. Izabella Preoteasa, izpētot diskursu intelektuāļu esejās Rumānijas kā tipiskas postkomunisma sabiedrības masu medijos, secina, ka Rumānijas publisko sfēru raksturo uz dialogu vērsta diskursa trūkums – konservatīvi noskaņotie autori neieklausās kreisi noskaņotajos oponentos, neņem vērā oponentu argumentus, noklusē, ka publiskā sfērā izskanējuši pretēji viedokļi, lai gan zina par to eksistenci. Savukārt kreisi noskaņotie rīkojas līdzīgi, izslēdzot no debatēm konservatīvo viedokļus (Preoteasa, 2002).

Baltijas valstu vieta kopējā postkomunisma telpas pētniecībā tiek aplūkota salīdzinoši maz. Vērtējot vispārējos demokratizācijas un demokrātijas konsolidācijas procesus, Latviju un Igauniju izceļ kā valstis, kas nav patiesi demokrātiskas etniskā jautājuma regulējuma dēļ (Roeder, 2001; Gill, 2002). Toties, ja vadās no pamata kritērijiem, kas raksturo demokratizācijas pakāpi, Baltijas valstis jau vismaz desmit gadus tiek uzskatītas par demokrātiskām, Pasaules brīvības reitingā saņemot 1,5 punktus –

2 Promocijas darbā šis aspekts netiek īpaši aplūkots, bet turpmākajā postkomunistisko ES dalībvalstu publisko sfēru pētniecībā tam vajadzētu pievērst būtisku nozīmi, jo tā sauktā Grieķijas krīze jeb eirozonas krīze neapšaubāmi izveidos jaunas dalībvalstu alianses, kurās, iespējams, radīsies jaunas transnacionālas publiskās sfēras atbilstoši šo valstu sabiedrību kopējai attieksmei pret procesiem kontinentā.

līdzīgi kā tradicionālās Rietumeiropas demokrātijas. Tas ļauj izdarīt secinājumu, ka „līdz deviņdesmito gadu beigām šīs valstis pēc jebkuras normālas definīcijas ir kļuvušas par demokrātijām” (Fish, 2001: 55). Piemēram, Gžegožs Ekjerts un Roberto Foa norāda – lielākā daļā literatūras, kas analizē postkomunistisko politisko attīstību, ir skaidri saskatāma tendence – normatīvi bāzētā kritika par pilsoniskās sabiedrības vājumu nesakrīt ar empīriskiem pierādījumiem, kas raksturo dažādus pilsonisko aktivitāšu piemērus un to sasniegumus dažādās reģiona valstīs (Ekiert & Foa, 2011). Šos sasniegumus, pēc minēto pētnieku domām, radījis dažādu komunisma laiku organizāciju izpaušmju mantojums, pirmskomunisma laiku tradīciju saglabāšanās, kā arī lielais sabiedrības mobilizācijas līmenis pārejas sabiedrības laikos.

Specifiski Baltijai, piemērojot sociālo zinātņu teorētiskos ietvarus, uzmanība pievērsta 2003. gada krājumā „*Political Representation and Participation in Transitional Democracies: Estonia, Latvia and Lithuania*”, kurā ievietoto rakstu autori analizējuši jau aprakstīto teorētisko jēdzienu izpaušmes Baltijas valstu politiskajās praksēs – krājumā analizēta gan pilsoniskā un politiskā līdzdalība, gan uzticēšanās politiskām un pilsoniskām institūcijām un praksēm, gan pilsoniskās vērtības. Slēdzieni balstīti empīrisku pētījumu datu izvērtējumā. Krājuma autori secinājuši, ka jaunās Baltijas valstu demokrātijas raksturo vairākas iezīmes.

- Starp labāk informētiem un izglītotiem ļaudīm un citiem novērojama nozīmīga atšķirība politiskās līdzdalības pakāpē. Ir izņēmums: Latvijā augstāku sabiedrisko slāņu pilsoņi piedalās vēlēšanās mazāk aktīvi nekā zemāku slāņu grupas.
- Pilsoņu identificēšanās ar politiskajiem spēkiem un uzticēšanās tiem ir izteikti vāja, valstis tiek raksturotas kā valstis ar „nestabilu daudzpartiju sistēmu”, īpaši fragmentēta partiju sistēma ir Lietuvā, kas skaidrojams ar lielāku uzsvaru uz prezidenta institūcijas lomu valsts pārvaldē. Baltijas valstu iedzīvotāji neuztver partijas kā efektīvus politiskos aktorus.
- Apvienošanās brīvprātīgās organizācijās nav tik izplatīta kā rietumu demokrātijās, tomēr cilvēki, kuri iesaistās pilsoniskās sabiedrības institūcijās, ir tie paši, kuri pauž interesi arī par aktīvo politiku. Ir pamats cerēt, ka ar laiku iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības līmenis paaugstināsies, un to savukārt pavadīs procesi, kas

lēmām mainīs viņu izpratni no mitoloģiskas un ideoloģiskas uz racionālu un sociāli aktīvu (Yonhyok & Loftsson, 2003).

Astoņus gadus vēlāk Inta Mieriņa savā promocijas darbā salīdzinājusi empīriskos datus par Latvijas iedzīvotāju politisko kompetenci ar līdzīgiem pētījumiem citās Austrumeiropas valstīs. Autore secinājusi – lai gan pagājuši 20 gadi, kopš komunisti zaudējuši varu, nav pamata cerēt, ka šo valstu iedzīvotāju politiskā kompetence tik drīz uzlabosies. Izņemot Čehiju, nekur citur nav vērojama jaunas, politiski kompetentākas paaudzes parādīšanās. Nav vērojama arī jauniešu politisko prasmju uzlabošanās, lai gan viņu politiskā socializācija notikusi jau brīvā, demokrātiskā valstī (Mieriņa, 2011). Politiskās kompetences jēdziens tiek skaidrots kā viens no indikatoriem, kas raksturo valsts un pilsoņa attiecības jeb iedzīvotāju politisko atsvešinātību. Kompetence ir gan iemaņas mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem, gan līdzdalība asociācijās un grupās – faktiski tas, kas publiskās sfēras perspektīvā nozīmētu komunikācijas kvalitāti publiskajā sfērā.

Masu mediji ieņem centrālo lomu tradicionālajā publiskās sfēras izpratnē, savukārt postkomunistiskie masu mediji ir totalitāro režīmu masu mediju sistēmas mantinieki. Postkomunistiskie masu mediji – un līdz ar tiem arī publiskā sfēra – tiek kritizēti kā pārāk atkarīgi no masu mediju īpašniekiem, kuriem ir savas politiskās intereses, kas nesaskan ar sabiedrības interesēm kopumā. Tāpat masu mediji Austrumeiropā tiek kritizēti par to, ka tie nav spējīgi nodrošināt sabiedrības kontroli pār varu, jo tiem trūkst kvalitātes un izpratnes par atbildīgumu (Brikše, 2009), kas savukārt veicina apātiju publiskajā sfērā (Lipman, 2009) – līdzīgi kā iepriekš aprakstītajās rietumu publiskajās sfērās.

Vienkāršākais veids, kā definēt postkomunistiskus masu medijus, ir tos uzskatīt par tādiem, kas mediju sistēmu tipoloģijā atrodas pārejā no autoritāras mediju sistēmas modeļa uz liberālas mediju sistēmas modeli (Dyczok, 2009) Līdz pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu beigām sociālisma blokā ietilpstošajās Austrumeiropas valstīs masu mediji nevarēja pildīt publiskās sfēras funkcijas (lai gan, piemēram, Marks Hovards, runājot par masu komunikācijas procesiem komunistiskajās sabiedrībās, lieto terminu „komunistiskā publiskā sfēra”), jo tie vienkārši palīdzēja partijai kontrolēt informāciju un sabiedrību, nevis piedāvāja atvērtu diskusiju telpu dažādām idejām. Tiek uzskatīts, ka rietumu mediju pētnieki nemaz nespēja saprast autoritāras sistēmas mediju saturu, kurā

nācās dekonstruēt „alegoriju un dubultnozīmi, padotību konkrētam partijas bosam un pat secību, kādā tika nosaukti politiķu vārdi”. Atsvabinājušies no šīm važām, masu mediji Austrumeiropā pirmajā posmā uz brīdi „kļuva skaļi, dusmīgi un pārsātināti ar informāciju, atklātība radīja kakofoniju” (O’Neil, 1997: 3). Šāda pieeja ātri vien noveda pie nespējas tirgus apstākļos iegūt vajadzīgo auditoriju, lai izdzīvotu, un nākamais solis bija masu mediju īpašnieku maiņa un informācijas varas koncentrācija nedaudzu rokās. Viens no galvenajiem ieguvumiem no šā procesa tiek minēta ārvalstu kapitāla ieplūšana Austrumeiropas mediju sistēmā, kas rietumu vērtību ieviešanas dēļ nozīmēja „ieguldījumu mediju iespējā virzīties prom no politizācijas un valsts ietekmes” (Splichal, 2001: 46). Tomēr uz peļņu orientētas žurnālistikas prakses, ko piekopj mediju uzņēmēji, joprojām tiek uzskatītas par parādību (komercializācija) kas negatīvi iespaido publiskās sfēras kvalitāti.

Latvijas apstākļos gan arī joprojām atrodamas pētnieku atsauces uz vājo politiķu izpratni par publisko sfēru. „Pēc politiķu uzskatiem, sabiedrību veido privātā sfēra, kurā darbojas sociālajās grupās neorganizēti indivīdi, un valsts sfēra ar pārvaldes institūcijām” (Šulmane & Kruks, 2005: 71). Tomēr tieši tirgus apsvērumi pēdējās divās desmitgadēs Latvijas publiskās sfēras transformāciju ietekmējuši visbūtiskāk. Tirgus apsvērumi jāsaprot kā mazs un neattīstīts reklāmas tirgus, lielas izmaksas drukāta izdevuma sagatavošanai un izplatīšanai, nepārdomāta nodokļu politika. Tas viss padara presi „vieglāk ievainojumu pret reklāmdevēju un politiķu spiedienu” (Chalaby, 1998: 80). Peļņas vārdā tiek upurēts saturs. Pirmskrīzes gados profesore Inta Brikše izteikusi kritisku vērtējumu par Latvijas masu mediju tirgu:

Pat ja no biznesa perspektīvas var teikt, ka mediju industrija strādā gana veiksmīgi (ko pierāda stabils reklāmas apjoms pieaugums), tad no indivīdu interešu viedokļa masu mediju loma informācijas vidē ir vērtējama kritiskāk, jo (a) Latvijā ir maz izdevumu, kas būtu orientēti uz augstas kvalitātes žurnālistikas piedāvāšanu (tas attiecas uz tāda satura nozīmi, kurā analizē ekonomiskus, politiskus, kultūras un sociālus fenomenus, prognozē to attīstību, kā arī uz informācijas dziļumu, avotu aizsardzību, žurnālistikas kvalitāti, satura objektivitāti u.tml.), un (b) tā kā masu mediji cenšas būt arvien noderīgāki patērnieciskajām auditorijas gaidām, tie kļūst arvien komercializētāki (Brikše, 2006: 390).

Igaņu pētniece Epa Lauka (*Epp Lauk*) rezumē procesus, kas joprojām apdraud postkomunistiskos masu medijus kā centrālo publisko sfēru.

Mediji un žurnālisti attapās normatīvā vakuumā un apjuka, kā izturēties mainīgajā publiskajā sfērā, kur vecie paradumi nestrādā, bet jaunie vēl jāievieš vai jāpieskaņo. Vēl vairāk, žurnālisti un citi mediju profesionāļi nokļuva aci pret aci ar arvien spēcīgākām tendencēm – spiediens no jaunajām politiskajām elitēm, mediju īpašniekiem un neskaidrība ar iespējamo bezdarbu. Tajā pašā laikā postkomunistiskās mediju sistēmas ievainoja arī globālas tendences – tirgus koncentrācija, (hiper)komercializācija, kanālu un auditoriju fragmentēšanās un krasa redakciju samazināšana. Šie galvenie faktori ir iespaidojuši žurnālistikas kultūras attīstību visās postkomunisma valstīs, tikai dažādos veidos. (Lauk, 2008: 193)

Lauka masu mediju neveiksmes Austrumeiropā rosina aplūkot plašākā publiskās sfēras mazspējas ietvarā. Proti, masu mediju sistēmas postkomunistiskajās valstīs tika mēģināts pielāgot angļu un amerikāņu mediju modelim, kurā preses brīvību stingri respektē gan varas elite gan publika. Respekts izriet no teju 200 gadu ilgstošas Apgaismības laikā radušās likumu un vērtību bāzes. Turpretī postkomunistiskajās sabiedrībās šāda attīstība notiek tikai 10 gadus, tās ir pastāvīgu pārmaiņu skartas un cīnās ar pagātnes mantojumu. Masu mediju sistēmas vājums ir plašākas publiskās sfēras vājuma sastāvdaļa.

Rezumējums: Tiek pieņemts, ka mūsdienās tradicionālo rietumu demokrātiju publiskās sfēras un postkomunistiskās Austrumeiropas publisko sfēru negatīvi ietekmē līdzīgi negatīvi faktori (lai gan vēsturiskie cēloņi ir atšķirīgi), proti – tā ir fragmentēta, trivializēta, komercializēta, masu mediji ir vāji, bet nav vienota pētnieku slēdziena par alternatīvu subsfēru jeb pilsoņu viedokļu apmaiņu komunikācijas prakšu (piemēram, nevalstisko organizāciju biedru debašu vai interneta diskusiju) iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti. Tāpēc jo būtiskāk ir pētīt šo subsfēru savstarpējo mijiedarbību, lai redzētu, kā sabiedrībā formējas viedokļi. Tas tiks analizēts šī promocijas darba empīriskajā daļā.

1.2. Interneta diskusijas

Iepriekšējā apakšnodaļā autors ieskicēja publiskās sfēras kā komunikācijas prakšu kopuma transformāciju, kas novērojama tradicionālajās demokrātijās pēdējā pusgadsimta laikā, un tai sekojošo teorētisku reakciju, pārskatot priekšstatu par publisko sfēru. Ejot šo

ceļu, autors nonāca līdz plurālas publiskās sfēras modelim. Praksē konstatējami jauni apstākļi – vairākas līdzāspastāvošās publikas, kas veido viedokļu apmaiņas centrus. Kā secināts iepriekšējā nodaļā, vairākums vadošo sociālo zinātņu domātāju akceptē atziņu, ka publiskā sfēra patiešām jāaplūko kā plurāla, taču akadēmiskais strīds pastāv par iespējām šajā modelī saglabāt ideālu, nacionālai valstij atbilstošas centrālas un visaptverošas publiskās sfēras normu, ar kuras īpašībām samērot komunikācijas prakšu kvalitāti.

Šā promocijas darba perspektīvā autors piekrīt tiem zinātniekiem (piemēram, Zizi Papačarisi, Antjei Gimlerei, Pēteram Dālgrēnam, Džonam Daunijam un Natālijai Fentonei), kuri iesaka kopējo plurālo publisko sfēru raksturot deskriptīvi, neizdarot normatīvus dogmatiskus secinājumus, bet vienlaikus komunikācijas zinātnes attīstību virzīt, saglabājot pētāmo fenomenu vērtēšanu pēc Hābermāsa noteiktiem kritērijiem publiskajai sfērai.

Tas nozīmē, ka iespējams pētīt atsevišķu komunikācijas prakšu – piemēram, konkrētu interneta diskusiju – atbilstību kritērijiem, kurus sākotnēji publiskās sfēras procesiem noteicis Hābermāss (viedokļu racionalitāte, atvērtība līdzdalībai u.tml.). Turklāt plurālās publiskās sfēras kā metasfēras apstākļos būtisks kritērijs ir arī šādās diskusijās tapušo viedokļu iespēja nonākt līdz vēl kādām no līdzāspastāvošajām vairākām publikām.

Šajā apakšnodaļā tiks sistematizētas līdzšinējās komunikācijas zinātnes teorētiskās atziņas par interneta diskusiju iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti. Vispirms tiks piedāvāts pārskats par galvenajiem izmantotajiem jēdzieniem. Tālāk autors noskaidros, kāpēc, veicot internetā novērojamo komunikācijas prakšu – konkrēti, diskusiju par politiskiem un sociāliem tematiem – izpēti, iespējams nonākt pie secinājumiem par publisko sfēru. Pēc tam tiks sistēmiski aplūkoti to komunikācijas pētnieku argumenti, kas uzsver interneta lomu publiskās sfēras atdzimšanas veicināšanā. Tad autors pievērsīsies skeptisko autoru argumentu analīzei jautājumā par to, kāpēc interneta diskusiju iespējas tomēr neveicina publiskās sfēras kvalitāti. Tad šie skeptiskie argumenti vēlreiz tiks pārskatīti. Autors pievērsīsies arī vairāku piemēru iztirzājumam, parādot, kā komunikācijas pētnieki dažādās valstīs analizējuši interneta diskusijas, lai nonāktu pie secinājumiem par šo diskusiju lomu attiecīgo valstu publiskajā sfērā. Visbeidzot tiks

aplūkoti līdzšinējie pētījumi par interneta diskusijām Austrumeiropas valstīs kā postkomunistiskās sabiedrībās, fokusējoties uz to, kā šajos pētījumos aplūkota interneta diskusiju kā subsfēru mijiedarbība ar plašāku publisku sfēru un debašu kvalitāte pašu diskusiju iekšienē.

1.2.2. Galvenie jēdzieni

Interneta attīstības kontekstā publiskās sfēras *transformācija* nozīmē šī jaunā medija radīto saziņas iespēju iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti, taču atšķiras pētnieku nostājas, vai šī transformācija stimulē publiskās sfēras norietu, vai arī veicina tās kvalitātes uzlabošanos.

Internets jeb globālais tīmeklis tehnoloģiskā aspektā tiek definēts kā datortīklu tīkls, kas darbojas, noraidot informāciju pēc vienota tehniska protokola. Sociālo zinātņu kontekstā šāda definīcija ir pārāk tehniska, „cilvēku izslēdzoša”, tāpēc internetu iesaka definēt vienkārši kā saziņas telpu, kurā darbojas satura radītāji un saņēmēji (Hofkirchner, 2007).

Saziņas telpas biežāk lietotais sinonīms ir medijs. Internetu kopumā mēdz saukt arī par „jauno mediju” vai „jaunajiem medijiem” (piemēram, Manovich, 2001; Pavlik, 2008; Lievrouw & Livingstone, 2009), un šāda terminoloģija tiek lietota arī šajā promocijas darbā. Taču no interneta kā medija jānošķir jēdziens „masu medijs”, ar ko tiks apzīmēts tradicionālais masu informācijas līdzeklis – piemēram, laikraksts, radiostacija, TV kanāls. Šāds nošķīrums nepieciešams, jo interaktīvajai diskusijas telpai, ko piedāvā internets, piemīt citas īpašības nekā vienvirziena komunikācijas plūsmas masu medijiem. Protams, interneta ietvaros var darboties arī tipisks masu medijs – piemēram, ziņu portāls vai kāda laikraksta interneta versija, nepiedāvājot lietotājiem iespēju līdzdarboties satura veidošanā un apspriest saturu.

Internets kā saziņas vide sastāv no dažādiem kanāliem, kuros notiek komunikācijas prakses. Ne visi šo komunikācijas praksi dalībnieki izmanto internetu kā mediju viedokļu apmaiņai par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Internetā cilvēki meklē informāciju, plāno ceļojumus, lasa avīzes, rakstus, komunicē ar citiem, lietojot e-pastu, ātrās saziņas programmas, čatus, interneta telefoniju, diskusiju dēļus, vēstkopas, videokonferences. Internetā iespējams klausīties mūziku un radio, skatīties video, pasūtīt un iegādāties dažādas preces, satikt citus, diskutēt ar citiem, mācīties pazīt citus, iemīlēties, sadraudzēties, veidot intīmas attiecības, saglabāt kontaktus ar citiem utt. Bet

internetā iespējams arī protestēt, kontaktēties ar valsts pārvaldi, mācīties, spēlēt spēles, radīt zināšanas pulkā ar citiem, dalīties ar idejām, attēliem, video. Internetā iespējams sajusties pazudušiem, dezorientētiem, nepamierinātiem, justies nobijušiem, nogurušiem, stresainiem, atsvešinātiem, vientuļiem u. tml. (Fuchs, 2008: 1).

Šajā darbā tiks aplūkotas tikai tās komunikācijas prakses, kas attiecas uz sociāliem un politiskiem tematiem, kuros saskaņā ar iepriekš definēto tie, uz kuriem attiecas vispārējas sociālas un politiskas rīcības normas, iesaistās debatēs, izvērtējot šo normu pamatotību.

Grāmatā „Publiskās sfēras strukturālās izmaiņas” Hābermāss ievieš jēdzienu „racionālas kritiskas debates” (*raisonnement*), bet precīzu definīciju tam nedod, toties detalizēti apraksta, kā Apgaismības laikmetā, veidojoties buržuāziskajai publiskajai sfērai, pilsoņu politiskajā polemikā ienāk racionāli argumenti (*ratio*), un tie nomaina feodālās varas pārstāvju iegribas (*voluntas*). Kas ir racionalitāte, un kādas iezīmes satur racionālas kritiskas debates, iespējams noskaidrot, izlasot citus Hābermāsa darbus, kuri 1998. gadā angļu valodā apkopoti krājumā „Par komunikācijas pragmatiku” („*On the Pragmatics of Communication*”). Racionālas debates ir viedokļu apmaiņa, kuras laikā, kā raksta Hābermāss, „komunikatīvi tiek sasniegta vienošanās, tai ir racionāla bāze: tā nevar tikt uzspiesta ne no vienas iesaistītās puses – ne instrumentāli, tieši iejaucoties situācijā, ne stratēģiski, iespaidojot oponentu lēmumus (..) Vienošanās balstās kopējā pārliecībā” (Habermas, 1998: 120).

Publiska diskusija (tostarp interneta diskusija) ir publiska komunikācija par tematiem, kas saistās ar kādu noteiktu politisku jautājumu (*policy*) vai plašākām interesēm un vērtībām. Tā nodrošina „nozīmīgu demokrātijas un pilsoniskuma apjomu, it īpaši polarizētās sabiedrībās”. Publiska diskusija notiek „publiskajā sfērā – virtuālā telpā, ko veido visa politiskiem tematiem veltītā publiskā komunikācija. Publiskajā sfērā eksistē dažādi diskursi. Diskursu dažādība atspoguļo skatījumu, pieredzi un runas veidu dažādību. Publiska diskusija ir politiska metode, ar kuru demokrātiskā veidā notiek diskursu dažādību saziņa” (Witschge, 2008: 77).

Tāpat diskusijai kā demokrātiju veicinošai pilsoņu sarunai jābūt strukturētai, balstoties demokrātiskos principos, un vadītai tā, lai individuālos aizspriedumus pārveidotu vērā ņemamā publiskā viedoklī, kas savukārt noved pie leģitīmiem

risinājumiem. Fakts, ka internetā ir daudz kanālu, sarunai neko nedod, ja netiek veicināta komunikācijas pārveide par iespēju publiskajam viedoklim iedarboties uz lēmumu pieņemšanu (Noveck, 2004).

Protams, racionālas, strukturētas un uz risinājumu vadītas var būt arī diskusijas, piemēram, par popmūziku vai sportu, taču to izpēte nav šā darba uzdevums. Promocijas darba ietvaros internets tiek apskatīts kā saziņas vide, telpa, kurā iespējamas komunikācijas prakses, bet no daudzajām komunikācijas praksēm savukārt šajā darbā izvēlēts aplūkot tikai interneta diskusijas par politiskiem un sociāliem jautājumiem, jo to iezīmes atbilst Hābermāsa izvirzītajiem racionālo kritisko debašu kritērijiem. Šādas debātes raksturo publisko sfēru (Latvijas gadījumā – postkomunistisko publisko sfēru), tajā notiekošos procesus, kā arī šo procesu kvalitāti.

1.2.2. Interneta diskusijas kā subsfēras publiskajā sfērā

Internets šā darba ietvaros tiek saprasts kā saziņas lauks jeb komunikācijas vide. Internets kā medijs tiek nošķirts no jēdziena „masu medijs”, jo ar jēdzienu „masu medijs” šā darba ietvaros tiek saprasts masu komunikācijai un centralizētai publiskajai sfērai raksturīgs informācijas līdzeklis (laikraksts, žurnāls televīzijas kanāls u.tml.).

Internets kā jauns medijs ienesa jaunas dimensijas ne tikai publiskās sfēras praksē, bet arī teorētiskajos spriedumos. Tāpēc likumsakarīgi, ka zinātne izvirzīja jautājumus, kā šis jaunais medijs iespaidos publisko sfēru. Internetam piemīt daudz tādu īpašību, kas kļūst pretrunīgi vērtējamas atkarībā no tā, kā tas tiek lietots.

Piemēram, jau pati teksta, attēlu un skaņas integrācija vienotā sistēmā, piešķir medijam vairāk atvērtības, nekā to spēja nodrošināt masu mediji pirms interneta parādīšanās. Internets „fundamentāli maina komunikācijas dabu, un komunikācija attiecīgi maina kultūru” (Castels, 2000: 356), jo miljardiem cilvēku ir „vienmēr ieslēgta pieeja simtiem un tūkstošiem ziņu mediju” (McNair, 2006: 104, sk. arī Mossberger et al., 2008; Pavlik, 2008). Interneta ietekmi uz publisko sfēru Marks Posters jau 1995. gadā novērtēja kā situāciju, kad veidojas jauna publiskā sfēra, kas būs postmoderna pēc rakstura un grūti atpazīstama pēc pētniecībā pieņemtiem (Posters saka – modernitātes) standartiem, kādi pastāvēja līdz tam.

Publiskās sfēras un interneta mijiedarbes aptveršana notiek jau esošo publiskās sfēras analīzes un interpretāciju garā, vērtējot komunikācijas prakses izmaiņas un prognozējot iespējamās ietekmes gan uz masu mediju lauku, gan arī uz sabiedrību. Interneta pētījumi turpina nostiprināt plurālā modeļa izmantojumu.

Lai saglabātu skaidru konceptuālo virzību, jāuzsver, ka jāaplūko tikai tie interneta lietošanas gadījumi, kuros komunikācijas prakšu dalībnieki internetu izmanto viedokļu apmaiņai par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Internets kā saziņas telpa ir pārāk plašs fenomens, lai izdarītu vispārīgus secinājumus par tā ietekmi uz publisko sfēru, aplūkojot visu, ko cilvēki tur dara. Pamatā internets tiek lietots citām vajadzībām, nevis politiskai komunikācijai, bet „internets piedāvā varenas iespējas motivētajiem. Tāpēc jautājums nav par to, kā internets mainīs politisko dzīvi, bet kas varētu cilvēkus vairāk motivēt uztvert sevi kā demokrātijas pilsoņus un tādējādi izmantot interneta iespējas” (Dahlgren, 2001: 53).

Ar sociāliem un politiskiem jautājumiem šā darba ietvaros tiek saprasti temati, kuri attiecas uz norādītajiem Hābermāsa piedāvātajiem „publiskajiem” jeb „uz valsti attiecināmiem” tematiem (viedokļu apmaiņa, saskaņošana un formēšana par politiku, valsts pārvaldi, sabiedrības interesēm u.tml.).

Pēc tam, kad ir nodalītas publiskās sfēras īpašību pētniecībai derīgās komunikācijas prakses no nederīgajām, iespējams uzdot fundamentālu jautājumu: kādās attiecībās ir internets un publiskā sfēra? Tas ir viens no pirmajiem uzdevumiem, ko risina pētnieki.

Sākumā autors piedāvā iedziļināties to pētnieku secinājumos, kuri uzteic internetu kā publiskās sfēras ideālās versijas atdzimšanas nodrošinātāju. Internets, izmantojot daudzās iespējas un pateicoties savai pluralitātei un daudzveidībai, ir „potenciāli lielākā vienotā publiskā sfēra,” „pilnīgi autonoma un neatkarīga publiskā sfēra” (Moyo, 2009: 142), kā arī „interaktīva sfēra, ne tikai tehnoloģiskajā nozīmē, bet arī salīdzinājumā ar visu citu vēsturiski zināmo komunikāciju tehnoloģiju interaktivitātes iespējām” (turpat, 143). Šīs pieejas izpratnē internetam ir iespēja atjaunināt publisko sfēru „kā pilsoņu horizontālu komunikāciju”, kas līdz šim tikusi „arvien biežāk aizvietota ar mediju vertikālo komunikāciju, ko lielā mērā ietekmē gan valsts, gan kapitāls un patērētāji” (Downey & Fenton, 2003: 186).

Īpaši labvēlīgi uz šādu atjaunošanas potenciālu minēto autoru ieskatā iedarbojas jaunā medija personiskums jeb iespēja lietotājam pašam noteikt tēmas. Proti, internets stimulē „daudz lielākā mērā dažādotu publisko sfēru, gan tematu ziņā, gan satura stilā, kā arī dalībnieku daudzuma un dažādības respektēšanā,” un tā ir būtiska atšķirība no līdz šim pastāvējušās publiskās sfēras, kurā „pilnībā dominēja par publiskiem atzīti temati un mediji” (Rasmussen, 2009: 21). Salīdzinājumā ar tradicionālajiem masu medijiem internetu ir grūtāk cenzēt, un tāpēc tam ir „būtiska kapacitāte kritizēt eliti” (McNair 2006: 146).

Tehnoloģiskās iespējas un novērojamas indivīdu un kopienu saziņas aktivitātes vairākos autoros iztaisa asociācijas ar Hābermāsa publiskās sfēras ideālu. Aprakstot šīs komunikācijas prakses, autori dažreiz pat identificē interneta un publiskās sfēras jēdzienus. Internets vienlaikus var būt informācijas avots, komunikēšanas medijs un „virtuāla publiska sfēra” (Karakaya, 2005), „internets ieved varu atpakaļ publiskajā sfērā – tas, intensīvāk nekā jebkad agrāk, rada iespējas izveidot jaunas telpas un institucionālas formas – cik daudz vien vēlamies” (Froomkin, 2004: 8). Kareivīgā un agresīvā blogeru ziņu kultūra pat tiek salīdzināta ar eliti kritizējošo Apgaismības laika pamfletistu un esejistu darbiem, bet „kiberprese” tiek saukta par sava veida virtuālo „kafejnīcu kultūru”, kurā tiek apspriesti dienas jaunumi un veidoti viedokļi (Kahn & Kellner, 2004).

Jaunās virtuālās kopienas, kas veidojas internetā, tiek uztvertas kā publiskās sfēras atjaunotājas, pateicoties gan šo „jauno sociālo attiecību struktūrās radītajam saturam” (Fernback, 1997: 42), gan arī tam, ka „pilsoņiem ir iespējas ne tikai pieņemt izvēles, bet arī apspriest šīs izvēles” (Wright & Street, 2007: 851). Turklāt dažādu sabiedrības grupu dažādi viedokļi nokļūst vienās un tajās pašās komunikācijas telpās (piemēram, interneta portālu komentāri), un tādējādi internets kā medijs „atbalsta konkurējošu diskursu daudzveidību” (Dahlberg, 2007: 838). Tiešām, šīs pazīmes ir tuvas Hābermāsa formulētajām ideālas publiskās sfēras pazīmēm pirmsinterneta laikmetā.

Ne visi citētie autori ir optimisti, piemēram, Karakaja un Dālbergs, analizējot komunikācijas prakses, iegūst pat ļoti skeptiskus secinājumus, taču šie viņu citāti labi raksturo jaunā saziņas medija potenciālu publiskās sfēras kvalitātes atjaunošanas kontekstā, ar kvalitāti saprotot fundamentālos Hābermāsa kritērijus racionālām atvērtām kritiskām debatēm un viedokļu formēšanai.

Tomēr pastāv virkne argumentu, ar kuru palīdzību zinātnieki nonāk pie pilnīgi pretējiem slēdzieniem. Kā jau minēts, iztirzājot publiskās sfēras transformāciju un norietu, normatīvajā pieejā publiskās sfēras kvalitāti apdraud fragmentācija, trivializācija un komercializācija. Arī internetā.

Empīriskie pētījumi par publiskās sfēras kvalitāti internetā nav optimistiski – piemēram, internets neģenerē balsu un ieskatu dažādību tādā veidā, kā tika cerēts (Papacharissi, 2004; Witschge, 2004; Samuel, 2004); piemēram, „anonimitāte neatbrīvo indivīdus no bailēm iesaistīties konfliktā, bet drīzāk tiecas rezultēties trulā uzbrukumā, cieņas aizskārumā un citās necivilizētās formās; piemēram, tas, ka neeksistē sociālie aizspriedumi, nenoved pie gaidītās diskursīvās vienlīdzības” (Witschge, 2004: 120). Virtuālajā komunikācijā iesaistītā persona komunicē, balstoties uz pieņēmumu, ka ir izolēta no citu fiziskas klātbūtnes. Tas padara informācijas apmaiņu ļoti personisku un privātu (Krug, 2005) un neizbēgami veicina komunikācijas polarizāciju, kā arī fragmentētu sadalīšanos komfortablās un pret svešiem viedokļiem naidīgās domubiedru grupās.

Internets pastiprina iespējas auditorijai atrast ļoti specifisku informāciju, izvairoties no saskarsmes ar pārējo informācijas plūsmu, un tādējādi „plašraidi (*broadcasting*) nomaina personalizēta šaurraide (*narrowcasting*)” (Van Dijk, 2006: 209). Individuālā izvēle „dod lietotājiem arvien vairāk iespēju „filtrēt” informāciju un interakcijas, tādā veidā pašiem izvēloties, ko viņi gribētu uzzināt” (Dahlberg, 2007: 829).

Tie interneta satura radītāji, kuriem ir komerciālas intereses, jauno mediju pasniedz tikai kā individuālu vajadzību apmierinātāju (tas attiecas gan uz ekonomiku, gan uz politisko tirgu). Linkolns Dālbergs, būdams viens no redzamākajiem skeptiķiem jautājumā par to, kā internets iespaido publiskās sfēras kvalitāti, uzskata: publiskā sfēra internetā nonākusi līdz „dominējošā diskursa atbalstīšanai – ļaužu piesaistīšanai vietām, kurās tiek praktizēts liberālais kapitālisms, neizmantojot tiešsaistes telpā iespējamās varas asimetrijas un būtisko institucionālas iejaukšanās trūkumu” (Dahlberg, 2007: 838).

Arī iespējami lielāku atklātību, informācijas pieejamību utt. internets pats par sevi publiskās sfēras attīstībā nevar nodrošināt, jo, par spīti tā „anarhistiskajai” dabai, prāvākā interneta komunikācijas daļa sakņojas lielākos normatīvos ietvaros – diskusiju vietas uztur komercuzņēmumi, kuriem ir savas intereses, kas var nesakrist ar publiskās sfēras

kvalitātei nepieciešamo viedokļu apmaiņas brīvību. Šāda situācija, kā norāda Rasmusens, „disciplinē interakciju” (Rasmussen, 2009: 23). Bet, ja interneta vidē tiek pārņemta bezsaistē tradicionālā vienvirziena komunikācija, tad jaunās diskusiju iespējas nedos vajadzīgo efektu. Individīdi un kopienas vai nu neiesaistīsies diskusijās, vai, „disciplinētas interakcijas” mudināti, diskusijās atturēsies no kontroversiālu viedokļu izteikšanas vai tēmu izvirzīšanas.

Internets ir labāk pieejams tiem cilvēkiem, kam jau bezsaistē ir labāki nosacījumi pieejai dažādām diskusiju telpām. Ja uz šādu vidi pārceļas politiskā komunikācija, tad tā vēl vairāk ir nepieejama tiem, kam tā jau līdz šim nav bijusi pieejama (Karakaya, 2005). Jauno saziņas iespēju plašumu un vienlaikus ietekmes trūkumu van Dijks ilustrē ar vārdu spēli: valdība un politiskie pārstāvji, iespējams, ir kļuvuši pilsoņiem un vēlētājiem sasniedzamāki (*approachable*), bet ne pieejamāki (*accessible*), jo „ir viegli aizsūtīt prezidentam e-pasta vēstuli, bet mazas iespējas, ka prezidents to lasīs” (Van Dijk, 2006: 105).

Uz interneta sniegto iespēju pretrunīgumu norāda arī Kristians Fukss, kurš vienlaikus atzīst, ka „virtuālā kapitālisma fāzē turpinās un pat arvien intensīvāka kļūst to cilvēku atstumtība, kuriem nav pieejamas struktūras un kuri tās nespēj iespaidot” (Fuchs, 2008: 111), tāpat „jaunās tehnoloģijas rada daudz elastīgāku vidi jaunām līdzdalības un kooperācijas iespējām, kas var virzīties uz alternatīvu sabiedrības uzbūves nākotni” (Fuchs, 2008: 119). Pipa Norisa atzīst, ka internets „tikai reproducēs un pat pastiprinās konvencionālajā politiskajā līdzdalībā esošās novirzes” (Norris, 2000: 9).

Vairāki pētnieki (McChesney, 1999; Axford & Huggins, 2001; Karakaya, 2005; Ēriksens, 2005) norāda, ka būtu jāsatraucas arī par interneta ātrumu, kas pārmāc citas īpašības. Lai arī internetā šķietami neeksistē vārtzināšanas (*gatekeeping*) funkcija, daudzi dziļāki argumenti un alternatīvi viedokļi paliek nesasniedzami, jo bez apstrādes informācija ir tikai raupji dati. Tāpēc „ar informācijas plūsmas kvantitātes eksploziju visā pasaulē tās patērētāju spēja nodalīt patieso no melīgā, godīgo no blēdīgā un korekto no aplamā ir fatāli samazinājusies” (McNair, 2006: 12).

Politiskajai līdzdalībai ir dažādi veidi, un dažiem no tiem internets ir piemērotāks, bet citiem – ne. Piemēram, internets veicina dažādu petīciju un sūdzību rakstīšanu, aptaujas, balsošanu (informācijas agregācijas formas), pilsoņu vēlmi izveidot savus

blogus politisku uzskatu paušanai, bet tas „neizstās starppersonālu „aci pret aci” dialogu kā politiskās komunikācijas paņēmieni” (Karakaya, 2005: 446).

Tiešā demokrātija, kur lēmumu pieņemšanā piedalās plašs pilsoņu kopums, vislabāk darbojas tajos gadījumos, kad tiek piedāvātas vienkāršas izvēles („vai nu / vai nu”; piemēram, mēs esam „par” atomenerģiju vai „pret” to), bet tā nespēj funkcionēt, ja ir vairāki mainīgie – proti, situācijās, kas ir krietni vien tipiskākas politiskajām izvēlēm kompleksā un plurālistiskā mūsdienu sabiedrībā (Garhnam, 1992).

Tiek kritizēta arī blogošana, kuru interneta pozitīvo īpašību uzteicēji tieši uzskata par īpaši nozīmīgu jauno iespēju manifestētāju. Blogu lietotāju intereses ASV neuzrāda, ka politiski nozīmīgiem jautājumiem būtu pievērsta pieaugoša uzmanība, jo 27% blogu lietotāju apmeklē politiska rakstura blogus, un tikai 3% blogu ierakstu var tikt kvalificēti kā politiska rakstura (De Zuniga et al., 2009). Tā kā lielākā daļa no blogotājiem izrāda tikai marginālu interesi par politiskiem jautājumiem vai par jebko, kas nav individuālas refleksijas par personisko dzīvi, interesēm un aizraušanos, iespējams piekrist spriedumam, ka „tiešsaistes dienasgrāmatas ir tikpat pārejošas un uz sevi vērstas kā tās, kas tika rakstītas ar pildspalvu uz papīra un noslēptas bēniņos” (McNair, 2006: 126).

Vairāki autori (McChesney, 1999; Hill & Montag, 2000; Staats, 2004; Dahlberg, 2005; Fuchs, 2008) turpina paust bažas, ka arī uz internetu attiecas mediju komercializācija, ko Hābermāss savulaik raksturoja kā publiskās sfēras norieta pazīmi.

Interneta īpašības vēsturiski bijušas atkarīgas no institūcijām, kas to veido, jo, „kamēr internets bija universitāšu pārziņā, tā daba bija „anarhistiska”, bet tagad tā saturu un tehnoloģiskās īpašības nosaka lielās korporācijas, tādējādi „privatizējot” kopējo telpu” (Bohman, 2004: 52). Komercializācija rada draudus žurnālistikas neatkarībai, ja runa ir par internetā esošajiem masu medijiem, un tā apdraud arī „publiskās komunikācijas neatkarību, uzticamību un tās pilsonisko dabu” (Bardoel, 2002: 501), jo arī interaktīvās diskusiju telpas taču izstrādā un uztur komercuzņēmumi, kuriem biznesa intereses var prevalēt pār demokrātijas vērtību nodrošināšanu. Izteiktas pat prognozes, ka jauno tehnoloģiju informācijas revolūcija nekādu *informācijas sabiedrību* neradīs, drīzāk paspilgtinās jau tā novērojamās *infoklaides sabiedrības* īpašības (Kellner, 1998b). Potenciālu reklāmas ieņēmumu dēļ lielle korporatīvie portāli un komercmediji dominē

cīņā par publikas uzmanību tiešsaistes ziņām, informācijai un interakcijām, marginalizējot kritiskās balsis un līdzdalības formas (Dahlberg, 2005; Karakaya, 2005; Fuchs, 2008 u.c.).

Paradoksāli, ka tieši organizētākie interneta segmenti – ziņu portāli, valsts iestāžu mājaslapas, sabiedrisko attiecību industrijas radītās vietnes sabiedriskajai apspriešanai, – nevis, piemēram, haotiskā blogosfēra, biežāk akumulē politiskās komunikācijas racionālās kritiskās debates, kuras reizumis pat izvēršas konkrētā iespaidā uz valsts pārvaldes lēmumiem. Arī šādā skatījumā, protams, pastāv bažas par komercializācijas negatīvo ietekmi uz diskusiju atvērību un viedokļu brīvību.

Roberts Makčesnijs jau 1999. gadā nozīmīgajā mediju komercializāciju kritizējošajā grāmatā „Bagāti mediji, nabadzīga demokrātija” („*Rich Media, Poor Democracy*”) paredzēja divas tendences – pirmkārt, oligopoliskā korporatīvā mediju industrija centīsies sagrābt jaunās tehnoloģijas, un otrkārt, pat apstākļos, kad inovāciju ziņā smagnējie lielie oligopoli paši nespēs savlaicīgi piemēroties jauno tehnoloģiju ieviešanai, tirgus likumsakarības novedīs pie tā, ka „mazo firmu loma būs veikt izpēti, attīstību un eksperimentu produktiem, kurus lielie uzskatījuši par peļņas ziņā nepietiekami perspektīviem, un pēc tam, līdzko spēcīgs jauns produkts būs radīts, pārdot to esošajam gigantam” (McChesney, 1999: 140). Vēlāko gadu prakse pierādīja, ka abas šīs prognozes ir bijušas pareizas, jo, piemēram, *Google* nopirktais *Youtube*, *NewsCorp* nopirktais *MySpace*, *Microsoft* nopirktais *Skype* atklāj Makčesniņa praviētiskumu.

Rezumējot skeptiski un pesimistiski noskaņotās zinātnieku nometnes argumentus, jāmin Džeimsa Bomana atziņa, ka internets „decentrē publisko sfēru”, tas ir „drīzāk publiku publika nekā vienota un virzienu rādoša publiskā sfēra, kurā piedalās visi komunikatori”. No tā izriet secinājums, ka internets „nepiedāvā jaunu, transformētu jau eksistējušas publiskās sfēras versiju” (Bohman, 2004:51).

Turpretī plurālas publiskās sfēras modelī Bomana kritizētā decentralizācija un vairāku publiku eksistence ir pieņemama kā neitrāli uzlūkojams fenomēns. Optimistu nometne teorētiskajā literatūrā jau ir sniegusi pretargumentus vairākiem no tikko aprakstītajiem skeptiķu secinājumiem.

Optimistisko autoru pretargumentus fragmentācijas un no tās izrietošās politiskās atsvešinātības kritiķiem var apkopot tēzē, ka viedokļu apmaiņas vides fragmentācija tikai vairo izglītotu diskutētāju iespējas publiskajā sfērā iepludināt kvalitatīvus viedokļus.

Interneta lietotāji, kuri jauno saziņas mediju izmanto politiskas informācijas iegūšanai, lai spētu labāk pildīt savus pilsoņa pienākumus, kā arī gūtu ekonomisku labumu, tiek apzīmēti kā „digitālie pilsoņi”, kas „politisku un ekonomisku interneta lietošanu šķir no pārējām tiešsaistes aktivitātēm” (Mossberger et al., 2008).

Pīters Šeins uzskata, ka internets radījis jaunu sociālo prakšu kopumu, ko var definēt kā „elektronisko demokrātiju,” jo 1) jauno tehnoloģiju ieviešana un izmantošana pastiprina demokrātijas praksi, un 2) tā ir jauna demokrātijas pakāpe, kurā komunikāciju tehnoloģiju pieejamības dēļ „padziļinās demokrātijas vitalitāte un leģitimitāte” (Shane, 2004: xi).

Tradicionāli ārpus publiskās sfēras eksistējušās politiskās un sociālās kustības (subkultūras) tagad ieguvušas „jaunu, vitālu telpu politikai un kultūrai, kurā visdažādākie indivīdi un grupas lieto tehnoloģijas, lai palīdzētu radīt jaunas sociālās attiecības un politiskās iespējamības formas” (Kahn & Kellner, 2004: 94). Turklāt internets, „atdzīvinot apakšslāņu politisko līdzdalību, (..) kļuvis par iemeslu, lai būtiski pārvērtētu to, ko īsti sevī ietver politika” (McKee, 2005: 172).

Jauno mediju auditorija parasti vēlas iegūt specifisku, nišas informāciju, tāpēc pieprasa, lai mediji arvien vairāk vēstītu informāciju par politiku specifisko auditorijas vajadzību kontekstā („ko šis likumprojekts dos man, manai kopienai, manai finanšu situācijai...”), un tādējādi „tieši ar šaurraidi stimulē plašāku interesi par politisko līdzdalību” (Grabber, 2001: 451). Šādi kontrapubliku vēstījumi izlaužas cauri ierastajai komunikācijas telpai paši pēc savas gribas, nevis tāpēc, ka to pieļāvuši korporatīvi kontrolētie masu mediji, un piedāvā iespēju, ka dažādas ideoloģiskās prasības var tikt apstrīdētas un var savā starpā sacensties (Downey & Fenton, 2003).

Bažām, ka komunikāciju tehnoloģijas palielinās sociālo izolāciju, nav bijis pamata, jo „vairums no tām nebija balstītas uz nopietniem empīriskiem pierādījumiem” (Dezuniga et al., 2009: 554). Var pat teikt, ka digitālās plaisas ietekme uz ekonomisko līdzdalību un tehnoloģiju radītā noslāņošanās nav nekas tāds, par ko nākotnē būtu jāuztraucas iespēju vienlīdzības nodrošināšanas sakarā (Mossberger et al., 2008).

Starptautiskā kapitāla biznesa intereses iekarot jaunas „akumulējamas sfēras” (Fuchs, 2008: 155) ir strauji mazinājušas arī jauno tehnoloģiju nelietotāju skaitu attīstības valstīs. Paradoksālā kārtā tirgus vadītie apsvērumi (kuriem Hābermāsa sākotnējās izpratnēs dogmatiskāko sekotāju izpratnē būtu negatīvi jāiespaido publiskās sfēras kvalitāte) daudzviet pasaulē atnes lielāku pieejamību publiskajai sfērai. Komunikācijas praksēs spilgtākie pēdēja laika apliecinājumi tam ir, piemēram, 2011. gadā arābu valstīs notikušās „Facebook revolūcijas”.

Ja arī sākotnējās bažas par digitālo plaisu (piemēram, Norris, 2001; Hargittai, 2002) attīstītajās demokrātijās pastāv, tad ne tās sākotnējā izpratnē (kā nevienlīdzība starp tiem, kam ir pieejamas tehnoloģijas, un tiem, kam šādas pieejas nav), bet kā tehnoloģiju attīstības rezultātā radies efekts: izglītotākajiem tehnoloģiju lietotājiem kļūst arvien labākas iespējas atrast, piemēram, dāsnāk atalgotu darbu, savukārt mazāk izglītotiem varētu rasties grūtības konkurēt darba tirgū (Mossberger et al., 2008). Pīters Mīlbergers uzskata, ka „pētnieki, politikas eksperti un sociālie aktīvisti lieto terminu „digitālā plaisa”, lai runātu par bažām – jaunās tehnoloģijas, internetu ieskaitot, var saasināt pastāvošās sociālās nevienlīdzības. Tikmēr patiesībā digitālā plaisa ir sociālās nevienlīdzības, kuras radījušas jaunās tehnoloģijas” (Muhlberger, 2004: 225).

Pipa Norisa, kas parasti ir visumā skeptiska, vērtējot politiskās komunikācijas kvalitāti mūsdienu mediju telpā, tomēr norāda, ka cilvēki, kuri vairāk lasa presi, vairāk skatās TV un sērfo internetā, ir vienlaikus zinošāki, vairāk uzticas valdībai un aktīvāk līdzdarbojas politiskajos procesos. Izglītotākai publikai savukārt ir lielākas potences lietot dažādākus ziņu avotus un dažādu partiju vēstījumus, lai izdarītu praktiskas politiskas izvēles (Norris, 2000). Alternatīvus un kritiskus viedokļus saturošie blogi ir „kā atbilde ziņu organizāciju centralizācijai un to satura banālajai vienveidībai” (Krug, 2005: 207).

Tātad kopumā interneta lietotāji iekļaujas tajā sabiedrības daļā, kurai ir lielāka loma lēmumu pieņemšanā. Tāpēc arī interneta laikmetā ir būtiski pastiprinājusies aktīvās auditorijas loma – „pagātnes ļaudis atļāva laikrakstiem, televīzijai un žurnālistiskam viedoklim izdarīt spriedumus viņu vietā, tagad jaunie mediji pieprasa, lai cilvēki paši izdarītu spriedumus” (Gimmler, 2001: 28).

Pētot korelāciju starp interneta lietošanas paradumiem un piedalīšanos vēlēšanās, Karena Mosbergere un līdzautore konstatējušas, ka cilvēki, kas internetu izmanto nevis

vienkārši informācijas iegūšanai, bet interaktīvai komunikācijai (sūta un saņem e-pastus ar politisku informāciju, tērzē par politiku), vēlēšanās piedalās pat divreiz biežāk nekā pārējie (Mossberger et al., 2008).

Pilsoniskās līdzdalības procesiem ir tendence intensificēties būtisku notikumu brīžos, un to neapšaubāmi veicina jaunās tehnoloģijas – tās vairo iespējas ikvienam indivīdam paust tūlītēju un tiešu attieksmi, izteikt savu viedokli. Piemēram, 2006. gada rudenī senatora Marka Foliya pedofilijas skandāla laikā ASV mediji saņēma līdz tam nepieredzēti lielu skaitu e-pastu, kuros auditorija vēlējās paust savu viedokli. Mediju interneta vietnēs tika izveidotas īpašas Foliya skandālam veltītas tēmas, radītas lasītājiem aizpildāmas veidlapas, kurās bija izteikt savu viedokli un tad nosūtīt tās redakcijām (Pavlik, 2008: 72).³

Diskusiju grupas un cita veida virtuālās kopienas, lai arī nereti ģenerē vairāk asuma, nekā dziļuma, tomēr kopumā rada „enerģiju un ietekmi uz reālo mediju un politikas pasauli un iespaido šo pasaulu notikumus un lēmumus par tiem” (turpat, 78).

Internets tiek aktīvi izmantots kā kanāls, lai efektīvāk un ērtāk komunicētu jautājumus, kas attiecas uz sabiedrisku organizēšanos pilsonisku un pat radikāli politisku mērķu sasniegšanai. Ričards Kāns un Duglass Kelners atzīmē virkni sociālo protesta kustību, kas kopš 20. gadsimta deviņdesmito gadu sākuma – kā pirmos te var nosaukt zapatistu partizānus Meksikā – izmanto internetu savu viedokļu paušanai un rīcības koordinēšanai; īpaši šie autori izceļ antiglobālistu „Cīņu par Sietlu” 1999. gadā, dažādas kustības pret karu Irākā u.tml. (Kahn & Kellner, 2004). Viens no sociālā protesta aktivitāšu veicēja tipiem, kas savam mērķim izmanto jaunās tehnoloģijas, ir „haktīvis” (no vārdiem *hacker* un *activist*). Par pirmo haktīvisma praksi tiek uzskatīts 1998. gada virtuālais maršs pret Meksikas valdību, solidarizējoties ar zapatistiem. Domubiedri no visas pasaules aktivizēja skriptu, kas neskaitāmas reizes pārlādēja Meksikas valdības

3 Saskatāmas paralēles ar vēsturisko ritmu Latvijas mediju lietošanas kultūrā. Atmosfērā laikā ļaudis pastiprināti pārvietojās ielās ar radiuztvērējiem pie auss, taču iespēja līdzdarboties bija ierobežota – var minēt individuālas vai kolektīvas vēstules radio, drukātājai prese, TV raidījumiem, piemēram, „Labvakar” u.tml. 2009. gada janvārī Vecrīgas grautiņu laikā interneta portālos pie ziņām par protestiem bija tūkstošiem lasītāju komentāru. Video un fotogalerijas no notikumiem tika skatītas simtiem tūkstošu reižu, nemaz nerunājot par tādām iepriekš neiedomājamām aktīvās auditorijas izpausmēm, kā vēlāk Latvijas blogosfērā spontāni uzsāktais kolāžu konkurss par veiksmīgāko risinājumu kāda īpaši ekspresīva protestētāja fotoattēla kariķēšanai.

mājaslapu, radot pārslodzi (Samuel, 2004).⁴ Pie haktīvistu veikuma Kāns un Kelners pieskaita gan tādas programmatūras radīšanu, kas neitralizē valsts drošības dienestu mēģinājumus izsekot indivīda darbības tīmeklī, gan no īpašumtiesībām brīvas dažādu funkciju programmatūras radīšanu, lai „radītu spēcīgas un brīvas alternatīvas hegemonam *Microsoft*” (Kahn & Kellner, 2004: 90). Vēl viens piemērs, kā jauno tehnoloģiju izmantošana var jūtami mainīt publiskās komunikācijas saturu, ir Kāna un Kelnera aprakstītā „taisnīguma bumba”, kad virkne blogeru atklāja, ka *Google* meklēšanas algoritms paredz – rezultātu rindā vadošajās pozīcijās būs tās vietnes, uz kurām ir vairāk hipersaišu (atsauču) no citām vietnēm. Tādējādi, piemēram, ja būtisks skaits blogeru vienojas, ka viņi ievietos hipersaites uz konkrētu vietni, kurā ir aprakstīta „rūgtā patiesība par eļļā vārīto kartupeļu veselīgumu,” tad *Google* lietotāji, ierakstot meklētājā *McDonalds*, kā pirmo ieraudzīs „taisnīguma bumbas” iniciēto rezultātu (Kahn & Kellner, 2004: 92).

Kādi ir optimistu argumenti jautājumā par interneta iespaidu uz publiskās sfēras komercializāciju? Pēc interneta vēstures pirmās desmitgades Manuels Kastelss (*Manuel Castells*) optimistiski pauda, ka kibertelpas komercializācija „būs tuvāka vēsturiskajām tirgoņu ieliņām, kas izveidojās no vibrējošās urbānās kultūras, nekā iepirkšanās centriem, kas izveidojās no anonīmo priekšpilsētu truluma” (Castells, 2000: 383). Pateicoties jaunajām tehnoloģijām, radīt mediju ir daudz vieglāk nekā tradicionālajā mediju vidē, kur uzsākšanas izmaksas bija lielas, un tādējādi internets „stimulē jaunu alternatīvu balsu pievienošanos mediju telpai” (Pavlik, 2008: 149). Jautājums te, protams, ir nevis par jebkādu mediju, bet gan tādu, kas iegūst pietiekami lielu auditoriju, lai varētu nodrošināt informācijas izplatīšanu pietiekami lielam lietotāju skaitam, un tādējādi arī veicināt vienotas diskusiju telpas veidošanos. Spilgtākais pozitīvais piemērs ir *Huffingtonpost.com*, kas izveidojās no divu amatieru bloga, un šī promocijas darba rakstīšanas laikā ir strauji izvērties par vienu no ietekmīgajiem ASV politiskajiem medijiem, sevī ietverot gan masu komunikācijas īpašības, gan atvērtas diskusiju vides piedāvājumu (tiesa, redakcionāli tā izteikti simpatizē Demokrātu partijas vērtībām).

4 Tieši pēc desmit gadiem tipisks haktīvisms ar šādu pat metodi tika realizēts Baltijas reģionā: 2008. gadā tika fiksēti Krievijas datorspeciālistu uzlidojumi Igaunijas valsts un privātā sektora datu bāzēm nolūkā paralizēt to darbību, tādējādi reaģējot uz ideoloģisko domstarpību eskalāciju starp Igauniju un Krieviju pēc Igaunijas lēmuma pārvietot pieminekli padomju armijas karavīriem.

Aplūkojot nepašaubāmi komerciālu apsvērumu virzīto interneta attīstību 20 gadu laikā, tendence palielināt ikviena komunikācijas dalībnieka iesaistītību ir acīmredzama. Internets evolucionējis no pamatā tikai *informējošas platformas* (Web 1.0, kad dominēja mājaslapas ar hipersaitēm, kurās uzzināt informāciju) uz *komunikācijas platformu* (Web 2.0, kad dominē sociālo tīklu portāli kā *MySpace, Youtube, Wikipedia, Facebook*) līdz, iespējams, *kooperēšanās platformai* (Web 3, kas pamazām tiek izmantota, rodoties tādām iespējām kā tiešsaistes līdzdarbībai, piemēram, vietnē *Google Docs* u.c. (Fuchs, 2008).

Optimistu nometnes argumentāciju rezumē Justeins Gripsruds, kurš teorētiski apcerējis to, kā cilvēki vērtē, kas internetā ir komerciāls un kas nav. Gripsruds secinājis, ka, protams, viens no veidiem, kā skatīties uz institūcijām internetā, ir saredzēt tajās uz peļņu orientētus spēlētājus, bet tajā pašā laikā arī šajos komerciālajos kanālos komunikācijas procesiem ir iespēja dot pienesumu jaunām diskursa dimensijām un formām, kā arī demokrātijas veselīgumam, un daudzos gadījumos tā arī notiek (Gripsrud, 2009).

Šā darba ietvaros tiek akceptēta to autoru nostāja, kuri saskata internetā potenciālu veicināt vairākas publiskās sfēras, kurās veidojas pilsoņu viedokļi: problēmas saistās nevis ar pašu internetu un tā radītajām publiskās sfēras attīstības iespējām, bet ar ekonomiskajiem, sociālajiem, kultūras, izglītības un tehnoloģiskajiem faktoriem, kas nosaka indivīda reālo brīvību izmantot internetu kā instrumentu, lai iekļautos pastarpinātajā un no indivīda distancētajā publiskajā sfērā. Šajā darbā autors īpaši akcentē pētījumus, kas izvēlas aplūkot atsevišķus komunikācijas prakšu gadījumus jeb **interneta diskusijas**, kurās notiek viedokļu apmaiņa par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Šajos pētījumos tiek noskaidrots interneta iesaistītība uz kopējo publisko sfēru jeb jaunā saziņas medija „potenciāls nodrošināt demokrātiju bagātinošu komunikācijas platformu” (Freelon, 2010: 1173).

Jau minēts, ka publiska diskusija ir publiska komunikācija par tematiem, kas saistās ar kādu noteiktu politisku jautājumu (*policy*) vai plašākām interesēm un vērtībām. Tā nodrošina „nozīmīgu demokrātijas un pilsoniskuma daļu, it īpaši polarizētās sabiedrībās” (Witschge, 2008). Lai nodrošinātos, ka pētījumu objekti atbilst šai definīcijai, pētot, kāda loma interneta diskusijas var būt publiskās sfēras procesu kvalitātei, pētnieki izvēlas diskusijas, kas to dabas dēļ ir politiskas, vai arī diskusija notiek vietnē, kuras temats ir

izsludināts kā politisks (Wilhelm, 2000; Papacharissi, 2004; Matay & Kaposi, 2008), vai arī vietni uztur politiskas ievirzes institūcija (Jankowski & van Os, 2004). Tālāk šo diskusiju saturs un ietekme tiek pētīta, balstoties uz Hābermāsa darbos sakņotiem debašu kvalitātes kritērijiem (Witschge, 2008).

Diskusijai kā demokrātiju veicinošai pilsoņu sarunai jābūt strukturētai, balstoties demokrātiskos principos, un vadītai tā, lai pārveidotu individuālos aizspriedumus vērā ņemamā publiskā viedoklī, kas savukārt noved pie leģitīmiem risinājumiem. Fakts, ka internetā ir daudz kanālu, sarunai neko nedod, ja netiek veicināta komunikācijas pārveide par iespēju publiskajam viedoklim iedarboties uz lēmumu pieņemšanu (piemēram, Noveck, 2004). Pretējā gadījumā interneta forumi, kuros apspriež politiskus jautājumus, „atgādina politiskās diskusijas draugu starpā krogos un kafējnīcās”, un tie veido dažādas „minipubliskās sfēras, kas nav vienādi ietekmīgas, un kalpo, lai artikulētu dažādas kolektīvās intereses un bažas” (Papacharissi, 2004: 280)

Jankovskis un van Oss, balstoties uz Hābermāsa teorētiskajiem rāmējumiem, analizēja tiešsaistes diskusijas Nīderlandes pilsētas Hogevenas mājaslapā, un secināja, ka pašvaldības uzturētajos forumos sarunas tikai daļēji atbilda kādam no četriem komponentiem, proti, vienlīdzīgumam, daudzveidībai, mijiedarbībai un kvalitātei, kas nepieciešami interneta diskusijai, lai, identificējot publikas intereses un uz klausot sabiedriskā labuma alternatīvus formulējumus, varētu sekmēt politiskās dzīves kvalitāti (Jankowski & van Os, 2004). Tiesa gan, Jankovskis un van Oss atzīst, ka pētījuma ierobežotības dēļ nav iespējams atbildēt uz jautājumiem, vai hogevenieši izturas tāpat, kad apspriež politiskos jautājumus bezsaistē. Šis pētījums, iespējams, izvirza vēl vienu būtisku jautājumu – par varas institūcijas iniciētas sarunu telpas potenciālu pulcēt tos pilsētniekus, kuri patiesi ir politiski aktīvākie un bezsaistē vai citās interneta vietnēs pauduši pilsētas domei alternatīvus viedokļus.

Papačarisi pēc empīriskā pētījuma par demokrātijas potenciālu un pieklājību ASV politiskām tēmām veltītās interneta diskusiju grupās, nonāk pie pārsteidzoša secinājuma: Nošķirot jēdzienus „nepieklājīgs” (*impolite*) un „necivilizēts” (*uncivil*) (nepieklājīgs ir tas, kas starppersonu diskursos ir tikai aizskarošs; necivilizētais apdraud sarunas demokrātiskos pamatus kopumā), var secināt, ka „sarunas tīmeklī ir nepieklājīgas,

nebūdamas necivilizētas. Ar nepieklājīgiem tekstiem var samierināties, jo tajos izpausmi rod cilvēka dabas nepilnības un kaislības. Savukārt necivilizēti teksti parasti tiešsaistē saņem aizrādījumus, negūst atbildes reakciju, jo tie atklāti apkaro indivīda tiesības. Šādi teksti ir drauds demokrātijai un kavē publiskās sfēras attīstību” (Papacharissi, 2004: 280). Pētniece secina, ka viņas analizētajos datos vairākums diskusiju bijušas pieklājīgas un civilizētas, un devušas labumu publiskajai sfērai. Reizē viņa aicina nenovērtēt par zemu interneta diskusiju lomu, bet arī nepārvērtēt to, iedomājoties, ka sabiedrisko domu var noskaidrot, apmeklējot dažus forumus.

Anonimitātes stimulētā „nepieklājība” (ja vien tā nav „necivilizētība”) interneta diskusijās parasti tiek kritizēta kā publiskās sfēras degradācijas pazīme, tomēr var tikt uztverta arī kā pozitīvs faktors – tā palīdz pilsoņiem argumentēt savas domas tā, kā viņi to neatļautos tiešā komunikācijā, un tāpēc paplašina politisko komunikāciju.

Kāds empīriskais pētījums, kuru 2000. gadu sākumā ASV veicis Pīters Mīlbergers un kurā salīdzināts, kā vieni un tie paši pilsoņi diskutē par politiku bezsaistē un tiešsaistē, rāda šokējošus rezultātus – internetā notiek tikai 10% diskusiju par politikas tēmām. Tiesa, šajā pašā pētījumā tika atklātas arī interneta diskusijām pozitīvas tendences – ja diskutētāji darbojas virtuālajā vidē, apspriežot politiskus jautājumus, demogrāfiskie aizspriedumi samazinājās vairāk nekā par trešo daļu (Muhlberger, 2004).

Savukārt 2007. gadā Skots Raits un Džons Strīts, balstoties uz empīriskā pētījuma, kurā tika skaidrots, kā uzbūvēti valsts pārvaldes diskusiju forumi internetā, secina, ka demokrātiskuma iespējas ietekmē tas, kāda ir konkrēto interneta vietņu arhitektūra un dizains. Salīdzinājumam autori min telpas reālajā pasaulē, kur arhitektoniskā uzbūve iespaido diskusijas saturu. Lielbritānijas parlamentā opozīcija sēž pretī valdošajai partijai, tāpēc diskusiju vide veidojas neiecietīga un naidīga, savukārt tajās sapulču zālēs, kurās ir amfiteātra forma, diskusija ir daudz atvērtāka. Tādu pašu iespaidu virtuālo debašu vietnēs rada to dizains, secina Raits un Strīts pēc empīrisko datu analīzes (Wright & Street, 2007). Te arī, iespējams, rodams viens no skaidrojumiem, kāpēc Hābermāss publiskās sfēras priekšstatu savulaik varējis sākotnēji pozicionēt tik ideāli – tajā satikās pie viena sociālā segmenta piederīgi indivīdi, kas jau sākotnēji gan telpas, gan laika, gan arī iespēju ziņā bija pozicionēti racionālām un kritiskām debatēm.

Ar šo piemēru palīdzību autors skaidro empīriskā pētījuma vadlīniju izstrādi. No tām izriet kritēriji, kā aplūkot interneta diskusiju kā publiskās sfēras subsfēru attiecības ar citām subsfērām, ar plašāku publisko sfēru, kā arī – kā analizēt diskusiju kvalitāti. Sīkāk par izraudzītajiem kritērijiem tiks runāts darba nodaļā „Metodoloģija”, bet pirms tam būtiski aplūkot arī pieredzi, kā interneta diskusiju iespāids uz publisko sfēru analizēts postkomunistiskās sabiedrībās, kurās publiskās sfēras procesi ir līdzīgi Latvijā notiekošajiem.

1.2.3. Interneta diskusijas Latvijā un citās postkomunisma valstīs

Ja iepriekš tika secināts, ka postkomunistiskās sabiedrībās masu mediji kā visaptverošā publiskā sfēra ir vāji, tad – vai alternatīvu piedāvā internets? Pirmo pretrunu iezīmē nesaskaņa starp iepriekš aprakstīto vājo pilsoniskās kompetences līmeni postkomunisma telpā un vispāratzīto Austrumeiropas valstu attīstību interneta lietošanas ziņā, kur tās ir krietni vien priekšā pat dažām „vecajām” Eiropas valstīm, piemēram, Spānijai, Itālijai, Portugālei u.c.⁵ Tātad tehnoloģiju pieejamība un lietošanas biežums pats par sevi vēl negarantē izpratnes par publiskās sfēras funkcionēšanu.

Aukse Balčitiene interneta attīstībā Baltijā saskata lielisku potenciālu tieši masu mediju darbības uzlabošanai – līdzšinējo Baltijas masu mediju sistēmu attīstību apdraud komercializācija, kas, līdzīgi kā norāda Brikše, nozīmē žurnālistikas kvalitātes zudumu. Komercializāciju nav iespējams un nevajag apturēt, taču vajag izglītēt sabiedrību, kas masu medijus patērē. Ja iedzīvotājiem būs zināšanas, kā atšķirt profesionālu (neatkarīgu, labi informētu un kritisku) žurnālistiku, paaugstināsies viņu spēja pieņemt uz zināšanām balstītus lēmumus un piedalīties politiskajā publiskajā sfērā. Internets tiek vērtēts ļoti pozitīvi – kā arēna, kurā var attīstīties šāda profesionāla žurnālistika, nebūdamā atkarīga no komercializēto masu mediju institūciju spiediena. Tomēr, lai neatkarīga žurnālistika būtu dzīvotspējīga, Balčitiene iesaka savlaicīgi domāt par to, kā radīt sabiedriska finansējuma sistēmu šādai žurnālistikai (Balčytiene, 2008).

⁵ Eurostat (2011) Internet Use in Households and by Individuals, *Statistics in Focus*, 66/2011 (apskatīts 22.09.2011).

Arī Lauka ir optimistiska jautājumā par internetu kā palīgu žurnālistikas kvalitātes atdzimšanai – pat ja Austrumeiropas žurnālisti vēl nav tik labi apguvuši jauno tehnoloģiju iespējas kā, piemēram, kolēģi Nīderlandē, Skandināvijas valstīs, Lielbritānijā vai Vācijā, pētījumi Austrumeiropā liecina, ka interneta izmantojums žurnālistikas praksēs, kā arī zināšanas, kā to izmantot, pieaug ļoti strauji.

Ja nerunā par interneta lomu tradicionālo masu mediju žurnālistikas prakšu izmaiņās, bet par plašāku interneta saziņas iespaidu uz ideju apmaiņu publiskajā sfērā, Balčītiene uzsver arī interneta lietotāju lomu, skaidrojot, ka, piemēram, Lietuvā tiešsaistes mediju lietotāji raksta atsauksmes, iesaistās visāda veida publiskos forumos un veido kopienas. Internets Baltijas valstīs piedāvā cilvēkiem daudz lielākas iespējas komunicēt un sadarboties, uzskata Balčītiene.

Tomēr pētniece, runājot par balsīm Lietuvas internetā, neskar diskursa kultūras deficītu. Skaidrs, ka postkomunisma valstu publiskajās sfērās ne tikai viedokļiem masu medijos, bet arī interneta diskusijām piemīt Štompkas formulētais diskursa kultūras deficīts. Autoram promocijas darba sagatavošanas laikā neizdevās ārzemju akadēmiskos avotos atrast pētījumus, kuros būtu īpaši aplūkota necivilizētība vai agresija Austrumeiropas interneta forumos, kā to Nīderlandē un ASV bija pētījuši Višge un Papačarisi, taču, piemēram, Rīgas Stradiņa universitātes pētnieku izveidotais Virtuālais agresivitātes barometrs, kas kopš 2011. gada tiešsaistē apstrādā liela apjoma datu masīvus ar trīs Latvijas lielāko interneta ziņu portālu visām lasītāju atsauksmēm, ļāva pētniekiem pēc barometra darbības pirmajiem mēnešiem secināt:

Emocionālā agresija ir reakcija uz atsevišķām ziņām, no kurām lielākā daļa ir par politiskajiem notikumiem vai ar politiku saistītiem cilvēkiem Latvijā un ārvalstīs. (..) vislielākā intensitāte agresīvu komentāru rakstīšanā ir brīvdienās, it sevišķi svētdienu vakaros, kad izskanējuši iknedēļas analītiskie ziņu raidījumi (..) komentāros bieži notiek tikai emocionālas agresijas paušana, pazaudējot saikni ar reālo notikumu, par kuru sākotnēji komentāri ir tikuši rakstīti. (..) Apkopojot desmit visbiežāk lietotos agresīvos vārdus, kolektīvajā apziņā var konstatēt daudz mītiskas un arhaiskas formas un sabiedrības vēlmi pēc linča tiesām. (..) Vispopulārākais agresīvais vārds interneta komentāros ir „kārt”, kas saistās ar publiskām karātavām, kas Latvijā netiek realizētas jau teju simts gadus. Vārds „kārt” minētajā laika periodā ticis lietots 555 435 reizes. Tālāk seko vārds „uts” – 310 806 reizes, „šaut” – 296 917 reizes, „auns” – 269 912 reizes, „āzis” – 216 267 reizes, „sist” – 168 360 reizes, „ciest” – 151 686 reizes, „karš” – 131 191 reizes, „līķis” – 112 213 reizes un „āksts” – 106 583 reizes. (..) Lielākoties agresīvie

komentāri tiek pausti pret trim objektiem – pret kādu konkrētu ziņas varoni, vienam komentētājam pret citu komentētāju, kā arī pret konkrēto mediju, kurā ziņa ir tikusi publicēta. Interesants atklājums bija arī tas, ka nereti kā agresijas paušanas instruments tiek izmantots paša autora segvārds jeb „niks”, tādējādi pieņemot jau noteiktu agresīvu virtuālo identitāti.⁶

Diemžēl līdz šā promocijas darba izstrādes pabeigšanai barometra veidotāji savus secinājumus vēl nebija publicējuši akadēmiskos avotos.

Vistuvāk promocijas darba mērķim sintezēt postkomunistiskās publiskās sfēras pētniecību un interneta diskusiju pētniecību ir divi pētījumi. Viens no tiem ir 2008. gadā publicētais Monikas Mātai un Ildiko Kapoši pētījums par diskusijām Ungārijas radikāļu forumos un to saistību ar ielu protestiem 2006. gadā, atzīmējot piecdesmito gadadienu, kopš PSRS armija Ungārijā apspieda sacelšanos (Matay & Kaposi, 2008). Otrs ir bulgāru zinātnieces Marijas Bakardijevas (Bakardijeva, 2011) pētījums par Bulgārijas blogosfēra 2007. gadā notikušo spontāno pilsonisko protestu pret Augstākās administratīvās tiesas lēmumu atņemt dabas rezervāta statusu bulgāriem ļoti nozīmīgajam Strandjas kalnam. Diemžēl šis rosinošais darbs tika publicēts tad, kad promocijas darba autors jau bija beidzis strādāt pie empīrisku datu vākšanas un to analīzes

Mātai un Kapoši izvēlējās piecus populārākos interneta forumus, kuros pulcējās Ungārijas radikāli noskaņotie indivīdi un grupas, un veica kvalitatīvo satura analīzi foruma diskusijām, kas bija veltītas ielu demonstrācijām, lai noteiktu, kāds ir to īpatsvars citu tematu starpā, tāpat arī, lai noskaidrotu, kā aktivitāte interneta diskusijās iespaido notikumus ielās un otrādi. Vai tradicionālajā masu mediju telpā atspoguļotā prasība pēc valdības atkāpšanās kā demonstrāciju galvenais mērķis tiek diskutēta tiešsaistes forumos, kā veidojas konsenss šajā jautājumā? Vai diskusiju tekstos parādās arī vēsturiskas, politiskas un kultūras atsaucis, kādas tieši un kādas ir to funkcijas diskusiju tekstos? Autores secināja, ka labējie ekstrēmisti lieto interneta diskusijas, lai apmainītos ar informāciju, organizētu un koordinētu darbības un mobilizētu atbalstu, tomēr pēc protestu kampaņas nekādas nozīmīgas politiskās pārmaiņas valstī nenotika. Attiecīgi var secināt – jaunais saziņas medijs nav spējis radīt nozīmīgu iespaidu uz sabiedrību, paliekot vien

6 „Interneta agresivitātes indekss: sabiedrībā ir vēlme pēc linča tiesām; agresiju izraisa politika un zaudējumi sportā”, Delfi.lv, 16. novembris, 2011 (apskatīts 12.04.2012).

telpa, kurā marginālas politiskas grupas var „rakstīt savu versiju par laikmeta notikumiem un vēsturi” (Matay & Kaposi, 2008: 290).

Savukārt, pievēršoties Bakardijevas pētījumam, būtiski atzīmēt, ka viņa nepēta šos jautājumus publiskās sfēras perspektīvā, jo uzskata, ka interneta kā jaunā saziņas medija procesi ir plūstošā pārejā starp privāto un publisko, tāpēc piemērotāk ir šo tehnoloģiju, darbojošos aktoru un prakšu kopumu dēvēt par mediapolisu. Bakardijeva te atsaucas uz Rodžera Silverstona (*Silverstone*) 2007. gada grāmatā „Mediji un moralitāte” (*Media and Morality*) lietoto jēdzienu, kas ir cits veids, kā teoretizēt par to pašu masu mediju, saziņas mediju, pilsoņu līdzdalības prakšu un citu komunikācijas vides sastāvdaļu kopumu, ko izsaka publiskās sfēras jēdziens. Mediapolisa ir vieta, kur pasaule parādās, tiek konstruēta, kurā mēs uzzinām par tiem, kuriem piederam „mēs”, un tiem, kas nav tādi kā „mēs”. Mediapolisa ir atkarīga no redzamības, parādīšanās, uzstāšanās un retorikas. Tā ir ietvars iespējamajām kolektīvajām darbībām.

Bakardijevai izdevies, kā viņa pati apraksta, identificēt modeli, kā pilsoņu rūpēm izdodas iefiltrēties tradicionālo mediju pārvaldītajā diskursīvajā telpā. Pētniece principā akceptē situāciju, kas jau aprakstīta arī šajā promocijas darbā: mūsdienās interneta iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti pētnieki mēdz novērtēt pavisam pretēji, un vienmēr būs empīriski dati, kas vieniem ļaus secināt, ka internets nepalīdz iedzīvotājiem labāk iesaistīties politiskos procesos un paaugstināt pilsonisko līdzdalību, bet citiem izteikt pārāk optimistiskus secinājumus par internetu kā ideālās publiskās sfēras atdzimšanas veicinātāju. Tāpēc Bakardijeva piedāvā – to, ko internets dod publiskajai sfērai, vislabāk var izprast, „detalizēti līdz minūtei” izpētot veiksmīgos gadījumus, kad internets veicinājis pilsonisko līdzdalību (Bakardijeva, 2011: 64). Zinātniece atzīst, ka nepretendē uz pētītā gadījuma atkārtošānu vai vispārināšanu.

Bakardijevu interesē – kas ir tie indivīdi un grupas, kuri spēj darbināt internetu šādiem nolūkiem, kādos apstākļos viņu rūpes tiek saklausītas, kādi ir mehānismi, ar kuru līdzdalību internets var palīdzēt iedzīvotāju iniciētiem tematiem nonākt tradicionālo masu mediju un formālu politisko institūciju dienaskārtībā, proti, kā pilsoņu balsis var tikt sadzirdētas plašākā publiskajā sfērā.

Bakardijeva norāda, ka Bulgārijas pilsoniskā sabiedrība pēc komunisma sabrukšanas joprojām hroniski tiek vērtēta kā vāja, un tas sakrīt ar kopējo postkomunistisko valstu publisko sfēru vājumu, par ko šeit jau runāts. Masu mediji Bulgārijā ir komercializēti, politiskā vide un tiesu sistēma – korumpēta.

Bakardijevas gadījuma studiju pamatā bija publikāciju izpēte par Strandjas kalna tēmu gan internetā gan tradicionālajos medijos, īpašu uzmanību veltot tam, kādas bija dažādu vēstījumu savstarpējās attiecības. Šim nolūkam noderēja vides aktīvistu portālā *BlueLink* (www.bluelink.net/) skrupulozi savāktās visa veida publikācijas (gan blogeru, gan tradicionālo masu mediju). Prominentākās publikācijas, kuras deva nozīmīgu pavērsienu publiskajām debatēm, tika analizētas sīkāk. Tika arī intervēti blogeri, žurnālisti un citi notikuma dalībnieki – vides aktīvistu, pilsoņu līderi un politiķi. Pētniece izvēlējās respondentus, balstoties uz viņu kā aktoru „centrālumu” analizētajā interneta sfērā.

Gadījuma studijas dati sākas ar ierakstu nacionālā laikraksta *Capital* forumā pēc Administratīvās tiesas lēmuma atcelt Strandjas kalnam rezervāta statusu.

29. jūnijs, 2007, 15:00

Strandjas kalna rezervāta statuss tikko ir atcelts.

Tiekamies kritiskajā masā 19:30 Popa laukumā.

Apģērbs – aizklātas acis / saules brilles – akls.

Pārsūti – <http://savestrandja.hit.bg/> (Bakardijeva, 2011: 69).

Pētniece analizējusi mediapolisas datus vairāku nedēļu garumā, līdz Bulgārijas parlaments pieņēma lēmumu par rezervāta statusa saglabāšanu. Bakardijeva veikusi intervijas, identificējusi mediapolisas aktorus – nevalstisko organizāciju pārstāvjus, tiešsaistes medijus (blogus un to veidotājus), masu medijus. Noslēgumā apkopojusi šīs gadījuma studijas galvenos secinājumus.

Notikumiem ir vēsturiska nozīme Bulgārijas pilsoniskās sabiedrības attīstībā. Tas ir pirmais gadījums, kad indivīdu un neformālu tīklu un grupu akumulēta ideja atradusi „ieeju” publiskajā sfērā un turklāt ļoti redzamā veidā sasniegusi konkrētu mērķi. Blogu un tiešsaistes kopienu piedāvātās iespējas bija nozīmīgas šajos procesos, blogeri pirmo

reizi parādīja savas spējas būt par viedokļu līderiem, dienaskārtības veidotājiem publiskajā diskursā. Autore uzskata – mūslaiku mediapolisas struktūra sastāv no trim šķautnēm: tiešsaistes medijiem, tradicionālajiem medijiem un fiziskām vietām pilsētā. Efektīva pilsoniskā iesaistīšanās un rīcība nozīmē radoši darboties un pārredzēt visas trīs šķautnes.

Kā jau minēts, Barkadijevas raksts diemžēl tika publicēts pēc tam, kad promocijas darba autors jau bija veicis empīrisko datu analīzi, taču bulgāru kolēģes raksts apstiprināja, ka pieļaujams un veiksmīgi iespējams ar gadījuma studiju metodi izpētīt tādus procesus postkomunistisku sabiedrību komunikācijas telpās, kuros nozīmīga loma ir internetam un kuros dzimst un attīstās pilsoniskā līdzdalība, līdz idejas pāraug (vai nepāraug) konkrētu politisko vai sociālo mērķu sasniegšanā.

Jo dažādāku pārejas laika pieredzi piedzīvojušas postkomunistiskās sabiedrības, jo mazāk tās iespējams ierindot vienotā konceptuālā ietvarā. Spārkss uzskata, ka „tranzitoloģija”, proti, pārejas sabiedrību pētniecība, piedzīvo krīzi un nekāda teorija, kas spētu aprakstīt pašreizējos procesus postkomunistiskajās sabiedrībās nav nākusi vietā un tuvākajā laikā nav arī gaidāma (Sparks, 2008). Var pieņemt, ka plurālās publiskās sfēras modelis, kas aprakstīts iepriekšējās apakšnodalās, piemērojams arī postkomunistiskās sabiedrībās. Ja postkomunistiskajās sabiedrībās publiskā sfēra kopumā salīdzinājumā ar tradicionālajām demokrātijām tiek raksturota kā vāja, bet atsevišķas postkomunisma valstu publiskās subsfēras nav pētītas, iespējams izvirzīt virkni pētāmu tematu. Vai visas līdzās pastāvošās publiskās sfēras – piemēram, masu mediji, interneta diskusijas – ir vājas? Varbūt dažas ir vājas, bet dažas nav? Pēc kādiem kritērijiem mērit šo publisko sfēru kvalitāti? Kā interneta kā jauna saziņas medija iesaistīšanās uz komunikācijas praksēm maina publiskās sfēras kvalitāti? Vai tā spēj atbrīvoties no postkomunistiskā vājuma, vai arī internets šo dimensiju neiespaido? Šādi apsvērumi tika ņemti vērā, izvēloties promocijas darba empīriskā pētījuma metodoloģiju un formulējot pētnieciskos jautājumus.

Rezumējums: Analizējot publisko sfēru interneta kontekstā, ir lietderīgi orientēties uz plurālās publiskās sfēras modeli, vienlaikus kritiski izvērtējot, kuras komunikācijas

prakses atbilst politiskās publiskās diskusijas izpratnei, kas sakņojas sākotnējā Hābermāsa priekšstatā par racionāli kritiskām debatēm kā vienīgo kvalitatīvo komunikācijas praksi publiskajā sfērā. Komunikācijas pētnieku empīrisko datu analīzē balstītie slēdzieni ir pretrunīgi, jo, pirmkārt, zinātnieki dažādi ierobežo pētāmo internetā notiekošo komunikācijas prakšu lauku (iekļaujot „nepolitiskos” jautājumus vai neiekļaujot), otrkārt, katram pētniekam ir cits priekšstats par nepieciešamību sekot publiskās sfēras modelim kā normatīvam ideālam. Atšķirības skaidrojamas ar to, kādu publiskās sfēras pētniecības skolu tie pārstāv pēc jau aprakstītās Kroslija un Roberta klasifikācijas – vēlīnā modernisma, postmodernisma vai attiecināmo jeb institucionālo.

Autors neapstrīd, ka interneta vide daudzos aspektos atkārtoti masu mediju komunikācijas praksi, piemēram, tajā novērojami fragmentācijas, komercializācijas u.tml. procesi, tomēr saziņas salīdzinājumā ar masu komunikāciju ir būtiski mainījusies – vairāk par masu mediju interesēm prevalē to lietotāju intereses un iespējas. Nākamajā darba nodaļā „Metodoloģija” tiks parādīts, kā tika izveidots kritēriju kopums, atbilstoši kuram pētīti interneta diskusiju gadījumi, lai konstatētu to ietekmi uz publisko sfēru, kas Latvijā ir postkomunistiska un plurāla.

2. INTERNETA DISKUSIJU EMPĪRISKĀS ANALĪZES METODOLOĢIJA

Promocijas darba teorijas daļā, analizējot sociālo zinātņu literatūrā sastopamās atziņas, kas izteiktas jautājumā par interneta un publiskās sfēras attiecībām, autors secināja, ka interneta attīstība var iespaidot procesus plurālā postkomunistiskā publiskajā sfērā, kāda raksturīga arī Latvijas apstākļiem. Sekojot virknes ārvalstu pētnieku piemēram, šī promocijas darba ietvaros tiks analizēts interneta diskusiju saturs un to mijiedarbība ar atsevišķām publikām, kas darbojas plurālas publiskās sfēras apstākļos. Šajā nodaļā izklāstīts metodiskais ietvars šādai diskusiju analīzei.

No plašā metodoloģisko pieeju klāsta autors izvēlējās gadījuma studijas, jo, pēc autora domām un literatūras studijās gūtās pieredzes, šis komunikācijas zinātnes empīrisko datu pētīšanas paņēmiens varētu vislabāk palīdzēt izprast interneta diskusiju kā komunikācijas prakšu saturu un to sociālo kontekstu, kā arī noskaidrot, apjēgt, sistematizēt un izvērtēt, kas notiek ar publisko sfēru Latvijā.

Kritēriji, uz kuriem balstās interneta diskusiju analīze, apzināti kompilēti no dažādiem ārvalstu pētījumiem. Pētījuma dizains precīzi neatkārto kādu jau iepriekš citā valstī veiktu interneta diskusiju pētījumu, un tas nav nepieciešams. Gadījuma studijas pieļauj dažādot izmantoto pētīšanas metodisko paņēmienu klāstu atbilstoši tam, ko būtu visnoderīgāk pētīt. Protams, metožu kompilēšanu var kritizēt kā *ad hoc* pieeju – metodes piemēro atsevišķam pētījuma objektam, nevis objekts tiek pievienots plašākām ilgstoši un starptautiski aprobētam metodoloģiskam ietvaram. Uz to, ka līdzšinējās empīriskās interneta diskusiju pētīšanas metodes pasaulē pēdējo divdesmit gadu, kopš tādas vispār tiek veiktas, tā arī nav izveidojušas vienotu metodoloģisko ietvaru, diemžēl, norāda arī vairāki publiskās sfēras un interneta mijiedarbības pētnieki, piemēram, Tamāra Višge un Dīns Frīlons (Witschge, 2008; Freelon, 2010). Tomēr šā promocijas darba kontekstā autors neuzskata, ka iespējamie metodoloģiskie ierobežojumi mazina tā zinātnisko nozīmīgumu – pirmo reizi Latvijas postkomunistiskās publiskās sfēras apstākļos pētīt interneta diskusijas, lai noskaidrotu interneta lomu publiskās sfēras procesa izmaiņās.

Šajā promocijas darba nodaļā 1) vispirms tiks izklāstīts trīs empīriski pētīto komunikācijas prakšu gadījumu sociālais konteksts – kāpēc tie uzskatāmi par būtiskiem

Latvijas publiskās sfēras attīstībā tādos apstākļos, kad publiskās sfēras procesus arvien vairāk ietekmē interneta sniegtās iespējas, un līdz ar to – pamatota to izvēle iekļaušanai pētījumā. 2) Tālāk tiks paskaidrots un motivēts, kāpēc empīriskajam pētījumam izraudzīta gadījuma studiju metode. 3) Pēc tam, vadoties no jau aprakstītajiem rosinošajiem interneta diskusiju pētniecības gadījumiem ārvalstīs, tostarp postkomunisma telpā, tiks sastrukturēti tajos sastopamie kritēriji, kurus būtu lietderīgi piemērot, pētot interneta diskusijas Latvijā, un izskaidrots, kāpēc izraudzīti tieši šie kritēriji. 4) Tiks norādīts, ko metodiskā literatūra iesaka ņemt vērā, izmantojot kvalitatīvās un kvantitatīvās datu pētīšanas metodes, kas lietotas, lai analizētu iepriekšējā apakšnodaļā atlasītos diskusiju kritērijus. 5) Metodoloģijai veltītās nodaļas nobeigumā tiks aprakstīts empīriskā pētījuma datu lauks, lai detalizēti parādītu, ar kādu datu apjomu tika strādāts un kas tika izdarīts, izraudzītās metodes piemērojot konkrētajam empīriskajam datu laukam – trim izvēlētajām diskusijām.

Jāatgādina, ka teorētiskās studijas noteica orientāciju uz plurālās postkomunistiskās publiskās sfēras konceptuālā ietvara izmantojumu. Tātad tiek pieņemts, ka publiskā sfēra sastāv no dažādām subsfērām (publikām) un šīs publikas nav vienlīdzīgas savās spējās tajās komunicētās idejas iekļaut „plašākā” publiskajā sfērā vai iespaidot politisko varu, lai tā ņemtu šīs idejas vērā. Dažādu interneta diskusiju padziļināta izpēte varētu sniegt priekšstatu par interneta lomu komunikācijas praksēs atšķirīgajās publikās.

Darba pētnieciskie jautājumi ir orientēti uz to, lai noskaidrotu un analizētu

1) diskusiju kā plurālas publiskās sfēras subsfēru mijiedarbību ar plašāku publisko sfēru, ieskaitot dalībnieku pašizpratni par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru;

2) diskusiju saturu un to, vai tas atbilst Hābermāsa izpratnei par racionālām, uz vienošanos un mērķa sasniegšanu vērstām debatēm.

Tika formulēti **divi pētnieciskie jautājumi**.

1. Kā interneta diskusijas Latvijā kā plurālas publiskas sfēras subsfēras iespaido procesus publiskajā sfērā kopumā?

2. Kāda ir interneta diskusiju kvalitāte Latvijā, vadoties no publiskās sfēras kvalitātes raksturojumiem?

Latvijas apstākļos šie ir ļoti būtiski jautājumi, un to aktualitāte darba izstrādes gaitā diemžēl ir saasinājusies, kas vienlaikus apliecina promocijas darba tēmas nozīmi un aktualitāti. Runa ir par ieilgušo sabiedrības neuzticēšanos valsts pārvaldei, kas radusies kā sekas nespējai tikt uzklautātai, nespējai panākt savu interešu realizāciju, un tas acīmredzot runā sliktu par publiskās sfēras kvalitāti Latvijā vispār.⁷

Pētniecisko jautājumu formulēšana notika vienlaikus ar izvēli, kādas komunikācijas prakses – interneta diskusijas Latvijā – būtu vispiemērotākās būtiskiem secinājumiem par interneta lomu publiskās sfēras procesos.

2.1. Izvēlēto gadījumu nozīmīgums pētniecībai

Kā jau minēts promocijas darba ievadā, interneta diskusiju prakses attīstību Latvijā autoram ir bijis iespēja iepazīt ne tikai kā akadēmiska rakstura pētniekam, bet arī praksē, kopš 2001. gada strādājot galvenā redaktora amatā interneta portālā „Delfi”.

Autoram, vairāk nekā desmit gadu, piedaloties publiskajā polemikā masu medijos, profesionāli orientētās konferencēs u.tml., jau pirms doktorantūras studiju uzsākšanas nācās regulāri gan uzklaut viedokļus, gan pašam kā pazīstama nozares uzņēmuma vadības pārstāvim paust publisku ekspertīzi par interneta diskusiju praksi. Jāatzīmē, ka, līdzīgi kā citur demokrātiskajā pasaulē, Latvijā jau gadiem ilgi publiskajā telpā notiek kaismīgas debates par to, vai interneta diskusijām ir kāda jēga; cik liela iespēja indivīdiem un grupām ir iespaidot būtiskus sociālus un politiskus procesus, komunicējot savas idejas internetā; cik lielā mērā interneta diskusiju anonimitāte degradē to kvalitāti un attālina iespēju, ka pilsoņi, kas savus viedokļus pauž tieši internetā, tiks sadzirdēti no valsts pārvaldes puses. Darbojoties kā redaktoram interneta medijā, autoram pastāvīgi nākas saskarties ar sabiedrības kritiku par anonīmo atsauksmju kvalitāti, ar pārmetumiem par to, ka medijs pieļauj šādu atsauksmju pastāvēšanu, kā arī šo apsvērumu radītu skepsi par interneta kā viedokļu apmaiņas vides pastāvēšanas jēgu vispār.

⁷ Piemēram, [Ticība amatpersonām 11/2011](#), [10. un 9. Sacīmas salīdzinājums 5/2011](#) u.c. pētījumi, kas parāda sabiedrības neuzticēšanos politiskajiem un valsts pārvaldes aktoriem.

Turklāt 2007. gada rudenī autors uzzināja, ka tā sauktā Lietussargu revolūcija – nevardarbīgo protesta akciju virkne, kuras rezultātā vienīgo reizi Latvijas valsts pastāvēšanas vēsturē valdības demisija notika nevis elites grupu politiskā tirgus darbības rezultātā, bet pilsoniskās sabiedrības formulēto prasību dēļ – pamatā tika organizēta domubiedru interneta diskusijā ar e-pastu vēstkopas palīdzību. Tādējādi apstiprinājās pieņēmums, kas līdz tam Latvijas publiskajā polemikā par interneta komunikācijas praksēm tika noraidīts kā neiespējams, proti, plurālas publiskās sfēras apstākļos, pat ja interneta diskusija notiek šaurā domubiedru lokā, tajā iespējams formulēt viedokli, kas ietekmē publisko sfēru plašākā nozīmē, un līdz ar to ietekmē sabiedriski politiskos procesus kopumā.

Jāatzīmē darba teorētiskajā nodaļā aprakstītais M. Bakardijevas pētījums par vides aktīvistiem blogieriem Bulgārijā. Šajā pētījumā autore analogiski izvēlējās gadījuma studijai 2007. gada notikumus savas valsts politiskajā arēnā, par kuriem sākotnējais subjektīvais iespaids liecināja – tie iezīmēs vēsturisku pavērsienu pilsoniskās līdzdalības attīstībā un tas notiek, pateicoties jaunajam saziņas medijam – internetam. Savukārt darba teorētiskajā nodaļā aprakstītais Mātai un Kapoši pētījums par diskusijām radikāļu forumos, kas bija veltīti ielu protestu koordinēšanai 2006. gadā, tika uzsākts, jo, pēc pētnieču domām, varēja trāpīgi ilustrēt situāciju, kurā vērojamas tieši jaunā saziņas medija iespējas nevis nespēja iespaidot nozīmīgākas pārmaiņas valsts politiskajā ainavā.

Tādējādi izkristalizējās interese par tādu empīrisku pētījumu un tā uzbūvi, kas ļautu aprakstīt dažāda rakstura komunikācijas prakses un attiecīgi izdarīt spriedumus par dažādām publikām Latvijā kā plurālā postkomunistiskā publiskajā sfērā. Autors pieņēma: „Lietussargu” vēstkopa varētu būt šaura, daļēji noslēgta publika, kas varētu neatbilst Hābermāsa sākotnējam vienotas publiskās sfēras vispārējās pieejamības principam, toties diskusijas saturs varētu atbilst Hābermāsa kritiski racionālo debašu principam, ja reiz, kā zināms, tajā formulētajiem viedokļiem bijusi nozīmīga ietekme uz valsts pārvaldes lēmumiem. Turpretī anonīmās atsauksmes interneta ziņu portālos varētu būt komunikācijas vide, kas, jādodomā, atbilst vispārējās pieejamības principam, bet vajadzētu akadēmiski pārbaudīt arī sabiedrībā valdošo priekšstatu par to, ka šī publika nespēj racionāli kritiski debatēt un formulēt vienotu viedokli.

Attiecībā uz portālu lasītāju atsauksmēm (komentāriem) radās nepieciešamība definēt ierobežotāku pētniecības lauku. Pirmkārt, no interneta portālos sastopamajām lasītāju atsauksmēm tika izvēlētas portālā „Delfi” (kā līdera auditorijas apjoma ziņā) iesūtītās atsauksmes. Otrkārt, lai konkretizētu tematu, kura ietvaros analizēt, kā šajā diskusijā tās dalībnieki spēj vai nespēj vienoties par kopēju viedokli un tā paušanu plašākai publiskai sfērai, tika izvēlētas tikai atsauksmes pie rakstiem par 2009. gada 13. janvāra vardarbīgajiem protestiem – proti, tikpat būtisku nozīmīgas sabiedrības grupas un varas konfrontācijas gadījumu kā „Lietussargu revolūcijas” notikumi.

Bez tam, lai vēl papildus iegūtu, iespējams, būtiskus datus par interneta diskusiju lomu publiskās sfēras procesos, tika izraudzīts vēl trešais gadījums – vēstkopa „Lielie bērnu slimnīcai”. Laika posmā, kad autors vāca un apstrādāja datus pirmo divu pētījuma objektu analīzei, Latvijas mediju telpā parādījās viedokļi par akciju „Lielie bērnu slimnīcai” kā vēl nebijušu pozitīvu paraugu tam, kā komunikācijas prakse interneta vidē var efektīvi mobilizēt indivīdus un grupas sociālajām praksēm, proti, palīdzībai Rīgas Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai (RBKUS). Tā kā viens no promocijas darba pētījuma uzdevumiem bija dokumentēt būtiskākos procesus, kas raksturo interneta diskusiju lomu Latvijas publiskajā sfērā, šķita loģiski iekļaut pētījumā arī šo gadījumu.

Tātad trīs interneta diskusijas, kas notikušas Latvijā laikposmā no 2007. līdz 2009. gadam un izraudzītas gadījuma studijām, ir:

1) vēstkopa „Par godīgu politiku”, protestējot pret valdības vēlēšanos atlaist KNAB vadītāju Alekseju Loskutovu (turpmāk – „Lietussargi”);

2) lasītāju atsauksmes (komentāri) populārākajā tiešsaistes ziņu medijā „Delfi” nedēļā no 6. līdz 13. janvārim 2009. gadā pie rakstiem par gaidāmo protesta pasākumu Doma laukumā (turpmāk – „13. janvāris”);

3) vēstkopa „Lielie bērnu slimnīcai”, lai koordinētu dažāda veida palīdzību RBKUS (turpmāk – „Lielie”).

Izpētot minētos trīs gadījumus, tika paredzēts iegūt jaunus un Latvijas komunikācijas zinātnes attīstībai būtiskus secinājumus, pirmkārt, par publisko debašu lomu sabiedrībai svarīgu lēmumu apspriešanā, un, otrkārt, par interneta nozīmi publiskās

sfēras attīstībā un indivīdu iespēju vairošanā piedalīties sabiedrībai nozīmīgu jautājumu apspriešanā. Dažāda šo trīs interneta diskusiju sociālais konteksts, tajās debatējušo publiku īpašības un arī tehniskās īpatnības pieprasa šīs atšķirības iekļaujošu, elastīgu pētniecības metodi, un tāda ir gadījuma studijas.

2.2. Gadījuma studiju metodes piemērotība efektīvam pētījumam

Aplūkoto teorētisko pieeju un rezultātu daudzšķautņainums un pat pretrunīgums noteica orientāciju pētniecības metožu izvēlē: tām vajadzēja būt pietiekami elastīgām, lai nodrošinātu daudzveidīgo interneta diskusiju prakšu salīdzināšanas iespējas. Tāpēc tika sākotnēji apzināts vairāku (*multiple*) gadījumu studiju metodes lietojums, izvērtējot, kādas ir šīs metodes priekšrocības, ja veicams pētījums, kurā sagaidāmi kontrastējoši secinājumi.

Galvenā motivācija promocijas darbā izvēlēties gadījuma studiju kā metodi ir metodoloģiskajā literatūrā uzsvērtais ieteikums to izmantot gadījumos, kad „pētniekam ir salīdzinoši maza ietekme pār pētāmo notikumu un pētījums fokusēts uz mūsdienu parādībām reālās dzīves kontekstā” (Yin, 2003: 1).

Metodes izvēle tika orientēta uz to, lai tā atspoguļotu Latvijas interneta vidē notiekošo diskusiju daudzveidību gan pēc diskusiju cēloņiem, satura un dalībniekiem, gan arī pēc realizācijas tehnoloģiskajiem veidiem. Gadījumiem pēc būtības vajadzēja arī nodrošināt pētījuma veikšanu dažādās publiskās sfēras subsfērās, lai pārbaudītu, vai Latvijā darbojas darba teorētiskajā daļā aplūkotās pluralitātes likumsakarības.

Iepriekšējā promocijas darba apakšnodaļā jau minēts, ka, novērtējot Latvijas interneta komunikācijas praksi kopumā un internetā notikušās diskusijas detalizēti, pētījumam tika izraudzītas trīs diskusijas.

Tika ņemts vērā arī tas, ka šie trīs gadījumi katrs savā īpatnā veidā raksturo Latvijā notiekošo interneta diskusiju mijiedarbību ar plašāku publisko sfēru. Latvijas komunikācijas prakšu novērojumi ļāva pieņemt, ka pirmais gadījums varētu raksturot interneta diskusiju kā ietekmīgu politiskās dzīves veidotāju, otrais – raksturot ļoti plaši

pieejamu un populāru, bet politisko praksi neietekmējošu diskusiju, savukārt trešais gadījums varētu demonstrēt īpaši efektīvu jauno tehnoloģiju iespēju izmantošanu sociālo mērķu sasniegšanai.

Minētās trīs diskusijas norisinājās internetā laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam. Visu trīs diskusiju teksti kļuva autoram pieejami, jo no „Lietussargu” un „Lielo” vēstkopu dalībniekiem tika saņemta atļauja izmantot to saturu akadēmiskiem mērķiem, un tādējādi saņemta pielaide vēstkopu tekstiem, bet „13. janvāra” diskusijas pilns saturs ir pieejams portāla „Delfi” lasītāju atsauksmju datu bāzē; tā kā atsauksmes ir publiski pieejamas, autoru atļauja to izmantošanai nebija nepieciešama. Teksti tika analizēti 2009. gada nogalē un 2010. gada pirmajā pusē. Intervijas ar diskusiju dalībniekiem notika 2010. gada martā – maijā.

Gadījuma studija (gadījuma izpēte, gadījuma pētījums) ir detalizēta, padziļināta datu vākšanas metode, kurā iesaistīti dažādi avoti un informācijai ir bagātīgs konteksts. Konteksts savukārt nozīmē „gadījuma atrašanos sociālos, vēsturiskos vai ekonomiskos apstākļos” (Creswell, 1998: 61), kas ir ļoti būtisks metodes izvēles pamatojums konkrētajam šā promocijas darba pētījumam – proti, divtūkstošo gadu pirmās dekādes otrās puses Latvijas politiskajām un sociālajām praksēm kā interneta komunikācijas norišu fonam.

Citiem vārdiem – gadījuma studija ir metode, kas dod iespēju izpētīt katras situācijas kompleksumu un atsevišķo tās elementu, izpausmju u.tml. savstarpējo mijiedarbību. Tādējādi gadījuma studija, no vienas puses, ir viena gadījuma īpatnības jeb partikularitātes (*particularity*) un kompleksitātes (*complexity*) pētījums, lai novērtētu tā norisi būtisku apstākļu iespaidā (Stake, 1995), bet, no otras puses – dod iespēju atsevišķos gadījumus skatīt plašākā kontekstā, kas izriet no iegūto datu interpretācijas.

Kā viens no motīviem, kāpēc izvēlēties vairāku gadījumu studiju, kalpo metodoloģiskajā literatūrā paustais ieteikums lietot šo metodi, ja „tiek sagaidīti kontrastējoši secinājumi” (Yin, 2003: 47).

Gadījuma studijas nereti tiek vērtētas piesardzīgi vai pat tiek kritizētas kā nepietiekami reprezentatīva metode. Tomēr gadījuma studiju mērķis nav vienkārši ilustrēt izraudzītos gadījumus. Kvalitatīvais uzsvars iepretim kvantitatīvai pieejai, pēc Steika

domām, dod priekšroku izskaidrošanai (*explanation*), nevis tikai izprašanai (*understanding*) (Stake, 1995: 9, 37).

Gadījumu studija ir vērtējama kā *galvenā metode*, kuras ietvaros tiek izmantotas dažādas apakšmetodes: *intervijas, novērojumi, dokumentu un ierakstu analīze, eksperimenti* un tamlīdzīgi (Yin, 2003; Creswell, 1998 u.c.). Pamatojums apakšmetožu izvēlei gadījuma studijas kā virsmetodes ietvaros ir šāds: „kvalitatīvo un kvantitatīvo pieeju kombinācijas nodrošina labāku pētnieciskās problēmas izpratni nekā katra metode atsevišķi” (Cresswell & Plano Clark, 2007: 5).

Promocijas darbā datu vākšanai tika izraudzītas šādas metodes:

- 1) tiešsaistes komunikācijas (diskusiju) satura analīze (kvantitatīvā un kvalitatīvā teksta analīze);
- 2) tāda bezsaistes mediju satura analīze, kas attiecas uz tiešsaistes komunikācijas gadījumā aplūkoto tematiku (kvantitatīvā un kvalitatīvā teksta analīze);
- 3) daļēji strukturētas intervijas ar diskusiju dalībniekiem.

Otrs vairāku gadījuma studiju metodes lietošanas apsvērums saistās ar ieteikumu gadījuma studijas pētījuma laikā laiku pa laikam pārbaudīt iepriekš veikto datu apstrādes procedūru pareizību, lai būtu iespējams mainīt, piemēram, kodēšanas tabulu, ja citā pētāmajā datu kopā parādās aspekts, kurš nav ticis ņemts vērā iepriekš (Gillham, 2000). Tādējādi, veicot nākamā gadījuma izpēti, iegūstot jaunu pieredzi, iespējams atgriezties pie iepriekšējā gadījuma datu apstrādes un, mainot kādu no aspektiem, papildināt datu analīzi, lai šie dati korelētu ar otras gadījuma studijas datu apstrādes rezultātiem.

Literatūrā viens no nopietniem pretargumentiem gadījuma studijām kā metodei ir jautājums – vai no viena gadījuma iespējams iegūt vispārinātu secinājumu? Atbilde skan šādi: „slēdzienus no konkrētām gadījumu studijām drīkst izmantot tādai vispārināšanai, kas skar teorētiskus pieņēmumus, nevis statistiskai vispārināšanai” (Yin, 2003: 11). Citiem vārdiem, „iespējams iegūt vispārināmību (*generalizability*), lietojot analītisku modeli, kas pieļauj, ka vispārināms ir jebkurš gadījums. Vadoties no šīs pieejas – sabiedriskās kārtības pamata struktūras visur ir vienādas – ir vienalga, no kuras vietas

mēs pētām sabiedrību (Silverman, 2000). Tas arī saskan ar šā pētījuma uzdevumu. Proti, dokumentēt un analizēt tiešsaistes komunikācijas gadījumu Latvijā atbilstību teorētiskajiem pieņēmumiem par interneta iespaidu uz publisko sfēru. Citiem vārdiem sakot, ja gadījumu studijas var definēt kā „empīrisku pētījumu, kas pēta kādu šā brīža fenomenu tā reālajā kontekstā, īpaši, ja robežas starp fenomenu un tā kontekstu nav skaidri iezīmējamas” (Yin, 2003: 13), tad šā darba ietvaros informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstība un racionāli kritiskās debates kā politiskās komunikācijas prakse ir konteksts, bet sarunas vēstkopās vai atsauksmēs pie rakstiem – fenomens.

Pētījums tika realizēts, no gadījuma uz gadījumu precizējot metodes. Turpmākajā darba izklāstā tiks sniegts detalizēts metožu apraksts katram no izvēlētajiem trim gadījumiem, paskaidrojot, kāpēc dažviet ir bijušas nepieciešamas nobīdes un papildinājumi konkrēta gadījuma analīzē, kā arī papildu paskaidrojumi par īpašiem parametriem (piemēram, atslēgvārdiem) datu vākšanai, kas atšķīrās katrā no trim gadījumiem.

2.3. Interneta diskusiju pētniecības piemēri un izmantojamie kritēriji

Jau minēts, ka tika studēti un analizēti pēdējos desmit gados ārvalstīs veiktie interneta pētījumi, kuru teorētiskie pamatojumi kādā aspektā ir bijuši saistīti ar publiskās sfēras perspektīvu.

Šādu empīrisku pētījumu klāsts ir visai plašs. To mērķi bijuši tādā vai citādā formā dokumentēt un analizēt jauno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju iespaidu uz publisko sfēru, publiskās sfēras debašu racionalitāti, pat publiskās sfēras kā demokrātijas pastāvēšanas priekšnosacījuma kvalitāti. Piemēram, pētīts, kā tiešsaistes diskusiju forumu uzbūve veicina vai bremsē demokrātijas prakses; vai diskusijas kibertelpā atbilst Hābermāsa priekšstatam, kas ietver racionālas, kritiskas diskusijas, kā arī uz viedokļu saskaņošanu, vienošanos vērstu komunikāciju u.tml. (Wilhelm, 2000; Papacharissi, 2004;

Jankowski & van Os, 2004; Wright & Street, 2007; Witschge, 2007, Matay & Kaposi, 2008 u.c.).

Entonijs Vilhelms (*Anthony Wilhelm*), pētot ASV interneta foruma *Usenet* saturu, ir izvirzījis četrus pētījuma jautājumus, lai konstatētu, kā interneta diskusijas ietekmē publiskās sfēras procesus.

1) Cik lielā mērā virtuālo sarunu grupu dalībnieki paši izvirza idejas nevis tikai meklē informāciju, ko piedāvā citi dalībnieki?

2) Cik lielā mērā dalībnieki apmainās ar idejām, sintezē savas idejas ar citu izteiktajām, atbildot uz citu viedokļiem?

3) Cik lielā mērā var runāt par politiskā viedokļa homogenitāti grupu iekšienē?

4) Cik lielā mērā būtiski jautājumi tiek debatēti racionāli, izvairoties no *ad hominem* veida argumentācijas (proti, akcentējot sarunas tematu, nevis apspriežot sarunas partnera personību)?

Lai atbildētu uz šiem pētnieciskajiem jautājumiem, tiek izveidota kodēšanas tabula, kurā diskusiju foruma ieraksti sadalīti pēc dažādām kategorijām, piemēram, „piedāvā informāciju”, „meklē informāciju”, „iniciē diskusiju” u.tml. (Wilhelm, 2000: 90).

Vilhelma metodoloģijā balstījušies arī Skots Raits un Džons Strīts, pētot Eiropā darbojošos interneta diskusiju forumu *Futurum* (Wright & Street, 2007).

Zizi Papačirisi, pētot nepieklājību un necivilizētību *Usenet* politiskajos forumos, veikusi gan kvantitatīvu, gan kvalitatīvu satura analīzi, bet sākumā piedāvā pārskatu par pētāmo objektu – cik ierakstu, kāds ir to vidējais garums. Papačirisi izvirzījusi trīs kategorijas tam, lai noteiktu, cik civilizēts ir ieraksts.

1) Vai dalībnieks verbalizē draudus demokrātijai (piemēram, piedāvā vardarbīgi mainīt pastāvošo varu)?

2) Vai dalībnieks lieto stereotipus (asociē personu ar grupu, lietojot visai grupai pierakstāmus apzīmējumus, piemēram, „pediņš”)?

3) Vai dalībnieks apdraud citu indivīdu tiesības, piemēram, tiesības uz brīvu izteikšanos? (Papacharissi, 2004: 274).

Nikolajs Jankovskis un Renē van Oss izvirza četrus publiskās sfēras komponentus, kas nepieciešami tiešsaistes diskusijai, lai tā varētu sniegt pienesumu politiskās dzīves kvalitātei publikas interešu identificēšanas un sabiedriskā labuma alternatīvu formulējumu uzklaušanās ceļā. Diskusijai nepieciešams *vienlīdzīgums* (tradicionāli aktīvie politiskie aktori nedrīkst būt vienīgie diskusijas dalībnieki un dominēt pār citiem), *daudzveidība* (nepieciešams sīki izrunāt visas ar noteikto tematu saistītās problēmas un uzklaut visus diskusijas dalībnieku viedokļus), *mijiedarbīgai* (tiešsaistes diskusiju dalībniekiem obligāti jāieņemtas citu sarunas dalībnieku viedokļos) un *kvalitatīvai* (sarunas bāze ir racionāli kritiski argumenti) (Jankowski & van Os, 2004: 182). Pētījumā apskatītas diskusijas forumā Nīderlandes pilsētas Hogeveen pašvaldības interneta portālā, kurā pilsētnieki tiek aicināti paust un iniciēt viedokļus par municipalitātei būtiskiem jautājumiem.

Vēl vienu nozīmīgu pētījumu par interneta diskusijām kā publiskās sfēras sastāvdaļu Nīderlandē veikusi Tamāra Višge (Witschge 2008), kura bez tam, kā jau minēts šīs nodaļas sākumā, pati kritizējusi līdzšinējos interneta diskusiju pētījumus par to, ka pētīts tiek tikai teksta saturs, ignorējot diskusijas kontekstu. Promocijas darba autors piekrīt, ka plurālas publiskās sfēras apstākļos, lai veiktu pēc iespējas kvalitatīvākus slēdzienus par vairāku publiku mijiedarbību, empīriskajā metodoloģijā nepieciešams izmantot paņēmienus, ar kuriem var analizēt kaut ko vairāk nekā tikai tekstu.

Pētījums veikts pēc skandalozās režisora Teo van Goga slepkavības 2004. gadā, kurā bija vainojami musulmaņi, un sabiedrības dienaskārtībā aktualizējās jautājums par imigrācijas un integrācijas lietām Nīderlandē. Bez imigrantu jautājumiem veltīto diskusiju satura analīzes vairākos Nīderlandes interneta forumos, kuros tiek pārspriestas politiska rakstura tēmas, Višge sociālā konteksta noteikšanai pētīja konkrēto forumu pašregulācijas aspektus, intervēja to vadītājus, moderatorus, lai noskaidrotu

- 1) kādi ir interneta forumu lietošanas noteikumi;
- 2) kā un kurš nosaka šos noteikumus;
- 3) kā dalībnieki uztver šos noteikumus.

Pēc tam Višge veica forumu diskusiju dalībnieku aptauju, noskaidrojot, kāpēc dalībnieki tad, kad vēlas debatēt par aktuālo imigrācijas tematu, iesaistās tieši internetā notiekošās komunikācijas praksēs, kā arī uzdeva salīdzinošus jautājumus, lai noskaidrotu, ar ko atšķiras diskusija internetā no diskusijas bezsaistē. Tad Višge izvēlējās četrus Nīderlandes laikrakstus un salīdzināja, kāds saturs parādās lasītāju vēstuļu sadaļās par imigrācijas tēmu. Te nolūks bija noskaidrot, vai interneta diskusijas ir dažādus viedokļus iekļaujošākas salīdzinājumā ar analogām debašu telpām plašajā publiskajā sfērā, proti, ar dienas kvalitatīvo presi (Witschge, 2008).

Monika Mātai un Ildiko Kapoši analizēja diskusijas interneta forumos, kuros pulcējas Ungārijas radikāli noskaņotie indivīdi un grupas, un veica kvalitatīvo satura analīzi foruma diskusijām, kuras bija veltītas ielu demonstrācijām. Kritēriji, pēc kuriem tika kodēti teksti, bija vairāki, piemēram, identitāte (mēs un viņi), masu mediju ziņu dienaskārtība, premjerministra Ferenca Gjurčsana pozicionējums diskusijās, diskutētāju politiskie mērķi, programmas un mobilizācijas izpausmes, revolucionārā retorika, politiskā ideoloģija un vērtības.

Izvērtējot aprakstītos elementus kontekstā ar nepieciešamību fokusēties uz Latvijas kā postkomunisma publiskās sfēras pētniecību, par kuru tiek prezumēts, ka pilsoņi ir mazaktīvi un netic iespējam sasniegt savus mērķus plašākā publiskā sfērā, trīs Latvijas gadījumu studijās tika iekļauti vairāki kritēriji.

Pirmkārt, viens no iekļautajiem kritērijiem bija diskutētāju aktivitāte – lai noteiktu, vai diskusijas saturam piemīt publiskās sfēras racionāli kritisko debašu īpašība (pēc Wilhelm, Wright & Street, Jankowski & van Os).

Otrkārt, kodēšanas tabulās tika iekļauts tāds kritērijs kā argumentu racionalitāte / neracionalitāte, saprotot to ar dažādu argumentu veidu (*ad rem* pret *ad hominem*, citiem vārdiem, problēmas apspriešanu pēc būtības pretstatā personas apspriešanai) īpatsvaru, kā arī, lai noteiktu, kā Latvijas publiskās sfēras diskusiju praksē funkcionē racionāli kritiskas debates (pēc Wilhelm; Wright & Street; Jankowski & van Os; Papacharissi).

Treškārt, tika iekļauts šāds kritērijs – vai diskusijā lietotais teksts satur konkrētu piedāvājumu rīcībai politiska vai sociāla mērķa sasniegšanai. Šis kritērijs balstīts Mātai un Kapoši pētījuma jautājumā, vai diskusijā notiek vienošanās par to, ko un kā darīt ielu

protestos, un tas izriet arī no Vilhelma „ideju sintezēšanas” un Jankovska un van Osa „diskusijas kvalitātes”. Ņemot vērā Višges izvirzīto nepieciešamību neapstāties tikai pie diskusiju teksta satura, bet ņemt vērā sociālo kontekstu (Witschge, 2008), promocijas darba autors uzskatīja, ka būtu vēlams teksta satura pētniecībā iekļaut kritēriju, kas ļautu secināt par to, cik lielā mērā konkrētā publika plurālās publiskās sfēras apstākļos ir vērsta uz savu viedokļu komunicēšanu pārējām publikām.

Ceturtkārt, respektējot Višges norādes par sociālā konteksta nozīmīgumu, kā arī vēloties noskaidrot, kādā mērā debatētāji paši apzinās sevi kā daļu no plurālas publiskās sfēras vai – tieši otrādi – kā kopu, kas norobežojusies no pārējām publikām, diskusiju tekstu pētīšanā tika iekļauts kritērijs – diskusijas dalībnieku pozicionēšanās pret citām publisko sfēru struktūrām, piemēram, „tauta”, „mediji”, „politiskās partijas”, „nevalstiskās organizācijas”. Pozicionēšanos starp „mēs” un „viņi” pētījušas arī Mātai un Kapoši.

Savukārt, pētot tematu parādīšanos dienas presē, vēl papildus varēja noskaidrot, kā citas publikas (paši masu mediji, masu medijos kā plašajā publiskajā sfērā komunicējošie politiķi, lasītāji savās vēstules u.tml.) reaģē uz konkrētajiem tematiem, un, visbeidzot, intervijās ar diskutētājiem varēja korelēt no teksta satura analīzes iegūtos datus ar viņu pašu priekšstatiem par attiecībām ar citām publikām.

Balstoties Višges formulētajā sociālā konteksta pētīšanas nepieciešamībā un daļēji par paraugu ņemot pētnieces metodi salīdzināt interneta diskusiju un dienas preses kā tradicionālās plašās publiskās sfēras (masu mediji) tekstus par vienu un to pašu tematu, arī Latvijas pētījumā tika nolemts atsevišķi pētīt dienas laikrakstu saturu par trīs diskusiju komunicētajiem tematiem, lai noskaidrotu, kādas ir „mazo” publiku viedokļu iespējas nonākt Latvijas plašajā publiskajā sfērā. Atšķirībā no Nīderlandes, kur empīriskais materiāls bija gana apjomīgs, lai varētu atļauties salīdzināt tikai to avīžu saturu, kas attiecas uz lasītāju viedokļiem kā analogu interneta forumu saturam, Latvijas gadījumā tika izvēlēts rakstu žanra ziņā plašāks laikraksta tekstu apjoms.

Visbeidzot, kodēšanas tabulās tika iekļauts interneta kā saziņas medija jauno iespēju lietojuma kritērijs. Višges pētījuma gadījumā interneta kā diskusiju vides iespējas pretstatā bezsaistei tiek aplūkotas, intervējot diskusiju dalībniekus. Turklāt interneta kā

jauna medija sniegtās jaunās saziņas iespējas īpaši uzsvērtas akadēmiskajā literatūrā, analizējot interneta iespēju devumu publiskās sfēras kvalitātei (piemēram, Fiškina un līdzautoru pētījums par tiešsaistes aptauju nozīmīgumu (Fishkin et al., 2005), šā darba teorētiskajā daļā minētie pētījumi par blogosfēru kā sociālās mobilizācijas vidi (Kahn & Kellner, 2004; Bakardijeva, 2011). Pēc autora domām, tas varētu sniegt būtiskus datus par to, kā interneta diskusiju iespējas – apmaiņa ar hipersaitēm, iespēja citēt lielus teksta masīvus no citām komunikācijas telpām, u.tml. – pārveido racionāli kritiskas debates salīdzinājumā ar situāciju pirmsinterneta laikā.

Pēc tam diskusijas teksta pētniecībā iegūtie dati tika korelēti ar datiem, kas iegūti intervijās ar diskusiju dalībniekiem par to, kā viņi paši vērtē interneta kā jaunā saziņas medija iespēju paaugstināt viņu politiskās līdzdalības līmeni, kas savukārt atbilst jautājumiem, kuri veidoja Višges veikto Nīderlandes diskutētāju aptauju.

1. tabula: Kritēriji interneta diskusiju analīzei

<i>Datu vākšana Latvijas pētījumā</i>	<i>Pētnieciskās problēmas ārvalstu pētījumos</i>	<i>Autori</i>
<u>Diskusijas kā plurālas publiskās sfēras subsfēras</u>		
Iespaiids uz plašāku publisko sfēru – mijiedarbība ar laikrakstiem		
<i>Tēmas parādīšanās rīta laikrakstos, diskusiju saturā, intervijās.</i>	Nepieciešamība pētīt sociālo ietekmi, nevis tikai diskursu. Retorika, pozicionējoties pret citādi domājošiem.	Bakardijeva; Witschge; Freelon Matay & Kaposi
Centieni ietekmēt plašāku publisko sfēru – virzība uz mērķi diskusiju saturā		
<i>Diskusiju saturā, intervijās</i>	Vai diskutētāji sintezē savas idejas ar citām? Vai nonāk pie konsesa un kā? Nepieciešamība pētīt sociālo ietekmi, nevis tikai diskursu.	Wilhelm Matay & Kaposi Witschge; Freelon
Diskusiju dalībnieku pašizpratne par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru		
<i>Diskusiju saturā, intervijās</i>	Nepieciešamība pētīt sociālo ietekmi, nevis tikai diskursu.	Witschge; Freelon

<u>Diskusiju kvalitātes atbilstība publiskās sfēras ideālam</u>		
Racionalitāte kā diskusijas satura kvalitātes rādītājs		
<i>Diskusiju saturā, intervijās</i>	Vai jautājumi tiek debatēti racionāli? Vai diskusijā tiek apdraudētas citu indivīdu tiesības, verbalizēti draudi demokrātijai? Diskusijas daudzveidība, kvalitāte.	Wilhelm Papacharissi Jankowski & van Os
Aktivitāte kā debašu atvērtības un viedokļu daudzveidības nosacījums		
<i>Diskusiju saturā, intervijās</i>	Vai diskutētāji paši izvirza idejas, nevis tikai meklē informāciju? Vai diskutētāji sintezē savas idejas ar citām? Diskusijas vienlīdzīgums, mijiedarbība.	Wilhelm Jankowski & van Os
Jaunā saziņas medija iespēju izmantošana		
<i>Diskusiju saturā, intervijās</i>	Nepieciešamība pētīt jauno saziņas iespēju ietekmi uz indivīdu līdzdalību.	Witschge, Fishkin et al.; Kahn & Kellner

2.4. Metodes trīs Latvijas gadījumu analīzē

Iepriekšējā apakšnodaļā tika izskaidrots, kā autors izvēlējās vairākus diskusiju satura tekstu kritērijus kodēšanas tabulām, ar kuru palīdzību tiks analizēts interneta diskusiju saturs. Turklāt, kā jau minēts, pētījuma ietvaros notika arī dienas laikrakstu satura analīze, notika arī intervēšana. Šajā apakšnodaļā tiks sīkāk aprakstīts, kas jāņem vērā, strādājot ar minētajām empīriskās pētniecības metodēm, kādas ir to priekšrocības un trūkumi.

Kvantitatīvā satura analīze tika izmantota, lai atlasītu vēstules vai komentārus, kas attiecas uz pētījuma jautājumu, kā arī papildus noskaidrotu, kā iegūtie dati sniedz atbildes

uz tādiem jautājumiem, kuri var veidot pētījumam derīgu fonu – piemēram, kādu profesiju pārstāvji veido vēstkopu, cik komentārus katrs autors pierakstījis pie kāda raksta u.tml.

Kvantitatīvā satura analīzes metode (pēc Wimmer & Dominick, 2006) tiks izmantota, lai:

- 1) noteiktu visos gadījumos piedalījušos komunikācijas dalībnieku aktivitāti;
- 2) noteiktu „Lietussargu” komunikācijas dalībnieku socioekonomisko portretu;
- 3) noteiktu „13. janvāra” diskusijā ievietoto atsauksmju autoru aktivitāti atkarībā no komentārus iniciējošā raksta;
- 4) visos gadījumos veikta atlase pēc atslēgvārdiem dienas laikrakstu publikācijām, kuras attiecas uz aplūkoto debašu gadījumu tematiem (šajā gadījumā jāatzīmē, ka kvantitatīvais vaicājums uzdots Latvijas laikrakstu arhīvu apkalpojošās datu bāzes *Lursoft* meklētāja algoritmam).

Tomēr pamatā pētījums tika veikts, izmantojot *kvalitatīvo satura analīzi* un *daļēji strukturētas intervijas*.

Diskusiju satura analīze ļauj noteikt racionalitātes līmeni un spēju virzīties uz noteiktu mērķu sasniegšanu konkrētajos komunikācijas gadījumos, savukārt bezsaistes mediju (trīs vadošo Latvijas dienas laikrakstu) satura analīze ilustrē to, cik lielā mērā atsevišķo fragmentēto diskusiju telpu temati nonāca vispārējās publiskās sfēras redzeslokā, kas korelējams ar secinājumiem par konkrēto diskusijas gadījumu spēju sasniegt savus mērķus.

Intervijas sniedz datus, lai varētu analizēt tiešsaistes diskusiju dalībnieku motivāciju piedalīties šādās komunikācijas praksēs, kā arī viņu vērtējumu tiešsaistes komunikācijas prakšu efektivitātei un lomai kopējā publiskajā sfērā. Intervijas klātienē ir būtiskas, jo palīdz izprast pētāmās sociālās prakses no intervējamo perspektīvas, un tas savukārt palīdz precizēt pētāmās informācijas kontekstu (sk., piemēram, Kumar, 2005). Arī intervijās nedaudz mainījās uzdodamie jautājumi atkarībā no gadījuma, kurš tika pētīts, – tas ir pieļaujams, jo kvalitatīvajā gadījuma studijā reti kad visiem respondentiem tiek

uzdoti vieni un tie paši jautājumi, kā tas būtu kvantitatīvas aptaujas gadījumā (Stake, 1995).

Vairumu pētniecisko metožu var izmantot gan kvantitatīvos, gan kvalitatīvos pētījumos (Silverman, 2000). Džons Samsers (*John Sumser*) norāda: lai arī pastāv sakarība, „jo vairāk metode raksturojama kā „kvalitatīvā”, jo mazāk var runāt par precīzu kritēriju ievērošanu pētījumā, tik un tā kvalitatīvajā pētījumā ir svarīgi skaidri noteikt kritērijus un operacionalizēšanu (Sumser, 2001).

Kvalitatīvā satura analīze gadījumu studiju ietvaros izmantota, jo tā tiek ieteikta kā vislabākā vēstījuma satura, nozīmes un efektu izvērtēšanai (Weare & Lin, 2000) – satura analīze „mēra cilvēku uzvedību, pieņemot, ka verbāla darbība ir cilvēka uzvedības veids” (Berger, 2000: 173), un šī promocijas darba ietvaros ir ļoti būtiski izpētīt „uzvedību” interneta komunikācijā, lai samērotu empīrisko datu rezultātus ar publiskās sfēras teorētiskajiem priekšstatiem.

Samsers norāda: „ir pētnieki, kas iesaka teksta pētīšanu ar kvalitatīvām metodēm nesaukt par satura analīzi, bet, piemēram, *explication du texte*, semiotiku, kultūras studijām,” bet pats definē satura analīzi kā „jebkuru pētniecības metodi, kas centrēta uz satura analīzi” (Sumser, 2001: 211). Tāpēc arī, veicot kvalitatīvo satura analīzi un izveidojot kodēšanas tabulas, svarīgi ievērot četrus būtiskus raksturlielumus: ticamību jeb drošumu (*reliability*), pamatotību jeb derīgumu (*validity*), akurātumu (*accuracy*) un precizitāti (*precision*) (pēc Neuendorf, 2002). Veidojot kodēšanas tabulas, definējot parametrus un izvēloties izlasi, tas šajā promocijas darbā tika ievērots, jo tikai tā dati var tikt uzskatīti par reprezentatīviem.

Kvalitatīvajā satura analīzē iespējams izdarīt to, ko nevar kvantitatīvā analīzē – noteikt teksta slēpto saturu. Atklātais saturs (*manifest content*) ir vēstījuma virskārta, turpretī slēptais saturs (*latent content*) ir zemteksts, kas iekodēts vēstījumā – tas vienmēr ir diskutablāks nekā atklātais saturs (Sumser, 2001: 200). Promocijas darba ietvaros racionalitāti un viedokļu saskaņošanas meklējumus tekstā, protams, nebūtu bijis iespējams noteikt ar kvantitatīvu metodi – saskaitot konkrētu vārdu atkārtošanos u.tml.

Interneta diskusiju satura analīze veikta pēc Kļausa Kripendorfa (*Klaus Krippendorff*) ieteiktās metodoloģijas. Gan interneta diskusiju saturs, gan tradicionālo

mediju satura vienības grupēti gan pēc atslēgvārdiem, gan arī pēc konteksta. Lai grupētu satura vienības un pārskatāmi atlasītu datus pēc noteiktajiem parametriem, tika lietota datorprogramma *Microsoft Excel*.

Konkrētajā pētījumā diskusiju satura kvalitatīvajā analīzē tika analizēti parametri, pēc kuriem noteikta teksta atbilstība teorētiskajām racionāli kritisku debašu un publiskās sfēras iezīmēm. Kodēšanas tabulā tika iekļauti šādi parametri: *argumentācijas racionalitāte / emocionalitāte, uz mērķi vērsts vēstījums, ar plašu publisko sfēru (masu medijiem) reflektējošs teksts, jauno komunikācijas tehnoloģiju iespēju izmantošana*. Otrkārt, lai salīdzinātu visu trīs komunikācijas prakses gadījumu (divu vēstkopu un otrajā gadījuma studijā – lasītāju komentāru) iztirzātās tēmas ar tā brīža masu komunikācijā aplūkotojām, tika apkopots, kā tiešsaistes diskusijām būtiski temati tiek atspoguļoti dienas presē. Treškārt, atbilstība teorētiskajām racionāli kritisko debašu un publiskās sfēras iezīmēm tika pētīta padziļinātajās daļēji strukturētajās intervijās ar vēstkopu un komentāru diskusiju dalībniekiem, kuri izvēlēti izlases veidā.

Vienlaikus atbilstoši pētnieciskajiem jautājumiem izveidotas datu analīzes apakšnodaļas, kurās apkopoti dati, kas iegūti ar minētajām metodēm – kvalitatīvajā teksta analīzē, padziļinātajās daļēji strukturētajās intervijās un masu mediju tekstu kvalitatīvajā analīzē:

- 1) debašu racionalitāte, virzība uz politisku mērķu sasniegšanu;
- 2) vēstkopas (komentāri) kā fragments no plašākas publiskās sfēras (attiecības ar pilsonisko sabiedrību, ar oficiālo pārstāvnieciskās demokrātijas sistēmu, ar plašākām un perifērām publiskajām sfērām – mediju telpu);
- 3) kā jaunās komunikāciju tehnoloģijas maina komunikācijas īpašības un kādas šo izmaiņu sekas ir prognozējamas nākotnē?

Vienā no gadījumiem – pētot lasītāju atsauksmes potālā „Delfi” – daļēji pievērsta uzmanība arī sarunas dalībnieku „lingvistiskajai uzvedībai” (Mann & Stewart, 2000: 85) – dažādu emotikonu, pārspīlētai interpunkcijas zīmju u.tml. lietošanai, kas demonstrēja to, cik lielā mērā sarunas dalībniekus pārņēmusi jauno tehnoloģiju stila izjūta.

Pēc satura analīzes tika plānotas *intervijas* ar komunikācijas gadījumos iesaistītajiem aktoriem. Intervēšana tika iecerēta kā pēdējais posms, lai no secinājumiem, kas iegūti satura analīzē, varētu izveidot daļēji strukturēto interviju plānu (pēc Creswell, 1998; Kumar, 2005), ar kura palīdzību komunikācijas gadījumu diskusiju dalībniekiem uzdot jautājumus. Katru aplūkoto gadījumu pārstāv pa diviem respondentiem, kas bijuši iesaistīti konkrētajā interneta diskusijā.

Tā kā intervijā ir jāreķinās ar traucējumiem datu vākšanā, kas saistās ar cilvēcisko faktoru, piemēram, respondenta nogurumu vai nespēju ievērot rāmēto terminoloģiju, daļēji strukturētā intervijā jautājumus formulē tikai un vienīgi atbilstoši būtiskākajiem pētījuma punktiem un tikai tādus, uz kuriem vispareizāk meklēt atbildi tiešā kontakta sarunā (Gillham, 2000: 65).

Kvalitatīvā satura analīze un intervijas saistās arī ar zināmiem ierobežojumiem secinājumu iegūšanai.

Konkrētajā pētījumā kā iespējamie ierobežojumi jāmin, pirmkārt, jau tas, ka satura analīze ar kvalitatīvo metodi pieļauj subjektīvu autora interpretāciju, piemēram, kategorizējot saturu (teiksim, kāds saturs tiek atzīts par kodēšanas tabulā iekļaujamu pie parametra „racionāls”), kas var radīt nobīdes secinājumos (Kumar, 2005). Otrkārt, tas, ka dienas laikraksti nereprezentē visu publisko sfēru, un ir iespējami selektīvi secinājumi par konkrēto diskusiju iespaidu un komunicēto mērķu sasniegšanu plašākā publiskajā sfērā, ja netika aplūkots, piemēram, telekanālu ziņu raidījumu saturs. Treškārt, ir jāatzīmē, ka atvērtie jautājumi pieļauj tādas dažu daļēji strukturēto interviju respondentu atbildes, kurās netiek lietota kopējā pētījuma gaitā ievērotā terminoloģija. Tāpat jāņem vērā, ka pirmajā gadījumā – vēstkopā „Par godīgu politiku” – saturs radīts vairāk nekā divus gadus agrāk, bet otrajā gadījumā – atsauksmēs portālā „Delfi” – vairāk nekā gadu agrāk nekā notika daļēji strukturētās intervijas ar respondentiem. Tāpēc, iespējams, respondenti var precīzi neatcerēties savu motivāciju konkrētā pētītā interneta komunikācijas gadījuma laikā.

2.5. Datu lauka apraksts

Jau minēts, ka tādēļ, lai iegūtu iespējamus kontrastējošus secinājumus, Latvijas interneta vidē norisošo debašu prakšu analīzei apzināti tika izvēlēti tādi gadījumi, kuros atšķiras apstākļi, kas iedarbojas uz komunikācijas vidi. Izvērtējot procesus Latvijas publiskajā telpā, kā viens no ietekmīgākajiem pilsoniskās sabiedrības iniciatīvu paraugiem noteikti jāmin „Lietussargu” iniciatīvas grupa, kuras „panākumu” klāstā netiešā veidā ir minama arī premjera Aigara Kalvīša demisija. Interesējoties par iespējamiem datiem šā promocijas darba vajadzībām, tika noskaidrots, ka „Lietussargu” aktivitātes (tiesa, jau pēc jau notikušās vēsturiski nozīmīgās 2007. gada 3. novembra demonstrācijas Doma laukumā) tika koordinētas ar vēstkopas palīdzību, kas atbilst interneta diskusijai kā publiskās sfēras sastāvdaļai un plašāku publisko sfēru ietekmējošas domu apmaiņas piemēram.

Savukārt 2009. gada 13. janvāra grautiņi Vecrīgā publiskajā telpā tika aplūkoti kontekstā ar it kā interneta vidē notikušo vienošanos par vardarbības lietošanu. Ja arī ir pastāvējusi virtuāla debašu telpa, kurā koordinētas vardarbīgas nekārtības, tad atšķirībā no „Lietussargu” vēstkopas var pieņemt, ka pie šiem datiem nebūtu iespējams piekļūt pat akadēmiska pētījuma vajadzības nolūkos. Tāpēc otrajai gadījuma studijai izvēlētas lasītāju atsauksmes (komentāri) portālā „Delfi” attiecīgajā laikposmā pie ziņām par gaidāmo 13. janvāra protesta akciju. Izvēli noteica vairāki apsvērumi – „Delfi” ir lielākā publiskā interneta diskusiju platforma Latvijā, un „Delfi” lasītāju komentāri sabiedrībā tiek vērtēti kā īpaši nekonstruktīvi. Tāpēc var pieņemt: ja internetā ir cirkulējuši aicinājumi koordinētai vardarbībai, tie nonākuši arī šajā vidē, bet, ja tas tā nav noticis, tad tik un tā ir būtiski izpētīt šādas lielas, atvērtas, anonīmas debašu platformas komunikācijas dalībnieku racionalitāti, dialoga, kopīgu viedokļu un rīcības formēšanas spējas u.tml.

Trešā gadījuma studija tika izvēlēta, jo Latvijas blogosfērā tika izplatīta tobrīd ar akadēmiski korektu empīrisku datu analīzi nepamatota informācija⁸, ka „Lielo”

8 Piemēram, [„Lielie bērnu slimnīcai” – Twitter.com lietotāji, vecāki un citi cilvēki grib palīdzēt Bērnu slimnīcai, Pašorganizēšanās paraugstunda: Lielie Bērnu slimnīcai, Lielie Bērnu slimnīcai](#) u.c.

aktivitātes ir lielisks vai pat labākais piemērs Latvijas vēsturē jauno mediju izmantojumam sociālo mērķu komunikēšanai un sasniegšanai. Interesējoties par papildus datiem promocijas darba vajadzībām, tika noskaidrots, ka arī šajā gadījumā domubiedru grupa savas idejas apspriež un par tām vienojas vēstkopā, un tādējādi tā tika izvēlēta analīzei.

Atšķirīgo diskusiju apstākļu dēļ arī pētījuma dizains un daži no parametriem katrā no trim gadījumiem veidojās nevienādi. Gadījuma studijas metodes izvēles ieteikumos norāda, ka, „izvēloties metodi, jāuzdod jautājums, cik tā ir atbilstoša fenomenam, kuru jūs pētāt, citiem vārdiem – vai izmantotā metode spēj ietvert nozīmīgus elementus, vai arī tie paliek izslēgti” (Gillham, 2000: 6). Līdz ar to pastāv metodes novirzes katra gadījuma atsevišķajos pētījumos, kas veidoja atsevišķos pakārtotos secinājumus. Kopējais datu vākšanas ietvars tomēr pamatā veidojās no vienādām metodēm visos trīs gadījumos, uz kuru pamata tika veidoti kopējie secinājumi.

Datu vākšana tika veikta laikposmā no 2007. gada novembra līdz 2010. gada jūnijam, tādējādi var uzskatīt, ka šie trīs gadījumi ilustrē vienu un to pašu vēsturisku posmu Latvijas sociālajās praksēs.

Pirmais gadījums. Vēstkopa „Par godīgu politiku” jeb „Lietussargi” darbojās no 2007. gada novembra līdz 2009. gada janvārim, un tajā tika nosūtītas 137 e-pasta vēstules. Vēstkopā bija reģistrēta 51 e-pasta adrese, un tās darbības laikā 49 vēstkopas biedri nosūtīja 137 vēstules. Apkopotās vēstules ļauj izsekot visiem jautājumiem, kas atradās vēstkopas dienaskārtībā, dalībnieku diskusijām par šiem jautājumiem, argumentācijas racionalitātei un citām teksta iezīmēm, kas nepieciešamas racionāli kritisku debašu īpašību konstatēšanai un analīzei. Vēstkopas oficiālais nosaukums bija „Par godīgu politiku!” (tehniski funkcionēja vēstkopas adrese godigupolitiku@diena.lv), taču visas vēstkopas darbības garumā, pašidentificējot domubiedru grupu, visbiežāk tika lietots apzīmējums „domubiedru grupa (arī „pilsoņu kopa”) *Lietussargs*”, tādējādi apzinot vēstkopas dalībniekus kā 18. oktobra piketa – publiskajā informatīvajā telpā saukta par „Lietussargu revolūciju” – organizatoru pēctecīgu kodolu.

Vēstkopas „Par godīgu politiku” rašanos iespaidoja notikumi 2007. gada nogalē Latvijas politiskajā vidē. Kopš 2006. gada oktobra vēlēšanām valdību veidoja četru

partiju koalīcija ar Tautas partijas pārstāvi Aigaru Kalvīti Ministru prezidenta postenī. Koalīciju var raksturot kā politiskajā spektrā konservatīvu, kā arī paklausīgu ietekmīgo ekonomisko grupējumu vadītājiem. Valdībai nebija izteiktu stratēģisku tautsaimniecisko prioritāšu. Uz makroekonomiskiem procesiem tā neiedarbojās proaktīvi (izņemot atsevišķu valsts infrastruktūras objektu, lielākoties autoceļu tīkla būves finansējumu, izmantojot Eiropas Savienības fondu līdzekļus), bet ļāvās pasaulē un reģionā valdošam ekonomiskam optimismam, kas izpaudās nekustamā īpašuma un kredītēšanas „burbuļa” audzēšanā.

Piecus gadus pēc kārtas (2004–2008) visstraujāk augošais iekšzemes kopprodukts Eiropas Savienībā⁹ un no tā izrietošais valsts budžeta ieņēmumu kāpums radīja situāciju, ka arī sociālajā sfērā valdošajai elitei bija iespēja pieņemt virkni populāru lēmumu, piemēram, jūtami paaugstināt publiskā sektora darbinieku atalgojumu. Sākoties ekonomikas krīzei, tieši šādi soļi bija viens no iemesliem, kāpēc Latviju krīze skāra ļoti dziļi, jo ekonomikai labvēlīgajā posmā netika veikti uzkrājumi un netika tālredzīgi veidots valsts budžets ar pārpalikumu.

Tādēļ pilsoniskas protesta aktivitātes trešā gadu tūkstoša pirmās desmitgades vidū bija maz izteiktas un galvenokārt saistītas ar dinamiskāku atalgojuma paaugstināšanas pieprasījumu inflācijas dēļ (skolotāju, mediķu protesti). Interneta kā jauna saziņas medija iespējas Latvijas publiskajā sfērā ilustrē, piemēram, Latvijas pedagogu atklātā vēstule 2007. gada pirmajā pusē. Vēstulē tika paustas bažas par situāciju Latvijas izglītības sistēmā. Lai savāktu vēstulei iespējami vairāk Latvijas pedagogu parakstu, tika izveidota interneta mājaslapa, kurā varēja izteikt komentārus par vēstuli, kā arī to parakstīt. Līdz vēstules iesniegšanas brīdim tika savākti 234 mācību iestāžu un 6557 cilvēku paraksti (Berdņikovs, 2010: 165).

Kā principiāli būtiskākā opozīcijas un prāvas sabiedrības daļas pretenzija pret eliti saglabājās pārmetums par augsto korupcijas līmeni. Saskaņā ar *Transparency International* Korupcijas uztveres indeksu 2007. gadā Latvija kopā ar kaimiņvalsti

⁹ [Eurostat. Growth rate of GDP volume – percentage change on previous year](#). (aplūkots 4.02.2010).

Lietuvu ierindojās 51. vietā pasaulē ar 4,8 punktiem (salīdzinājumam – Igaunija – 28. vietā ar 6,5 punktiem, Dānija – 1. vietā ar 9,4 punktiem).¹⁰

Dekādes vidū aktīvu darbību veica Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs (KNAB), kas piedalījās vairāku tādu kriminālprocesu izmeklēšanā, kuri tieši skāra politiski ietekmīgas valsts un pašvaldību amatpersonas un uzņēmējus. 2007. gada 24. septembrī premjers Aigars Kalvītis „par pērn konstatētiem finanšu pārkāpumiem operatīvo darbību līdzekļu izmantošanā” atstādināja KNAB vadītāju Alekseju Loskutovu.¹¹ Daļa sabiedrības šādu premjera rīcību uztvēra kā vēlmi atbilstēt un preventīvi novērst turpmāku traucēkli koruptīvu darbību veikšanai. 18. oktobrī A. Kalviša lēmumu bija jāapstiprina Saeimai. Pirms balsojuma publiskajā telpā notika asa polemika, kurā masu mediji pieprasīja partijām atbildi par nostāju un paredzamo balsojumu.

18. oktobra rītā vairāki tūkstoši cilvēku pulcējās pie Saeimas ēkas piketā. Aicinājums piedalīties protesta akcijā pamatā tika izplatīts e-pastu ķēžu veidā. Slikto laika apstākļu dēļ gluži vai katram pasākuma dalībniekam virs galvas bija atvērts lietussargs, kas ļoti kolorīti izskatījās fotogrāfijās, kas uzņemtas no augšas. Rezultātā sekojošos notikumus (kuru centrā bija šajā promocijas darbā pētītās vēstkopas dalībnieki) sāka saistīt ar vārdu „lietussargs” – „lietussargu revolūcija”, „lietussargu pikets”, „lietussardzinieki”, „lietussargu vēstkopa” u.tml.

Lai gan daļa varas elites uz sabiedrības protestiem reaģēja krasi negatīvi (piemēram, deputāts Jānis Strazdiņš nosauca reakciju pret Loskutova atcelšanu par „Latvijas ienaidnieku organizētu labi režisētu pasākumu ar mērķi gāzt pastāvošo varu Latvijā”¹²), piketa dienā Saeima balsojumu atlika, savukārt piketa organizatori turpmākai Loskutova aizstāvībai uzsāka rīkot demonstrāciju Doma laukumā, kas tika paredzēta 3. novembrī.

Protesti pie Saeimas nama 18. oktobrī un manifestācija „Par tiesisku valsti, par godīgu politiku” Doma laukumā 3. novembrī, kā formulējis Ivars Ijabs, „iezīmēja pārmaiņas politikās līdzdalības aspektā”, jo „konfrontācija starp sabiedrību un valdošo

10 [Transparency International. Corruption Perceptions Index 2007.](#) (aplūkots 4.02.2010).

11 [Kalvītis atstādina no amata KNAB vadītāju. Delfi.lv.](#) (aplūkots 4.02.2010).

12 [Strazdiņš: sabiedrības protests ir 'ienaidnieku sarīkots apvērsuma mēģinājums'. Delfi.lv.](#) (aplūkots 4.02.2010).

koalīciju vairs nebija balstīta Latvijai līdz šim raksturīgajā etnopolitiskajā tematikā” (Ijabs, 2009b: 28).

2007. gada 5. decembrī premjers Kalvītis iesniedza Valsts prezidentam atkāpšanās rakstu, kurā tika minēts, ka valdība demisionē „sabiedrības uzticības zaudēšanas dēļ”. Medijos tika uzsvērts, ka šis ir pirmais gadījums Latvijas vēsturē, kad valdība demisionē, lai gan tai ir Saeimas vairākuma atbalsts.¹³ Tādējādi Doma laukuma demonstrācijas fons tika atzīmēts kā viens no būtiskiem faktoriem premjera atkāpšanās veicināšanā. Vēstkopa, tiesa, mazāk aktīvi turpināja darbību arī Ivara Godmaņa (LPP/LC) vadītās nākamās valdības laikā.

Laika posmā no 18. oktobra piketa līdz 3. novembra demonstrācijai izveidojās intensīva e-pastu sarakste, kurā apsprieda demonstrācijas organizatoriskos aspektus. Pēc demonstrācijas šīs sarakstes dalībniekiem tika piedāvāts kļūt par vēstkopas biedriem, lai atvieglotu turpmāko komunikāciju.

Vēstkopa gan tikai daļēji atbilst Hābermāsa izvirzītajam publiskās sfēras atvērtības kritērijam, taču, kā jau aprakstīts promocijas darba teorijas nodaļā, ir jāsaprot, ka plurālas publiskās sfēras apstākļos atsevišķas perifērās publikas veidojas apstākļos, kas ir noslēgtāki nekā postulē sākotnējais publiskās sfēras ideāls. Gatavojot „lietussargu piketu” un demonstrāciju Doma laukumā, organizatoru grupa bija mainīga, un faktiski nebija nekādu ierobežojumu, lai tai varētu pievienoties jauni dalībnieki. Organizatoru grupas e-pastu saraksts kalpoja tikai kā bāze vēstkopas izveidei, bet ne kā diskusiju grupas robežu noteikšanas līdzeklis. Vēstkopas darbības laikā tai varēja pievienoties jebkurš interesents, debates nenorisinājās mērķtiecīgi noteiktā šaurā un noslēgtā vidē, kurā pastāvētu vienošanās par tās noslēgtību un nepieejamību plašam dalībnieku lokam. Tomēr ne līdz vēstkopas izveidošanai, ne tās darbības laikā par iespēju pievienoties debatētājiem netika vēstīts publiskā masu komunikācijas telpā, un šādu situāciju var uzskatīt par pamatā neatbilstošu Hābermāsa priekšstatiem par publiskās sfēras atvērtības principiem.

Jāatzīmē, ka promocijas darba autoram izdevās iegūt visu dalībnieku atļauju savu saraksti vēstkopas ietvaros izmantot akadēmiska pētījuma mērķiem, kas atzīmējama kā necerēta veiksmē un augstu vērtējama uzticēšanās, ņemot vērā, ka šajā interneta diskusijā

13 [Kalvītis atkāpjas no amata, Delfi.lv](#) (aplūkots 4.02.2010).

pausti atklāti politiski uzskati, kurus, iespējams, daļa debatētāju varētu arī nevēlēties darīt zināmus plašākai publikai ar savu vārdu.

Otrais gadījums. Lasītāju atsauksmes (komentāri) pie rakstiem populārākajā tiešsaistes ziņu medijā „Delfi” nedēļā no 2009. gada 6. janvāra līdz 13. janvārim pie ziņām par gaidāmo protesta pasākumu Doma laukumā, iespējamās vardarbības prognozēm, kā arī ziņām par to, ka vardarbīgie protesti notiek. Tika analizētas aktīvāko komentētāju 512 atsauksmes pie 13 rakstiem par minēto tēmu.

Pētījuma objekts – atsauksmes pie rakstiem par gaidāmajiem protestiem portālā „Delfi” – cieši saistīts ar apstākļiem 2009. gada sākumā Latvijas politiskajā vidē. 2008. gada nogalē valdība paziņoja par nepieciešamību valsts budžeta izmaksu nodrošināšanai aizņemties naudu no starptautiskām finanšu institūcijām, un Latvija kopā ar Ungāriju kļuva par tobrīd vienīgajām valstīm Eiropas Savienībā, kas globālās finanšu krīzes sekas risināja ar šādu metodi. Aizdevēju prasība nodrošināt tūlītēju valsts budžeta konsolidāciju bija pamatā valdības lēmumam palielināt nodokļus un samazināt valsts sektora izdevumus, kas savukārt radīja neapmierinātību plašā sabiedrībā.

2008. gada nogalē politiskajā opozīcijā esošā organizācija „Sabiedrība citai politikai” paziņoja, ka 13. janvārī Doma laukumā rīkos protesta demonstrāciju. Datuma izvēle bija simboliska, jo 1905. gada 13. janvārī Rīgā notika viens no vēsturiski pazīstamākajiem dumpjiem Latvijas vēsturē, kuru varmācīgi apspieda Krievijas impērijas varas iestādes, savukārt 1991. gada 13. janvārī Daugavmalā notika plaša demonstrācija protestējot pret padomju tanku izmantošanu, lai Viļņā apspiestu demonstrāciju, un solidarizējoties ar lietuviešiem mūsu kopējās brīvības alkās. Toreiz šī 13. janvāra akcija ievadīja tā saukto barikāžu laiku Baltijas Atmodas notikumos. Datuma izvēle raisīja jautājumus, vai tā nav uztverama kā netiešs mudinājums uz aktīvākām protesta formām.¹⁴ 2009. gada sākumā mediju telpā sāka cirkulēt baumas, ka 13. janvārī paredzēti vardarbīgi nemieri un internetā parādījās aicinājumi uz dumpi.¹⁵ Norādes uz aicinājumu saturošo

14 Sk., piemēram, Līcītis, E. Resnie runči pieriebušies, *Latvijas Avīze*, 2009, 9. janv.; Margēviča, A. Arodbiedrībām savi lozongi, *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2009, 6. janv.

15 [Internetā izplatīts aicinājums 13. janvārī vardarbīgi gāzt valdību \(13:57\)](#), *Delfi.lv*, 2009, 9. janv. (apskatīts 3.03.2010.); Stankeviča, Z. Par aicinājumiem 13. janvārī rīkot nemierus draud kriminālatbildība, *Neatkarīgā Rīta Avīze*, 2009, 10. janv.

vietni tika izplatītas apmeklētāko ziņu portālu, ieskaitot „Delfi”, anonīmajās lietotāju atsauksmēs.

Portāls „Delfi” ir apmeklētākais interneta ziņu medijs Latvijā ar tradicionāli apjomīgāko lasītāju atsauksmju skaitu interneta ziņu medijos. Pēc interneta mērījumu uzņēmuma *Gemius* datiem, portāla nacionālo ziņu sadaļu 2009. gada janvārī kopumā apmeklēja 485 tūkstoši lasītāju (*visitors*), kas janvārī nacionālo ziņu sadaļā veica 9,1 miljonu lappušu atvēršanas (*page views*).

Tiesa gan, diskusijās iesaistās neliela daļa no portāla apmeklētājiem. Tehniski nav iespējams iegūt datus, kas raksturotu, cik no portāla apmeklētājiem ir tādi, kas paši neiesaistās diskusijās, bet lasa to saturu. Tomēr, vadoties no kopējiem auditorijas apjoma rādītājiem, tika pieņemts, ka auditorijas reakcija tieši šajā tiešsaistes komunikācijas telpā raksturo plašāku tiešsaistes diskusiju īpašības kopumā.

Darba autors vēlas atzīmēt kā būtisku a/s „Delfi” tehniskās daļas darbinieku izpratni – viņi palīdzēja iegūt informāciju no portāla rīcībā esošās datu bāzes, kura nav publiski pieejama, taču uzticoties solījumam, ka dati tiks izmantoti tikai akadēmiskiem nolūkiem un ka darba autors neizmantos iespēju uzzināt konkrētu IP adresu īpašnieku identitāti. Tāpat šie kolēģi veica datu kvantitatīvo pirmstrādi, kas ļāva iegūt informāciju par to, cik atsauksmju bija pie 13 rakstiem, no cik IP adresēm tās ievietotas, kā arī atsauksmju sadalījumu pēc to autoru IP.

Gan pirms vardarbīgajiem protestiem, gan pēc tiem „Delfi” (un citu vadošo interneta ziņu portālu) redakcijām no Latvijas Drošības policijas tika pieprasīts sniegt ziņas par aktīvāko uz vardarbību aicinošo atsauksmju autoru identitāti. Pēc nemieriem ierosināti vairāki kriminālprocesi par 13. janvāra notikumiem, taču publiskajā telpā nav ziņu, ka kāds no tiem satur epizodes sakarā ar apsūdzēto darbību interneta vidē.

Nozīmīgi bija identificēt vismaz divas no atlasītajām personām, lai tās intervētu. Atšķirībā no abiem pārējiem gadījumiem – vēstkopām, kur ziņas par dalībnieku personām bija pieejamas, visi „Delfi” komentētāji ir anonīmi. Autors, salīdzinot diskutētāju segvārdus ar atsevišķu „Delfi” portāla lasītāju parakstiem e-pasta vēstulēs, kuras tie kādreiz sūtījuši redakcijai, varēja konstatēt, ka iespējams noteikt vismaz divus no aktīviem „13. janvāra” debatētājiem. Autors sazinājās ar šiem cilvēkiem, un viņi

piekrita piedalīties intervijās, kad tika informēti, ka tas būtu vēlams zinātniska darba izstrādei. Intervijas notika 2010. gada maijā.

Trešais gadījums: Vēstkopa „Lielie bērnu slimnīcai” tika izveidota 2009. gada septembrī, lai koordinētu sociālu iniciatīvu par dažāda veida palīdzību Rīgas Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai (RBKUS), un tajā bija apvienojušies sabiedrisko attiecību speciālisti, mediju pārstāvji, uzņēmēji un citu profesiju pārstāvji. Tika analizētas 211 e-pasta vēstules, kas rakstītas laikposmā no 2009. gada 5. novembra līdz 14. decembrim un bija saistītas ar slimnīcā notiekošo korupcijas skandālu un vēstkopas kā domubiedru grupas pozicionēšanos šajos notikumos.

Sociālās iniciatīvas „Lielie bērnu slimnīcai” (par kuras sastāvdaļu uzskatāms šā pētījuma objekts – vēstkopa) rašanos izraisīja spontāna akcija. Paši akcijas organizētāji norādīja, ka „iniciatīvā apvienojušies visdažādāko profesiju cilvēki, lai mudinātu sabiedrību aktīvi ziedot Bērnu klīniskajai universitātes slimnīcai”. Interneta diskusijas kā jauna plurālas publiskās sfēras fenomena pētniecībā nozīmīga šķiet jau organizatoru pašu sākotnēji masu medijos uzsvērtā „ārpusība” no tradicionālajām pilsoniskās sabiedrības praksēm – šī iniciatīva „nav sabiedriska organizācija, tas nav mārketinga projekts, un iniciatīva nav starpnieki ziedojumu vākšanā. Ziedojumu saņēmējs ir bērnu slimnīcas atbalsta fonds, kas nodrošina caurspīdīgu šo līdzekļu izlietošanu.”¹⁶

Sākot ar 2009. gada 26. septembri, kad slimnīcas teritorijā notika „Lielo” rīkota talka, turpmākā pusgada laikā vairākkārt tika organizēti dažādi notikumi akcijas atbalstam – vēl viena talka, īpaša 2010. gada kalendāra izdošana un izplatīšana dažādās tirdzniecības vietās, labdarības tirdziņš un koncerts Berga Bazārā, kā arī citi mazāki. Centrālā loma šo akciju sarīkošanā bija komunikācijai vēstkopā, iniciatīvas „Twitter” kontam un interneta vietnei.

Virtuālā komunikācijas telpa kā kanāls sociālu akciju organizēšanai Latvijā bija izmantota jau vairākkārt iepriekš. Jau vairākus gadus darbojas vietne ziedot.lv, kas koordinē dažādus ziedotājus un palīdzības saņēmējus, ar interneta palīdzību rīkotas regulārās atkritumu savākšanas akcijas „Lielā talka” (talkas.lv), koordinēti citi sociāla

16 BNS. Desmitiem savstarpēji nepazīstamu cilvēku vienā naktī internetā izveido labdarības projektu „Lielie bērnu slimnīcai”, 2009, 4. sept.

rakstura notikumi. Tomēr „Lielie” izceļas ar grupas formēšanas spontanitāti un interneta diskusijas galveno lomu konkrēto ideju veidošanā un komunikācijā.

Veselības aprūpes sistēma Latvijā ir viens no būtiskākajiem tematiem publiskajā sfērā kopumā. Valsts veselības aprūpes sistēma nespēj pietiekami kvalitatīvi pildīt savas funkcijasniecīgā finansējuma un nesakārtotas sistēmpārvaldes dēļ. Uz to norāda fakts, ka veselības aprūpes strukturālās reformas bija viena no galvenajām prasībām Latvijai, ko izvirzīja starptautiskie aizdevēji, sākoties valsts ekonomiskajai krīzei. Dažādām ziedojumu akcijām slimnīcu vajadzībām ir ilgstošas tradīcijas. Tieši RBKUS vajadzībām tiek regulāri ziedots akcijas „Saulainas dienas mūsu bērniem” ietvaros, taču atšķirībā no „Lielo” iniciatīvas, „Saulainas dienas mūsu bērniem” līdz tam bija organizējusi nevis vienkārši sociāli aktīva cilvēku grupa, bet finanšu resursiem bagāti uzņēmumi (a/s „Diena”, a/s „Parex Banka”, a/s „Aizkraukles Banka” u.c.), kuri šo akciju veica lielā mērā savās mārketinga interesēs.

Līdz 2010. gada janvāra beigām vēstkopā bija 27 reģistrēti biedri, starp kuriem dominēja sabiedrisko attiecību, mediju un reklāmas jomās strādājoši vadoši un izpildlīmeņa darbinieki. Atšķirībā no pirmās gadījuma studijas netika uzskatīts par nepieciešamu sagatavot precīzu tabulu ar vēstkopas biedru socioekonomisko portretu, jo gandrīz visu vēstkopas dalībnieku profesionālā statusa spektrs ir ierobežots jau minētajā sektorā.

Promocijas darba autoram izdevās iegūt visu dalībnieku atļauju izmantot viņu vēstkopas ietvaros notikušo saraksti akadēmiska pētījuma mērķiem, un, līdzīgi kā „Lietussargu” vēstkopas gadījumā, tā vērtējama kā būtiska uzticēšanās. Atšķirībā no „Lietussargu” vēstkopas, kur promocijas darba vajadzībām tika izsniegta pilna sarakstes tekstu kopija, jo pati vēstkopa datu analīzes brīdī jau bija slēgta, „Lielo” vēstkopa pētījuma laikā darbojās, un tās tekstu izmantošana promocijas darba vajadzībām tika nodrošināta, atvēlot autoram pieslēgumu sarakstei *Googlgroups* vidē. Interesanti, ka viena no 476 vēstkopas tēmām, kas atzīmētas promocijas darba datu analīzē, ir tēma, kurā spriests, vai darba autors drīkst iegūt pieeju vēstkopai zinātniskos nolūkos, un tika saņemta visu dalībnieku piekrišana.

Vēstkopa „Par godīgu politiku” jeb „Lietussargi”

Lai veiktu teksta analīzi, visām vēstkopas vēstulēm tika piešķirts kods no V1 līdz V137, kur V1 ir hronoloģiski pirmā vēstule kopš vēstkopas nodibināšanas (nosūtīta 9.11.2007), bet V137 – pēdējā (nosūtīta 15.01.2009).

(Vēstules sakopotas promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 1, 1. lpp.)

Jāatzīmē, ka pētījuma lauka ierobežojumi tikai vēstkopas ietvarā varēja radīt iespējamus trūkumus rezultātos, jo nebija pārredzama visa komunikācija, kas notikusi starp sarakstes dalībniekiem, piemēram, no vēstuļu tekstiem izsecināms, ka notikusi dalībnieku grupas sapulce bezsaistē; tajā ticis diskutēts par kopīgi veidojamā dokumenta tekstu, ko pēc tam piedāvāja rediģēt un papildināt vēstkopā.

Notikuma atspoguļojums publiskajā sfērā tika analizēts arī dienas avīžu „Diena”, „Neatkarīgā Rīta Avīze” un „Latvijas Avīze” publikācijās, kuras tika pārlūkotas *Lursoft* laikrakstu arhīva datu bāzē no 2007. gada 1. oktobra (mēnesis kad sākās „lietussargu notikumi”) līdz 2008. gada 30. jūnijam (mēnesis, kad notika pēdējās nozīmīgās diskusijas vēstkopā), atlasot rakstus pēc atslēgvārdiem „loskutov* + lietussarg*” un „doma laukum* + finansē*”. Šādi atslēgvārdi deva iespēju iegūt pilnu ainu par tām attiecīgā laika perioda publikācijām, kas skar abus galvenos vēstkopas darba kārtībā figurējošos jautājumus – Loskutova atlaišanu un Doma laukuma sapulces finansēšanas apšaubīšanu.

Tika atlasītas 45 publikācijas, kas bija redakcijas darbinieku komentāri, politiķu vai ekspertu komentāri, kā arī intervijas ar politiķiem vai ekspertiem. Šādu datu lauka ierobežojuma motivāciju noteica tas, ka atšķirībā no ziņu materiāliem, kas notikumus atspoguļo neitrāli, atlasītie raksti norāda uz medija pozīciju, kas ir būtiska, lai korelētu publiskajā sfērā cirkulējošos viedokļus kā reakciju uz vēstkopas viedokļiem un darbībām.

(Raksti publicēti promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 2, 51. lpp.)

Tika paredzētas arī divas intervijas ar vēstkopas dalībniekiem. Kā respondenti tika izraudzīti aktīvākā vēstkopas dalībniece (17 nosūtītas vēstules) un vēstkopas dalībnieks, kurš reizē arī pārstāvēja tradicionālā medija vadību, tātad zināšanas par iespējam realizēt

mērķus tradicionālā plašākā bezsaistes publiskajā sfērā. Vēstkopā šis dalībnieks nosūtīja sešas vēstules. Respondentiem daļēji strukturētā intervijā tika uzdoti jautājumi, kā viņi vērtē jauno tehnoloģiju vidē notiekošo politisko diskusiju iespēju sasniegt savus mērķus plašākā publiskā sfērā, un kā iespējas komunicēt par politiskiem jautājumiem tiešsaistē maina bezsaistes mediju nozīmi šīm vajadzībām sabiedrībā. Tāpat tika jautāts, kā respondenti vērtē konkrētās vēstkopas potences sasniegt iecerētos mērķus un iespaidu uz plašāku publisko sfēru.

(Šīs un pārējo divu gadījumu pārstāvju intervijas iekļautas promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 9, 341. lpp.)

Lasītāju atsauksmes (komentāri) portālā „Delfi” pie ziņām par gaidāmajiem protestiem 2009. gada 13. janvārī jeb „13. janvāris”

Lai veiktu atsauksmju teksta analīzi, tika atlasīti 13 „Delfi” ziņu raksti, kas nedēļas laikā no 5. janvāra līdz 13. janvāra nemierniem vēstīja par gaidāmajām protesta aktivitātēm un protestu dienas vakarā ziņoja par tobrīd jau notiekošajiem nemierniem.

Kopumā pie šiem 13 rakstiem bija pievienotas (ieskaitot portāla moderatoru par rupjību vai goda un cieņu aizskaroša satura dēļ izdzēstās) 6676 atsauksmes. Kvalitatīvajai satura analīzei tika atlasīti 10 aktīvāko personu teksti. Aktīvās personas virtuālo diskusiju telpu lieto kā vidi, kurā debatēt, iniciēt tematus, apmainīties ar viedokļiem, atšķirībā no mazaktīvajiem atsauksmju autoriem, kuru pasivitāte norāda, ka viņi ir informācijas meklētāji, nevis ideju izvirzītāji vai viedokļu paudēji Katram diskutētājam tika piešķirts kods P(n), atbilstoši viņa pozīcijai aktivitātes tabulā. P1 – visaktīvākais.

(Sīkākas ziņas par katra atsauksmju autora publicēto komentāru skaitu publicētas promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 3, 157. lpp., savukārt komentāru saturs publicēts promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 4, 158. lpp.)

Notikuma atspoguļojums publiskajā sfērā tika analizēts arī nacionālo dienas avīžu „Diena”, „Neatkarīgā Rīta Avīze” un „Latvijas Avīze” publikācijās, kuras tika pārlūkotas Lursoft laikrakstu arhīva datu bāzē tajā pašā periodā, kurā tika analizētas atsauksmes

portālā „Delfi” – no 2009. gada 5. līdz 13. janvārim. Tika atlasīti visi raksti, kas vēstīja par gaidāmajiem protestiem, izmantojot atslēgvārdus „protest*”, „internet*” un „Delfi”, lai maksimāli precizētu tematisko sakritību ar galveno gadījuma pētījuma objektu – atsauksmēm „Delfi” portālā. Atšķirībā no pirmā gadījuma studijas, kad pētījuma laukam bija atvēlēts ilgstošs laika posms, šeit pētījuma lauks bija ierobežots ar nedēļu, tāpēc tika izraudzīti visi minēto trīs laikrakstu raksti šajā nedēļā, kas atbilda pētāmās tiešsaistes komunikācijas tematam. Rezultātā tika atlasītas 22 publikācijas – ziņu materiāli, redakcijas darbinieku komentāri, politiķu vai ekspertu komentāri, kā arī intervijas ar politiķiem vai ekspertiem.

(Raksti ievietoti promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 5, 201. lpp.)

Notika divas intervijas ar aplūkoto atsauksmju autoriem (P3 un P12). Atšķirībā no abiem pārējiem šajā pētījumā analizētajiem gadījumiem šeit respondentus nebija iespējams izvēlēties pēc to aktivitātes vai pieejamiem datiem par viņu lomām publiskajā sfērā, jo, kā jau minēts, atsauksmes pie „Delfi” ziņām tiek pievienotas anonīmi. Tāpēc kā respondenti tika izvēlēti atsauksmju autori, kuru e-pastu adreses nejauši bija pieejamas. P3, kura kontā bija 104 atsauksmes, ir sabiedriski aktīvs cilvēks, aptuveni 60 gadus vecs, un viņa profesija nav tieši saistīta ar aktīvo politisko procesu. P12 bija ierakstījusi 37 atsauksmes, „reālajā pasaulē” viņa jau ilgus gadus strādāja pašvaldībā, ieņemot vadošus amatus; intervēšanas brīdī viņa bija pagasta pārvaldniece un ietekmīgas politiskās partijas biedre.

Vēstkopa „Lielie bērnu slīmnīcai” jeb „Lielie”

Sākotnēji ar kvantitatīvo satura analīzes metodi tika noteikts, ka *Google.com* sistēmā radītajā vēstkopā „Lielie organizatori” no 2009. gada 29. septembra līdz 2010. gada 31. janvārim nosūtītas 3409 vēstules par 476 tēmām – vidēji dienā četras jaunas tēmas un 27 vēstules.

(Pārskats par šo tēmu saturu publicēts promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 6, 239. lpp.)

Tā kā šis apjoms ir pārāk liels teksta kvalitatīvai analīzei, kvalitatīvajai pētījuma daļai tika izvēlēta vēstkopas diskusija par korupcijas skandālu¹⁷ un vēstkopas pozicionēšanos šajos notikumos. Tā sastāvēja no 20 tēmām (4% no visām aplūkotajā laika periodā vēstkopā diskutētajām tēmām) un kopā ietvēra 211 vēstules. Tās tika kodētas pēc principa V-x-y, kur *x* ir vēstkopas tēmas numurs, bet *y* – vēstules numurs attiecīgajā tēmā.

(Vēstules publicētas promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 7, 250. lpp.)

Notikuma atspoguļojums masu medijos publiskajā sfērā tika analizēts arī nacionālo dienas avīžu „Diena”, „Neatkarīgā Rīta Avīze” un „Latvijas Avīze” publikācijās, kuras tika pārlūkotas *Lursoft* laikrakstu arhīva datu bāzē no 2009. gada 5. novembra (kad publiski izskanēja vēsts par korupcijas skandālu RBKUS) līdz 2010. gada 31. janvārim (brīdim, kad pārtraukta vēstkopas tekstu pētīšana), atlasot rakstus pēc atslēgvārdiem „pamat* + bērnu slimnīc*”, „iepirkum* + bērnu”. Šādi atslēgvārdi deva iespēju iegūt pilnu ainu par tām attiecīgā laika perioda publikācijām, kurās aplūkots korupcijas skandāls RBKUS.

Atšķirībā no pirmās gadījuma studijas, bet tāpat kā otrajā gadījuma studijā, ņemot vērā, ka pētījuma lauks ierobežots neilgā laikā – divos mēnešos, tika izraudzīti visi laikrakstu raksti, kas atbilda pētāmās tiešsaistes komunikācijas tematam. Tika atlasītas 38 publikācijas (20 – laikrakstā „Diena”, 8 – „Latvijas Avīzē”, 10 – „Neatkarīgajā Rīta Avīzē”) – ziņu materiāli, redakcijas darbinieku komentāri, politiķu un ekspertu komentāri, kā arī intervijas ar politiķiem un ekspertiem.

(Raksti publicēti promocijas darba 2. sējumā „Pielikumi”, sk. Pielikums nr. 8, 293. lpp.)

Bija paredzētas arī divas intervijas ar vēstkopas dalībniekiem. Kā respondenti tika izraudzīti aktīvākais vēstkopas dalībnieks (54 vēstules) un vēstkopas dalībniece, kura

17 Tieši tajā laikā, kad aktīvi darbojās „Lielie” – 2009. gada nogalē – publiski kļuva zināms par aizturētajiem RBKUS būvdarbu iepirkuma kukuļošanas lietā. Šī informācija sašķobīja sabiedrības uzticēšanos ziedojumiem slimnīcai un, jo īpaši, tobrīd plašu publicitāti ieguvušajiem „Lielajiem”. „Lielajiem” nācās reaģēt uz jauno informāciju un lemt, kā savu vērtējumu par notikušo komunicēt plašākā publiskā telpā.

reizē pārstāvēja arī tradicionālā medija – televīzijas raidījuma – vadību, tātad zināšanas par iespējām realizēt mērķus tradicionālā plašākā publiskajā sfērā. Vēstkopā šī dalībiece nosūtīja deviņas vēstules.

Jāpiebilst, ka abos gadījumos, kuros diskusijas dalībnieku identitāte ir noskaidrojama, būtiski uzsvērt: šī pētījuma ietvaros vēstkopas tika izmantotas tikai komunikācijas procesu pētniecības nolūkā, nevis lai aprakstītu konkrētu personu lomu publiskajā politikā Latvijā. Abu vēstkopu diskusiju dalībnieki pētījuma ietvaros saglabāja anonimitāti – promocijas darba pielikumos vēstkopu vēstuļu autoru vārdi ir izdzēsti, lai, promocijas darbam kļūstot publiski pieejamam, tajā izmantotos tekstus nevarētu izmantot politiskām manipulācijām. Autors, veicot gadījuma studijas pētījumus, ir respektējis anonimitātes saglabāšanas nepieciešamību un rīkojies saskaņā ar metodoloģiskajā literatūrā ieteiktajām norādēm par ētiskiem apsvērumiem (piemēram, Stake, 1995: 58; Sumser, 2001: 217, u.c.). Tāpat abu vēstkopu dalībnieki ir devuši akceptu, ka viņi neiebilst vēstkopu tekstu izmantošanai pētījumā. Otrajā gadījuma studijā, kur pētīti tika interneta komentāri, pati pētāmā diskusija jau ir anonīma, tāpēc papildu piesardzības pasākumi nebija nepieciešami.

3. PĒTĪJUMS PAR INTERNETA DISKUSIJĀM LATVIJĀ

Pētījuma empīriskā daļa sastāv no datu analīzes, kas veikta, balstoties uz iepriekšējā nodaļā aprakstītajām metodēm. Kā jau minēts, izvēlētie trīs gadījumi – komunikācijas prakses internetā – ir būtiski publiskās sfēras subsfēru pētīšanai to dažādības dēļ, taču, lai izdarītu secinājumus, kas ļauj aprakstīt interneta iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti, trīs gadījumos pētījumu caurvij vieni un tie paši kritēriji. Tāpēc šajā nodaļā veidojot empīriskās analīzes pierakstu, vienlaikus bija jāvadās no nepieciešamības

- 1) parādīt trīs gadījumu savstarpējās sakarības diskusiju kā subsfēru mijiedarbības ar plašāku publisko sfēru kontekstā;
- 2) parādīt šīs sakarības diskusiju kvalitātes kontekstā;
- 3) vienlaikus detalizēti aprakstīt, kādi dati tika apstrādāti katrā gadījumā.

Empīriskā pētījuma nodaļa veidota tā, ka atsevišķi tiek aplūkoti tie trīs gadījumu pētījumā iegūtie dati, kas atbild uz jautājumiem par subsfēru mijiedarbību ar plašāku publisko sfēru (3.1. apakšnodaļa), un atsevišķi tie dati, kuri atbild uz jautājumiem par diskusiju kvalitāti (3.2. apakšnodaļa). Trīs gadījumu analīzē iegūtā informācija korelēta savstarpēji, iegūstot salīdzinošos secinājumus par to, kādā mērā gadījumi raksturo to vai citu plurālas publiskās sfēras aspektu. Tā kā veicot jebkuru pētījumu, tā gaitā tiek iegūta iepriekš neplānota informācija par aplūkojamā temata papildu kontekstiem, kas būtu atsevišķas izpētes vērti, bet nav korekti izmērāmi un izanalizējami, izmantojot iepriekš izraudzīto un darbā jau aprobēto metožu loku, tad empīriskās daļas nobeigumā pievienoti autora spriedumi par papildu aspektiem, kā interneta diskusijas iespaido procesus publiskajā sfērā Latvijā. Šos spriedumus varētu izmantot rekomendējoši tālākai temata pētniecībai Latvijas sociālo zinātņu laukā (3.3. apakšnodaļa).

3.1. Diskusijas kā plurālas publiskās sfēras subsfēras

Šajā empīriskā pētījuma daļā autors aplūkoja minētās trīs Latvijas interneta diskusijas, lai meklētu atbildes uz jautājumu loku, kas izkristalizējās promocijas darba teorētiskajā daļā: proti, kā plurālas publiskās sfēras apstākļos subsfērās radušies viedokļi spēj ietekmēt citas subsfēras vai publisko sfēru tās plašākā nozīmē. Kā plašākas publiskās sfēras dienaskārtības tematu atspoguļotājs tika izmantoti trīs vadošie Latvijas rīta laikraksti, pieņemot, ka masu mediju informācijas telpa arī plurālas publiskās sfēras apstākļos joprojām uzskatāma par galveno jeb plašāko sabiedrībā cirkulējošo ideju iepazīšanas arēnu.

Subsfēras iekšienē konkrētā komunikācijas procesa dalībniekiem (iepretī masu mediju saturam) var būt savs priekšstats par to, ko un kur citur plurālajā publiskajā sfērā viņi vēlas vēstīt. Tāpēc ar satura analīzes un interviju palīdzību tika noskaidrots, kāds ir diskusiju dalībnieku ieskats par viņu vēstījumu mijiedarbi ar citām subsfērām (nevalstiskais sektors, sociālie tīkli) un plašāku publisko sfēru (masu mediji), kā arī to, cik mērķorientētas ir diskusijas.

3.1.1. Interneta diskusiju un laikrakstu mijiedarbība

Kā jau minēts promocijas darba teorijas daļā, plurālas publiskās sfēras apstākļos viedokļi tiek komunicēti ne tikai atsevišķo subsfēru publiku iekšienē, bet tiem jāsaucenšas ar citu publiku viedokļiem plašākās publiskajās sfērās – pilsoniskajā sabiedrībā, masu medijos u.tml. Tālākā tekstā izklāstīts, kā sīkāk izpaudās diskusiju un laikrakstu satura mijiedarbība.

„Lietussargu” vēstkopa atradās pastāvīgā mijiedarbībā ar masu medijiem kā plašo publisko sfēru. Pirmkārt, vēstkopas aktivitātes radīja notikumus, kas tika atspoguļoti masu medijos. Otrkārt, tur aprakstītie notikumi tika atkal aplūkoti vēstkopā, un, treškārt, tas savukārt atkal mobilizēja vēstkopu formulēt viedokli, kas attiecīgi nonāca medijos.

Vēstkopas attiecības ar plašāko publisko sfēru tika analizētas, gan pētot pašas vēstkopas satura pozicionēšanos pret citām – tostarp bezsaistes – komunikācijas telpām,

kā arī izvēloties trīs nacionālos dienas laikrakstus „Diena”, „NRA” un „Latvijas Avīze” („LA”) laikposmā no 2007. gada 1. oktobra līdz 2008. gada 30. jūnijam. Jau minēts, ka tika atlasītas tādas publikācijas kā redakcijas darbinieku komentāri, politiķu vai ekspertu komentāri, kā arī intervijas ar politiķiem vai ekspertiem, jo atšķirībā no ziņām, kas neitrāli reflektē notikumus, atlasītie raksti norādīja uz medija pozīciju.

Tā kā plašā publiskajā sfērā formulēts vēstkopas viedoklis parādījās tikai trīs reizes (turklāt vienu reizi netieši – esot ietverts tiesībsarga atbildē uz iepriekš Tiesībsargam nosūtīto, bet publiski masu komunikācijā neizplatīto vēstkopas iesniegumu), vēstkopas biedru viedokļu kopējo pozīciju terminoloģijas skaidrības labad autors piedāvā saukt par vēstkopas *idejām*, tādējādi ietverot šajā jēdzienā gan publiskā sfērā precīzi formulētus viedokļus, piemēram, „nepieļaut Loskutova atlaišanu!”, „mājieni par Doma laukuma demonstrācijas finansējuma pārbaudīšanu apdraud demokrātiju”, gan abstraktākas vēstkopas biedru vērtības – liberālismu, opozīciju oligarhu varai un koruptīvai valsts pārvaldei u.tml. Analizējot trīs laikrakstu tekstus, tie tika izvērtēti kā atbalstoši, kritiski vai neitrāli vēstkopas idejām.

Visvairāk publikāciju (20) par vēstkopā aplūkotajiem politiskajiem jautājumiem ir „Neatkarīgajā Rīta Avīzē”, kas skaidrojams ar to, ka šis izdevums publiskajā telpā bija galvenais medijs, kur koncentrējās kritiski viedokļi par vēstkopā komunicētajām idejām. Dažādos formātos – gan publicējot redakcijas žurnālistu komentārus, gan intervējot pret vēstkopas idejām noskaņotus viedokļu līderus – politiķus un ekspertus, „NRA” sabiedrībai blīvi komunicēja pretējās vērtības, kalpojot par līdzsvaru plašākā publiskajā sfērā.

„Dienā” bija 17 publikācijas, kas pārsvarā komunicēja sabiedrībai tās pašas politiskās vērtības, kuras tika paustas vēstkopas tekstos. Kā formāti bija izraudzīti redakcijas žurnālistu vai līdzīgi domājošu viedokļu līderu viedokļraksti.

Savukārt „LA” astoņas publikācijas skaidri norāda uz laikraksta izvēli nenostāties nevienā pusē. Visbiežāk viedoklis par vēstkopai aktuālajiem jautājumiem parādījās tādā perifērā rubrikā kā lasītāju vēstuļu apkopojumi.

Paradoksālā kārtā, izmantojot vēstkopas tematiskos atslēgvārdus, „Dienā” un „NRA” lasītāju vēstuļu formāts vispār neparādījās. Tas ļauj secināt, ka plašāka sabiedrība

jeb „vienkāršie pilsoņi” „Dienas” un „NRA” gadījumā netika izmantoti kā publiska vēstījuma paudēji par jautājumiem, kas citādi abiem laikrakstiem bija ļoti svarīgi.

Publikācijās „**Dienā**” pauda vēstkopas pozīciju, jo „Dienas” redakcijas vadība bija aktīvi vēstkopas biedri. „Dienā” tika publicēti visi trīs vēstkopas dokumenti. Iesniegums tiesībsargam tika publicēts kopā ar tiesībsarga atbildi vēstkopas biedriem, kā arī iekšlietu ministra Mareka Segliņa komentāru.

„Dienas” komentāru sadaļā tika publicēti vairāki materiāli, kas skaidroja laikraksta nostāju par tiem pašiem publisko politisko procesu jautājumiem, kas tika apspriesti vēstkopā. Tomēr „Dienas” autori klusēja par vēstkopas eksistenci un rakstos neminēja vēstkopu kā telpu, kurā apmainās ar viedokļiem un nonāk pie vienotiem secinājumiem, kurus paust publiskajā telpā. Faktiski „Dienas” komentāru autori dublēja vēstkopas vēstījumus – perifērās publikas idejas komunicēja plašajai publikai.

Publikācijās „**NRA**” dominēja vēstkopas ideju kritika. No 20 publikācijām tikai viena intervija bija ar politiķi, kuras pozīcija uzskatāma par vēstkopas interesēm tuvu. Pārējās 19 publikācijas ir vēstkopas idejas kritizējoši žurnālistu komentāri un intervijas ar politiķiem un ekspertiem, kuri pauž kritiku vēstkopas idejām. Tā kā vēstkopa masu medijos netika identificēta kā institucionāla vienība, tad „NRA” kritikas objekts nav vēstkopa, bet „Doma laukuma sapulces rīkotāji”, „lietussargu revolūcijas figūras”, „sorosieši” u.tml.

No publikācijām „**LA**” attiecīgajā laika periodā ir secināms, ka medijs centies ieturēt neitrālu pozīciju, jo tikai divas reizes redakcija izvēlējusies publicēt žurnālistu komentārus par šiem tematiem, no kuriem viens ir neitrāls, bet otrs skeptisks attieksmē pret vēstkopas idejām.

Jāatzīmē visos laikrakstos novērojamais emocionālais diskurss un *ad hominem* argumentācija, autoriem vēstot auditorijai savus apsvērumus par analizējamo tematiku. Paradoksāli, ka arī laikrakstā „Diena”, kurš, kā jau minēts, nereti kalpoja kā vēstkopas „paplašinājums” uz plašāku publisko sfēru, publikācijās bieži bija sastopams eksaltēts tonis atšķirībā no racionālās diskusijas pašā vēstkopā.

Veicot „13. janvāra” diskusijas pētījumu, avīzes „Diena”, „NRA” un „LA” tika pārlūkotas *Lursoft* laikrakstu arhīva datu bāzē tajā pašā periodā, kurā tiek analizētas atsaukmes portālā „Delfi”, proti, no 2009. gada 5. janvāra līdz 13. janvārim. Tika atlasītas 22 publikācijas, kas vēstīja par gaidāmajiem protestiem, izmantojot atslēgvārdus „protest*”, „internet*” un „Delfi”, lai maksimāli precizētu tematisko sakritību ar galveno gadījuma pētījuma objektu – atsauksmēm „Delfi” portālā.

Laikrakstā „Diena” attiecīgajā laika posmā bija septiņas publikācijas, „NRA” – sešas publikācijas un „LA” – deviņas publikācijas, kurās tika aplūkots plānotais 13. janvāra mītiņš. Visās avīzēs gaidāmie nemieri formas ziņā tika aplūkoti daudzveidīgi. Atšķirībā no vairākuma aplūkoto „Delfi” atsauksmju autoru neviens no viedokļu paudējiem, kurus publicēja laikrakstos, neaicināja uz vardarbību.

„Dienā” 13. janvārī tika publicēta viena ziņa par gaidāmo protesta mītiņu „Saeimas atlaišanu prasīs miermīlīgi”, liekot uzsvāru uz prognozēm par protesta pasākuma nevardarbīgu norisi. Vienlaikus rubrikā „Pievērs uzmanību”, kopā ar vēsti par gaidāmu Satversmes tiesas prāvu un Barikāžu atceres pasākumiem, tika publicēts atgādinājums, ka paredzēta protesta demonstrācija, kā arī rubrikā „Spilgts citāts” publicēta varas partiju politiķa asa kritika demonstrācijas rīkotājiem. 13. janvārī publicēts rīkotājiem simpatizējoša opozīcijas politiķa viedokļraksts „Vai latviskās opozīcijas konsolidācija sākas šodien?”.

Dienu pirms protestiem rubrikā „Spilgti citāti” publicēts arī rīkotāju pārstāvja aicinājums, kurā pausta nostāja pret vardarbīgiem protestiem.

"Mēs aicinām visus iedzīvotājus, kas plāno ierasties uz protesta pasākumu Doma laukumā 13. janvārī, nepakļauties provokācijām, aicinājumiem uz vardarbību un pretlikumīgu rīcību. Jau kopš atmodas gadiem Latvijas sabiedrība ir pierādījusi, ka spēj vienoties un tautas intereses aizstāvēt nevardarbīgās miermīlīgās akcijās."

Dienu pirms protestiem laikrakstā ievietots materiāls ar virsrakstu „Uz sprādziena sliekšņa”. Tajā aptaujāti politiķi un sabiedriski darbinieki, noskaidrojot, vai viņi dosies uz demonstrāciju. Vēl šajā nedēļā publicēts arī ekspertes viedokļraksts, kurā abstraktā līmenī aplūkotas sabiedrības un varas attiecības.

„NRA” nedēļu pirms protestiem publicējusi divus redakcijas žurnālista viedokļrakstus par to, ka vara var sagaidīt uzticēšanās krīzi un būtiskus sabiedrības protestus. Nedēļas laikā laikraksts publicēja divas ziņas par gaidāmajiem protestiem. Vienā tiek aptaujātas arodbiedrības, lai noskaidrotu, vai viņu prasības sakrīt ar mītiņa organizētāju prasībām, otrajā reaģēts uz internetā publicētajiem aicinājumiem vardarbīgi gāzt valdību un norādīts, ka par to draud kriminālatbildība.

Protestu dienā tika publicētas divas ziņas: vienā aptaujāti sabiedriski darbinieki un politiķi par dalību mītiņā, otrā ziņots par to, kā tiks nodrošināta kārtība protesta pasākuma laikā.

„Latvijas Avīzē” („LA”) rubrikā „Fakts” publicēta īsziņa, ka pieteikts protesta pasākums, kā arī tāpat kā pārējās avīzēs izvaicāti politiķi un sabiedriskie darbinieki par viņu dalību mītiņā, taču LA tam velta divas ziņas. Tāpat kā NRA, tika publicēta ziņa, ka par aicinājumiem uz vardarbību draud kriminālatbildība, kā arī ziņa, kuras pamatvēstījums ir protesta rīkotāju aicinājums „nepakļauties provokācijām” un protestēt miermīlīgi. Protestu dienā tiek publicēta ziņa par to, kā paredzēts nodrošināt kārtību.

Nedēļā pirms mītiņa publicēta intervija ar protesta pasākumus pieteikušās politiskās partijas līderi, kā arī intervija ar politikas ekspertu, kurš neitrāli izsaka dalītas prognozes par protestu raksturu. Divas reizes nedēļas laikā diviem valdošās koalīcijas pārstāvjiem, kas nosoda gaidāmo protestu, tikusi vieta rubrikā „Spilgts citāts”.

„Lielo” gadījumā izpētītās laikrakstu publikācijas liecina: lai arī bezsaistes komunikācijas telpās korupcijas skandālam tika ierādīta būtiska loma tematu izvēlē, aspekti, kā uz skandālu lūkoties, nesakrīt ar „Lielo” vēstkopas bažām. Izpētītās 38 publikācijas trijos dienas laikrakstos parāda, ka presi faktiski neuztrauc doma, ka korupcijas skandāls varētu ietekmēt iedzīvotāju uzticēšanos ziedošanas idejai, preses gadījumā galvenā aplūkojamā tēma ir skandāla saistība ar politisko korupciju, partiju melnajām kasēm, partiju kasieriem valsts uzņēmumu pārvaldē u.tml.

Trīs nacionālās dienas avīzes – „Diena”, „NRA” un „LA” tika pārļūktas *Lursoft* laikrakstu arhīva datu bāzē laikposmā no 2009. gada 5. novembra (kad publiski izskanēja vēsts par korupcijas skandālu Bērnu slimnīcā) līdz 2010. gada 31. janvārim (brīdis, līdz kuram ierobežota vēstkopas tekstu pētīšana), atlasot rakstus pēc atslēgvārdiem „pamat* +

bērnu slimnīc**”, „iepirkum* + bērnu”. Tika atlasītas 38 publikācijas (20 – „Dienā”, 8 – „LA”, 10 – „NRA”).

Divos rakstos no 38 vēstkopai bijusi iespēja tieši paust vēstkopas viedokli plašākā publiskajā sfērā (iespējams, to nevar uzskatīt par komunikatīvu neveiksmi – analizējot vēstkopas tekstus, redzam, ka būtiskāka par presi „Lielajiem” šķiet tiešsaistes komunikāciju telpa, sociālie tīkli u.tml.).

„Dienā” 10. decembrī publicēta ziņa „*Lielie* ar kalendāru nāk palīgā Vecāku mājai”, kurā vēstīts par „Lielo” aktivitāti; tikai ziņas beigās ar fona informācijas palīdzību konkrētais temats tiek saistīts ar tobrīd aktuālo korupcijas skandālu.

Jau vēstīts par aizdomu ēnu, kas pārslidējusi BKUS – divas slimnīcas amatpersonas aizturētas aizdomās par iespējamām nelikumībām iepirkumu konkursos. Bērnu slimnīcas fonds norāda – neatkarīgi no KNAB izmeklēšanas rezultātiem Vecāku māja jāpabeidz un jāiekārto, taču, ja atklāsies, ka ir nozagta arī ziedotāju nauda, fonds darīs visu, lai saziētos līdzekļus atgūtu.

Savukārt „NRA” 6. novembra publikācijai „Bērnu slimnīca: vieni ziedo, citi izkrāpj” ar apakšvirsrakstu „Viedoklis” pievienots „Lielo” pārstāvja komentārs.

Vispirms jāuzsver tas, ka mēs savu sadarbību veidojam nevis ar slimnīcas vadību, bet gan Bērnu slimnīcas fondu, kas ir neatkarīgs veidojums, un par katru mums ziedoto santīmu mēs varam atskaitīties, proti, ziedotāju nauda nav aizgājusi neviena kabatā. To es varu teikt ar simtprocentīgu pārliecību. Ziedotāji, kuri ziedojuši mums, var justies droši, ka nauda izlietota mērķim – palīdzēt bērniem un vecākiem. Cilvēciski, protams, nav patīkamas izjūtas, tas ir liels plīķis ziedotāju sejā, cilvēku, kuri gadiem centušies palīdzēt. Piemēram, mūsu kustībā iesaistās cilvēki, kuri ir zaudējuši darbu, bet var savu laiku ziedot un palīdzēt slimnīcas darbos. Tomēr savā darbībā neapstāsimies un turpināsim iesāktos projektus.

„**Diena**” aplūkotajā laikposmā publicējusi kopumā 20 rakstus par korupcijas skandālu, no kuriem 14 ir ziņas gan par pašu korupcijas faktu, gan tā ietekmi uz plašākiem politiskiem procesiem un citiem netieši saistītiem jautājumiem (piemēram, informācija, ka viena aizturētā mājā atrasti ieroči). Vienā no šīm ziņām minēts fakts, ka skandāls norisinās medicīnas iestādē, kura publiski pazīstama ar ziedošanas kampaņām, taču „Lielie” netiek vārdā nosaukti.

Publicēti četri redakcijas komentāri, kuri visi ir klaji nosodoši. Piemēram, 12. novembra Madaras Fridrihsones komentārā „Metastāzes” tiek aicināts:

Konkrētajam skandālam ar iespējamo korupciju Bērnu klīniskajā universitātes slimnīcā būtu jāklūst ne tikai par paraugprāvu, kas apliecinātu, ka slavenā desmitās tiesas shēma Latvijā tiks iznīcināta. Tai būtu jākalpo arī kā simptomam, kas ļauj identificēt robus gan pastāvošajā valsts kapitālsabiedrību amatpersonu iecelšanas kārtībā, gan valsts amatpersonu deklarāciju kontroles sistēmā.

Tajā pašā laikā 21. novembrī pielikumā „SestDiena” publicēts plašs slimnīcas direktora Dzintara Mozga portretējums, kurā vērojama neitrāli pozitīva attieksme. Vēl viens raksts publicēts sadaļā „Lasītāji komentē” – arī tajā atlasīti tikai kritiski komentāri par korupcijas skandālu, bet neviens no tiem neaplūko ziedošanas aspektu.

„NRA” publicējusi 10 rakstus. Seši no tiem ir ziņas. Skandālam veltīti divi redakcijas komentāri. Viens no tiem – Māra Krautmaņa komentārs „Slimu bērnu nauda” – analizē pašu skandālu.

Noziedzīgajā pasaulē mēdz būt savi likumi, kurus nevajadzētu idealizēt – diezgan kropli likumi –, taču pat noziedznieku likumu nerakstītajā kodeksā apzagt slimus bērnus ir absolūti nepieļaujama cūcība. Proti, ja bērnu slimnīcas saimniecības un iepirkumu darboņu vaina izrādīsies īsta un pierādīta, viņi būs pārkāpuši ne tikai vispārcilvēciskās morāles normas un Latvijas Republikas likumus, bet pat zagļu un bandītu izpratni par to, ko drīkst un nedrīkst.

Savukārt otrs aplūko plašāku tiesisku problēmu: atkārtotā bērnu slimnīcas iepirkumu konkursā uzvarējušā un tagad korupcijas skandāla apēnotā būvuzņēmuma saistību ar lēnas tiesvedības problēmām, kā rezultātā jāizšķiras starp nevainīguma prezumpcijas un sliktas reputācijas apsvērumiem, lemjot par šāda uzņēmuma uzvaru konkursos.

Tāpat kā „Dienas” gadījumā redakcijas komentāri ir kritiski pret skandālu, bet vienlaikus medijs ir labvēlīgs pret slimnīcas direktoru Mozgi. Viens „NRA” raksts ir intervija ar slimnīcas direktoru Dzintaru Mozgi, un arī tā ir rakstīta labvēlīgā tonī. Atšķirībā no „Dienas” „Neatkarīgajā” ir ievietots arī alternatīvs viedoklis – Latvijas Ārstu biedrības prezidenta Pētera Apiņa komentārs, kurā aplūkota arī komentāra autora attieksme pret skandāla iztīrājuma kvalitāti publiskajā sfērā.

Dažu dienu laikā par notikumiem Bērnu klīniskajā slimnīcā ir izteikušies visi, sākot no augsta līmeņa politiķiem un visu līmeņu politologiem, beidzot ar žurnālistiem, kas līdz šim nekad nav pievērsušies medicīnai, un sabiedriskām pretkorupcijas organizācijām, kurām vienmēr ir viedoklis par visu.

„LA” aplūkotajā laika posmā publicējusi tikai astoņus rakstus par korupcijas skandālu. Pieci no tiem bija ziņas, no kurām vienā – 7. novembra ziņā „Skandāls ap Bērnu slimnīcu vēršas plašumā” – bija izvērsts citāts no „Lielo” sagatavotā publiskā paziņojuma, kura formulēšana aplūkota vēstkopas tekstu analīzē.

Pie aizdomās turētajiem atrastā prāvā naudas summa nopietni satraukusi arī kustību "Lielie bērnu slimnīcai", kurai tūkstošiem cilvēku ziedojuši savus līdzekļus, mantas un arī darbu, palīdzot uzlabot apstākļus, kādos slimnīcā ārstējas bērni. Kustības paziņojumā teikts: "Kustība "Lielie bērnu slimnīcai" sākās ar ziņu, ka BKUS nodaļā trūkst termometru. Kāda mamma par pēdējiem četriem latiem bija spiesta iegādāties termometru, lai savam mazulim izmērītu temperatūru. Esam satriekti, ka tajā pašā laikā slimnīcas vadībai kratīšanas laikā atsavināti 700 000 latu skaidrā naudā." "Lielie bērnu slimnīcai" uzskata, ka steidzami būtu nepieciešama Valsts kontroles revīzija slimnīcā, lai konstatētu, vai bērnu ārstēšanai piešķirtie līdzekļi tiek izlietoti lietderīgi. Kustība aicina no amata atkāpties slimnīcas vadītāju Dz. Mozgi, kurš par nelikumībām paša vadītājā iestādē nav uzņēmis nekādu atbildību, izņemot to, ka pateicis – notikušais viņam bijis "duncis mugurā".

Viens raksts bija redakcijas komentārs (Egils Līcītis, „Bāreņi mīlojas”, 2009, 7. nov.), kurā korupcijas skandāls saistīts ar varas reputāciju sabiedrības acīs, viens raksts bija „LA” tradicionālais lasītāju viedokļu apkopojums, bet viena publikācija bija plaša intervija ar KNAB vadītāju Normundu Vilnīti, kurā tika uzdoti vairāki jautājumi par KNAB viedokli Bērnu slimnīcas korupcijas skandāla kontekstā.

Kad noskaidrots, kā diskusiju idejas iespaidoja masu mediju tematiku, jāaplūko pretējais process: kā diskusijas reaģēja uz masu mediju telpā izskanējušo informāciju par to uzmanības lokā esošajiem tematiem?

„Lietussargos” 33 (jeb 24%) vēstulēs tiek norādīts uz plašsaziņā izskanējušu informāciju, 10 no tām iekopēti tekstu fragmenti no mediju rakstiem, bet deviņas vēstules saturēja hipersaites uz interneta avotiem vai failu pielikumus, kuros interesentam meklēt plašāku informāciju (sīkāk par to turpinājumā, kad tiks aplūkots jaunā medija iespēju izmantojums vēstkopas diskusijā).

V99 kalpo kā ilustrācija vēstkopas un ārējās publiskās sfēras mijiedarbībai. 1) Vēstulē ietvertā hipersaite uz „Vdiena.lv” rakstu norāda uz tehnoloģisko iespēju lietojumu vēstkopas komunikācijā; 2) vēstulē iekopēts arī pats „Vdiena.lv” publicētais raksts, kas norāda uz plašās publiskās sfēras kā informācijas avota izmantošanu vēstkopas

diskusijās; 3) šis „Vdiena.lv” raksts vēsta par to, ka Tiesībsarga birojs „*atbildējis uz pērnā gada novembra Tautas sapulces rīkotāju un atbalstītāju iesniegumu, kurā bija lūgts izvērtēt iekšlietu ministra Mareka Segliņa (TP) publiskos izteikumus par sapulces organizētājiem*” – tāvad plašās publiskās sfēras dienaskārtība radusies tieši vēstkopas darbību rezultātā. (Tiesa gan, jāatzīmē vēstkopas un „Vdiena.lv” izdevēja laikraksta „Diena” ciešā saistība, tāpēc šajā gadījumā „ārējās” publiskās sfēras reakcija uz vēstkopas iniciētu tiesībsarga lēmumu nav gluži neitrālu motīvu vadīta.) Tiesībsarga lēmums bija vēstkopai pozitīvs.

Tādēļ iekšlietu ministra izteikumi par Tautas sapulces organizētājiem "Es nezinu, vai varu to stāstīt, bet ir papētīts, kas to finansē, no kurienes nāk nauda, kā pēc tam finanšu dokumenti tika dzēsti, lai neredzētu, kas īsti finansē. Protams, ir cilvēki, kas šos pasākumus finansē (...)" rada pamatotas bažas par to, ka šādas pārbaudes slepeni iekšlietu resoros tiek veiktas, ar noteiktu mērķi ir noskaidrotas konkrētas personas, taču nav zināms, kur šī informācija tiks izmantota.

Savukārt „13. janvāra” diskusijas dalībnieki masu mediju kā informācijas avota vai politiskās komunikācijas telpas pieminēšanu veic biežāk, bet paviršāk. Vairākums dažās vai vienā no atsauksmēm piemin medijus kā plašo publisko sfēru – fakti un spriedumi par politiskiem notikumiem tiek minēti kā vispārzināmi, nelietojot atsauces. Vienīgi P11 ne reizi nav pieminējis atsauci uz informāciju, kas iegūta medijos. Kopumā atsauce uz informāciju medijos ir 42 atsauksmēs (8%). Tās raksturo asa kritika par publisku personu paustajiem viedokļiem.

vakar, skatoties to nožēlojamo 100 panta raidījumu ar Bendiku (starp citu – kāpēc viņu pasauca – vai arī viņš pats uzprasījās ?) man ienāca prātā, ka Bendiks, viņš arī Kurmītis šeit Delfos, citos laikos būtu perfekts stukačs – tādas kautrīgas, pusnolaistas actiņas, glums smīniņš. Tāds savu māti pārdos par grasi. Tas bija patiešām nožēlojami – visi tie murgi, ko viņš tur runāja. (P12)¹⁸

Tāpat atsauci uz masu medijiem raksturo atsauksmes, kas liecina, ka autori iegūst informāciju tradicionālajos medijos, bet tiešsaisti izmanto, lai tūlīt paustu savu viedokli par šo informāciju.

¹⁸ Šeit un turpmāk empīrisku datu analīzes aprakstā saglabāts vēstkopu un atsauksmju autoru leksika, ortogrāfija un interpunkcija.

Uz ziņu korespondentes jautājumu, kāda bus Godmaņa kunga rītdienas darba kārtība, Godmanis atbild, ka "vairāk šādi protesti nebūs iespējami". Ko Godmans no sevis iedomājas? Es gan domāju, ka šādi protesti ne tikai būs iespējami, bet kļūs par ikdienišķu parādību. (P15)

Biju izbrīnīts redzēt satrauktu Panorāmas diktori. Par ko tad satraukums, kundze? Aicinājāt aicinājāt uz grautiņiem, tagad sagaidījāt. Elksnes profesionālisma līmeni uzreiz ieraudzījām, kad nevarēja lasīt no lapiņas. (P7)

P7 no savām 48 atsauksmēm 32 ir parakstījis ar tādu segvārdu, kas demonstrē viņa negatīvo viedokli par masu mediju lomu – „Antipanorāmists”, „Pret Streipa varzu”, „Mediju trulums” u.tml. Kā jau minēts, P7 masu medijus uztver nevis kā publisko sfēru vai komunikācijas telpu, bet kā dalībniekus politiskajā komunikācijā, kurus nepieciešams iznīcinoši kritizēt, turklāt nediferencējot „labos” un „sliktos” masu medijus.

Policijai, tāpat kā NRTP pēc tam vajadzētu izklausīties Latvijas radio 1 ierakstus, kā A.Tomsons siltajā studijā, kad jau grautiņš bija sācies, kopā ar domubiedriem bezatbildīgi turpināja kūdīšanu uz nemieriem. Kāda te ir mediju atbildība? It kā nebūtu zināms, ka no sistemātiskas (kaut sliktas valdības) lamāšanas (ne kritizēšanas) ir tikai viens solis līdz varmācībai, ko laimīgi esam sagaidījuši.

„Lielo” gadījumā mijiedarbība ar masu medijiem saglabājas izteiktāka arī, ja analizē masu mediju satura pieminēšanu vēstkopā. Dalībnieki daudz būtiskāk nekā abos iepriekšējos gadījumos atsaucas uz masu medijiem – gan kā uz informācijas avotu, gan kā uz plašo publisko sfēru – kā līdzekli vēstkopas mērķu sasniegšanai. 83 (39%) vēstules saturēja norādes uz masu medijiem, medijos paustas informācijas citātus vai arī pieminēja masu medijus kā kanālu, kurā jākomunicē vēstkopai aktuāli vēstījumi.

Nereti atkārtojās situācija, kad kāds no vēstkopas pirmais pamanījis jaunu informāciju medijos saistībā ar RBKUS korupcijas skandālu un paziņo to pārējiem, izmantojot vēstkopu; vēstulē tiek gan kopēti mediju teksti, gan dotas norādes uz tiem ar hipersaitēm.

Zanders par BKUS skandālu. Ko tieši inkriminē Aivaram Lisenko?
http://www.kasjauns.lv/lv/news/?news_id=11822&news_com=1 (V-11-1)

Noskatījies Panorāmas sižetu par BKUS un apskrējās dūša. Intervēja kolektīva pārstāvjus, kas slavēja labo Dzintaru, kurš visu dzīvi nolīcis uz BKUS altāra. Kinces sižetā varēja just Apiņa līdzdalību: Izrādās Mozgis neko nevarēja pat iepīkstēties, jo citādi varētu zaudēt pat amatu. Riebjas. (V-7-1)

Masu mediji un sociālie tīkli tiek pastāvīgi pieminēti kā komunikācijas telpas, kurās nepieciešams paust vēstkopas viedokli un izmantot tās auditorijas mobilizēšanai.

Gint, tas ir super, ka Tu rīt uz KNL [LTV raidījums „Kas notiek Latvijā?” – I.B.], ja reiz tas spēļu laukums ir tā piecūkots, tad ir labi, ja kāds bišķi tās dražas "eņģeļiem" (kas tādi ir paši savās acīs) iemet sejā. (V-7-3)

Atbalstu Gintu un Lienī, kuri iet uz KNL šodien, bet pati, pat ja būtu tāda iespēja – neietu, jo vienkārši nemāku labi izteikties un tamlīdzīgi. (V-7-13)

Manuprāt, vajag drusku stiprāku tekstu par šodienas Dienā teikto, vai arī to pašu izsūtīt kā relīzi arī citiem medijiem? (V-4-19)

ja mēs ko tādu sākam, tad ne jau mūsu vārdam ir spēks. 3000 sekotāju draugos būtu reāls spēks. (V-2-6)

Tā kā šodien Twitterī par un ap šo diezgan daudzi diskutē, kā jūs domājat, varbūt vajag ievietot linku uz vakardien iekš lielie.lv ievietoto info "Turpināsim būt Lielie"? (V-2-8)

Rezumējums: iespēja komunicēt citām publikām savus vēstījumus vēstkopām pastāv, bet interneta komentāriem tās nav. To pierāda dienas laikrakstu satura analīze. Vēstkopās apspriestie vēstījumi nonāk preses dienaskārtībā, bet atsauksmēs apspriestie vēstījumi nenonāk. Atšķirīga ir interese par atgriezenisko saiti: „Lietussarga” vēstkopa maz interesējas par masu medijiem, turpretī „Lielie” tai piešķir ļoti būtisku nozīmi.

Interesants ir „13. janvāra” gadījums: lai gan masu mediji (laikraksti) nepievērš uzmanību atsauksmju autorus interesējošai tematikai, paši atsauksmju autori gan bieži izmanto atsauces uz plašāku publisko sfēru.

3.1.2. Diskusiju dalībnieku pašizpratne par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru

Viens no interneta diskusiju un publiskās sfēras mijiedarbību raksturojošiem kritērijiem ir tas, kā diskusiju dalībnieki pozicionējās (gan individuāli gan identificējoties ar konkrēto diskusiju) pret citām publiskās sfēras subsfērām, ieskaitot masu medijus. Šķietami prognozējams (vadoties no teorētiskajā daļā apkopotajām atziņām par postkomunistiskajām sabiedrībām raksturīgo neuzticēšanos publiskās sfēras struktūrām), bet vienlaikus satraucošs ir atklājums, ka visus trīs gadījumus vienoja vēlēšanās norobežoties no tradicionālām politiskā procesa praksēm. Tiesa, paši diskusiju dalībnieki,

uzteicot interneta diskusijas kā alternatīvu tradicionālām publiskās sfēras struktūrām, vienlaikus atzīst, ka neinsitucionalizētas viedokļu apmaiņas vides problēma ir tās „izčākstēšana”.

„Lietussarga” debatētāju motivāciju izmantot interneta diskusiju, nevis iesaistīties pārstāvnieciskās demokrātijas sistēmā, piemēram, veidot partiju, lai panāktu savu interešu pārstāvniecību oficiālajā politiskajā dienaskārtībā, ilustrē aktīvākās vēstkopas dalībnieces uzņēmējas teksts, atbildot uz politiķa aicinājumu par dziļāku vēstkopas kā institūcijas integrāciju ar noteiktu politisko spēku: *„Man nav ne spēka, ne laika papildus darbam un ģimenei nodarboties ar politiku. Jo tā nav un nekad nekļūs par manu profesiju.”*

Promocijas darba metodoloģijas nodaļā tika skaidrots, kāpēc empīriskā materiāla analīzē būtiska loma ierādīta sociālajam kontekstam jeb konkrētās diskusijas ietekmei, mijiedarbībai ar citām „publikām” plurālas publiskās sfēras apstākļos. Uzsākot empīrisko datu apstrādi, jau pirmajā gadījumā, skaidri bija vērojama debatētāju vēlme norobežoties no tradicionālajām pilsoniskās sabiedrības praksēm. Tāpēc šķita būtiski kā atsevišķu kritēriju izdalīt diskusijas pozicionēšanos pret nevalstisko sektoru, jo gan pasaulē, gan Latvijā pilsoniskā sabiedrība jeb nevalstisko organizāciju (NVO) sektors tradicionāli ticis uzskatīts par būtisku publiskās sfēras sastāvdaļu.

Lai arī „Lietussarga” vēstkopas dalībnieku vidū bija relatīvi daudz NVO aktīvistu un līderu, noteikti uzsverama vēstkopas savrupināšanās no ierastajām pilsoniskās sabiedrības praksēm, jo tās nav spējušas sasniegt konkrētus politiskos mērķus. Vilšanos esošajās pilsoniskās sabiedrības praksēs raksturo V5:

(..) būtu jādarbojas precīzi, provokatīvi, saskaņoti, bez liekvārdības un bez žēlastības – pilnīgi noteikti ne tā, kā to dara, piemēram, Delna, nepārtraukti izsūtīdama e-pasta vēstules, kuras jau sen vairums saņēmēju pat neatver, vai organizējot pasākumus, kas par apsmieklu padara pašus rīkotājus.

Iespējams, tas, ka dažādu NVO pārstāvji, būdami vēstkopas biedri, taču salīdzinoši pasīvi diskutētāji, tomēr bija konsekventi vēstkopas sagatavoto publiskojamo dokumentu parakstītāji, apliecina – paši NVO pārstāvji saprata: vēstkopas personā ir parādījies kāds efektīvāks publiskās sfēras operacionalizācijas mehānisms, nekā viņi paši spēj būt esošajos Latvijas politiskās prakses apstākļos.

Kāds vēstkopas dalībnieks politologs ar humoru netieši mēģina klasificēt vēstkopas fenomenu, tāpatinot to ar pilsonisko sektoru. „*P.S. Sveicieni jaunajiem NVO sektora dalībniekiem!*” (V22).

NVO pārstāve vēstkopu izmanto arī, lai aicinātu pārējos dalībniekus balstīt pastāvošās pilsoniskās sabiedrības ietvaros funkcionējošos mehānismus pilsonisko mērķu sasniegšanai. V71 tiek pausts lūgums ziedot NVO, un tajā netieši izskan arī apliecinājums šo mehānismu mazefektivitātei – proti, sabiedrība pauž savu neticību noteiktai nevalstiskā sektora organizācijai, liedzot tai ziedojumu.

Šī pati dalībniece (V81) atkārtο šo aicinājumu, piedāvājot „*epasta (arī cita veida?) aicinājumu akcijas ziedotājiem Delnai ziedot papildus līdzekļus, lai tā var sudzēt tiesā Segliņu un NRA par neslavas celšanu.*” Šajā piemērā redzams, ka tekstā blakus vēstkopas un pilsoniskā sektora integrācijas mēģinājumam parādās gan atsauce uz norisēm plašajā publiskajā sfērā (Segliņa izteikumi masu medijā), gan jauno tehnoloģiju (e-pasta) lomas klātesamība, lai komunicētu iecerētos mērķus plašākai auditorijai.

Vairākās vēstulēs tiek aplūkotas vēstkopas kā neformālas institūcijas un oficiālo politisko organizāciju attiecības, norādot, ka no šādas saiknes nepieciešams izvairīties, lai nediskreditētu vēstkopas mērķus. Izvairīšanās no integrācijas ar politisko sistēmu kā arguments parādās arī vairākās vēstulēs, kurās tiek diskutēts par to, kādai jābūt tā vai cita vēstkopas sagatavota publiska dokumenta redakcijai. Visilustratīvāk norobežošanos no „oficiālās” politikas pauž V76 teksts, kurā aktīvākā vēstkopas dalībniece uzņēmēja pauž vēstkopas dalībniekam politiķim atbildi uz aicinājumu dziļāk saistīt savstarpējās darbības ar noteiktu politisko spēku, kurš tobrīd oficiālajā politiskajā vidē atrodas opozīcijā.

Uzturēt entuziasmu un nopietni darboties gadu garumā lielākā daļa Lietussarga dalībnieku nav nedz gatavi, nedz vēlas. Arī man nav ne spēka, ne laika papildus darbam un ģimenei nodarboties ar politiku. Jo tā nav un nekad neklūs par manu profesiju. Vienkārsi pienāk tādi krīzes brīži sabiedrībā, kad mērs ir pārpildīts, vadzis lūzt. un tu ej un dari, un saki "te es stāvu un citādi nevaru", lai gan patiesībā varbūt daudz labprātāk stāvētu vai gulētu pavisam citā vietā.

Jūs, droši vien, ne bez nodoma pieminējāt, ka esat pamanījis dažu dalībnieku vēlmi (un arī es esmu starp tiem) norobežoties no politiķiem. Taču tas – vismaz manā gadījumā – bija saistīts tikai ar vienu – lai mūsu centienus nevarētu izmantot opozīcijas partijas savu ambīciju realizēšanai. Kas jau tāpat tika darīts. Un kas arī nedaudz kompromitēja Lietussarga pasākumus.

Tomēr es nevaru nepieņemt Jums, ka mūsu prasību īstenošanai nepieciešami profesionāli politiķi, cilvēki, kuri jau darbojas politikā – taču es neuzskatu, ka tiem noteikti jābūt Lietussarga kopas "sastāvā", jo viņi jau IR struktūrā, kurā var darboties godīgi un pēc sirdsapziņas, aizstāvot arī Lietussarga ideālus.

Vēstkopā izskanēja arī pretēji argumenti, piemēram, „*Es, kā biznesa cilvēks, tomēr gribētu aktualizēt jautājumu par politiskā spēka veidošanu (..) Mums nepieciešams, (..) cīnoties ar šī parlamenta atlaišanu, veidot organizāciju ar mērķi tuvākā nākotnē (gads, pusotrs) pārtapt reālā politiskā spēkā. Citādi tauta mūs nesapratīs.*” (V1), un šā paša vēstkopas dalībnieka vēlāka atziņa, uzklusot pretējus viedokļus: „*Izskatās esmu palicis viens ar ideju, ka visa šī "grupējuma" rezultātam vajadzētu būt kādai politiskai (atbildīgākai) organizācijai nekā domu biedru grupa, kas veic valdības un Saeimas lēmumu monitoringu, bet ir ok, esmu gatavs runāt un diskutēt par šo tēmu, jo galvenā pamatideja – par godīgu politiku, mums ir vienādi saprotama*” (V19).

Pārējo dalībnieku uzsvērtā nepieciešamību norobežoties no oficiālās politikas sistēmas, skaidro V4:

Manuprāt, bez organizatoriskiem jautājumiem mums būtu jādiskutē par diviem virzieniem:

- 1) kā „lietussargs” turpmāk plašākā sabiedrībā veicinās un vairo bezpartejisku pieprasījumu pēc godīgas politikas un tās izpausmēm;
- 2) vai un ko „lietussargs” var darīt, lai veicinātu dažādo partijas biedru pieprasījumu partiju iekšienē „praktizēt demokrātiju”.

Saeimas atlaišana (uzskatu, ka tā ir ievēlēta ar izmantojot negodīgas metodes) un jaunas partijas veidošana, varbūt ir labas un nepieciešamas darbības. Bet tās pēc būtības nerisina šos „demokrātijas deficītus” un visticamāk novirzīs mūs no augstāk minētajiem diviem uzdevumiem.

Un V5:

Tieši bezpartejiskums un ārpuspartejiskums ir ļoti būtisks – arī es uzskatu, ka jebkuras aizdomas par šīs Lietussarga kopas saistību ar vienu vai otru partiju šo pasākumu padarītu bezjēdzīgu.

Interesanta ilustrācija piesardzīgajai attieksmei pret saistību ar politiskajiem spēkiem parādās V123 tekstā. Pēc tam, kad vienam no vēstkopas sagatavotajiem publiskajiem paziņojumiem savu parakstu pievieno kāda vēstkopas dalībniece, cita

dalībniece pārējiem nosūta šādu piebildi: „*Zināšanai. XXX* [šeit un turpmāk vārdi manis izdzēsti. – I.B.] *strādā Briselē Kristovska birojā.*”

Kontekstā ar vēstkopas un masu mediju attiecībām jāskata jautājums par vēstkopas attiecībām ar citām publikām, proti, ar to, ko vēstkopa pati formulē kā „tautu” vai „sabiedrību”. Vēstkopa apzinās savu nelielumu, un no šejienes izriet dienaskārtībā ik pa laikam nonākošais jautājums, cik leģitīmas ir vēstkopas politiskās prakses plašākā sabiedrībā:

Kas attiecas uz aizrādījumu par to, ka nepārstāvam "tautu" – mēs taču arī šo manifestu/aicinājumu neparakstīsim kā "tauta", bet gan ar saviem konkrētajiem vārdiem. Taču mums ir visas tiesības tautu uz kaut ko aicināt (un tai, protams, ir tiesības mūsu aicinājumu neatbalstīt). (V12)

Lietussargu revolūcijai arī sāk pārmest to, ka tur jau pārsvarā bijuši mazturīgi ļaudis, īpaši neapmierinātie vecā gada gājuma. Mums ir jāatrod ceļš, ka pēc iespējas vairāk jaunāku cilvēku arī raksta un sūta tādas vēstules, jeb iesaistās. Varu to censties darīt pie manis; varbūt citiem arī ir pieejami ceļi, kā pamodināt šāda rakstura kustību tam paaudzei, kas ir starp 25-40, kas līdz šim ir bijuši daudz klusāki, bet kuros manuprāt ir liels potenciāls, ja to tikai nedaudz pamodina – kā to pēdējie mītiņi pierādīja. (V13)

manuprāt, pirmais par ko pārmetīs mūsu oponenti, – kādēļ gan mēs esam iedomājušies, ka pārstāvam tautu, nu vai vismaz tās lielāko daļu... varbūt esmu izlaidis kaut ko no iepriekšējām idejām, bet, manuprāt, ir jārada kāds dokuments, zem kura parakstītos tautas lielākā daļa. Jautājums – kā paveikt šādu procesu... parakstīties ar savu e-mailu kādā noteiktā portālā? aizdegt noteiktas krāsas svecītes 18 novembrī? nezinu, nav ideju, bet par to jādomā! (V16)

Arī man nav politiskas pieredzes un, pilnīgi noteikti, ne visus politiskos procesus, "gājienus", "shēmas" es izprotu pareizi. Un tieši tāpēc es uzskatu sevi par daļu no "parastās tautas", tikai ar to atšķirību, ka mans vārds ir vairāk vai mazāk pazīstams un man ir iespēja izteikties publiski. (V34)

Manuprāt šobrīd derētu kāda kartīgaka analīze avīzei DIENA, arī uzsverot plasako "lietussargu" paradību – neiedomasimies, ka tie bijam tikai 'mes', tur arī piedalījas ļoti plaši visparejo lauzu pulks, nedrīkst arī lauzt, ka viņus nogurdina ar "lietussargu" domas izmantošanu nepareiza brīdī. (V102)

„13. janvāra” gadījumā no 10 aplūkotojumiem atsauksmju autoriem vienīgi P7 pauž viedokli, kas atbalsta Latvijas valsts politiskās varas pārstāvjus. Taču arī P7 tekstos nav skaidru argumentu, kas aizstāvētu varu, bet pamatā dominē asa pretējās nometnes kritika.

Pārējo deviņu aplūkoto autoru tekstos tiek skaidri pausta negatīva nostāja pret varu, reizumis – arī pret atsevišķiem opozīcijas spēkiem, norādot uz norobežošanas no institucionālas politikas praksēm vispār.

Valdību vajag gāzt un Saeimu aizdzīt pie velna vecāsmātes!BET.Štokijs tiek finansēts no Parex,tāpēc visiem vajadzētu būt skaidram kādā stabulē viņš pūš un pūtīs.Ja mēs vispār gribam no šī murga tikt vaļā,tad visas partijas ir jāpatriec un jāaizliedz.Pie stūrēšanas tagad ir jānāk bezparteijskiem savas nozares profesionāļiem un Latvijas zinātniekiem. (P15)

Kopumā tādu tekstu, kas klasificējami pēc kritērija „pret varu”, ir 127 (25%, tātad katra ceturtā atsauksme). 39 atsauksmes ir ar ievirzi pret politisko opozīciju. Dominē emocionāli un abstrakti uzsaukumi, taču tie mijas ar racionāli argumentētām pretenzijām, kas apšaubā varas leģitimitāti.

nav nekas apkaunojošs, ja pasaule redzees, ka latvijas tauta ir pret latvijas valdošo kļiķi, kura ir 100% korumpeeta.. tur neko nevar dariit.. slept nav jeegas.. mums pašiem buus sliiktaak... labaak lai redz, ka mēs esam PRET!! (P8)

atceraties, ka oligarhu partijas nopirka 9 saeimas velesanas ar variak nekā 1 miljonu latu nelegalu parmaksātu 9 saeimas velesanas kampanu.\n\nne tikai - galvenokārt ar vēlēšanu rezultātu viltošanu. Kā domā – Cimdars par velti saņē 26 tūkstošus prēmiju? (P12)

Vienīgi P9 diskusijās ar pretēji domājošajiem atklāti aizstāv politisko opozīciju.

Starp atsauksmju rakstītājiem nebija neviena, kas politisko notikumu sakarā aplūkotu pilsoniskā sektora lomu ne pozitīvā, ne kritiskā nozīmē. Vienīgi P7, kritizējot medijus, opozīciju un protestu dalībniekus, norāda uz savu nepatiku arī pret nevalstisko sektoru, tāpatinot to ar apzīmējumu „sorosīti”:

Tomsonus, Streipus, Egles. Streipu vispār padzīt uz dzimto zemi – viņš šeit ir zilais svešķermenis.Vai viņš varētu būt kādos ASV mēdijos. Nē, taču. Un tādi ir visi ārzemju latvieši-sorosisti. Lai matīsa pastāsta kādu algu viņai Soross maksāja.

Divi no diskusijas dalībniekiem gan uzsver savas pagātnes personiskās politiskās aktivitātes.

Rakstot šīs atmiņas nekādi nevarēju iedomāties, ka tās netiks publicētas barikāžu desmitgadei veltītā grāmatā 2001.gada janvārī. Tāda grāmata netika izdota. Par to “parūpējās” barikāžu atbalsta fonda prezidents Renārs Zaļais un viņa palīgs Viktors Daugmalis. Viņi pat publiski paziņoja, ka vēl nav pienācis laiks publicēt barikāžu organizatoru atmiņas, ka to varēs

darīt ne ātrāk, kā pēc pieciem gadiem pēc šo atmiņu zinātniskas izvērtēšanas un iepazīšanās ar ārvalstu arhīviem par šo laiku... (P9)

Es jau 1987 gada 23 augustā tiku saņemts un aizvests uz KGB, RUX(Ukrainas Tautas fronte)veidošanās dienā biju Ukrainas-Kijevas KGB, esmu bijis Maskavas KGB par pretvalstiskas literatūras izplatīšanu, Latvijas KGB pret mani izvirzīja krimināllietu par tribīņu dedzināšanu krastmalā(NENODEGA_UGUNS NOSLĀPA). (..) GALVENAIS NESAUKT SAUKĻUS KURUS PIEDĀVĀ ŠTOKENBERGS, TĀDĀ VEIDĀ MĒS TIKAI CEĻAM VIŅA REITINGUS.... (P6)

Nozīmīgu apjomu atsauksmju saturā aizņem temats, kā konkrētie atsauksmju autori pozicionējas attiecībā pret jēdzienu „tauta”. Visi desmit aplūkoti „aktīvisti” vismaz kādā no atsauksmēm pauž savu viedokli par „tautu” jeb „sabiedrību” kā vienotu veselumu. Viedokļi par „tautu” svārstās no izteikti pozitīviem līdz krasi negatīviem. Pozitīvu viedokļu paudēji tāpatina savas un „tautas” intereses un pretstata tās kritizējamai politiskajai varai. Negatīvu viedokļu paudēji ironizē par „tautas” rīcību protestu laikā. Dažreiz viens un tas pats autors pauž pretējus viedokļus par „tautu”.

Aktīvākais no izvēlētajiem debatētājiem P3, kurš nostājas gan pret varu, gan pret vardarbību protestos, tomēr ir kritiski noskaņots pret sabiedrību, paužot šo viedokli vairākās atsauksmēs.

mani ir vienmer nervierejis - muzhigo serdienju tautas sindroms letinjiem kas tiek nevis ka destruktiva muljkiba apkarots bet rupīgi nests no paaudzes uz paaudzi pat prezidentu uzrunas mes - araju tauta..mums blakus igaunji izradas ka 700 gadus ir Eiropa, mes juga..

Taču, kad kāds cits diskusijas dalībnieks vispārinoši izsakās par sabiedrību negatīvā nozīmē, P3 reaģē, izsakot kritiku par šādu vispārināšanu.

vispār mūsu cilvēki pieraduši, ja atver žokli, un matj pere matj - tad saprot, citādi nē...

nevisparini, nav pieradushi, tu esi pieradusi jo tavi citadie 50% liek tev ta uzvesties. nenac svesha baznica ar savu dziesmu gramatu.

Vairākums aplūkoto aktīvistu – P9, P6, P10, P15 – izteikti aicināja protestēt, tāpatināja savus uzskatus ar protestu rīkotāju nostāju, kā arī izteikti emocionāli kritizēja varu. Viņi arī vistiešāk tāpatina sevi ar „tautu” un nepauž kritisku viedokli par sabiedrību.

Asi kritiski pret „tautu” ir P7 un P15, taču polāri pretēju vērtību veidā.

P7 strikti nostājas pret politisko opozīciju (kura rīko protestus), pret masu medijiem (kuri musina tautu), kā arī visnegatīvāk vērtē sabiedrību, kuru vienādo ar grautiņu dalībniekiem.

normaali cilvēki kas dziīvee kautko reaali dara shaadas provokaacijaas neiesaistaas. Pareizi saka cilvēki, ka shajaa visaa iesaistaas lumpenji, kas sagraabushies neatmaksaaamus kredīitus un jaunieshi alkohola reibumaa. Pavisam skaidrs, ka normaaliem cilvēkiem ir jaastradaa un jaadomaa kaa attiistiit iesaaktaas lietas nevis piedaliities kautkaadaa murgaa.

Tikmēr P15 asi kritizē „tautu” par, viņaprāt, pārāk neizlēmīgu un glēvu attieksmi pret varu, un maina savus uzskatus tikai pēc tam, kad atzinīgi reagē uz ziņām par notikušo vardarbību:

Tava un daudzu citu protestetāju vientiesība ir vairak ka smieklīga.Referenduma protestu izteica 600 tukstosi cilveku un kas no ta mainijas.Te kaut kads barins aizies nolasis savas peticijas un uzreiz valdība nems to vera.Un jastav ka jeram ,preteja gadijuma tads pat blakus stavetajs palīdzes policijai tevi pakot berta ieksa.Ta labak aizej uz baznicu ,varbut dievs atrak izdzirdes tavas lugsanas.

P8 pārstāv vērtību kombināciju, kurā negatīvi viedokļi tiek adresēti gan varai, gan „tautai”. Pārsvārā atsauksmēs tiek kritizēta vara, bet neliela daļa atsauksmju tiek veltīta sabiedrības kritikai:

latvieši grimst sīkumos. ndomaajiet globaali.. un pardodas pirmam satiktajam.. i pa rubli, i pa euro.. i pa dolaru.. neredzeet mums nekaa laba.. tavta beigta..... nekaa nebuus..

Savukārt P12 vienīgais no aplūkotajiem desmit aktīvistiem norāda, ka ar jēdzienu „tauta” konkrētajos notikumos nevar apzīmēt visu sabiedrību:

dīvaini jūs te viena daļa esiet, ļautiņi - visu laiku īdējāt - jā, ko tad mēs, mēs jau protestēt neprotam, vot grieķi, tie jau gan parāda valdībai uttt. dažādās variācijās, piesaucot dienvidniekus. Tagad, kad uz vietas ir stihiski sākušās nekārtības, atkal slikti – vainīgi krievi, piedzērušies lamzaki, ka te viens raksta un nu jau izskatās, ka viens otrs te būtu gatavs iet stāvēt un krist, lai aizstāvētu Saeimas nama logus un mīļo Icki, ja vajadzēs. Smieklīgi.

Līdzīgi kā abos iepriekš aplūkotajos gadījumos arī „Lielo” vēstkopas diskusiju telpā bija skaidri samanāma skepse par tradicionālajiem publiskās sfēras dalībniekiem – nevalstisko sektoru un politiskajām partijām, kas liecina: lai cik dažādi būtu apstākļi, kas veido šādas internetā darbojošās komunikāciju telpas kā publiskās subsfēras, tās vieno

neticība pastāvošajām politiskās komunikācijas institūcijām un vēlme norobežoties no tām, jo tiek uzskatīts, ka tas Latvijas apstākļos acīmredzami kaitē labas iniciatīvas mērķa reputācijai.

Delnas piemērs lieliski parādā ar ko beidzas vēlmēs un darbības, kas nesakrīt ar izglītību un zināšanām. Iesaistoties Lielie mazākais automatiski zaudēs neatkarību un būs vismaz morāli līdzvainīgi nākošajās nejdzībās, ja tādas BKUS notiks. Vai, kas tik pat slikti – līdzīga kā Delna, mēs kļūsim par apsmieklu gan maziem, gan lieliem ziedotājiem. (V-14-9)

Lielo kustība iesakas ka sava veida protests reprezentatīvas demokrātijas krīzei (reprezentatīva demokrācija balstas uz principu, ka tiek ievēlēti parstāvji, kuri parstāv un realizē tavas intereses), kura arvien mazāk uzticas cilvēki. Lielo kustība pēc būtības darbojas pēc principa, ja ievēlētas personas (+ valsts parvalde) nevar, tad mēs paši varam (sava zina paveids tiesai demokrātijai). Tas aizgāja uz uraa. (V-8-9)

Vēstkopas biedri tomēr apsver iespēju izmantot arī tradicionālās politiskās līdzdalības formas.

Varbūt vajag taisīt mitiņu, kur tiek pieprasīts nodot slimnicu sabiedrības parzina. (V-4-20)

Tomēr „Lielo” gadījumu no abām pārējām diskusijām nošķir ļoti mērķtiecīga vēlēšanās komunicēt savus viedokļus citām „publikām”. Tātad, vienlaikus paužot skepsi par publiskās sfēras struktūrām, „Lielie” tomēr dara daudz, lai plašāku publisko sfēru un citas tās subsfēras „apgaismotu” par „Lielo” idejām. Paralēli vēstkopai tika radīta interneta vietne „Lielie.lv”, kas kalpoja kā komunikācijas telpa vēstkopas dalībnieku ideju komunicēšanai plašākā publiskā sfērā un atgriezeniskās saites saņemšanai no auditorijas, jo vietne satur interaktivitātes iespējas. Ar šādiem pašiem mērķiem darbojās „Lielo” „Twitter” konts. Pētījumā aplūkotajās vēstkopas diskusijās redzams, ka iniciatīvas dalībnieki bieži atsauca gan uz vajadzību savas idejas un mērķus komunicēt vietnē un „Twitter” tīklā, gan arī reaģēt uz atgriezenisko saiti vietnē un „Twitter” tīklā. Līdz 2010. gada 31. janvārim vietnē bija veikti 93 ieraksti – astoņi kategorijā *Bērnu slimnīcas stāsti*, 23 – kategorijā *kā gribam/varam palīdzēt?*, 15 – kategorijā *kas ir lielie?*, 47 – kategorijā *TAS JAU IR PADARĪTS!*, kā arī vietnē bija publicēts ziedotāju saraksts, vajadzīgo mantu saraksts, ziedojumu tālruņa savāktās summas skaitītājs utt. Lai arī pilnam pārskatam par iniciatīvas dalībnieku debatēm interneta vidē būtu bijis optimāli

analizēt arī vietnes un „Twitter” konta ierakstus, lielā datu lauka dēļ analīze tika ierobežota līdz vēstkopai.

Norobežošanās no tradicionālām publiskās sfēras struktūrām tika apstiprināta arī visās intervijās ar visu trīs diskusiju dalībniekiem.

Intervijā respondente nr. 1 pauda viedokli, ka spontāna vēstkopa ir laba alternatīva tradicionālajām iesaistes formām, „*bet tomēr ar noteikumu, ka grupai beigās, lai kaut ko panāktu, ir jāinstitucionalizējas jebkādā veidā, jo citādi tu vari aicināt tikai ārā uz 13. janvāri, uz akmeņiem vai uz demolēšanu, uz dziedāšanu, vai ko tādu, bet neko reālu tālāk jau panākt nevar.*”

Respondents nr. 2 piekrīt versijai, ka spontāna vēstkopa var kalpot kā efektīva alternatīva, ja sabiedrība kopumā ir skeptiska pret tradicionālās līdzdalības formām – respondents to saista ar latviešu vēsturisko nespēju uzticēties pārstāvnieciskiem līderiem, kādi nepieciešami sociālās kustībās, NVO, partijās, valsts pārvaldē. Tāpēc vēstkopa kā diskusiju vide bez līderiem ir uzticamāka. Vienlaikus respondents norāda, ka tieši tāpēc arī tiešsaistes diskusijas nav līdz galam efektīvas, jo nenotiek to institucionalizācija, balstoties uz līderiem piešķiramām funkcijām: „*Ja tās diskusijas radītu sajūtu, ka man ir kaut kāda ciešāka saikne ar to cilvēku, un es caur šīm diskusijām, uzturot to saikni, varu būt gatavs viņam vai viņai uzticēt šo pārstāvniecības funkciju, tad varbūt mēs lēnām varētu līdz tam nonākt. Bet līdz šim es to diskusijās neesmu manījis. Tur visu laiku dominē tā sajūta, ka visam jānotiek it kā nevainīgā ieņemšana – lietas notiek, bet neviens īsti nav to izdarījis, jo tiklīdz kā kāds konkrēts cilvēks, kas to ir izdarījis, tad kas aiz viņa stāv, kas ir viņa īstās intereses utt.*”

Abi „13. janvāra” respondenti intervijās ļoti atzinīgi vērtē internetu kā alternatīvu oficiālajām politiskās līdzdalības praksēm. P3 saka: „*Mums nav virzītu, akceptētu un vēlētu līderu. Par līderi kļūst tas, kam ir lielāks pārliecības spēks. Un viņš var vadīt vienā jautājumā, citā viņš var būt nezinošs un viņš ieklausīsies citos.*” P12 norāda uz virtuālo diskusiju īslaicīgumu kā pozitīvu pretstatu sabiedrības mobilizācijai – turpretī stāšanās partijā vai NVO nozīmējot ilglaicīgas saistības, ko pamatā neviens nevēlas uzņemties. P3 arī norāda: „*Es neesmu organizāciju, partiju biedrs, un es arī nevēlos tur iesaistīties, jo*

jebkāda disciplīna mani traucētu. Man ir savs viedoklis, kuru es vislabāk varu paust šādā veidā.”

P12 norāda uz, viņasprāt, unikālo situāciju laikā starp „Lietussargu revolūciju” un 13. janvāri, kas, pēc viņas domām, radījusi iespēju, ka anonīmā interneta sarunu telpa bijusi brīvāka no mākslīgas sabiedriskās domas veidošanas: *„Es paskatījos nākamajā dienā pēc revolūcijas, ka tā tēma nav tāda, ka sarodas tie viedokļu veidotāji. Pirms tam bija ar neapbruņotu aci redzams, ka izmisīgi raksta [nolīgti sabiedriskās domas iespaidotāji]. Bet tā gatavošanās „Lietussargu revolūcijai”, prasība atlaist Saeimu, tas, iespējams, kādā brīdī visām pusēm bija interesanti un izdevīgi.”*

„Lielo” vēstkopas dalībnieks, respondents nr. 1, intervijā atzīmēja šaurās vēstkopas grupas un plašākas publiskās sfēras mijiedarbi: *„Vēstkopas priekšrocība, ka ir ļoti ātri iespēja reaģēt, plus vēl pieslēgt papildus palīgus. Ja ir ziņa „twitterī”, ka mums vajag tādām darbiņam palīgu, tad principā auditorija ir krietni plašāka, un ir iespējams ātri savākt tos palīgus, kas nav anonīmi komentētāji, bet cilvēki ar konkrētu seju un ir zināmi, ka tu uz viņiem vari paļauties. Zini, ka darbs būs izpildīts. Mūsu vēstkopā speciāli ir ierobežojumi, tāpēc speciāli vienojāmies, ka ir tie organizatori, 20 aktīvākie cilvēki, kas visu laiku piedalās, bet tas atspoguļojums no mūsu diskusijām, tas rezultāts ir redzams mājas lapā, kas uzkrāj to visu padarīto darba bagāžu.”* Respondents „Lielo” komunikāciju ārpus tiešsaistes telpas saista ar vēstkopas dalībnieku kā sabiedrisko attiecību praktiķu iemaņām: *„Ir jāprot komunicēt ar medijiem un tas, kas mums ir daudz palīdzējis, ka mums ir daudz žurnālisti, kam jebkurā brīdī varam pazvanīt un saņemt atbalstu, kas arī seko līdz mūsu darbībai. Profesionālās iemaņas noder.”*

Respondenti ir piesardzīgi par jautājumu, vai spontānas tiešsaistes diskusiju telpas ir alternatīva tradicionālajām līdzdalības praksēm. Respondents nr. 1 tiešsaistes grupu priekšrocības pret partijām un NVO drīzāk redz tikai tehniskajās iespējās: *„Es negribu teikt, ka nezticos partijām, lai arī tā tas ir, nezticos NVO, bet tajos instrumentos es neredzēju savu vietu vairāk vai mazāk. Teiksim man ir ierobežots laika daudzums kaut kādām tādām ārpus darba aktivitātēm, ko velīt tīri ģimenes dēļ. Un caur internetu un jaunajiem medijiem man to ir iespējams izdarīt brīvajā pusdienlaikā vai, pārnākot mājās, kad bērni jau nolikti gulēt, tam pievērsties.”*

Respondente nr. 2 uzskata: „*varbūt tās partijas, kas ir saradušās pēc neatkarības dzimšanas, ir pabeigušas savu ciklu, viņam vajadzētu mirt nost.*” Savukārt norobežošanās no NVO, viņasprāt „*Lielo gadījumā nemaz nebija, jo Bērnu slimnīcas atbalsta fonds tur ir organiski iekļāvies*”. Respondente arī uzskata: „*ja viņas [interneta diskusiju grupas. – I.B.] grib būt alternatīvas un grib par kaut ko kļūt, tad būtu jāveido savas institucionālas vienības, jākļūst par biedrību vai ko tādu, kas ir ar statūtiem, mērķiem, programmām. Jo „Lielo” gadījumā mēs arī redzam tādu izcākstēšanu*”.

Rezumējums: Abu vēstkopu dalībniekus neapmierina arī nevalstiskā sektora darbība un potenciāls, tiek norādīts uz tā nespēju sasniegt konkrētus politiskos mērķus. Attieksme pret darbību politiskajās partijās ir noliedzoša vai vismaz skeptiska. Argumenti ir šādi: tāda darbība būtu „kompromitējoša”, un sabiedrībā pastāv pieprasījums „pēc bezpartejiskas godīgas politikas”. Arī „Lielo” diskusijā bija skaidri formulēta norobežošanās no tradicionālajām pilsoniskās sabiedrības praksēm, bailes tikt identificētiem ar tradicionālu NVO u.tml.

„Delfi” atsauksmju autori arī norobežojās gan no pozīcijā, gan opozīcijā esošajiem politiskajiem spēkiem. Novērojama arī nevalstiskā sektora un masu mediju kritika. Toties autori bieži mēdz identificēt sevi ar „tautu”.

Būdami kritiski pret citām subsfērām, vienlaikus „Lielie” regulāri seko līdzi tam, kā viņu vēstījumi parādās masu medijos, kā viņi varētu labāk ietekmēt savu vēstījumu nonākšanu pie plašas publikas, kā formulēt reakciju uz masu medijos vai sociālajos tīklos publicētu informāciju, kā sociālajos tīklos un citviet komunicēt ar interesentiem no „ārpuses”. Tas skaidrojams gan ar konkrētās diskusijas dalībnieku iepriekšējo pieredzi sabiedrisko attiecību jomā, gan ar mobilizējošā mērķa konkrētību, ko intervijās nenoliedz arī paši dalībnieki.

3.1.3. Virzība uz diskusiju mērķi

Abās domubiedrus vienojošajās vēstkopās virzības uz mērķi līmenis bija daudz augstāks nekā plašai publikai atvērtajā un anonīmajā portāla ziņu komentāru vidē. Lai gan „Lietussargu” vēstkopas socioekonomiskajā portretējumā dominē personas ar labiem

ienākumiem un augstu izglītību (šajā vēstkopā ir proporcionāli lielāks skaits augstākā līmeņa uzņēmumu pārvaldes darbinieku un uzņēmēju nekā šīs grupas īpatsvars sabiedrībā kopumā), tomēr „Lielo” diskusijas virzība uz mērķu formulēšanu, vienošanos par šiem mērķiem un vienošanos par to realizāciju, bija daudz „tīrāka”. Tas atkal skaidrojams ar precīzāku sākotnējo tematizāciju kā mobilizējošu faktoru.

Diskutējot „Lietussarga” vēstkopas ietvaros, tās darbības laikā tika sagatavoti trīs dokumenti, kuros publiski pausts vēstkopas dalībnieku viedoklis. Šie dokumenti tika publicēti arī laikrakstā „Diena”:

2007. gada 22. novembrī - „Aicinājums uz godīgu politiku”¹⁹;

2008. gada martā tika nosūtīts iesniegums Tiesībsargam par iekšlietu ministra Mareka Segliņa paziņojumiem, un atbilde uz to tika publicēta²⁰;

2008. gada 27. jūnijā tika publicēta atklātā vēstule „Paldies KNAB!”²¹

Plašāko sabiedrības, mediju telpas un valsts varas reakciju guva pirmais dokuments, kas faktiski tika radīts kā Doma laukuma sapulces rezolūcija, līdz ar to nav atdalāms no paša demonstrācijas fakta kā pilsoniskas protesta aktivitātes. Arī A. Kalvīša valdības atkāpšanās ir tieši saistīta ar demonstrāciju Doma laukumā.

Otrais dokuments – iesniegums Tiesībsargam – pamatā ieguva rezonansi tikai vēstkopas viedoklim opozicionārajā medijā „Neatkarīgajā Rīta Avīzē”, kurā tas tika asi kritizēts. Trešais dokuments plašajā publiskajā sfērā, proti, masu medijos, faktiski netika vērtēts.

Tālākas darbības publiskajā sfērā vēstkopa kā pilsoņu grupa vai citā institucionālā formā nav veikusi. Atsevišķi vēstkopas dalībnieki turpināja reizi pa reizei darīt zināmu masu medijos savu viedokli (pārsvarā kritisku) par politiskajiem procesiem, daži vēstkopas dalībnieki ir iekļāvušies oficiālajās politiskās partijās.

Tieši trīs dokumentu sagatavošana mobilizē vēstkopas dalībniekus diskutēt, virzoties uz tādu mērķu sasniegšanu, kas iespaidos citas subsfēras un masu medijus. Tiek

19 Par godīgu politiku. *Diena*, 2007, 22. nov.

20 Ministra izteikumam var būt stindzinošs efekts uz cilvēktiesībām. *Diena*, 2008, 8. marts.

21 Paldies KNAB! *Diena*, 2008, 27. jūn.

diskutēts par 1) vēstkopas pilsoniskajiem mērķiem; 2) politisko prakšu mehānismiem šo mērķu sasniegšanai; 3) redakcionālas dabas jautājumiem, kad jau panākta vienošanās par mehānismiem, proti, minētajiem publiskajiem aicinājumiem politiķiem. Mērķu formulēšana un vienošanās par mehānismiem to sasniegšanai kā diskusijas temats un šādu tekstu īpatsvars vēstkopā ir būtisks debašu kvalitātes rādītājs. Mērķa meklējumus ilustrē citāts no V33:

Vienu mirkli man šķita, ka mūsu dažādliemeņa argumentācija (ko patiesībā grūti nosaukt par diskusiju) rodas no tā, ka mēs vienkārši atrodamies katrs savā stāvā, bet tad es iedomājos, ka varbūt ir vienkāršāk – mēs atrodamies dažādās mājās, kas pats par sevi ir tikai normāli. Proti, ka ir māja, kas grib ilgstoši ietekmēt politiskos procesus. Un ir māja, kuras iedzīvotāji negrib ilgstoši ietekmēt to, kas nav ne viņu profesija, ne vaļasprieks, bet ir gatavi koncentrēties un rīkoties tad, kad viņi jūt – šobrīd arī viņu, neprofesionālu, atbalsts ir nepieciešams.

Ne tieši V33 turpinošs, bet vairākuma vēstkopas dalībnieku viedokli raksturojošs ir V40 teksts, kurā autors citē slovēņu filozofu Slavoju Žižeku, lai norādītu iespējamus politisko prakšu mehānismus, kas piemēroti vēstkopas gadījumam.

Vienīga patiesaa pretestība varai ir nevis uzstat uz nebeidzamam abstraktam prasībam, kuras mes zinam, Vini nespej izpildīt. Taa kaa Vini zina, ka Mes to zinam, tad shada "bezgaligo prasibu" pieeja perfekti apmierina pie varas esoshos: "Cik lieliska ir shada tautas aktivitāte, ar jūsu prasībam jus atgadiniet mums visiem, kada pasaule mes gribetu dzīvot. Diemzel, mes dzivojam reala pasaule, kur mums jadara tas, kas ir iespējams". ... G.W.Bush reakcija uz protestiem Londona, Irakas kara laika, bija perfekts piemērs: Redziet, tas ir tieshi tas par ko mes cinaamies - lai arī irakieshiem butu iespēja protestet pret valdības politiku, tapat kaa jums."

Vienīga lieta, kas jadara, ir bombardet pie varas esoshos ar strategiski labi izveletam, precizam, izpildamam laika un telpa prasībam, no kuram vini nevar atvairities ar lidzīgiem argumentiem.

(Slavoj Žižeks, Resistance is Surrender, London Review of Books, Vol 29 Nr 22, 15 November 2007)

Pievienojos Slavojam

Vienlaikus visas vēstkopas darbības laikā diskusija bija atvērta citiem redzējumiem par iespējamo mērķi un mehānismiem, kā to panākt. Piemēram, V106 pēc vairāku mēnešu vēstkopas mazaktivitātes perioda aizsāk diskusiju, kas rezultējās trešā vēstkopas dokumenta sagatavošanā.

Rikojamies! Tas vienkarsakais butu, ja Tu, XXX, savu tekstu nosutītu lietussargu listei, ar musu 3 parakstiem, ar lūgumu, lai citi pievieno savu parakstu un lai uzreiz suta talak uz MK.

Viedokļu saskaņošanas meklējumi ir viena no kategorijām, kuras ietvērums ir obligāts hābermāsisko racionāli kritisko debašu jēdzienā. Vispirms vēstkopā izdiskutējot notika vienošanās par prakšu mehānismiem, piemēram:

musu taktika – manuprat, musu taktikai jabolstas uz pieciem pamata elementiem: pirmkart, skaidras prasības (un konkrēti piedāvājumi, piemēram, izmaiņas likumdošanas); otrkart, regulāra un aktīva rīcība (tikšanās, sarunas utt.), prasot politikiem prasību izpildi; treskart, komunikācija ar sabiedrību, izmantojot visus iespējamus kanālus, lai atspoguļotu politiku rīcību musu prasību izpilde; ceturkart – jaunu atbalstītajū mobilizēšana; piektkart – gatavošanas / organizēšanas Saeimas atļaušanas organizēšanas pasākumiem. (V29)

Pēc tam, kad par labāko mehānismu tika atzīta publisku dokumentu sagatavošana un grupveida parakstīšana, izdiskutējot tika meklēta viedokļu saskaņošana par to, kādām jābūt prasībām šajos dokumentos (piemēram, „*manuprāt abas prasības – partijām uzlaboties un viņas patriekt no Saeimas – ir apvienojamas vienā tekstā*” (V30) vai „*Pievienojos tiem, kas uzskata, ka mūsu aicinājumā ir jāprasa Saeimas atļaušana*” (V33), kas pārāuga jau minētajā redakcionālās dabas diskusijā).

Par viedokļu saskaņošanas meklēšanu un brīvu debašu dabu kā nozīmīgu vērtību liecina V28 paustais aicinājums nešķelties, vienlaikus norādot, ka vēstkopa nav institūcija, kurā lēmumus pieņem ar piespiešanas, disciplīnas metodēm.

Tomēr es nedomāju (kā daži ierosina), ka būtu saprātīgi rakstīt kaut kādu alternatīvu aicinājumu un šķelties grupās. Vienkārši jāmeģina visiem par kaut ko, iespējami labāko, vienoties un tad katram spriest – parakstīt jaunradīto aicinājumu vai nē. Mums jau, par laimi, nav te nekādas partijas disciplīnas, esam brīvi savos spriedumos un lēmumos.

Virzību uz viedokļu saskaņošanas sasniegšanu ilustrē vairākas vēstules, starp kurām tipiskākie ir V31, V32 un V36 teksti.

Vai Jūs nejaucat manifestu ar aicinājumu – mums tus, sapulcē, bija runa it kā par diviem dokumentiem, tas aicinājums (1) un tad tas otrs, ko neiznāja kā nosaukt (ne ta manifests, ne ta memorands). Es domāju, ka mums šobrīd jāstāda tikai viens (sauc kā gribi) ar visām šīm lietām. (V31)

Tas, ka daudzi (un es tai skaitā), šobrīd domā ka, ja mēs esam gatavi par kaut ko tuvākajā laikā izteikties, tad uzreiz par būtisko t.i. Saeimas atļaušanu, bet citi, savukārt, tā nedomā,

manuprāt, ir ne vien pareizais brīdis, lai katrs saprastu, ko viņš grib un negrib darīt, bet arī, lai saprastu, kas mēs – nejaušu cilvēku kopa, kurus vieno tas, ka esam parakstījuši 2 kopējus aicinājumus, gribam būt. (V32)

Tā kā ir jau vēls vakars, vēstuļu kopas biedriem tiek dots laiks izvēlei līdz rītdienai, plkst. 24.00. Līdz tam laikam katrs izdara izvēli un sūta vēstuļkopai īsu meilu ar "balsojumu" par A vai A/B variantu. Tad tiek saskaitītas "balsis" un publicēts tiek variants, kurš guvis pārliecinošu pārsvaru. (V36)

Debašu kvalitāti raksturo arī tas, ka vēstkopas dalībnieki izsakās par dažādiem ar paredzētajām pilsoniskajām aktivitātēm saistītiem aspektiem, piemēram, iespējamām sekām, kanāliem, kur labāk vēstījumu publicēt, un pat par piemērotāko laiku, kad to darīt.

Es sliecos piekrist tiem, kas uzskata, ka jāaicina uz ārkārtas vēlēšanām, bet varbūt arī tieši šobrīd. Jo faktiski šis brīdis ir "nekāds" . Tas būtu jādara vai nu pēc tam, kad arodbiedrības savāc 10 000 balsu (...) vai arī brīdī, kad patreizējā=nākamā valdība atkal sašmucēsies un būs klajš iemesls protestam. (V34)

Trīs vēstkopas sagatavoto publiskojamo dokumentu sakarā 31 (jeb 23%) vēstule saturēja redakcionālas dabas tekstus, norādot dalībnieka domas, kādam būtu jāizskatās dokumenta vēstījumam. Te gan jāatzīmē, ka vairākums šāda tipa vēstuļu bija brīdī, kad vēstkopa gatavoja pirmo publicējamo dokumentu. Otrā un trešā dokumenta gatavošanas laikā vēstkopas dalībnieki ieņēma pasīvu lomu, paļāvās uz dokumentu sagatavošanu šaurākā grupā un vien pievienoja savu parakstu, nediskutējot par teksta niansēm – šis secinājums sasaucas ar iepriekšējā apakšnodalā aprakstīto vēstkopas „izčākstēšanu” pašu dalībnieku vērtējumā.

Tikai vienā gadījumā (V67) vēstkopas dalībnieks paziņoja, ka paraksta sagatavoto dokumentu ar iebildi:

palika neatbildēts jautājums, kas notiks, ja "balsošanas mašīna" uzspļaus mūsu aicinājumam. Ja arī pēc 100 un 200 dienām nekas nemainīsies.... nav skaidrs ko darīt mums un ko tautai. Nu ko, varbūt būs iespēja rakstīt jaunus aicinājumus. :)

pievienojos vairākumam un parakstu.

Šajā kontekstā paradoksāli ir rezultāti intervijām (tās notika 2010. gada maijā) ar vēstkopas komunikācijā iesaistītajiem dalībniekiem, kuri pamatā atzina, ka vēstkopas darbība nav palīdzējusi sasniegt konkrētus mērķus. Iemesli tam ir dažādi: Minēto trīs

publisko dokumentu sastādīšanu un rediģēšanu viņi neuzskata par gana būtiskiem, lai ar tiem mērotu vēstkopas darbības efektivitāti. Respondents nr. 2 atzīst, ka, „*pirmkārt, nebija skaidrs mūsu mērķis, diskusija izvērtās par to, kas varētu būt mūsu mērķis, vienkārši aprunāšanās.*” Tāpat, vērtējot vēstkopas darbību, respondents pārmet: „*vai ir kaut kāda lēmumu pieņemšanas procedūra, un kādai tai vajadzētu būt, tas arī nebija skaidrs*”. Viņš secina: „*Ja šīs divas lietas nav, tad virtuālās vides priekšrocības pārtop par trūkumiem, jo kamēr cilvēki nogurst un paši tā izklīst, tur var notikt diezgan intensīva diskusija, ja vēlies, vari sekot līdz, bet nav veids kā to ielikt kaut kādā rāmī, tad tas kļūst par laika patēriņu*”. Respondents arī norāda uz to, kāda nozīme ir satikties bezsaistē, uzskatot to par būtisku papildinājumu tiešsaistes diskusijai. „*Bija tā tikšanās „Dienā”, kur tie vēstkopā iesaistītie cilvēki sanāca kopā, lai runātu par to, ko darīt tālāk. (..) tā tikšanās bija sava veida kulminācija un pielika punktu tam visam, jo sanāca kopā tie visi cilvēki un mēģināja kaut ko aci pret aci izrunāt, ko mēs varētu darīt kopā, vai vispār kaut ko varam darīt kopā.*”

Respondente nr. 1 uzskata, ka „*virtuālā diskusija bieži vien kļuvusi izplūdusi un nepārskatāma. Arvien vairāk dalībnieku, aizvien plašāki viedokļi tiek izteikti, arvien kaut kā tā diskusija sazarojas tā kā tīkls vai koks, ko varam iztēloties, aizvirzās tādi kā blakus atzari, kuros tu vairs tā kā nepiedalies, kas tevi vairs īsti neinteresē, vai tu vispār ieraugi kādu sūtītāju un tu zini, ka tu nemaz negribi lasīt, ko viņš ir uzrakstījis. Bet, ja tu piedalītos reālā diskusijā, tu būtu spiests klausīties, ko viņš saka un, kas zini, varbūt arī tur ko saklausīt, kas atkal varētu noderēt.*”

„13. janvāra” diskusiju telpā virzība uz vienošanos par kopējiem sasniedzamiem mērķiem nav novērojama, taču 120 atsauksmēs (23%) novērojams aicinājums uz konkrētu rīcību. Atkarībā no debatētāja uzskatiem atšķiras šāda aicinājuma mērķis. Atsauksmju autori pamatā pozicionējas kā vardarbīgu protesta formu atbalstītāji, tāpēc aicinājumi uz darbību lielākoties nozīmē atbalstu vardarbībai. Par vardarbību vismaz vienā no atsauksmēm iestājušies septiņi no 10 analizētajiem atsauksmju autoriem. Aicinājumi uz vardarbību vai simpatizēšana vardarbīgām protesta metodēm, vai tieši otrādi – vardarbīgām protestētāju apspiešanas metodēm – saskatāmi 55 atsauksmēs (11% jeb biežāk nekā katrā desmitajā). Jāatzīmē, ka dogmatiskākā publiskās sfēras jēdziena

izpratnē vardarbības pieļāvums „13. janvāra” diskusiju vispār izslēgtu no tādu debašu loka, kuras drīkst pētīt publiskās sfēras kontekstā.

bet KAA? ja ne ar speeku????????? tikai ne ar dziesmaam.. viņi neņem pierēe ne dziesmas ne dejas.. (P8)

VAJAG UZREIZ PIRMS MĪTIŅA IET UZ SAEMU UN NOLĪDZINĀT TO VIETU AR ZEMI! ES VISPĀRNESAPROTU KO TAJĀ MĪTIŅĀ VAR SAKARĪGU DZIRDĒT, KĀ ŠTOKENBERGS SEV TEIKS PRIEKŠVĒLĒŠANAS AGITĀCIJAS RUNAS!!!!!!? P.S.Vakar Wikipedia.ORG atradu kā izmantot Molotova kokteili! (P6)

P3 un P7 arī aicina uz vardarbīgām metodēm – tikai no varas puses pret protestētājiem. Vienīgi P9, kura atsauksmes pamatā sastāv no aicinājumiem uz protestu, kas tiek pausti pie dažādiem rakstiem izteikti emocionālā formā, vairākkārt uzsver, ka ir pret vardarbību.

Daži atsauksmju autori tomēr aicina arī uz konkrētāku rīcību nevis abstraktu vardarbīgu / nevardarbīgu protestu. P7, kurš izteikti nostājas gan pret opozīcijas politiķiem, kas rīko demonstrāciju, medijiem, kas musina tautu, gan arī pret „tautu”, kas rīko grautiņus, piedāvā šādus aicinājumus:

Štokenbergam jānoliek deputātu mandāts un jāatlīdzina visi zaudējumi

PABRIK, ŠTOKENBERG, KRĪGER! ATMAKSĀJIET NU NO SAVĀM KABATĀM NODARĪTOS MATERIĀLOS ZAUDĒJUMUS!

LB un citiem izdemolētajiem veikaliem un iestādēm jau rīt jāiesniedz Štokenberga "firmai" pieprasījums par zaudējumu atlīdzināšanu, kas radušies viņa rīkotā balagāna rezultātā, un, ja nē – uz tiesu!

P10 savukārt izsaka daudz īsu un neizvērstu aicinājumu mainīt vēlēšanu sistēmu:

JĀMAINA VĒLĒŠANU SISTĒMA. npie patreizējās sistēmas es neko nespēju ietekmēt. VĒLĒT IK PĒC TRIM GADIEM

atbildība-nekāda – tad vienreiz vēlēsim tikai cilvēkus, programmas jau tāpat raksta un nepilda

Izvērtējot komentārus atbilstoši kritērijam „aicinājums uz rīcību”, novērojams, ka dažreiz viens un tas pats diskutētājs pauž pretējus viedokļus, kā, piemēram, pats aktīvākais diskutētājs P3. Sākotnēji viņš vairākkārt uzsver, ka ir pret vardarbīgām metodēm:

Kur var nopirkt tos demonstrācijā nepieciešamos Molotova kokteiļus? Vismaz kāds zina to recepti?

nnemaz neplaties te tirlinj.. ko tad tu tur ljauzhu puli darisi ar tiem kokteiljiem - sevi un citus gribi apskadet?

liela cilveku bara vienmer ir jauzmanas no provokacijam, tapec - nenakiet iereibushi un nedziediet, dzerot vai dziedot cilveks realitati neuztver adekvati.

Pēc ziņām par notikumiem protestu laikā P3 pauž uzskatus, kas norāda, ka viņš pozitīvi vērtētu varas lietotu spēku pret protestētājiem:

kautkas laikam nebija kartiba ar koordinaciju, divainas instrukcijas. no karaviriem dzirdeta zinja ka viņji ir neizpratne par komandu ka viņjiem bija jastav un jadauza pa vairogiem tai vieta lai ietu uz priekshu un piesistu deboshierus.

Taču diskusijā pie cita raksta P3 pats ir bijis to pusē, kas aicina uz vardarbīgu rīcību, kā arī aicinājis dažādām opozīcijas grupām izrēķināties savā starpā:

Saeimu nevajag atlaist, jo nav ar ko nomainit. vajag vinjus sist pec katra nopelniem un pa vienam.

Mītiņā piedalīšoties krievu skolu aizsardzības štābisti, Donas kozaki un uzstāsies eiroparlamenta deputāte Ždanokas kundze

jaa, ja redziet huliganu baru stripainas arestantu drebes vai ar Georgija lentitem dodiet uzreiz tiem pa sejam un gahziet gar zemi.

P12 savukārt sākotnēji raksta racionālus organizatoriskas ievirzes komentārus, atsaucoties uz demonstrāciju organizējošās politiskās partijas interneta vietni, bet vēlāk P12 nepārprotami nostājas vardarbīgo protestu pusē:

vai tev žēl, ka krievi sit Saeimas logus? Tie nav tādi auni, ka latvieši, lai tik sit, varbūt arī mēs beidzot atjēgsimies un no gaudošanas pāriesim pie darbiem

Lai gan „13. janvāra” satura analīze parāda zemu racionalitātes līmeni, abi atsauksmju rakstīšanā iesaistītie intervētie dalībnieki uzskata, ka tiešsaistes diskusija ir veicinoša vide politisku mērķu sasniegšanai. Respondents P3 norādīja: „*Noteikti mēs viens otru pārlicinām. Tāpēc mēs tur esam. Ir tādi gatavie gudrinieki, kas nāk iekšā ar savu pozīciju, bet lielākā daļa ir spējīgi viens otrā ieklausīties. Un, apmainoties ar šiem*

viedokļiem, mēs nonākam pie konsensa. Tādi, kuriem neinteresē sabiedriskā dzīve, reti kad ienāk.” P3 skaidro, ka viņš jūtas sasniedzis cerētos mērķus, diskutējot pie ziņām par 13. janvārī gaidāmo mītiņu. Kā piemēru viņš min, ka pārliecinājis daudzus diskusiju dalībniekus, ka mītiņā nav jādzied. „Bija lietas, kas bija iecerētas Štokenberga–Pabrika partijas mītiņā, kas man sākotnēji ļoti nepatika. Es zināju, ka spekulatīvi ir izvēlēts slidens datums, to es sapratu. Mani ir kaitinājis vienmēr deklarātīvisms, man nav patīcis, ka sanāksšanu Doma laukumā oktobrī sauc par lietussargu revolūciju, mani kaitina koru piedalīšanās protestu pasākumos, jo tas ir pilnīgi pretēji tam, kā būtu jārīkojas, lai tiktu protestētāji sadzirdēti. Jā, es esmu diezgan pamatīgi citādi domājošus pierunājis sekot tiem norādījumiem. Un rezultātā laikam diriģents dabūja ar olu pa pakausi, laikam brālis Kokars.”

P12 arī uzskata, ka, diskutējot pie „Delfi” ziņām, tika sasniegti konkrēti politiski mērķi. Kā jau minēts atsauksmju satura analīzē, viņa pati bija viena no debašu dalībniecēm, kas izvietoja saites uz informāciju, kā kursēs autobusi, kas palīdzēs protestētājiem nonākt Rīgā uz mītiņu. „Tā ir iespēja organizēties. Te var uzrunāt lielāku auditoriju, pateikt kaut ko būtisku, ko varbūt cits tādā veidā neuzzinātu. Protams, var sasniegt mērķi, bet vienmēr jāapzinās, ka ir arī daudz maldinošas informācijas aiz anonimitātes.”

Neanalizējot sīkāk „Lielo” vēstuļu saturu konkrētu tēmu ietvaros, autoram vispirms šķita interesanti veikt arī mērījumu, vadoties tikai pēc visu tēmu virsrakstiem, nosakot, cik no tām bija veltītas konkrētu iniciatīvas mērķu formulēšanas un sasniegšanas jautājumiem. No visām 476 tēmām tādas izrādījās 379 jeb 80 procenti. Lielais īpatsvars skaidrojams ar to, ka iniciatīva (un vēstkopa kā komunikācijas vide tās ietvaros) tieši tika radīta šo konkrēto mērķu sasniegšanai, līdz ar to citi temati šajā diskusiju vidē ir šķituši mazsvarīgi.

54 tēmas (11%) bija pašu diskusiju organizējošas – tās saistījās ar sapulču koordinēšanu, tajās pārrunātā konspektēšanu u.tml.

33 (7%) tēmas bija diskusija par informāciju, kas saistīta ar iniciatīvas jautājumiem plašākā publiskajā sfērā. Šo tēmu skaitā bija arī vēstules par korupcijas skandālu RBKUS, kuras pamatā analizētas šajā pētījumā. Publiskajā sfērā korupcijas temats

parādījās neilgi pēc „Lielo” iniciatīvas sākuma, tāpēc vēstkopā tika aktīvi diskutēts, kā pozicionēt savu cēlo iniciatīvu brīdī, kad zudusi sabiedrības uzticēšanās ar RBKUS saistītai finanšu plūsmi.

Tikai 10 (2%) tēmas bija privāta un izklaidējoša rakstura – apsveikumi dzimšanas dienā, saites uz kādu video „atslodzei” u.tml.

2. tabula. Vēstkopa „Lielie”: tēmu veidi		
Tēmas	Skaitis	% no tēmu skaita
Visas tēmas	476	100
Iniciatīvas mērķu sasniegšanas organizēšana	379	80
Organizatorisko jautājumu koordinēšanas	54	11
Mijiedarbība ar ārējo publisko sfēru	33	7
Privātas un izklaidējošas	10	2

Runājot par galveno pētīto datu lauku – vēstulēm, kas atrodamas korupcijas skandālam veltītajās tēmās –, pirmkārt, jāizceļ uz mērķi vērsto vēstījumu prāvais īpatsvars, kas, kā jau teikts, novērojams arī tikko aprakstītajā visas vēstkopas tematikā. Korupcijas skandāla sakarā 138 vēstules (65%) no 211 saturēja konkrētus ieteikumus, ko darīt vēstkopas biedriem, kādus vēstījumus paust plašajā publiskajā sfērā, un ar kādām rīcībām panākt savus mērķus.

Līdzīgi kā pirmajā gadījuma studijā, arī šeit tika gatavoti vairāki publiski dokumenti, taču atšķirībā no „Lietussargiem”, kur, kā vēstīts, 10 procentu vēstuļu saturs bija „parakstos”, „Lielo” vēstkopā ikviens, kas iesaistījās debatēs, pārsvarā piedāvāja konkrētu rīcības plānu vai uzņēmās kādu darbu. Iespējams, šāda atšķirība par labu

„Lielo” debašu kvalitātei skaidrojama ar to, ka „Lielo” iniciatīva izveidojās no domubiedru vienošanās konkrētam šauram sociālam mērķim, kurpretī „Lietussargi” iestājās par daudz abstraktākām vispārējām politiskām idejām.

Uz mērķa sasniegšanu vērsto komunikāciju vēstkopā raksturo šādas vēstules:

Redzēsim, ko dos relīze, ir jāpsver iespēju, ka būs nepieciešama lielāka mēroga aktivitāte, teiksim, protests ar melniem baloniem pie slimnīcas, parakstu vākšana un tā tālāk. (V-4-9)

ja nav uzticiība – lai nedod naudu – lai noperk no vajadzīgo lietu saraksta mantas (..) varbuut taa varam motiveet un atgut ziedotaju / atbalstiitaaaju uzticiibu??? (V-8-8)

Intervijās, kas tika veiktas 2010. gada maijā, abu „Lielo” vēstkopas dalībnieku domas par tiešsaistes kā mērķu sasniegšanas vides efektivitāti ir duālas.

Respondents nr. 1 uzsvēra: „*Man grūti iedomāties, kā būtu iespējams paveikt to savādākā veidā. „Lielo” aktivitātes bija kaut kas jauns, svaigs un uzreiz labāk pamanāms cilvēkiem, kas lasa avīzes un seko ziņu lentei. Viņi redz, ka kaut kas jauns un svaigs, un tas lielā mērā palīdzēja sasniegt to mērķi. Cilvēki, kas līdz šim bija domājuši, varbūt pat nebija iedomājušies, ko un kā varbūt kādam palīdzēt, tie to varēja realizēt. Toreiz tā „Lielo” izveidošana palīdzēja mobilizēt visus cilvēkus, apvienot ar kopējo domu tagad kaut ko darīt. Toreiz mērķis bija pabeigt šo vecāku māju. Tagad, kad mērķis ir sasniegts, domājam, ko tālāk lai dara. Un ir jautājums, vai mums pārtraukt savu darbību vai padarīt plašāku to kustību.*”

Kā mīnusu respondents nr. 1 min to, ka vēstkopā nav iespējams saņemt no visiem vienbalsīgu akceptu vienotai rīcībai, viedokļa paušanai. „*Vairākums ir izteicies, bet pārējie nav pie interneta pieejami, tad viņi paliek ārpus tā viedokļa paudējiem. Bet tādi ir bijuši viens divi gadījumi. Pēc tam ir pretenzijas.*”

Respondente nr. 2 izteikti norāda uz institucionalizācijas trūkumu kā izteiktu kavēkli mērķu sasniegšanai tiešsaistes diskusiju telpā: „*Tas viss var palikt arī tādā parunāšanas līmenī. Ja tu kaut ko dari, reāli fiziski satiekoties, sarunājot, tad tu dari apņēmīgāk. Ar „Lielajiem” arī tā bija: sākumā bija uzrāviens, visi gribēja kaut ko darīt, cilvēki nāca no malas un vienkārši gribēja kaut ko darīt. Bet tā kā tur nav struktūras kā tādas, ka kāds ir vadītājs, viņš ar to nodarbojas, viņš zina, ko no kura varētu paprasīt...*”

Bet, tā kā struktūras nav, tad cilvēki atnāk ar baigi labo ideju, bet neviens neuzsit uz pleca un nepasaka – tad darām tā un tā. Un viņš aiziet, jo te nekas nenotiek.”

Tomēr šī respondente atzīst, ka vēstkopa ir kalpojusi kā laba organizatoriska telpa konkrētu mērķu sasniegšanai: *„Ja man ienāktu prātā uzražot kalendāru, tad es nezinātu kam jautāt pareizo papīru, šriftu, fontu. Bet tur tie cilvēki uzradās paši. Tā ideja arī pašiem radās, jo viens mācēja zīmēt, citam bija tipogrāfija, beigās gan tur papīra nebija, bet ar to mēs piepalīdzējām, vēlāk papīrs atradās. Katrs salika kopā savas iespējas. Ja man vienkārši tā rastos doma izdot kalendāru, man no darbiem vienā brīdī atmestos rokas, bet tā tur viss pats no sevis salikās.”*

Rezumējums: Abu vēstkopu gadījumā (bet jo īpaši „Lielajiem”) gan virzība uz viedokļu saskaņošanas sasniegšanu, gan mērķu formulēšana un vienošanās par mehānismiem to sasniegšanai kā diskusijas temats liecināja par debašu kvalitāti. Liels īpatsvars bija vēstulēm, kas saturēja redakcionālas dabas tekstus, atsedza dalībnieku viedokli par to, kādam būtu jāizskatās dokumenta vēstījumam. Redakcionālās norādes tika ne vien pavēstītas, bet arī papildinātas ar racionāliem argumentiem, kāpēc dalībnieki iesaka kādu konkrētu formulējumu.

Savukārt „13. janvāra” atsauksmēs diskutētāji maz virzīja komunikāciju uz konkrētu politisko mērķu sasniegšanu vai nevarīgi mēģināja vienoties par viedokļu saskaņošanu šādu mērķu sasniegšanai. Diskusijā bija sastopams ļoti liels tādu tekstu īpatsvars, kuri atbalsta vardarbību kā politiskā procesa formu. Nav iespējams noteikt, kāds ir atsauksmju diskutētāju socioekonomiskais statuss, jo atsauksmes ir anonīmas. Pētījuma gaitā tika intervēti divi respondenti, no kuriem viena ir pašvaldības vadītāja, taču no šī viena gadījuma nevar vispārināt, ka atsauksmēs piedalās politiskajos procesos pieredzējušas personas.

Tajā pašā laikā pārsteidzošs ir fakts, ka intervijās respondenti atzinīgi vērtējuši ziņu portālu komentārus kā diskusiju, kurā iespējams apspriest un formulēt politiskus mērķus, pat vēl vairāk – uzskata, ka viņiem šos mērķus konkrētajā diskusijā izdevies sasniegt. Turpretī vēstkopu pārstāvji intervijās uzsvēra, ka interneta diskusijām piemīt īpašība „izčākstēt”, un viņi nevērtē konkrētās diskusijas kā labu līdzekli mērķu

sasniegšanai. Tas skaidrojams tādējādi, ka atšķiras izpratne par to, kas ir mērķa vērts – portāla atsauksmju autoriem mērķa izpratne ir piezemētāka.

3.2. Diskusiju kvalitātes atbilstība publiskās sfēras ideālam

Kā jau minēts promocijas darba teorijas daļā, vairāki ārvalstu pētījumi par interneta diskusijām fokusējas uz šo diskusiju saturu, lai noteiktu, vai internetā kā līdz šim nebijušā saziņas medijā notiek komunikācijas prakses, kas satur publiskās sfēras ideāla – racionāli kritisku debašu – pazīmes.

Lai spriestu par diskusiju kvalitāti, visu trīs diskusiju teksti ar kvalitatīvās satura analīzes palīdzību tika grupēti tekstos, kas saturēja racionālu *ad rem* argumentāciju, un tekstos, kas bija emocionāli, *ad hominem* veida teksti. Tāpat tika analizēta diskusiju dalībnieku aktivitāte, jo tā parāda, vai tiek izmantots interneta sniegtais potenciāls visiem diskusijas dalībniekiem piedalīties viedokļu apspriešanā. Visbeidzot tika atsevišķi aplūkots, kā diskusiju tekstos izpaužas to dalībnieku prasmes izmantot jaunās, tikai internetam raksturīgās iespējas komunikācijai. Satura analīzē iegūtie rezultāti tika apspriesti intervijās ar diskusiju dalībniekiem.

3.2.1. Racionalitāte kā diskusijas satura kvalitātes rādītājs

Jau minēts, ka racionalitāte ir kritērijs, ar kuru plurālas publiskās sfēras apstākļos tiek mērīta atsevišķu subsfēru publiku atbilstība Hābermāsa formulētajam publiskās sfēras ideālam, kura iezīme ir racionāli kritiskas debates par politiskiem jautājumiem. Lai publiskā sfēra nodrošinātu pilsonisko līdzdalību politiskos lēmumos, būtiskākais tās priekšnosacījums ir brīvas racionāli kritiskas debates, kuras ir atvērtas jebkuram dalībniekam un kurās vienošanās par izsakāmo viedokli notiek bez spiediena, ar racionālu argumentu palīdzību, virzoties uz viedokļu saskaņošanu un formulējot racionālu mērķi. Šo iezīmju apkopojumu var dēvēt par debašu kvalitāti, un to empīriski ar dažādām metodēm pētījuši promocijas darba teorijas un metodoloģijas nodaļās aplūkoto autori.

Par racionālu argumentāciju saturošām tika uzskatītas tādas vēstules un atsauksmes („13. janvāra” diskusijā), kurās diskutējamais jautājums tika iztirzāts, vadoties no loģiskiem apsvērumiem, iespējamo seku analīzes, vispārinošiem piemēriem un citām racionālas argumentācijas metodēm, par emocionālu argumentāciju tika uzskatītas vēstules un atsauksmes, kas saturēja emocionālus izteikumus, neargumentētu kritiku vai jūsmošanu u.tml.

Visas „Lietussarga” vēstkopas pastāvēšanas laikā diskusijās ne reizi netika personiski aizvainots kāds no vēstkopas biedriem, ne reizi netika izmantota publiskā telpā nepieņemama leksika. Tikai viena vēstule neattiecās uz vēstkopā apspriežamo jautājumu būtību un šķita nosūtīta „tāpat vien” ārpus konteksta. *Ad hominem* un emocionālā argumentācija tika izmantota reti, un tikai, lai vērstos pret personām ārpus vēstkopas biedru loka – proti, politiķiem, kuru rīcības iespaidošanai arī tapa vēstkopas aktivitātes (piemēram, V21):

Mēs redzam, kā Segliņš marinē prokuratūrai tik ļoti vajadzīgos likuma grozījumus. Mēs redzam, kā Saeimu turpina vadīt Lemberga cilvēks. Redzam, kā prātam neaptveramā kārtā galvenais cilvēka tiesību aizstāvis Saeimā ir Saeimas lielākais homofobs. Kalvītis atgriezīsies Saeimā un būs tas pats uzpūtīgais Kalvītis. (...) Otrkārt, mums ir tas pats neizlēmīgais un godīgi sakot nekam īpaši nederīgais prezidents.

Iespējams, varētu sīkāk pētīt skaidri nojaušamo korelāciju starp debašu kvalitāti un iepriekš minēto visai elitāro vēstkopas dalībnieku sociālekonomisko stratu, taču tas nav šā promocijas darba uzdevums.

Kopumā emocionāla argumentācija sastopama 14 vēstulēs (10%), turklāt septiņās no tām vienā un tajā pašā vēstulē lietoti gan emocionālas, gan racionālas argumentācijas paņēmieni, vai arī, piemēram, V84, emocionāla replika ievada iekopētu tekstu no ārpus vēstkopas esošās plašākās publiskās sfēras – „Delfi” ziņu. Vienā gadījumā aktīvākā vēstkopas dalībniece, komentējot vienu un to pašu ārpus vēstkopas publiskajā sfērā novēroto notikumu (avīzes rakstu), pat nosūta divas vēstules – V24 un V25, kur viena tikai emocionāla, bet otra ar racionāliem, uz mērķi vērstiem ieteikumiem – acīmredzot, lai skaidri nodalītu pārējo diskusijas dalībnieku acīs „kas uz sirds” tekstu no teksta, kas virza diskusiju uz pilsonisko mērķu sasniegšanu.

Tikko izlasīju Dreijeres rakstu Dienā – par partiju attieksmi pret attīrīšanos. Šo cilvēku izteikumi un attieksme pret uzdoto jautājumu mani dara burtiski bezspēcīgu. Tas taču ir acīmredzams, kļūst arvien redzamāks, ka pilnīgi nekas nemanīsies šai Saeimā, lai kādus aicinājumus mēs nerakstītu. Tas ir vienkārši smieklīgi. (V24)

Un otra vēstule.

(..) Par to, ka viņi absolūt nav uz to gatavi, liecina arī šodienas Dienā lasāmais Dreijeres raksts, (..) Man ienāca prāta doma, kā varētu mainīt aicinājumu, ja mēs tomēr vienotos par VIENU un radikālu, nesašķeloties divās grupās. Tas varētu sākties ar paziņojumu, kāpēc mēs uzskatām par nepieciešamu atlaist Saeimu un – tā kā līdz ārkārtas vēlēšanām tik un tā patreizējai Saeimai būtu veļ labu brīdi jāstrādā, tad aicināt viņus līdz jaunajām vēlēšanām. (..). (V25)

3. tabula. Vēstkopa „Par godīgu politiku”: vēstuļu veidi		
Vēstules	Skaits	% no vēstulēm
Visas vēstules	137	100
Tikai „Parakstos”	14	10
Organizatoriskas ievirzes vēstules	24	18
Emocionāla argumentācija	14	10
Racionāla argumentācija	43	31
Redakcionāli ieteikumi par dokumentiem	31	23
Norādes uz medijiem un mediju citāti	33	24

Turpretī racionāla argumentācija sastopama 43 (31%) vēstuļu. Par racionālo argumentāciju saturošām tika atzītas vēstules, kurās debatētājs skaidroja savu nostāju, lietodams *ad rem* argumentus, analizēdams savu vai citu debatētāju ieteikumu loģiku, kontekstu, sekas. Starp šīm vēstulēm nav iekļautas daudzas diskusiju virzošas vēstules, kurās gan tika izteikti ieteikumi par vēstkopas mērķiem un to sasniegšanas mehānismiem vai arī ieteikumi sagatavojamo dokumentu rediģēšanai, taču tajās argumentācija netika izvērstā.

Persona P2 pie raksta „13. janvārī Doma laukumā var tikt pārsniegts pieļaujamā trokšņa līmenis” visa vakara un nakts garumā uzrakstījusi 55 atsauksmes, kuras pamatā nav saistītas ar raksta tematu, bet pie raksta „Internetā izplatīts aicinājums 13. janvārī vardarbīgi gāzt valdību” – 51 atsauksmi, kuras pamatā ir saistītas ar raksta tematu, taču nebūtu pamatoti iekļaut šīs personas tekstus pētījuma laukā, jo tās diskursu raksturo šādi izteikumi:

Es iešu, jo būs publiska [cenzēts], kā bija kādreiz Maskavas muzejā (bija gan tiesa un tiesas spriedums). Es publiski [cenzēts] ar Profesori dakterīti uz parovoza priekšas. 50x50 iznāks Profesors Štokenbergs ar netīriem nagiem. Tā ir mana viedokļa paušana DELFI portālā. Jo esmu debils.

Līdzīgu apsvērumu dēļ pētījumu laukā netika iekļauti arī P4 un P5 – attiecīgi 84 un 80 atsauksmju autori. Savukārt P13, lai gan viņa atsauksmju saturs tematiski atbilda pētījuma lauka izvēles nosacījumiem, tomēr tika izslēgts no atlases grupas, jo pie viena no rakstiem bija ievietojis 36 vienādas atsauksmes.

13. janvārī miermīlīgs mītiņš Doma laukumā par saeimas atlaišanu! ejam visi, pietiks valdībai domāt tikai par savām algām un prēmijām!! saeima ir bankrotējusi Latviju, nodokļu palielināšana bija pēdējā muļķība. pensijas tiks iesaldētas un nodokļi palielināti savādāk vēl!! Latvija mosties! vairāk informācijas meklējiet googlē- 13.janvāris mītiņš PASAKIET ĢIMENES LOCEKĻIEM UN DRAUGIEM, PAZIŅĀM (nevajag vardarbīgi, mēs vienīgi panāktu, ka mūs mēdiji atspoguļotu negatīvi, negūtu visas tautas atbalstu)

Taču arī pēc šāda tipa tekstu autoru atsijāšanas, jāsecina – atšķirībā no slēgtās, elitārās un neanonīmās vēstkopas plaši pieejamā un anonimitātes „aizsega” nodrošinātajā ziņu portāla atsauksmju telpā racionālu argumentu lietojums debatēs ir niecīgs. No 512 atsauksmēm tikai 68 jeb 13% būtu uzskatāmas par tādām, kurās lietota racionāla argumentācija, turklāt bieži tā ir kombinācijā ar emocionāliem debatēšanas paņēmieniem, piemēram:

viss kārtībā ar to www.tavabalss.lv – nupat paskatījos – ir pievienots arī mans paraksts un arī tagad ir iespējams pievienot. Tiesa – pirms pāris stundām bija apm. 560, tagad – a500 pāri, bet tā – viss kārtībā. Tur jau nepievieno uzreiz, tāpēc cilvēki nesaprot. Pati vēl šorī domāju, ka braukšu, apvienojot arī ar darba darīšanām, bet tagad jau zinu, ka netieku. Tas jau nebūtu oranžais rajons, ja tieši tajā dienā neizdomātu ko svarīgu, gan jau saproti, ko es gribu pateikt. 100%, ka

Gulbenes rajonā tas pats un arī citos tās krāsa rajonos. Oranžie maitas, prot pretimstāvēt visās frontēs. (P12)

Izteikti emocionāla argumentācija lietota 167 atsauksmēs (33%), diezgan daudzās no tām bija arī nepieklājīgs un rupjš saturs (59 jeb katra astotā no visām pētījumā aplūkotajām atsauksmēm).

Zatlers negrib runāt TV krievu valodā un to viņš pasaka neilgi pirms mītiņa, TAS MĪKSTAIS IR PĀRBIJIES KA KRIEVI UN LATVIEŠI SANĀKS KOPĀ, TĀTAD MASAS BŪS NEAPTURAMAS UN TAD VIŅA VALDĪBAI KURU VIŅŠ NEGRIB ATLAIST BŪS PIZ_EC!!! ZooParka prezidents atkal kurina lai vai kādu, bet naidu starp Latviešiem un Krieviem !!!! MIRLA!!! (P6)

Es attaisnoju policijas rīcību. Nav ko visādiem deģenerātiem demolēt Rīgu. Izmanto izdevību, lai pielietu mūli unlaupītu. Gumijas lodes viņi ir pelnījuši. (P7)

Rupjības ne reizi nav lietojuši tikai divi no 10 analizētajiem diskusijas dalībniekiem – P8 un P9, lai gan emocionālās argumentācijas līmenis arī viņu tekstos bija ļoti augsts.

Atšķirīgas ir arī desmit autoru izpratnes par to, vai atsauksmju rakstīšana izmantojama kā iespēja diskutēt, vai arī šī komunikācijas telpa izmantojama galvenokārt kā vienvirziena vēstījumu kanāls, izplatot uzsaukumus un negaidot atbildi. Tiesa, sarunā ar citiem diskutētājiem iesaistījušies septiņi atsauksmju autori.

P11 no 40 atsauksmēm vairāk nekā pusi – 23 – ir rakstījis kā sarunas tekstus, kas liecina, ka atsauksmju rakstīšanas telpa pamatā tiek uztverta kā kanāls dialogam. P3 no 104 atsauksmēm 46 ir rakstījis kā sarunas tekstus, tādējādi aktīvākais aplūkotais atsauksmju autors ir arī aktīvākais no aplūkotajiem diskusijas dalībniekiem.

Savukārt P7, P10 un P14 nav pauduši nevienu atsauksmi, kas adresēta kādam citam diskusijas dalībniekam. Ņemot vērā šo personu tekstu provokatīvo dabu, maz ticams, ka citi diskusijas dalībnieki nav vēlējušies iesaistīties sarunā, taču acīmredzot šādi mēģinājumi tikuši ignorēti.

109 atsauksmes (21%) apzīmējamās kā sastāvdaļa virtuālām sarunām ar citiem diskutētājiem, tostarp (kā iespējams izsecināt no lietotajām sarunas partnera uzrunām) arī savstarpēji personām, kas tika atlasītas starp desmit analizējamo vēstījumu autoriem. Sarunās parasti tiek lietota virtuālo diskusiju tradīcija iekopēt tās personas vārdu un/vai

pausto tekstu, uz kuru tiek atbildēts. Sastopami gan piekrītoši, gan naidīgi sarunu teksti, kuros debatētāji savstarpēji mēģina cits citu pārliecināt arī par pareizāko protesta formu (vardarbība / miermīlīgs protests), kā arī strīdi par abstraktākām politiskām vērtībām.

...Un pareizi dara ka aicina cilvēkus šādi rīkoties,.....ja valdība piekrīt Bibliotēkai un koncertzālei, tad nav ko te brīnīties....

Man patika tava komentāra šī daļa. Es tev pilnībā piekrītu, ja tagad, kad pasludināja taupības režīmu, palielināja nodokļus, sākas reāls bezdarbs, vienalga izdod miljonus jaunām, celtnēm. (P6)

Man ir kauns par uzbrukumu saeimai!!!Tas ir gandrīz tas pats, kas uzbrukt Brīvības Piemineklim!!!nav runa vairs par politiku, bet par uzbrukšanu valsts identitātei!!!

blīn, novelc bikses un apskati labāk pats savu identitāti, jefiņš nožēlojamais. Nav vairs valsts NAV – saproti – ir tikai teritorija, kura uz visiem laikiem būs parādā SVF (P12)

4. tabula. Atsauksmes pie „Delfi” rakstiem: atsauksmju veidi

Atsauksmes	Skaitis	% no kopējo atsauksmju skaita
Visas atsauksmes	512	100
Racionāla (<i>ad rem</i>) argumentācija	68	13
Emocionāla argumentācija	167	33
Rupjības	59	12
Aicinājums uz rīcību	120	23
Atbalsts vardarbīgām protesta metodēm	55	11
Dialogs ar citiem atsauksmju autoriem	109	21
Norādes uz medijiem un mediju informācijas citāti	42	8

No 211 korupcijas skandālam veltītajām „Lielo” vēstulēm 93 (44%) bija saskatāma racionāla argumentācija, kurā debatētājs skaidroja savu nostāju, lietojams *ad rem* argumentus, analizēdams savu vai citu debatētāju ieteikumu loģiku, kontekstu, sekas. Tēmā nr. 14 *Nākamie soļi*, kas ir viena no noslēdzošajām, kurās vēstkopa aplūko korupcijas skandāla ietekmi uz tālāko „Lielo” iniciatīvas interešu realizāciju, sīki tiek iztirzāta nepieciešamība „Lielajiem” vai to deleģētam neatkarīgam pārstāvim pieprasīt pārstāvniecību RBKUS pārvaldes institūcijās, un šī sarakste ilustrē racionālas argumentācijas klātbūtni diskusijā.

ir doma prasīt iespēju iesaistīties sabiedrībai slimnīcas darbā, īpaši ja jāpieņem lēmumi, kas attiecas uz slimnīcas nākotni un mazinot iespējas. Vislietderīgākā būtu konsultatīvās padomes forma. Šai sakarā XXX apsolvies piestrādāt, konsultējoties ar Ivetu Kažoku no Providus. Doma ir piedāvāt konkrētu modeli, kuru būtu grūti atraidīt. (V-14-1)

kontrolē ir būtiska, bet ne svarīgākā. Svarīgi ir pakalpojumu saņēmēju interesēm un vajadzībām – bērniem un to vecaku – būt parstāvētām budžeta veidosana un pakalpojuma veidosana. Jo ne tikai arsti – pakalpojuma sniedzēji – bet arī to saņēmējiem ir priekstats (un ne mazsvarīgaks), par to kādai būtu jābūt slimnīcai. Tas ir tikai dabiski, ka tiem ir jasadarbojas, lai uzlabotu sniegto pakalpojumu. Līdzdalība ir par to, ka janak palīga ar idejam, kā uzlabot so pakalpojumu. (V-14-10)

ar mūsu pašu resursiem tur varētu būt par īsu, jo, uzmodelējot sliktāko iespējamo scenāriju – pēc kāda laika izrādās, ka arī pie mūsu uzraudzības tur kaut kas kaut kur ir aizslīdējis pa kreisi, un tad visas ilūzijas par mūsu labajiem nodomiem izčab. Līdz ar to mēs drīkstam atbildību uzņemt tikai par jomām un lietām, kur esam kompetenti un cik daudz spējam tur tīri fiziski iesaistīties. (V-14-18)

Strādājot pie publiskajiem dokumentiem, kas masu medijos kā plašajā publiskajā sfērā paustu vēstkopas dalībnieku nostāju kontekstā ar korupcijas skandālu, vēstkopas dalībnieki divas reizes nonāk strīdus situācijā, taču neviena no tām nebeidzas ar kāda dalībnieka atklātu nostāšanos opozīcijā vēstkopas vairākuma interesēm – drīzāk, konfrontācija tiek mīkstināta.

Emocionāla argumentācija, līdzīgi kā „Lietussargu” vēstkopas gadījumā, novērojama reti – 27 vēstulēs (13%). Kā redzams jau no citētajiem piemēriem, e-komunikācijas diskursa tradīciju dēļ valoda sarakstē brīvi mijas no formālas un

neformālu leksiku un atpakaļ. Tāpēc nereti sastopamas vēstules, kuras vienlaikus atbilst kā racionālas, tā emocionālas argumentācijas parametriem.

Piedodiet, ja jaucu suuu ar putrainiem – bet vai meteoriits jau nebija uper pieradījums musu mediju klaīgaashanas-maanijai?!?! (V-8-14)

5. tabula. Vēstkopa „Lielie”: korupcijas skandālam vēltīto vēstuļu veidi		
Vēstules	Skaitis	% no vēstuļu skaita
Visas par korupcijas skandālu nosūtītās	211	100
Uz mērķu sasniegšanu virzīti izteikumi	138	65
Racionāla (<i>ad rem</i>) argumentācija	93	44
Emocionāla argumentācija	27	13
Norādes uz medijiem un mediju informācijas citāti	83	39
Atsauces uz jauno tehnoloģiju izmantojumu	54	26

Rezumējums: Abās šaurajās, domubiedrus vienojošajās vēstkopās racionalitātes līmenis bija daudz augstāks nekā plašai publikai atvērtajā un anonīmajā portāla ziņu komentāru vidē. Racionālās argumentācijas īpatsvars gan „Lietussarga” diskusijā, gan „Lielajos” bija ļoti augsts. Abu vēstkopu pastāvēšanas laikā diskusijās ne reizi netika personiski aizvainots kāds no vēstkopu biedriem, ne reizi netika izmantota publiskā telpā nepieņemama leksika. *Ad hominem* un emocionālā argumentācija tika izmantota reti un nevis savstarpējiem strīdiem, bet tikai tad, lai vērstos pret personām ārpus vēstkopas biedru loka, proti, „Lietussarga” gadījumā – prēt politiķiem, kuru rīcības iespaidošanai tapa vēstkopas aktivitātes, „Lielo” gadījumā – prēt slimnīcas korupcijas skandāla „varoņiem”.

Faktiski situācija mūsdienu Latvijā sasaucas ar Hābermāsa publiskās sfēras attīstības vēsturisko dimensiju – publiskās sfēras „zelta” laikmetā 18.–19. gadsimtā

racionālas debates, kā norāda Hābermāss, notika pilsoņu diskusijās kafejnīcās, kur sarunas kvalitāti arī nodrošināja salīdzinoši nelielais un izglītotais dalībnieku loks.

Savukārt „13. janvāra” atsauksmēs pārsvarā bija emocionāli argumenti. Pat plurālā publiskas sfēras modelī šai diskusijai ir maz pazīmju, kas ļautu to uzskatīt kā telpu kvalitatīvai ideju apmaiņai. No 15 aktīvākajiem diskutētājiem piecu personu radīto saturu vispār nebija iespējams iekļaut pētāmo datu izlasē, jo šiem tekstiem pārsvarā nebija nekāda sakara ar tematu, vai arī tie bija atklāti rupji. Arī desmit analizēto diskusijas dalībnieku tekstos joprojām bija augsts necenzētās leksikas un emocionālu, uz viedokļu saskaņošanas sasniegšanu vai mērķu formulēšanu nevērstu tekstu īpatsvars.

3.2.2. Aktivitāte kā debašu atvērības un viedokļu daudzveidības nosacījums

Diskusētāju aktivitāte ir kritērijs, kas parāda, cik lielā mērā diskusijas dalībnieki paši iesaistās viedokļa formēšanā, nav tikai pasīvi vēstījuma uztvērēji kā tradicionālo masu mediju auditorija centralizētās publiskās sfēras modelī. Aktivitāte diskusijas grupā var liecināt, kāds ir interneta kā jaunā saziņas medija iespaids uz indivīdu iespējām un vēlēšanos līdzdarboties sabiedriski nozīmīgu viedokļu veidošanā publiskajā sfērā.

Salīdzinot vēstkopas un interneta komentārus, aktivitātes definīcijas var atšķirties, tomēr tās pētījuma daļas, kas veltītas aktivitātes noteikšanai, ļauj izdarīt saistošus slēdzienus – internets kā saziņas medijs veicina iesaistīšanos viedokļu apmaiņā. Abu vēstkopu gadījumā būtiska diskusijas dalībnieku daļa piedalās viedokļu apmaiņā – pasīvu vērotāju ir maz.

Jau minēts, ka „Lietussargu” vēstkopā bija reģistrējies 51 dalībnieks, bet vismaz reizi ierakstus izdarīja 49, un no tiem vēstkopas darbības laikā 19 nosūtīja tikai vienu vēstuli, kas tādā vai citādā formā apliecināja „parakstos [zem kāda no vēstkopas biedru sagatavotajiem publiskai izplatīšanai paredzētajiem dokumentiem]”. No atlikušajiem 30 diskusijas dalībniekiem, kas nosūtījuši divas vai vairāk vēstules, četri būtu uzskatāmi par „aktīvistiem”, jo nosūtījuši astoņas un vairāk vēstules.

24 bija organizatoriskas dabas vēstules (18%). Tomēr starp šīm vēstulēm bija gan tādas, kas pievērsās tikai tehniskajam nodrošinājumam, piemēram, *Šī adrese* xxx@xxx.lv

pievienota vēstkopai godigupolitiku@diena.lv” (V134), gan arī izsvērtāk organizatoriskas, kas ieteica vēstkopas aktivitāšu kārtību, piemēram, „Piekrītu. Man tomēr šķiet, ka šīs sīkās redakcionālās lietas vajadzētu apspriest tikai redkolēģijas lokā, vienkārši, lai nesāktos atkal labojumu un papildinājumu plūdi. Kāds inkorporē XXX un YYY priekšlikumus tekstā, tad izsūtām to vēlreiz visai kopai ar atzīmētajām mainītajām vietām un lūgumu izteikties, ja to dēļ vairs nav ar mieru aicinājumu parakstīt.” (V54) Vai, piemēram, vēstījums ar humora intonāciju par nepieciešamību satīties klātienē pēc sagatavotā dokumenta publicēšanas: „Atbildot uz XXX vēstuli, kā saka taksisti, uz šito lietu mums vajadzētu pārcilāt maziņo. (Kortelīti).” (V72)

6. tabula. Vēstkopa „Par godīgu politiku”: dalībnieku aktivitāte		
Vēstkopas dalībnieki	Skaitis	% no kopīgā dalībnieku skaita
Visi dalībnieki	51	100%
„Runājušie” dalībnieki	49	96%
Tikai vienu vēstuli („parakstos”) nosūtījušie	19	39%
„Aktīvistu” (astoņas un vairāk vēstules)	4	8%

Visaktīvāk diskusijā piedalījās četri dalībnieki, kuri katrs nosūtīja astoņas un vairāk vēstules, bet viena dalībniece – pat 17 vēstuļu. Aktivitātes dēļ viņa arī bija izraudzīta par vienu no respondentiem promocijas darba daļēji strukturētajās intervijās.

Interesants ir vēstkopas dalībnieku socioekonomiskais portrets. Grupā dominē personas ar augstiem ienākumiem un labu izglītību. Starp 49 „runājušajiem” dalībniekiem pārsvarā ir uzņēmēji, uzņēmumu vadības pārstāvji, zinātnieki (pamatā sociālo zinātņu pārstāvji), radošo profesiju pārstāvji un nevalstisko organizāciju darbinieki. No 49 personu kopuma tikai deviņiem būtu piemērojams „vienkārša darba ņēmēja” statuss, un starp šiem deviņiem divi ir laikraksta „Diena” tehniskie darbinieki, kuru vienīgais

vēstījums vēstkopai ir tīri tehniska palīdzība, bet pārējie septiņi ir trīs NVO ierindas darbinieki, divi žurnālisti un divi ierēdņi.

11 vēstkopas biedri jeb 22% „runājušo” ir uzņēmēji vai augstākā menedžmenta pārstāvji, kas ir ievērojami vairāk nekā šīs socioekonomiskās grupas pārstāvju īpatsvars sabiedrībā kopumā.

Otra lielākā grupa (10 dalībnieku) ir NVO vadītāji, tad seko astoņi akadēmiskās inteliģences pārstāvji (zinātnieki) un astoņi radošās inteliģences pārstāvji (rakstnieki, mākslinieki, komponists, režisore). Grupā ietilpst arī divi politiķi un viens mācītājs.

Kā jau minēts, aktivitāti „13. janvāra” diskusijā nevar analizēt ar tādu pašu metodi kā diskusiju dalībnieku aktivitāti, taču iespējams identificēt un aprakstīt vairākas citas pazīmes, kas ļauj veikt secinājumus, cik aktīvi ir atsauksmju autori. Tika atlasīti 13 „Delfi” ziņu raksti, kas nedēļas laikā līdz 2009. gada 13. janvāra nemieriem vēstīja par gaidāmajām protesta aktivitātēm un protestu dienas vakarā ziņoja par tobrīd jau notiekošajiem nemieriem.

1. Protesta pasākumā Valsts prezidentam pieprasīs Saeimas atlaišanu.

5. janvāris, 18:58, 127 atsauksmes

2. Arī zemnieki piedalīsies 13. janvāra protesta akcijā.

8. janvāris, 12:21, 143 atsauksmes

3. Zatlers aicina nepieļaut vardarbību protesta akcijās

9. janvāris, 14:31, 153 atsauksmes

4. Internetā izplatīts aicinājums 13. janvārī vardarbīgi gāzt valdību (13:57).

9. janvāris, 09:49, 1429 atsauksmes

5. 13. janvārī Doma laukumā var tikt pārsniegts pieļaujamā trokšņa līmenis-

10. janvāris, 15:45, 893 atsauksmes

6. Internetā iespējams parakstīt aicinājumu Valsts prezidentam atlaist Saeimu

10. janvāris, 12:24, 360 atsauksmes

7. Arī 'Saskaņas centrs' aicina savus atbalstītājus piedalīties protesta akcijā Doma laukumā.

12. janvāris, 21:32, 146 atsauksmes

8. Protesta akcijā Doma laukumā piedalīšoties vismaz 20 000 cilvēku, organizatori aicina ievērot kārtību

12. janvāris, 20:08, 157 atsauksmes

9. Mītiņu Doma laukumā translēs tiešraidē internetā

12. janvāris, 16:22, 97 atsauksmes

10. Daži desmiti protestētāju 'iesildās' pie valdības ēkas

13. janvāris, 16:09, 56 atsauksmes

11. Akcijā Doma laukumā prezidentu aicina atlaist Saeimu

13. janvāris, 16:56, 664 atsauksmes

12. Agresīvie protestētāji uzbrūk Saeimai (20:47)

13. janvāris, 19:23, 1347 atsauksmes

13. Nekārtības Vecrīgā turpinās, policija aicina neiesaistīties konfliktos (22:02)

13. janvāris, 21:27, 588 atsauksmes

Kopumā pie šiem 13 rakstiem tika pievienotas 6676 atsauksmes (ieskaitot arī tās, kuras portāla moderatori bija par rupjību vai goda un cieņu aizskaroša satura dēļ izdzēsuši). No „Delfi” datu bāzes tika iegūtas ziņas, ka atsauksmes ievietotas no 2482 interneta protokola (IP) adresēm jeb tā sauktajiem „unikālajiem pieslēgumiem”. Šis skaits precīzi neatbilst diskusiju dalībnieku kopskaitam, jo iespējamās situācijas, kad viens dalībnieks piedalās tiešsaistes sarunā gan no darbavietas IP adreses, gan dzīvesvietas IP. Taču IP uzskaitē ir korektāks jeb patiesai realitātei tuvāks veids, kā noteikt atsauksmju autoru skaitu. Piemēram, grupēt atsauksmes pēc to autoru pašu izdomātajiem segvārdiem jeb iesaukām (*nicknames*) būtu nekorekti, jo diskusijas laikā segvārdi tiek brīvi mainīti (par to var pārliecināties, izpētot promocijas darba pielikumu sējuma 4. pielikumu), kā arī virtuālās komunikācijas tradīcijas paredz – nereti autora ailē tiek ierakstīts, piemēram, tā

diskusijas dalībnieka vārds, kuram tiek adresēta replika, vai pat atsaukmes sākumdaļas teksta fragments.

7. tabula. Atsaukmes pie „Delfi” rakstiem: autoru struktūra			
Atsauksmju autori	Skaitis	% no visām atsauksmēm	
Visi dalībnieki	2482	100%	
Tikai viena atsauksme	1508	61%	
Divas atsaukmes	410	16%	
Trīs atsaukmes	198	8%	
Četras atsaukmes	98	4%	
„Vidēji aktīvie”: 5–9 atsaukmes	160	7%	
„Aktīvistī”: 10 un vairāk atsaukmes	107	4%	
„Superaktīvistī”: vairāk nekā 100 atsauksmju	3	0,1%	

Atšķirībā no gadījuma studijām, kurās tika pētīts vēstkopu saturs, šajā blokā, ņemot vērā atsauksmju autoru anonimitāti, nav iespējams izveidot komunikācijas debatētāju socioekonomisko portretu. Tie gan būtu ļoti būtiski dati, lai izdarītu secinājumus par to, cik liela ietekme uz diskusijas racionalitāti ir debašu dalībnieka socioekonomiskajam statusam (var teikt – apmierinātībai ar dzīves līmeni).

Jau minēts, ka „13. janvāra” gadījumā tika atsijāti autori, kuru radīto tekstu atstāšana kopējā pētījuma laukā būtiski traucētu iegūt objektīvus rezultātus. Tāpēc tika analizēts desmit personu sarakstīto 512 atsauksmju saturs.

P3 – kopā 104 atsaukmes pie sešiem rakstiem. Interese par tematu diskutētājam ir pastāvīga, ko apliecina tas, ka debatēs viņš iesaistījies pie vairākiem rakstiem vairāku dienu garumā.

P6 – kopā 79 atsauksmes pie četriem rakstiem.

P7 – kopā 48 atsauksmes pie diviem rakstiem. Visas atsauksmes rakstītas tikai 13. janvāra vakarā nemieru laikā.

P8 – kopā 48 atsauksmes pie pieciem rakstiem.

P9 – kopā 46 atsauksmes pie četriem rakstiem.

P10 – kopā 42 atsauksmes pie četriem rakstiem. Pamatā diskusijās iesaistījies tikai 13. janvāra vakarā nemieru laikā.

P11 – 40 atsauksmes pie astoņiem rakstiem.

P12 – 37 atsauksmes pie pieciem rakstiem.

P14 – 34 atsauksmes pie diviem rakstiem.

P15 – 34 atsauksmes pie četriem rakstiem.

8. tabula. Atsauksmes pie „Delfi” rakstiem: autoru aktivitāte														
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
P3				38	23	21		6	1			15		104
P6				12	28	32						7		79
P7												17	31	48
P8			2	4	37		2				3			48
P9	9		1	31				3			1		1	46
P10				1							9	25	7	42
P11	1		1	14	7		4	5	1		7			40
P12				3		3					16	7	8	37
P14				32						2				34
P15				8	3	6						17		34

Kopumā aktīvistus raksturo pastāvīga interese par iespēju komentēt notiekošo publiskajā komunikācijā. Šīs personas paudušas savu viedokli pārsvarā visas nedēļas garumā pie dažādiem rakstiem izklaidēti, tomēr visām 10 personām ir pa vienam vai vairākiem rakstiem, kuros tās savu viedokli paudušas pastiprināti – atsauksmju skaits ir ievērojami lielāks nekā šo pašu personu pie citiem rakstiem rakstīto atsauksmju skaits.

Astoņi no izlases komentējuši četrus vai vairāk rakstus. P11 komentējis astoņus rakstus, P3 un P9 – sešus. Tikai divi no 10 aktīvistiem ir atsauksmes rakstījuši pie diviem rakstiem. Turklāt viens no viņiem – P7 – visas atsauksmes rakstījis, reaģējot uz notikumiem, kad grautiņi jau bija sākušies.

Visvairāk izlasē iekļauto aktīvāko virtuālās diskusijas dalībnieku atsauksmes veicinājis raksts nr. 4 „*Internetā izplatīts aicinājums 13. janvārī vardarbīgi gāzt valdību*”, kas, visticamāk, nozīmē: vēsts par būtisku novirzi no pieņemtajām politiskajām praksēm izraisa diskutēt gribošo personu pastiprinātu reakciju. Jāatzīmē arī jauno saziņas tehnoloģiju lomas aspekts vēstījuma saturā. Ziņa ir par internetā izplatītu uzaicinājumu, un diskutētāji arī ir cilvēki, kas informāciju iegūst internetā – „Delfi” portālā, kā arī lieto tiešsaistes telpu savu viedokļu paušanai. Turpretī raksti, kas ziņo par protestu gaitu, saņēmuši atsauksmes no pieciem un sešiem izlasē iekļautajiem aktīvistiem, kas paradoksālā kārtā liecina, ka aktīvistiem šis notikums nemaz nav bijis tik visaptverošs stimulējošs iesaistīties komunikācijā.

Aktīvistu vēlēšanos paust viedokli nemaz nebija iniciējis raksts nr. 2 „*Arī zemnieki piedalīsies 13. janvāra protesta akcijās*”, minimāla interese bijusi arī par rakstu nr. 10 „*Daži desmiti protestētāju 'iesildās' pie valdības ēkas*” (tikai divas atsauksmes no P14).

Vēstkopā „Lielie” no 29. septembra līdz 31. janvārim tika nosūtītas 3409 vēstules par 476 tēmām. Atšķirībā no pirmās gadījuma studijas, kurā arī tika analizēta vēstkopa, jau atzīmēts, ka šajā vēstkopā vēstuļu skaits ir pārāk liels, lai tās visas tiktu iekļautas atlasē kvalitatīvā pētījuma veikšanai, tāpēc vispirms notika vēstkopas tēmu nosaukumu caurskate no tās darbības sākuma līdz 2010. gada 31. janvārim, noskaidrojot, cik tēmu atbilst kādam no parametriem attiecībā pret racionalitāti un mērķu sasniegšanu, bet sīkāk ar kvalitatīvajām metodēm argumentācijas racionalitāte, sociālais konteksts un jaunā medija iespēju lietojums tika aplūkots tikai 211 vēstulēs, kas bija saistītas ar vienu tēmu –

korupcijas skandālu RBKUS. Proti, divus mēnešus pēc vēstkopas izveides publiski kļuva zināms, ka aizdomās par kukuļošanu aizturētas vairākas personas, to skaitā būvfirmas pārstāvji, kas bija uzvarējuši konkursā par RBKUS korpusa celtniecību, un par RBKUS saimniecisko darbību atbildīgās slimnīcas amatpersonas.

2010. gada 31. janvārī vēstkopā bija reģistrēti 27 biedri. Tā kā nav iespējams uzzināt, cik biedru vēstkopā bija laikposmā, kad norisinājās debates par korupcijas skandālu, nebūtu korekti aktivitāti rēķināt proporcionāli šim dalībnieku skaitu raksturojošam skaitlim, jo, iespējams, vairāki dalībnieki reģistrējās vēstkopā laika posmā starp 14. decembri un 31. janvāri. Tāpēc aktivitātes īpatsvars tika rēķināts, vadoties no kopējā par korupcijas skandālu „runājušo” vēstkopas biedru skaita – 17.

No 17 dalībniekiem jāatzīmē viens, kurš nosūtīja 54 (26%) no visām 211 par korupcijas skandālu nosūtītajām vēstulēm. Šis vēstkopas dalībnieks ir arī viens no iniciatīvas publiskajām sešām un galvenajiem koordinatoriem, kas skaidro viņa aktivitāti, apspriežot konkrētus vēstkopas interešu lokā nonākušos jautājumus. Viņa koordinatora lomu debatēs raksturo, piemēram, šis fragments.

mūsu mājas darbs ir katram no izdomāt 3 lietas, kā mēs varam iepriecināt slimnīcas personālu, kas nav vainojams malnajos darbos! (V-6-3)

Paldies, XXX, par apskaidrību :) Dažas lietas man ir kļuvušas skaidrākas, taču citušā statuss nepalīdzēs vairot ziedotāju atsaucību :(

(..) Sagaidīsim YYY priekšlikumus un spriedīsim tālāk. Skaidrs ir tas, ka bez godprātīgas attieksmes no vadības labs rezultāts nav gaidāms. (V-14-7)

Septiņi dalībnieki jeb gandrīz puse nosūtīja vairāk nekā 10 vēstules, kas liecina par būtisku līdzdalības līmeni – var secināt, ka šis temats, proti, korupcijas skandāla ēna pār iniciatīvas un tās mērķu reputāciju, šķita pietiekami būtisks nozīmīgai vēstkopas biedru daļai, lai iesaistītos diskusijā. Viens no šiem aktīvistiem nosūtīja 27 vēstules, pārējo sešu dalībnieku nosūtīto vēstuļu skaits svārstās amplitūdā no 10 līdz 16.

9. tabula. Vēstkopa „Lielie”: dalībnieku aktivitāte

Vēstkopas dalībnieki	Skaitis	%	no
			dalībnieku
			skaita
Visi par korupcijas skandālu „runājušie”	17	100%	
54 vēstules	1	6%	
„Aktīvistu”: 10–30 vēstules	7	41%	
Mazāk par 10 vēstulēm	9	53%	

Būtiski, ka mazāk „runājušo” vēstkopas dalībnieku iesaisti debatēs raksturo pieslēgšanās brīžos, kad saruna tieši skar viņu kompetences.

Piemēram, vēstkopas biedrs, kurš vēstkopas darbības laikā strādāja Latvijas Radio, par korupcijas tematu nosūtījis tikai trīs vēstules, bet visas ar norādēm uz jaunāko informāciju, kas nonākusi Latvijas Radio ziņu dienesta rīcībā.

Slimnīcas personāls aizstāv Dzintaru Mozgi

<<http://www.latviasradio.lv/zinas/mater/25311.ram>>

<<http://www.latviasradio.lv/zinas/mater/25311.mp3>>

<<mms://ier-w.latviasradio.lv/pppx/webzinas/25311.wma>> (V-12-1)

Savukārt vēstkopas dalībniece, kas atbild par iniciatīvas vietnes „Lielie.lv” satura administrēšanu, nosūtījusi piecas vēstules, kuras visas ir kontekstā ar diskutēto jautājumu atspoguļojumu vietnē.

Rezumējums: Aktīvāka diskusija, kas aptver visus debašu telpā esošos, bija konkrētam sociālam mērķim – palīdzībai Bērnu slimnīcai – izveidotajā vēstkopā. Ne tik plaša tā bija abstraktākam jautājumam – A. Loskutova aizstāvības un pretkorupcijas problemātikai veltītajā vēstkopā, kur bija vairāk tādu, kas tikai lasīja vai iesaistījās reti, bet vēstkopas „līderi” intervijās atzinās, ka diskusija „izčākst”, ja nav konkrēta mobilizējoša mērķa. Visvairāk vēstuļu no dažādiem diskutētājiem ar viedokļiem un

idejām bija brīdī, kad vēstkopa gatavoja pirmo publicējamo dokumentu, bet otrā un trešā dokumenta gatavošanas laikā vēstkopas dalībnieki pamatā ieņēma pasīvu lomu un pievienoja savu parakstu, nediskutējot par teksta niansēm.

Tas, ka starp aktīvākajiem „Lielo” vēstkopas dalībniekiem bija vairāki sabiedrisko attiecību praktiķi, iespējams, noteica izteikto vēstkopas orientāciju uz konkrētu mērķu sasniegšanu plašākā publiskā sfērā, vienošanos par konkrētām rīcībām un vēstījumu paušanu medijos, sociālos tīklos u.tml.

Jānorāda arī uz dažām vispārīga rakstura likumsakarībām, proti, uz „piramīdas” principu „Delfi” lasītāju kopumā: „Delfi” kopējā lasītāju skaitā „runātgribētāju” ir niecīga daļa, savukārt no tiem tikai neliela daļa ir aktīvi diskutētāji. Taču tie, kas šo vidi izvēlējušies diskusijām, dara to bieži un ilgstoši, ko nedarītu, ja interneta kā jaunā saziņas medija iespējas to nenodrošinātu.

3.2.3. Jaunā saziņas medija iespēju izmantošana

Būtisks interneta diskusiju un publiskās sfēras mijiedarbības izvērtēšanas kritērijs ir interneta kā saziņas līdzekļa iespēju izmantošana. Kuros medijos politiskos un sociālos jautājumus ir iespējams apspriest efektīvāk – tradicionālos (masu) vai jaunajā (internetā)? Vai internets maina diskusiju kvalitatīvi un kādā virzienā tas notiek? Vai internets maina diskutētāju priekšstatus par līdzdalību politiskajā komunikācijā? Vai jaunais medijs veicina līdz šim pasīvāku publiskās sfēras dalībnieku aktivitātes?

„Lietussargu” vēstkopā vairākkārt atzīmēta uzticēšanās internetam kā videi, kur tās interaktivitātes īpašības dēļ var efektīvi panākt plašākas auditorijas līdzdalību vēstkopas aktivitātēs. Šādu priekšstatu ilustrē V106: *„To pasu uzsaukumu var ievietot delfos, lai cilvēki parakstas un uzreiz suta MK; tad sanaktu individuala/koordineta akcija.”*

Pārdomas par saraksti internetā kā efektīvāko komunikācijas instrumentu savu mērķu sasniegšanai parādās vairākās vēstulēs, un te kā ilustrācija jāmin V91: *„Lietussargi ir lieliska lauzu kopa, bet diemzel ne vienmer operatīva. reizem ir daudz svarīgāk but operatīviem, neka iegut perfektu tekst, bet zaudet momentu.”*, kā arī V75:

„Garu e-diskusiju auglīgums tik atri mainīgas realitātes (..) trukst domu vadības/virzības ar skaidru uzstādījumu.”

Šāda situācija daļēji var liecināt par internetu kā bremzējošu vidi uz rezultātu vērstām racionāli kritiskām debatēm (sapulce bezsaistē mobilizētu ātrāk vienoties par pieņemamu dokumentu), tomēr vienlaikus šī kritika neizriet pilnībā no tehnoloģiskajiem apstākļiem, jo reizē, kad vēstkopas biedriem tika ierosināts „nobalsot līdz šodienas vakaram” (V36), šāds procesuāls lēmums tika akceptēts.

Tikai divās vēstulēs skaidri iezīmējas situācija, kurā vēstkopas dalībnieki izmanto tipiskus interneta komunikācijas instrumentus – blogu un pārsūtāmu satīrisku kolāžu – savu vēstījumu komunikēšanai publiskajā sfērā: V117 dalībnieks pievērš uzmanību savai darbībai publiskajā sfērā ārpus vēstkopas. *„Šodien es speciāli pagaidīju ar savu blogu, un labi ka tā. :)”*, savukārt V129 norāda uz tīmeklī izplatīto kolāžu. *„Nenoturejamies un uztasijam savu redzējumu par valdības vēlmi "aizsiet knabi" KNAB'am! Varbut kaut kur noder.”*

Kā jau minēts, tikai deviņas vēstules saturēja hipersaites uz interneta avotiem vai failu pielikumus, kuros interesentam meklēt plašāku informāciju. Vēstkopas dalībnieki maz izmantoja tehnoloģiju iespējas, un, šādi vērtējot, vēstkopa būtībā ir bijusi vienlīdzīga sarunai bezsaistē, tikai, protams, tehnoloģiju dēļ šī diskusija bija iespējama tās dalībniekiem atrodoties dažādās vietās un diskutējot asinhroni laikā.

Ja „13. janvāra” komentāru autori atsauca uz informācijas iegūšanu citā komunikācijas telpā, tad parasti šī cita telpa ir tiešsaiste. 39 atsauksmēs ir norāde uz informāciju, kas iegūta internetā vai uz interneta komunikācijas iespējām. Piemēram, P3 atsauca uz „internetā iekopēto informāciju”, kas aicina uz konkrētu pilsoniskā protesta formu.

tagad visos linkos paradas copypastots tas Balta Teva aicinājums publicēt visas vinju adreses – ja tam tiks sekots tas var nest nopietnas parmainīgas varas un sabiedrības attiecības. kur nu vel labaks feedback's, atgriezeniska saite ar veletaju – satiec savu priekshstavi un pasaki tam piere ko doma.

Parasti šādas atsauksmes tiek ilustrētas arī ar hipersaitēm uz resursu, par kuru ir runa. P10, piemēram, publiskojis hipersaiti <http://www.nra.lv/templates/special/13->

[janvara-pikets/live/](#), kur varēs vērot protestu gaitu tiešraidē. Savukārt veidu, kā P3 praktizē hipersaitēšanu, viņš ilustrē šādi.

Izlasīju Dienas Biznesā, ka līgums ir noslēgts un viss. Aizbraucis vilciens...

paldies, nevaru gan tadu linku tur atrast, atradu tikai: Kultūras ministrija negrasās likvidēt aģentūru Jaunie trīs brāļi\http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=e85a3fa0-0ebd-40e8-8d86-1e5ff5bc4fbb&readcomment=1#comment\ Maijā valsts kontrole revidēs Jaunos trīs brāļus http://www.db.lv/Default2.aspx?ArticleID=ca715247-d401-40ce-9a5e-9ee631a97ad2&readcomment=1&open=sec#comment

P12 mudina apmeklēt protesta demonstrāciju organizējošā politiskās opozīcijas spēka interneta vietni, lai iepazītos ar organizatoriskas dabas informāciju.

Precīzāku informāciju par autobusu atiešanas vietu un laiku autopārvadātāji publicēs reģionālajā presē. Autobusi protestētājus uz Rīgu vedīs no Aizkraukles, Alūksne, Balviem, Cēsīm, Jelgavas, Jūrmalas, Kuldīgas, Madonas, Ogres, Rēzeknes, Tukuma un Valmieras. http://www.citaipolitikai.lv/lv/jaunumi...

P3 un P12 arī demonstrē, ka izmantojuši interneta iespējas pilsoniskai aktivitātei – parakstu vākšanai.

shi lapa nu jau vismaz pusstundu ir blokjeta: http://www.tavabalss.lv/ WebSite not found or it is disabled (P3)

viss kārtībā ar to www.tavabalss.lv – nupat paskatījos – ir pievienots arī mans paraksts un arī tagad ir iespējams pievienot. (P12)

P9 sevišķi aktīvi lieto hipertekstēšanas iespēju, lai norādītu uz interneta avotiem, kas nav plašsaziņas līdzekļi, bet satur informāciju, kura nepieciešama atsauksmju autora viedokļu ilustrēšanai:

Kas tad būvēja Latviju pirms I.Godmaņa? Citplanētieši? Kas tad būvēja pēckara VEF, kas tajā strādāja? JURISTA BIBLIOTEKA: Valdmanis_par_aferam_Saeima.doc http://www.temida.lv/Jurista_Biblioteka/Musu_un_kolegu_publicacijas/20... Valdmanis http://home.parks.lv/valdmanis/GRAMATA.htm

P6 norāda gan uz konkrētas opozīcijas partijas mājaslapu, gan vairākkārt uzsver, ka paralēli diskutē Rus.delfi.lv, dažreiz ilustrējot pausto ar hipertekstu no Rus.delfi.lv, kā arī

aicina noskatīties interneta video (*Labs klips*: <http://tv.delfi.lv/ru/video/WckcaRJ5/>), vai pat piedāvā *Wikipedia* iepazīties ar „molotova kokteiļa” bumbas recepti:

Nu ko, mani arī par to arestēs ka es netīšām iekopēju man nesaprotamu linku, man nesaprotamā valodā??? <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A...>

P6 arī visvairāk uzmanības pievērsis tieši ziņai par internetā izplatītajiem aicinājumiem uz vardarbību un vairākkārt pauž viedokļus par drošības iestāžu iespējām izsekot interneta lietotāja identitāti:

Latvijas čeka, piedodiet, DP, raujas vaiga sviedros, lai pierēģistrētu visu neapmierināto IP un MAC adreses, lai pēc tam ierakstītu melnajā sarakstā

„Lielo” vēstkopas gadījumā sociālie tīkli tiek izmantoti, lai mijiedarbotos ar plašāku publisku sfēru, proti, iegūtu atgriezenisko saiti no auditorijas un reaģētu atbilstoši šīs atgriezeniskās saites vēstījumam. Pēc tam, kad kāds no vēstkopas biedriem vērsas pie pārējiem (V-16-1), pārkopējot „Lielo” „Twitter” kontā atnākušū vēstuli „*Es jums uzticējos, bet jūs esat krāpnieki, kauns par jums!!*”, sākas diskusija, kurā tiek nolemts, ka šādas vēstules autoram jāatbild, jo *Uz to noteikti vajag atbildēt, jo šādi sašutuši cilvēki mēdz aktīvi dalīties ar apkārtējiem savā sāpē.* (V-16-3). Tēmas aizsācējs atbild, un seko diskusija:

nosūtīju lūgumu paskaidrot, par kādu krāpniecību Egons runā. Informēšu, tikko būs kāda atbilde. (V-16-6)

Egons pagaidām vēl klusē. (V-16-7)

Tipiski – izlikt žulti un kad lūdz paskaidrot – rāgi dūņās un pats zemāks par zemi. Tapēc arī piekrītu kaut kur jau izskanējušam viedoklim, ka paziņojumi portālu komentētāju līmenī nav tas, kur jātērē laika resursi. (V-16-8)

Domāju, ka mēs būtu pārsteigti par komentāru ļaužu kontingentu. Ne jau visu, protams. Nu nedzīvo tur tikai infantili deģenrāti. (V-16-9)

Gan skeptiska gan uz darbību rosinoša reakcija uz atsauksmēm internetā atskan vēl vairākās vēstkopas sarunās par korupcijas skandāla tēmu.

Diskusijas dalībnieki daudz apjomīgāk gan paši izmanto interneta jaunās iespējas kā līdzekli saziņai (iekopētās hiperteksta saites, norādes uz radio ziņu audiofailiem u.tml.), gan lielu vērību piešķir internetam kā komunikācijas telpai, ar kuras palīdzību uzrunāt

plašāku publisko sfēru. 54 (26%) vēstules par korupcijas skandāla tēmu saturēja atsauces uz jaunajām komunikāciju tehnoloģijām – hipersaites, debates par sociālo tīklu „Draugiem.lv” un „Twitter” „Lielo” kontu lietošanu, diskusijas par atsauksmēm ziņu portālos u.tml.

Uz nozīmi, ko šīs diskusiju telpas dalībnieki piešķir interneta iespējām, netieši norāda arī nereti pie viena vēstkopas biedra vēstulēm sastopamā tehniskā norāde, ka konkrētā vēstule nosūtīta uz *Google* vēstkopu, izmantojot nevis datoru, bet *Iphone*, kas 2009. gada nogalē Latvijā ir retums.

Darbojās „Lielo” „Twitter” konts, kurā notika pastāvīga saruna ar auditoriju, (par ko liecina tās atskaņas vēstkopas vēstulēs), kā arī īpašā vietne „Lielie.lv”, kurā, kā redzams no vēstkopas debatēm, tika nolemts publiskot tos vēstījumus, kuri tiek uzskatīti par nozīmīgiem – būtībā vēstkopas dalībnieki ar vietnes izveidi paši rada savu masu komunikācijas kanālu, lai uzrunātu visiem atvērto masu mediju publisko sfēru, jo vietne jeb mājaslapa savā būtībā tāda ir. Tāpat vēstkopas dalībnieki par būtiskiem komunikācijas kanāliem uzskata interneta ziņu portālus, cenšas nonākt to redakciju dienas kārtībā, monitorē savus vēstījumus un lasītāju reakcijas atsauksmēs.

Iespējams, „Lietussargu” gadījumā tiešsaistes iespēju neizmantošana saistās ar dalībnieku zemo vērtējumu šādai diskutēšanas formai. Vēlreiz jācītē respondentes nr. 1 teiktais: *„virtuālā diskusija bieži vien kļuvusi izplūdusi un nepārskatāma. Arvien vairāk dalībnieku, aizvien plašāki viedokļi tiek izteikti, arvien kaut kā tā diskusija sazarojas tā kā tīkls vai koks, ko varam iztēloties, aizvirzās tādi kā blakus atzari, kuros tu vairs tā kā nepiedalies, kas tevi vairs īsti neinteresē, vai tu vispār ieraugi kādu sūtītāju un tu zini, ka tu nemaz negribi lasīt, ko viņš ir uzrakstījis.”*

Tomēr respondents Nr. 2 gan neuzskata, ka tiešsaiste kā vide ir bijis iemesls, kāpēc vēstkopa „izčākstējusi”, nespējot vienoties par kopējiem mērķiem ilgtermiņā. Tas nav atkarīgs no vides formāta – uzskata šis respondents. Viņš arī norāda, ka ir iesaistījies komunikācijā par politiskiem jautājumiem „Twiter” tīklā, lieto arī citus sociālos tīklus, taču ne politiskām diskusijām. Respondents arī piebilst, ka pēdējos gados par labu internetam mainījies viņa informācijas ieguves kārtība: *„Izņemot žurnālus, visu pamatinformāciju gūstu internetā”*.

Respondente nr. 1 arī uzsver „Twitter” tīkla vēlākas parādīšanās lomu kā iespējamo iemeslu, kāpēc vēstkopa maz izmantoja citus jauno tehnoloģiju paņēmienus savu mērķu sasniegšanai: *„Toreiz „Twitter” vēl tā nebija aizgājis, man liekas, ka „Twitter” vispār ir ārkārtīgi daudz izmainījis šajā virtuālā vidē.”* Arī šī respondente norāda, ka pamatā informāciju iegūst internetā, publicē savas pārdomas blogošanas portālā „klab.lv”, retumis izmanto internetu arī izklaidei, ka politiskā komunikācija tehnoloģiju dēļ kļuvusi efektīvāka, jo ir ātrāka. Taču personiski viņai pieredze ar iesaisti vēstkopā noteikti nav radījusi vēlmi vairāk līdzdarboties politiskajā komunikācijā – *„drīzāk gan šī te ņemšanās man ir stipri samazinājusi šo vēlmi kaut ko darīt”.*

Savukārt respondents nr. 2 min savus novērojumus par jauno tehnoloģiju lietojumu sabiedrībā kā informācijas ieguves fragmentācijas pastiprinātāju. *„Runājot ar cilvēkiem, apmēram maniem vienaudžiem un nedaudz jaunākiem, kuri pēc savas būtības nenospļaujas un viņiem nav vienalga, aizvien vairāk es dzirdu – tas, kas man ir svarīgi, atnāk pie manis tik un tā, vai caur šiem sociālajiem medijiem, vai man kāds atsūtīs, pārsūtīs kādu epastu. Un tas vispār nozīmē, ka tradicionālie kanāli, kas tiek definēti, kas iet caur kaut kādu redakcionālu sietu, zem kaut kāda zīmola, tiem cilvēkiem tie vispār vairs neeksistē.”*

Savukārt, kā jau bija paredzams, „13. janvāra” gadījumā paši atsauksmju autori – abi interviju respondenti norāda uz būtisku tiešsaistes mediju lomu viņu dzīvē. P3 vairākkārt norāda, ka, tieši pateicoties jaunajam saziņas medijam, viņš sajutis mudinājumu aktīvi iesaistīties sociāli politisku tematu apspriešanā. *„Agrāk no 1989.–1992. gadam es aktīvi uz ielas dzīvoju, skrēju līdzī, sekoju visam, kas notiek, tad bija smaga vilšanās, tāpēc neko nedarīju, nekur neiesaistījos. Tagad internets man aizņem lielu daļu laika, ko varbūt varētu veltīt savam pamatdarbam, bet es uzskatu, ka man ir jāpiedalās diskusijā. Ļoti bieži man liekas, ka cilvēki ir mazāk zinoši, nezina to pareizo risinājumu, kādai lietai pieeju, un tad es iesaistos.”*

P3 arī izmanto virtuālo vidi kā aizvietotāju tradicionālajiem medijiem, kuros agrāk komunicējis savus vēstījumus publiskajā sfērā: *„Agrāk par lietām, kas mani satrauc, esmu rakstījis „Dienai”, daži raksti ir publicēti par „Lattelecom” tēmu. Bet tagad man ir ļoti ērts šis portālu formāts. Es personīgi nevēlos gūt nekādu sava vārda spodrināšanu,*

ka iesaistos šajā sabiedriskajā dzīvē. Anonimitāte ir pluss, jo es negribu sev uzlikt nekādas saistības.”

Arī P12 uzsver anonimitāti kā plusu. Viņai kā provinces iedzīvotājai ir grūti reģionālajā tradicionālā medijā asi paust savu viedokli par politiskiem jautājumiem. Anonīmā tiešsaiste ir alternatīvs risinājums.

P12 uzsver tiešsaistes vides interaktivitāti, kā arī asinhroniju laikā un telpā kā pozitīvu faktoru, kas palielina komunikācijas internetā pievilcību: *„TV vai radio diskusijā skatītājs/klausītājs ir pasīvs tajā diskusijā, kas notiek TV vai radio studijā. Sabiedrībā kopumā cilvēki maz diskutē savā starpā par politiskām lietām. Un ja arī viņi diskutē, es pat nezinu, ar ko es šodien varētu aiziet un ar ko padiskutēt par politiku dzīvajā. Aiziešu pie kaimiņa, viņš par mani smiesies! Internetā gan – jebkurā laikā, par jebkuru tēmu ar jebkuru cilvēku, un anonīmi.”*

Atšķiras abu respondentu domas par to, vai jaunais medijs kā mobilizācijas vide ir noderīgs citu sociālās mobilizācijas instrumentu pielietojumam. P3 ir skeptisks par aptaujām, parakstu vākšanām, e-pasta vēstulēm: *„Es uz to skatos ļoti aizdomīgi, es nezinu neko no tām parakstu vākšanām, kas man būtu patīcis. Es nedomāju, ka tas ir korekts atbalsta meklēšanas veids, to gan es neatbalstu.”*

Tikmēr P12 skaidro, ka bieži parakstās internetā kādas pilsoniskas akcijas atbalstam. Labs piemērs tiešsaistei kā pilsoniskās mobilizācijas videi, viņasprāt, bijusi *„Zandera pingvīnu akcija”*, kurā pati piedalījies, tieši pateicoties informācijai internetā. *„Biju Rīgā, Vides ministrijā, nemaz nebiju domājusi iet. Bet nejauši iegāju vienā veikalā, skatos foršs spilventiņš, man tāda doma uzreiz prātā, ka Kalvīša spilventiņš, skaistu kartiņu nopirku, sarakstīju un tā arī aizgāju. Par akciju iepriekš uzzināju no virtuālās vides. Jo man šeit neviens nebūtu atnācis un teicis, ka ir jābrauc un jāorganizē.”*

Abi respondenti atzīst, ka jaunās tehnoloģijas iespaidojušas to, kā viņi patērē tradicionālos medijus kā informācijas iegūšanas avotus. P12 vairs vispār nelasa drukāto presi, P3 *„vēl pagaidām vienu avīzi”*, abi uzsver, ka daudz politiskās informācijas iegūst no televīzijas. P12 internetu lieto arī izklaidei un socializēšanās vajadzībām, P3 ir kategoriski pret šādu interneta izmantošanu.

„Lielo” gadījumā abi respondenti nav vienprātis, vai jaunais medijs ir nozīmīgi mainījis to, kā viņi komunicē savus viedokļus un iegūst informāciju.

Iesaistīšanās konkrētajā komunikācijas gadījumā mainījusi respondenta nr. 1 sociālo aktivitātes līmeni: *„Līdz „Lielajiem” es vairāk biju veltījis laiku ģimenei, mazāk iesaistījies kaut kādās sabiedriskās aktivitātēs. Šis bija veids atrisināt vajadzību, kuru bija vēlme iepildīt. Un caur šo es to paveicu.”*

Attiecībā uz masu mediju lietojumu respondents nr. 1 teic, ka laikrakstus viņam jālasa darba pienākumu dēļ: *„Ja es nebūtu sabiedrisko attiecību speciālists, es nelasītu avīzes. Bet tas ir mans pienākums, līdz ar to es to daru. Bet pamatā tad tas veicinātu pāreju pamatā uz elektroniskiem medijiem, mājās es arī TV neskatos un tad pamatā tā informācija tiktu uzņemta caur internetu un radio pamatā, tas ir otrs medijs, no kā es neesmu atteicies.”*

Šis respondents uzskata, ka Latvijas sabiedrībā tiešsaiste jau ir ieņēmusi galveno informācijas apmaiņas un diskusiju vides lomu: *„Visi jautājumi, kas saistīti ar bērniem, manu paziņu lokā tiek risināti nevis zvanot mammai, nevis kaut ko mēģinot atrast grāmatās, bet iemetot jautājumu „Calis.lv” un sagaidot atbildes no zinātājiem. (..) Lai agrāk uzzinātu ko par bērnu slimībām, bija jāņem Spoka grāmata un vienkārši jālasa, un sliktākajā gadījumā, vari uzzvanīt mammai vai ģimenes ārstam. Bet tagad ļoti ātri vari sasniegt ļoti plašu auditoriju, kurai visticamāk varētu būt atbilde uz tavu jautājumu, lai cik viņš būtu specifisks vai līdzīgs stāsts, piemērs.”*

Vienlaikus respondents uzskata, ka politiskās diskusijas, pretstatā sociālajām, Latvijas tiešsaistes telpā tiek konstruētas mākslīgi, tāpēc nav uzticamas: *„Es redzu, ka tās veido partiju PR cilvēki, kam man nav liela uzticība. Es uz viņu aicinājumiem nekādā gadījumā neatsaukos. Tie paši Tautas partijas jaunieši un „Pirmie” mēģina kaut ko panākt interneta telpā, bet tas ir tāds mākslīgs. Tas nav tā kā „lielo” gadījumā, mums tas nebija nekas mākslīgs, tas nāca no pašiem. Bet, ja mēģina piespiestu kārtā to diskusiju veidot, uzturēt, tas noteikti lielāko daļu, vismaz mani, dara uzmanīgu, jo es ļoti cenšos neiesaistīties nekāda politiskā spēka darbībā, un tas man neliekas interesanti. Man tuvākas ir sociālās tēmas.”*

Respondente nr. 2 uzskata, ka jauno tehnoloģiju iespējas papildina viņas komunikācijas prakses: „*Ar cilvēkiem, ar kuriem es komunicēju old-school veidā, ar tiem es arī turpinu. Man vispār ir sadalīts – ir cilvēki, ar kuriem es regulāri tiekos, jo tas ir labākais veids kā ar viņiem komunicēt, ir tādi, ar kuriem es sarakstos e-pastā un es zinu, kur viņi dzīvo, un ir kaut kas, ko es lasu tviterī. Pati rakstu diezgan maz. Piederu pie lūrikiem.*” Respondente skaidro, ka neiesaistās sociālajos tīklos: „*Pateicoties profesijai, informācijas ieguvē esmu priekšā „twitterim”.*”

Rezumējums: „Lietussarga” vēstkopā tikai nedaudz tika izmantotas interneta kā jaunā saziņas medija iespējas, jo internets pamatā kalpoja vien kā asinhrona saziņas vide. Vairākas reizes vēstkopas saturā tika iekļautas atsauces par jauno tehnoloģisko iespēju izmantošanu, taču tām nebija būtiskas nozīmes kopējā diskusijā un tās mērķu sasniegšanā. Tikai deviņas vēstules saturēja hipersaites uz interneta avotiem vai failu pielikumiem, kuros interesentam meklēt plašāku informāciju. Tādējādi, vērtējot no tehnoloģiju piedāvāto iespēju realizēšanas aspekta, vēstkopa pamatā izmantoja vien iespēju diskusijas dalībniekiem atrasties dažādās vietās un diskutēt asinhroni laikā. Arī intervijas apliecināja, ka diskutētāji atzīst jauno mediju lomu savu ikdienas paradumu maiņā, lai gan viņu iepriekšējās sociālās prakses jau bija izveidojušas priekšstatus par to, kā komunicēt politiskus vēstījumus, un jaunais saziņas medijs tur būtisku pienesumu nedod.

„13. janvāra” diskusijas dalībnieku izpratne par jauno saziņas tehnoloģiju iespēju lietošanu bija pat nedaudz augstāka nekā „Lietussargiem”. Internets tika izmantots kā asinhrona saziņas vide, turklāt atsauksmju autori labi pārzināja interneta hipertekstualitātes iespējas, daloties ar informāciju, kā arī saskatīja tajā sociālas mobilizācijas kanālu. piemēram, aicinot parakstīt petīciju vai organizēties braucienam uz protesta pasākumu. Šo priekšstatu par interneta iespēju nozīmīgumu „13. janvāra” debatētāji apliecināja arī intervijās.

„Lielo” diskusijas dalībnieki plaši un efektīvi mācēja izmantot jaunās saziņas tehnoloģijas ne tikai kā asinhronu saziņas vidi, bet arī kā sociālās mobilizācijas vidi, jaunu komunikācijas formu un risinājumu ģenerēšanas kanālu, hipertekstuālu un multimediju informācijas apmaiņas vidi u.tml. Intervijās viņi apliecināja interneta

iespēju izmantošanas nozīmīgumu. Promocijas darba ietvaros tas netika pētīts detalizētāk, bet, iespējams, šo atšķirību iespaidoja tas, ka „Lielie” darbojās salīdzinoši vēlāk, un pētniekam nevajadzētu ignorēt faktu, ka Latvijas sabiedrībā izpratne par interneta iespējām laika gaitā ir pieaugusi ļoti strauji.

Vērtējot interneta iespaidu uz Latvijas publiskās sfēras procesu kvalitāti, var secināt, ka lielāka nozīme ir bijusi vēstkopās notikušajām diskusijām, nevis plaši pieejamām lasītāju atsauksmēm portālā „Delfi”.

Salīdzinot visas trīs gadījuma studijas un tajās iegūtos rezultātus, var secināt, ka virzība uz politisko mērķu sasniegšanu sekmīga ir tajās interneta diskusijās, kurās dalībnieku kopā ir augsta komunikācijas kvalitāte un komunikatīvā kompetence. To varēja fiksēt vēstkopās „Lietussargi” un „Lielie” notikušajās diskusijas. Izpratne par mērķu sasniegšanu gan nav viennozīmīga: kaut gan pēc pētījuma rezultātiem var secināt, ka mērķi tiek sasniegti vēstkopās „Lietussargi” un „Lielie”, bet lasītāju atsauksmju diskusijā „Delfi” tas nenotiek, tomēr dalībnieku intervijās paustais pašvērtējums ir gluži pretējs. „Lietussargu” dalībnieks ar diskusijas rezultātiem nav apmierināts, bet intervētie „Delfi” atsauksmju rakstītāju pārstāvji, uzskata, ka dalībnieki ir cits citu pārliecinājuši, ka konkrēti mērķi ir sasniegti un ka diskusijā bijusi arī iespēja organizēties.

Salīdzinot aplūkotos trīs gadījumus un to analizē iegūtos secinājumus, var izteikt apgalvojumu, ka visām trim diskusijām kā noteiktiem prakses modeļiem ir nozīmīga loma Latvijas publiskajā sfērā, taču katrā konkrētajā gadījumā to noteica citi faktori. Vēstkopas bija nozīmīgas ar savu orientāciju uz mērķi, argumentāciju, racionalitāti un kritiskumu, kādu nebūtu iespējams nodrošināt, ja diskusija notiktu citā veidā, bez jaunā saziņas medija interneta piedāvātajām iespējām. Savukārt lasītāju atsauksmēs portālā „Delfi” pie ziņām par gaidāmajiem protestiem 2009. gada 13. janvārī (piemērs anonīmajiem komentāriem kā fenomenam kopumā) interneta diskusija deva iespēju tajā piedalīties ikvienam datorlietotājam, un tas būtiski paplašina priekšstatu par publisko sfēru, pat ja konkrētais gadījums nav raksturojams kā kvalitatīvs.

Visu triju gadījumu studijas arī liecina, ka publiskās sfēras priekšstata modifikācija plurālas publiskās sfēras modelī dod iespēju saglabāt sākotnējā priekšstatā par publisko

sfēru ietverto priekšnosacījumu, tas ir – „komunikācijas kvalitāte sabiedrībā un pilsoņu komunikatīvā kompetence” (Dahlgren, 1987: 27).

Ilustratīvs rezumējums, raksturojot trīs diskusijas kā subsfēras plurālā publiskajā sfērā un diskusiju kvalitāti, apkopots 10. tabulā:

10. tabula. Trīs diskusiju savstarpējais salīdzinājums

	<i>Lietussargi</i>	<i>13. janvāris</i>	<i>Lielie</i>
Diskusijas kā plurālās publiskās sfēras subsfēras			
Mijiedarbība ar laikrakstiem	Vidēja	Zema	Augsta
Dalībnieku pašizpratne par diskusiju iespaidu uz publisko sfēru	Skeptiska	Savas subsfēras nozīmes pārspīlēšana	Citas subsfēras uztvertas kā rīki un kanāli
Virzība uz mērķi diskusiju saturā	Augsta	Zema	Augsta
Diskusiju kvalitātes atbilstība publiskās sfēras ideālam			
Racionalitāte	Augsta	Zema	Augsta
Aktivitāte	Vidēja	-	Augsta
Jaunā saziņas medija iespēju izmantošana	Zema	Vidēja	Augsta

3.3. Rekomendācijas turpmākiem pētījumiem un komunikācijas praksēm

Visu triju gadījumu studijās analizētās interneta diskusijas ir piemērs tam, kā internets iespaido Latvijas plurālo publisko sfēru; kāda ir šī jaunā debašu veida kvalitāte; iespaids uz to, kā indivīdi un grupas diskutē par politiskiem un sociāliem jautājumiem; kā

sasniedz izvirzītos politiskos un sociālos mērķus. Tomēr pētījuma laikā iezīmējās aspekti, kas varētu būt interesanti turpmākā akadēmiskā polemikā un būtu empīrisku pētījumu vērti un nozīmīgi Latvijas sociālo zinātņu attīstībai.

Pirmkārt, autors ieteiktu veikt socioloģiskās aptaujās balstītus kvantitatīvus pētījumus par to, **kā mainās Latvijas iedzīvotāju līdzdalība politiskajā komunikācijā** atbilstoši tam, kādā mērā viņi izmanto internetu saziņai. Tas dotu iespēju izprast, vai indivīdi, kuri „iemācījušies” savus politiskos un sociālos mērķus sasniegt, komunicējot internetā, turpmāk daudz mazāku vērību piešķir masu mediju informācijas telpai – tradicionālajai plašajai publiskajai sfērai. Šis promocijas darbs satur idejas arī socioloģisko pētījumu uzņēmumiem par to, kādus jautājumus par interneta diskusiju izmantošanu politiskās debatēs ir vēlams iekļaut regulāri veiktos mērījumos.

Kā redzams, diskusiju dalībnieku attieksme pret masu medijiem kā plašo publisko sfēru ir atšķirīga. „Lietussargu” vēstkopas diskusijas dalībnieki, būdami orientēti diskutēt par jautājumiem, kas pēc sava nozīmīguma ir publiskās sfēras centra tēmas, paši no publiskas diskusijas distancējas. Iemesli ir interpretējami kā kritiska attieksme pret masu mediju iemiesotās publiskās sfēras kvalitāti. „Delfi” atsauksmju diskusijas aktīvākie dalībnieki, kaut arī nelieto atsauces uz konkrētiem medijiem, tomēr, ir labi informēti par notikumu atspoguļojumu masu medijos. Arī intervijās respondenti atzīst, ka aktīvi lieto medijus un ka sociāli politisko notikumu apspriešanā iesaistījušies, pateicoties interneta iespējām. Šis promocijas darba atziņas varētu kalpot kā rosinājums idejām par turpmākiem masu mediju auditoriju vajadzību pētījumiem Latvijas komunikācijas zinātnē, ņemot vērā, ka lielu daļu informācijas cilvēki iegūst no interneta.

Visas trīs interneta diskusijas vieno uzsvērtā „ārpusība” no ierastajām pilsoniskās sabiedrības praksēm. Attiecībā uz nevalstisko sektoru tiek norādīta tā nespēja sasniegt konkrētus politiskos mērķus. Saistība ar politiskām partijām būtu „kompromitējoša”, un sabiedrībā pastāv pieprasījums „pēc bezpartejiskas godīgas politikas”. Tiek uzsvērtā norobežošanās gan no pozīcijā, gan opozīcijā esošajiem politiskajiem spēkiem. Interneta komentāru autori nereti sevi mēdz vispārināt ar „tautu”. Tāpēc šajā promocijas darbā noskaidrotais varētu kalpot kā ieteikums esošajos pētījumos par sabiedrības

neuzticēšanos tradicionālajām politikas un pilsoniskā sektora praksēm ietvert jautājumus, vai interneta komunikācija tiek uzskatīta par efektīvu alternatīvu.

Otrkārt, plašāk pētāms būtu jautājums, **kā uz jaunajām komunikācijas praksēm reaģē tradicionālie masu mediji?** Žurnālisti neveicina interneta diskusiju un masu mediju mijiedarbību (ja neņem vērā faktu, ka paši žurnālisti „ārpus” savas žurnālista identitātes mēdz būt diskusiju dalībnieki, un abos vēstkopu gadījumos tā arī bija). Masu mediju radītais saturs ir vide, kurā iegūt informāciju, bet ne idejas viedokļu un attieksmju konstruēšanai. Viens no iemesliem varētu būt tas, ka tradicionālo mediju žurnālisti maz izmanto vai pat nemaz neizmanto interneta iespējas, lai veidotu aktīvu dialogu ar auditoriju. Interneta žurnālistikas iespējas profesionālajos medijos pamatā tiek saprastas tikai kā teksta, audio un video formātu vienlaicīga izmantošana, piedāvājot arī komentēšanas iespējas, bet diskusijas attīstās stihiski, tām trūkst mērķtiecības formulēt spriedumus un attieksmes. Tādējādi indivīdiem arī nav pieejami racionālu un kritisku debašu piemēri, kas veicinātu publiskās sfēras kvalitāti.

Tāpēc publiskās sfēras dalībniekiem praksē – piemēram, masu mediju redakcijām – šis promocijas darbs varētu būt rosinājums idejām par to, kā organizēt iespēju auditorijai līdzdarboties, lai tā nefragmentizētos dažādās atsevišķās subsfērās, kurām savu politisko vai sociālo ideju noformēšanai un mērķu sasniegšanai masu mediji kā visaptveroša publiskā telpa vairs nav nepieciešami.

Savukārt zinātnes attīstībai būtu nepieciešami akadēmiski pētījumi par to, kā tradicionālie masu mediji – laikraksti, TV kanāli u.tml. – savā redakcionālajā politikā realizē sabiedrībā aktuālo nepieciešamību pēc iedzīvotāju aktīvas līdzdarbošanās dažādu jautājumu apspriešanā.

Treškārt, Latvijas sociālo zinātņu pētniecības redzeslokā būtu vēlams fiksēt situāciju un radīt jaunus priekšstatus (kā arī paplašināt esošos) par to, **kāda ir jauno publiskās sfēras subsfēru pašidentifikācija politiskajā procesā.** Kā var secināt no šajā promocijas darbā analizētajiem datiem, starp „Lietussargu” interneta diskusiju un laikrakstiem veidojās arī alternatīvas attiecības, kuras ietekmē tādi faktori, kam nav nekāda sakara ar to, cik lielā mērā hābermāsiskam racionalitātes ideālam atbilstoša vai neatbilstoša ir bijusi diskusija vēstkopā: „Diena” pārsvarā komunicē tās pašas politiskās

vērtības, „Neatkarīgā Rīta Avīze” – pretējus un kritiskus viedokļus, bet „Latvijas Avīze”, redakcionāli ieturot neitrālu un distancētu pozīciju, veicina aktivitātes publiskajā sfērā, publicējot lasītāju vēstules.

Masu mediju pozicionēšanās šajā gadījumā uzskatāmi demonstrē arī plašākas publikas iesaistīšanās iespējas publiskajā sfērā. Ne „Dienā”, ne NRA, kam tēma, kaut diametrāli pretējos kontekstos, tomēr ir bijusi aktuāla, publikas līdzdalība neparādās, un publiskajā sfērā pieejamais saturs ir tikai pašu redakciju radīts un tāad arī redakciju politikas nosacīts. Šāda redakciju pieeja konkrētajiem masu medijiem lojālās auditorijas būtībā marginalizē, un tādējādi mediji veido subsfēras, kuras nevar pilsoņiem piedāvāt daudzveidīgu diskusiju telpu.

Kā redzams no pētījuma rezultātiem, visām trim diskusijām raksturīgi, ka ikvienas atsevišķās diskusijas dalībnieki to uztver kā publiskās sfēras (kaut paši to tā nesauc) centru, kur notiek aktuālas diskusijas par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem.

No „Lietussargu” diskusijas dalībnieku izteikumiem vēstkopā un arī intervijās var secināt, ka dalībnieki šo diskusiju iztēlojas kā publiskās sfēras „smadzeņu centru”, kaut tiešām nepretendē atrasties publiskās sfēras centrā. Dalībnieku attieksme kopumā pret publisko sfēru ir kritiska, varētu pat teikt, ka viņi lielā mērā atspoguļo priekšstatus par ideālo publisko sfēru, un, tā kā tā Latvijas praksē nepastāv, tad atbilstoši – no esošās „nepilnīgās” publiskās sfēras distancējas, bet tomēr vēlas to pozitīvi ietekmēt un uzlabot.

„Delfi” atsauksmju diskusijas dalībnieki demonstrē izteikti negatīvu attieksmi pret tradicionālajiem masu medijiem, paužot šo attieksmi ne tikai viedokļos, bet pat segvārdu izvēlē, piemēram, „Antipanorāmistis”, „Pret Streipa varzu”, „Mediju trulums” u.tml. Kaut arī informācija masu mediju kritikai tiek gūta no pašiem masu medijiem, tomēr tie netiek identificēti un kategorizēti, piemēram, pēc kvalitātes, pēc tā, kādā mērā tiem varētu uzticēties. Šķiet, diskusijas dalībnieku izpratnē masu mediji veido fragmentētu un izplūdušu „plašu publisko sfēru”, kurā pār mediju zīmoliem dominē to politika un atsevišķi vēstījumi vai vēstītāji, pat nešķirojot, kuri no tiem ir žurnālisti, kuri – politiķi vai citi viedokļu veidotāji. Iespējams, šo gadījumu studijas apliecina, ka indivīdu pieredzē mediji vairāk ir fragmentējuši, nevis vienojuši publisko sfēru. Arī mediju paustās idejas tiek saistītas ar kādu noteiktu grupu, nevis plašas sabiedrības interesēm. „Lielo”

vēstījumos tradicionālie mediji netiek kritizēti, bet tie netiek arī uztverti kā publiskās sfēras dalībnieki vai diskusiju partneri, bet drīzāk kā noderīgi komunikācijas kanāli, lai sasniegtu šīs grupas interneta diskusijā formulētos mērķus.

Tādējādi akadēmiskā un sociologu praktiķu vidē šajā promocijas darbā iegūtās atziņas varētu būt rekomendējošas pētījumiem par to, kā auditorija uztver masu medijus atkarībā no tā, kādiem politiskiem spēkiem šie mediji simpatizē.

SECINĀJUMI

Promocijas darbā, izmantojot gadījuma studiju pieeju, ir veikta Latvijas publiskās sfēras analīze, balstoties uz plurālas publiskās sfēras teorētisko modeli (Dahlgren, 1987; Fraser, 1992; Gimmler, 2001; Papacharissi, 2010 u.c.) un nepieciešamību pētīt internetam piemītošo jauno saziņas iespēju lomu publiskās sfēras atjaunināšanai (Shane, 2004; Pavlik, 2008; Mosberger et al., 2008, Witschge, 2008 u.c.).

Kā pētījuma objekts tika izraudzītas interneta diskusijas, kas to sniegto iespēju dēļ uzskatāmas par vienu no būtiskākajiem jaunievedumiem, ko jaunais saziņas medijs piedāvā publiskajai sfērai. Veidojot empīriskā pētījuma dizainu, tika ņemts vērā, kādus kritērijus šim nolūkam izmantojuši zinātnieki ārvalstu komunikācijas studiju pieredzē (Wilhelm, 2000; Jankowski & van Os, 2004; Papacharissi, 2004; Witschge, 2008; Matay & Kaposi, 2008 u.c.).

Latvijas sociālo pētījumu praksē šāds apjomīgs publiskās sfēras attīstības virzienu un tendenču pētījums jaunā saziņas medija – interneta – sniegto iespēju kontekstā ir veikts pirmo reizi. Būtisku ieguldījumu dod arī gadījuma studiju pieejas izmantojums, kas ir veids, lai fiksētu un analizētu fenomenus mainīgā vidē un attīstībā, nodrošinot salīdzinājumu un pēctecības iespējas pētniecībā.

Promocijas darba ietvaros veiktā pētījuma rezultātā iegūti šādi secinājumi:

1. Teorijas analīzē tika secināts, ka plurālas publiskās sfēras modeļa izmantojums ir lietderīgs, lai aprakstītu daudzveidīgos komunikācijas procesus postkomunistiskā sabiedrībā, kurā racionālu un kritisku debašu tradīcija nav attīstīta, masu medijos kvalitatīvas žurnālistikas klātbūtnei ir ierobežojumi, un ekonomisku, tehnoloģisku un citu faktoru ietekmē strauji mainās veidi, kā indivīdi komunicē politiskus tematus.

Analīze par interneta diskusiju kā plurālas publiskas sfēras subsfēru iespaidu uz publiskās sfēras kvalitāti nedeļa viennozīmīgu atbildi par procesu vērtējumu teorētiskajā literatūrā, jo izteiktie viedokļi un procesu prognozes ir atšķirīgas, pat pretējas. No vienas puses, interneta izmantojumā parādās daudzas tendences, kas vēl vairāk saasina jau pirms tā pastāvējušās publiskās sfēras kvalitātes problēmas; no otras puses, internets sniedz

pilsoņiem dialoga un plašāka foruma iespējas un arī jaunas perspektīvas medijiem mainīt masu komunikācijas dabu, atgriežoties pie sākotnējām publiskās sfēras izpausmēm.

2. Empīrisko datu analīzē tika secināts, ka abu šo pretējās ievirzes teorētisko nometņu idejas atspoguļojas Latvijas praksē. Interneta diskusijās notiekošo komunikācijas fenomenu raksturojumus un izpausmes nedrīkst vispārināt kā publiskās sfēras normām atbilstošas vai neatbilstošas.

Empīriskais pētījums tika izstrādāts, lai meklētu un arī iegūtu atbildes uz promocijas darba pētnieciskajiem jautājumiem:

- 1. Kā interneta diskusijas Latvijā kā plurālas publiskas sfēras subsfēras iespaido procesus publiskajā sfērā kopumā?*
- 2. Kāda ir interneta diskusiju kvalitāte Latvijā, vadoties no publiskas sfēras kvalitātes raksturojumiem?*

Attiecībā uz **interneta diskusijām kā subsfērām** pētījumā konstatēts, ka tradicionālajos masu medijos (rīta laikrakstos), kas joprojām uzskatāmi par visaptverošo publisko sfēru, ir visai augsta ignorance pret cilvēku pašu rosinātām un attīstītām diskusijām, kuras, lai arī piesaista nozīmīgu skaitu cilvēku, negūst ievērību tradicionālajos masu medijos. Savukārt interneta diskusijās masu mediji tiek uztverti kā kanāli mērķu sasniegšanai, bet ne kā publiskās sfēras daļa. Tradicionālie mediji un interneta diskusijas publiskajā sfērā veido atsevišķas subsfēras, kas mijiedarbojas, ja paši diskusiju dalībnieki to veicina.

Indivīdi publisko sfēru uztver, par centru izvēloties diskusiju kopu, kurā paši līdzdarbojas, un tas sasaucas ar teorētiskajās nostādnēs par postkomunistiskām sabiedrībām secināto, ka postkomunisma publiskās sfēras kopumā raksturo zema pilsoniskā kompetence. Tika pierādīta pētnieku vairākuma akcentētā tēze, ka postkomunistiskās sabiedrības vairās no pilsoniskās līdzdalības. Visas trīs interneta diskusijas demonstrēja striktu norobežošanos no konvencionālajām pilsoniskās sabiedrības praksēm un izteica nevalstisko organizāciju kritiku.

Tomēr diskusiju dalībnieku pašizpratne par iespaidu uz procesiem sabiedrībā nav atkarīga no diskusiju kvalitātes. To diskusiju, kuru saturā skaidri izpaužas vērsums uz

konkrētu politisko un sociālo mērķu sasniegšanu, dalībnieki skeptiski vērtē „savas” subsfēras iespēju iespaidot procesus publiskajā sfērā, kamēr diskusiju, kurā vērsums uz mērķi bija niecīgs, tās dalībnieki vērtē kā efektīvu mērķu sasniegšanai.

Savukārt pētījums par **diskusiju kvalitāti** atklāj krasi atšķirīgu komunikācijas kvalitātes līmeni Latvijas publiskās sfēras subsfērās.

Praktiski slēgtās, tikai domubiedrus vienojošās diskusijas izceļas ar augstu racionalitātes līmeni, tajās ir maz emocionālu argumentu un gandrīz nemaz netiek lietota rupja leksika, kamēr plašai publikai atvērtā un anonīmā atsaukmju vide pārsvarā saturēja emocionālus argumentus, kas liedz šādu komunikācijas praksi vērtēt kā atbilstošu hābermāsiskajai izpratnei par kritiski racionālajām debatēm kā nosacījumu publiskās sfēras diskusijām.

Pētījumā tika secināts, ka Latvijā internets kā saziņas medijs veicina iesaistīšanos viedokļu apmaiņā. Būtiska diskusijas dalībnieku daļa piedalās viedokļu apmaiņā, un tas apstiprina teorētiku prognozi, ka postkomunistiskās sabiedrībās interneta sniegtās saziņas iespējas pozitīvā nozīmē atjauninās publisko sfēru, jo pilsoņiem pavērsies lielākas reālas līdzdalības iespējas. Visi diskutētāji aktīvāk piedalās tādā diskusijā, kurai ir konkrēts mērķis (palīdzība Bērnu slimnīcai), mazāk par abstraktāku jautājumu (A. Loskutova aizstāvības un pretkorupcijas tēma). Intervijās diskusiju pārstāvji atzina, ka diskusija „izčākst”, ja nav konkrēta mobilizējoša mērķa.

Tas pats tika pierādīts attiecībā uz interneta kā jaunā saziņas medija sniegto iespēju lietojumu. Tieši konkrētam mērķim veltītās diskusijas pārstāvji visaktīvāk prata izmantot internetu ne tikai kā asinhronu saziņas vidi, bet arī kā sociālās mobilizācijas vidi, komunikācijas kanālu, hipertekstuālu un multimediju informācijas apmaiņas vidi u.tml. Izpratni par šo iespēju izmantošanu mērķu sasniegšanai parāda arī intervijas.

Lai arī šķietami bezmērķīgajai ziņu portāla atsauksmju (komentāru) diskusijai vajadzētu būt primitīvākai visās jomās, izpratne par jauno saziņas tehnoloģiju iespēju lietošanu tajā bija pat samērā augsta, kas ļauj secināt – komunikatīvā kompetence var būt daudzveidīga – zema politiskās izpratnes aspektā, bet augstāka tehnoloģiju lietojuma aspektā.

Pētījuma rezultātu izvērtējums dod pamatu izvirzīt vairākas **promocijas darbā aizstāvētas tēzes.**

1. Latvijā funkcionē plurālas publiskās sfēras modelis, kurā ir subsfēras, kuru dalībnieki prot racionāli debatēt, vienoties par kopēju mērķu sasniegšanu un tādējādi spēj ietekmēt procesus plašākā publiskajā sfērā.

2. Postkomunistiskā valstī ar vāju pilsonisko sabiedrību, kāda ir Latvija, interneta diskusijas veicina līdzdalību publiskajā sfērā, jo nodrošina izvēles brīvību viedokļu paušanai, līdzdalības laikam un telpai, kā arī mērķu noteikšanai un to sasniegšanas ceļiem.

3. Publiskās sfēras kvalitāti uzlabo tādas interneta diskusijas, kurās dalībnieki apvienojas konkrēta mērķa sasniegšanai, nevis plaši pieejama, anonīma komunikācijas vide, kurā nenotiek racionālas debātes.

Izmantotās literatūras saraksts

Aronowitz, Stanley (2000). Unions as Counter-public Spheres. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and the Public Sphere*. London; New York: Verso, pp. 83-104

Anderson, Richard D., Fish, Steven M., Hanson, Stephen E., and Roeder, Philip G. (2001). *Postcommunism and the Theory of Democracy*. Princeton, NJ; Oxford: Princeton University Press

Axford, Barrie and Huggins, Richard (Eds.) (2001). *New Media and Politics*. Thousand Oaks; London: Sage

Bakardijeva, Maria (2011). Reconfiguring the Mediapolis: New Media and Civic Agency. *New Media & Society*, 14(1), pp. 63-79

Balčytiene, Aukse (2008). Changing Journalistic Discourses in the Baltic States – How to Deal with Cheap Journalism. In: Jakubowicz, Karol and Sukosd, Miklos (Eds.) *Finding The Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, pp. 213-226

Bardoel, Jo (2002). The Internet, Journalism, and Public Communication Policies. *The International Journal for Communication Studies*, 64(5), pp. 501-511

Bartolovich, Crystal (2000). Inventing London. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and the Public Sphere*. London; New York: Verso, pp. 13-40

Benhabib, Seyla (1992). Models of Public Space: Hannah Arendt, the Liberal Tradition, and Jurgen Habermas. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 73-97

Bennett, W. Lance and Manheim, Jarol B. (2001). The Big Spin: Strategic Communication and the Transformation of Pluralist Democracy. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, pp. 279-298

Bennett, W. Lance et al. (2004). Managing the Public Sphere: Journalistic Construction of the Great Globalization Debate. *Journal of Communication*, 54(3), pp. 437-455

Berdņikovs, Andrejs (2010). *Jauno informācijas un komunikāciju tehnoloģiju ietekme uz protestu kustību darbību*. Promocijas darbs. Rīga: LU SZF

Berger, Arthur Asa (2000). *Media and Communication Research Methods*. Thousand Oaks; London: Sage

Bērziņš, Ingus (2010). Habermasian Online Debate of a Rational Critical Nature: Transforming Political Culture: A case study of the “For Honesty in Politics!” message group Latvia, 2007. In: *Transforming Culture in the Digital Age*. Tartu: University of Tartu, pp. 100-107

Boeder, Pieter (2005). Habermas’ Heritage: The Future of Public Sphere in the Network Society. *First Monday*. Available: <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1280/1200> (2012.9.V)

Bohman, James (2004). Expanding Dialogue: The Internet, Public Sphere, and Transnational Democracy. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 47-55

Boyte, Harry C. (1992). The Pragmatic Ends of Popular Politics. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 340-358

Brikše, Inta (2002). Publiskās sfēras attīstība Latvijā: Individīda un interneta aspekts. Grām.: Brikše, I. (red.) *Komunikācija: Kultūra, mediji, sabiedrība*. Rīga: Zinātne, 88.-98. lpp.

Brikše, Inta (2005). Publiskās sfēras demokratizācijas iespējas: perestroikas un glastnostj aspekts Latvijā (1985–1990). Grām.: Brikše, Inta (red.) *Komunikācija: Kultūras un vēstures diskurss*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 192.-209. lpp.

Brikše, Inta (2006). The Information Environment: Theoretical Approaches and Explanations. Grām.: Brikše, Inta (red.) *Informācijas vide Latvijā: 21. gadsimta sākums*. Rīga: Zinātne, 368.-415. lpp.

Brikše, Inta (2009). Development of a Public Sphere: Journalistic Freedom and Media Accountability in Latvia. In: Dyczok, Marta and Gaman-Golutvina, Oxana (Eds.) (2009). *Media, Democracy and Freedom: The Post-communist Experience*. Bern: Peter Lang, pp. 93-110

Buchanan, Bruce I. (2001). Mediated Electoral Democracy: Campaigns, Incentives, and Reform. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge University Press, pp. 362-379

Calhoun, Craig (Ed.) (1992). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press

Castells, Manuel (2000). *The Rise of the Network Society*. Oxford: Blackwell Publishing

Chalaby, Jean K. (1998). The Media and the Formation of the Public Sphere in the New Independent States. *The European Journal of Social Sciences*, 11(1), pp. 73-86

Chung, Deborah S. (2008). News Now: Journalism in the Online Environment. *New Media & Society*, 10(2), pp. 345-352

Cohen, Jean L. and Arato, Andrew (1994). *Civil Society and Political Theory*. Cambridge, MA: The MIT Press

Cook, Thomas E. (2001). The Future of the Institutional Media. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge University Press, pp. 182-202

Creeber, Glen and Royston, Mart (2009). *Digital Cultures*. Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press

Creswell, John, W. (1998). *Qualitative Inquiry and Research Design*. London; Thousand Oaks; New York: Sage

Creswell, John W. and Plano Clark, Vicki L. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. Thousand Oaks: Sage

Crosley, Nick and Roberts, John Michael (2004). *After Habermas: New Perspectives on the Public Sphere*. Oxford: Blackwell Publishing

Curran, James (1997). Rethinking the Media as a Public Sphere. In: Dahlgren, Peter and Sparks, Colin (Eds.) *Communication and Citizenship. Journalism and the Public Sphere*. London; New York: Routledge, pp. 27-57

Dahl, Robert (1989). *Democracy and Its Critics*. New Haven; London: Yale University Press

Dahlberg, Lincoln (2005). The Corporate Colonization of Online Attention and the Marginalization of Critical Communication? *Journal of Communication Inquiry*, 29(2), pp. 160-180

Dahlberg, Lincoln (2007). Rethinking the Fragmentation of the Cyberpublic: From Consensus to Contestation. *New Media & Society*, 9(5), pp. 827-847

Dahlgren, Peter (1987). Ideology and Information in the Public Sphere. In: Slack, Jennifer Daryl and Fejes, Fred (Eds.) *The Ideology of the Information Age*. Norwood, NJ: Ablex Publishing, pp. 24-46

Dahlgren, Peter (1995). *Television and the Public Sphere*. London: Thousand Oaks; New Dehli: Sage

Dahlgren, Peter (2001). The Public Sphere and the Net: Structure, Space and Communication. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 33-55

Dahlgren, Peter (2005). The Internet, Public Spheres, and Political Communication: Dispersion and Deliberation. *Political Communication*, 22 (2), pp. 147-62

Dahlgren, Peter and Sparks, Colin (Eds.) (1997). *Communication and Citizenship: Journalism and the Public Sphere*. London; New York: Routledge

Daniel, Jamie O. (2000). Rituals of Disqualification: Competing Publics and Public Housing in Contemporary Chicago. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and the Public Sphere*. London, New York: Verso, pp. 62-82

Delli Carpini, Michael X. and Williams, Bruce A. (2001). Let Us Infotain You: Politics in the New Media Age. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, pp. 160-181

Deuze, Mark (2003). The Web and Its Journalisms: Considering the Consequences of Different Types of Newsmedia Online. *New Media & Society*, 5(2), pp. 203-230

De Zúñiga, Homero Gil, Puig-I-Abril, Eulàlia, and Rojas, Hernando (2009). Weblogs, Traditional Sources Online and Political Participation: An Assessment of how the Internet is Changing the Political Environment. *New Media & Society*, 11(4), pp. 553-574

Downey, John and Fenton, Natalie (2003). New Media, Counter Publicity and the Public Sphere. *New Media & Society*, 5(2), pp. 185-202

Dyczok, Marta and Gaman-Golutvina, Oxana (Eds.) (2009). *Media, Democracy and Freedom: The Post-communist Experience*. Bern: Peter Lang

Ekiert, Grzegorz and Foa, Roberto (2011). Civil Society Weakness in Post-communist Europe: A Preliminary Assessment. *Carlo Alberto Notebooks*, No.198

Eley, Geoff (1992). Nations, Publics, and Political Cultures. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 289-339

Entman, Robert Michael and Herbst, Susan (2001). Reframing Public Opinion as We Have Known It. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert Michael (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 203-225

Eriksen, Erik Oddvar (2005). An Emerging European Public Sphere. *European Journal of Social Theory*, 8, pp. 341-363

Ēriksens, Tomass H. (2005). *Mirkļa tirānija: straujš un gauss laiks informācijas sabiedrībā*. Rīga: Norden AB

Fernback, Jan (1997). The Individual within the Collective: Virtual Ideology and the Realization of Collective Principles. In: Jones, Steven G. (Ed.) *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety*. London: Sage, pp. 36-54

Fish, Steven, M. (2001). The Dynamics of Democratic Erosion. In: Anderson, Richard D. and Fish, Steven M. and Hanson, Stephen E. And Roeder, Philip G.

Postcommunism and the Theory of Democracy. Princeton, NJ; Oxford: Princeton University Press

Fraser, Nancy (1990). *Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy*. Duke University Press

Fraser, Nancy (1992). Rethinking the Public Space: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 109-142

Fraser, Nancy (1995). Politics, Culture, and the Public Sphere: Toward a Postmodern Conception. In: Nicholson, Linda and Seidman, Steven (Eds.) *Social Postmodernism: Beyond Identity Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 287-314

Fraser, Nancy (2007). Transnationalizing the Public Sphere: On the Legitimacy and Efficacy of Public Opinion in a Post-Westphalian World. *Theory, Culture & Society*, 24(4), pp. 7-22

Freelon, Deen, G. (2008). Analyzing Online Political Discussion Using Three Models of Democratic Communication. *New Media & Society*, 12(7), pp. 1172-1190

Froomkin, Michael A. (2004). Technologies for Democracy. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 3-20

Fuchs, Christian (2008). *Internet and Society: Social Theory in the Information Age*. London; New York: Routledge

Gamson, William A. (2001). Promoting Political Engagement. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert Michael (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge, MA: Cambridge University Press, pp. 56-74

Gardiner, Michael E. (2004). Wild Publics and Grotesque Symposiums. In: Crossley, Nick and Roberts, John Michael (Eds.) *After Habermas: New Perspectives on the Public Sphere*. Oxford: Blackwell Publishing, pp. 28-48

Garnham, Nicholas (1992). The Media and the Public Sphere. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 359-376

Gill, Graeme (2002). *Democracy and Post-Communism. Political Change in the Post-communist World*. London; New York: Routledge

Gillham, Bill (2000). *Case Study Research Methods*. London; New York: Continuum

Gimmler, Antje (2001). Deliberative Democracy, the Public Sphere and the Internet. *Philosophy & Social Criticism*, 27(4), pp. 21-39

Godfrey-Smith, Peter (2003). *Theory and Reality: An Introduction to the Philosophy of Science*. The University of Chicago Press

Graber, Doris A. (2001). Adapting Political News to the Needs of 21st Century Americans. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert Michael (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 433-452

Gripsrud, Jostein (2009). Digitising the Public Sphere: Two Key Issues. *Javnostj – The Public*, 16(1), pp. 5-16

Groshek, Jacob. (2008). Coverage of the Pre-Iraq War Debate as a Case Study of Frame Indexing. *Media, War & Conflict*, 1(3), pp. 315-338

Groshek, Jacob (2009). The Democratic Effects of the Internet, 1994–2003: A Cross-national Inquiry of 152 Countries. *The International Communication Gazette*, 71(3), pp. 115-136

Haas, Tanni (2005). From “Public Journalism” to the “Public’s Journalism”? Rhetoric and Reality in the Discourse on Weblogs. *Journalism Studies*, 6(3), pp. 387-396

Haas, Tanni and Steiner, Linda (2001). Public Journalism as a Journalism of Publics: Implications of the Habermas–Fraser Debate for Public Journalism. *Journalism Studies*, 2(2), pp. 123-147

Habermas, Jürgen (1974). The Public Sphere: An Encyclopedia Article. *New German Critique*, 3, pp. 49-55

Habermas, Jürgen (1984). *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1. Boston: Beacon Press

Habermas, Jürgen (1987). *The Theory of Communicative Action*. Vol. 2. Cambridge, UK: Polity Press

Habermas, Jürgen (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, UK: Polity Press

Habermas, Jürgen (1992a). *On the Pragmatics of Communication*. Cambridge, MA; London: The MIT Press

Habermas, Jürgen (1992b). Further Reflections on the Public Sphere. In: Calhoun, Craig (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA; London: The MIT Press, pp. 421-461

Habermas, Jürgen (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MA: The MIT Press

Habermas, Jürgen (1998). *On the Pragmatics of Communication*. Cambridge, MA: The MIT Press

Hargittai, Ezster (2002). Second-level Digital Divide: Differences in People's Online Skills. *First Monday*, 7(4). Available: http://www.firstmonday.org/issues/issue7_4/hargittai/ (2012.12.V)

Havel, Vaclav (1992). Paradise Lost. In: *The New York Review of Books*

Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) (2000). *Masses, Classes and the Public Sphere*. London; New York: Verso.

Hodkinson, Paul (2007). Interactive Online Journals and Individualization. *New Media & Society*, 9(4), pp. 625-650

Hofkirchner, Wolfgang (2007). A Critical Social Systems View of the Internet. *Philosophy of the Social Sciences*, 37(4), pp. 471-500

Hohendahl, Peter U. (1992). The Public Sphere: Models and Boundaries. In: Calhoun, Craig, (Ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge, MA: The MIT Press, pp. 99-108

Holub, Robert C. (1991). *Jürgen Habermas: Critic in the Public Sphere*. London; New York: Routledge

Horkheimers, Makss un Adorno, Teodors V. (2009). *Apgaismības dialektika*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs

Howard, Marc M. (2003). *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. Cambridge University Press

Ijabs, Ivars (2009a). Pēcvārds. Grām.: Horkheimers, Makss un Adorno, Teodors V. *Apgaismības dialektika*. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 401.-415. lpp.

Ijabs, Ivars (2009b). Atbildība un līdzdalība. Grām.: Rozenvalds, Juris un Ijabs, Ivars (red.) *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums*. Rīga: SPPI, 26.-31. lpp.

Jakubowicz Karol and Sukosd, Miklos (2008). *Twelve Concepts Regarding Media System Evaluation and Democratization in Post-Communist States*. In: Jakubowicz, Karol and Sukosd, Miklos (Eds.) *Finding The Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, pp. 9-40

Jankowski, Nicholas W. and van Os, Renee (2004). Internet-based Political Discourse: A Case Study of Electronic Democracy in Hoogeveen. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 181-193

Jenkins, Henry (2007). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York; London: New York University Press

Jones, Steven G. (Ed.) (1997). *Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety*. London: Sage

Kahn, Richard and Kellner, Douglas (2004). New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging. *New Media & Society*, 6(1), pp. 87-95

Kamī, Albērs (2003). *Dumpīgais cilvēks*. Rīga: Daugava

Karakaya Polat, Rabia (2005). The Internet and Political Participation: Exploring the Explanatory Links. *European Journal of Communication*, 20(4), pp. 435-459

Kellner, Douglas (1998a). New Technologies, the Welfare State, and the Prospects for Democratization. Available: <http://www.gseis.ucla.edu/research/kellner/ntd.wd.html> (2009.7.XII)

Kellner, Douglas (1998b). Habermas, the Public Sphere, and Democracy: A Critical Intervention. Available: <http://www.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/essays/habermaspublicsphereanddemocracy.pdf> (2009.7.XII)

Klingermann, Hans-Dieter and Fuchs, Dieter and Zielonka, Jan (Eds.) (2006). *Democracy and Political Culture in Eastern Europe*. London; New York: Routledge

Koller, Veronika and Wodak, Ruth (2008). *Handbook of Communication in the Public Sphere*. Berlin: De Gruyter

Koopmans, Ruud and Erbe, Jessica (2004). Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanized Political Communication. *Innovation*, 17(2), pp. 97-118

Koopmans, Ruud and Statham, Paul (Eds.) (2010). *The Making of a European Public Sphere*. Cambridge: Cambridge University Press

Koroleva, Ilze and Rungule, Ritma (2006). Latvia: Democracy as an Abstract Value. In: Klingermann, Hans-Dieter and Fuchs, Dieter and Zielonka, Jan (Eds.) (2006). *Democracy and Political Culture in Eastern Europe*. London; New York: Routledge, pp. 235-255

Krippendorff, Klaus (2004). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks; London: Sage

Krug, Gary (2005). *Communication, Technology and Cultural Change*. Thousand Oaks; London: Sage

Kumar, Ranjit (2005). *Research Methodology*. Thousand Oaks; London: Sage

Lauk, Epp (2008). How Will It All Unfold? Media Systems and Journalism Cultures in Post-communist Countries. In: Jakubowicz, Karol and Sukosd, Miklos (Eds.) *Finding The Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, pp. 193-212

Lauristin, Marju (1997). Contexts of Transition. In: Lauristin, Marju and Vihalemm, Peter (Eds.) *Return to the Western World: Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-communist Transition*. Tartu: Tartu University Press, pp. 25-40

Lauristin, Marju (2007). The European Public Sphere and the Social Imaginary of the 'New Europe'. *European Journal of Communication*, 22(4), pp. 397-412

Lievrouw, Leah A. and Livingstone, Sonia (2009). *New Media*. Los Angeles; London: Sage

Linz, Juan J. and Stepan, Alfred C. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore; London: The Johns Hopkins University Press

Lindlof, Thomas R. and Taylor, Bryan C. (2002). *Qualitative Communication Research Methods*. Thousand Oaks; London: Sage

Lipman, Masha (2009). The Russian Media Scene: Industrial Rise and Institutional Decline. In: Dyczok, Marta and Gaman-Golutvina, Oxana (Eds.) (2009). *Media, Democracy and Freedom: The Post-communist Experience*. Bern: Peter Lang, pp. 159-170

Livingstone, Sonia (Ed.) (2005). *Audiences and Publics: When Cultural Engagement Matters for the Public Sphere*. Portland; Bristol: Intellect Books

Loftsson, Elfar and Yonhyok, Choe (Eds.) (2003). *Political Representation and Participation in Transitional Democracies: Estonia, Latvia and Lithuania*. Huddinge: Södertorns Hogskola

Luhmann, Niklas (2000). *The Reality of the Mass Media*. Oxford: Blackwell Publishing

Mancini, Paolo (1997). The Public Sphere and the Use of News in a 'Coalition' System of Government. In: Dahlgren, Peter and Sparks, Colin (Eds.) *Communication and Citizenship. Journalism and the Public Sphere*. London; New York: Routledge, pp. 137-154

Mann, Chriss and Stewart, Fiona (2000). *Internet Communication and Qualitative Research*. Thousand Oaks; London: Sage

Manovich, Lev (2001). *The Language of New Media*. Cambridge, MA: The MIT Press

Marcuse, Herbert (1999). *Reason and Revolution: Hegel and the Rise of Social Theory*. New York: Humanity Books

Margolis, Michael and Resnick, David (2000). *Politics as Usual: The Cyberspace Revolution*. Thousand Oaks; London: Sage

Marshall, David P. (2004). *New Media Cultures*. London: Arnold

Matay, Monika and Kaposi, Ildiko (2008). Radicals Online: The Hungarian Street Protests of 2006 and the Internet. In: Jakubowicz, Karol and Sukosd, Miklos (Eds.) *Finding The Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, pp. 277-296

Matheson, Donald (2004). Weblogs and the Epistemology of the News: Some Trends in Online Journalism. *New Media & Society*, 6(4), pp. 443-468

May, Christopher (2002). *The Information Society: A Sceptical View*. Oxford: Blackwell Publishing

McChesney, Robert (1999). *Rich Media, Poor Democracy. Communication Politics in Dubious Times*. Chicago: University of Illinois Press

McKee, Alan (2005). *The Public Sphere: An Introduction*. Cambridge, MA: Cambridge University Press

McNair, Brian (2006). *Cultural Chaos: Journalism, News and Power in a Globalised World*. London: Routledge

Mieriņa, Inta (2011). *Politiskā līdzdalība un politisko attieksmju veidošanās postkomunisma valstīs*. Promocijas darbs. Rīga: LU SZF

Mills, Džons Stjuarts (2007). *Par brīvību*. Rīga: Tapals

Montag, Warren (2000). The Pressure of the Street: Habermas's Fear of the Masses. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and the Public Sphere*. London: New York: Verso, pp. 143-155

Mossberger, Karen and Tolbert, Caroline J. and McNeal, Ramona S. (2008). *Digital Citizenship: The Internet, Society, and Participation*. Cambridge, MA: The MIT Press

Moyo, Last (2009). Digital Democracy: Enhancing the Public Sphere. In: Creeber, Glen and Royston, Martin (Eds.) *Digital Cultures*. Maidenhead: McGraw-Hill Open University Press, pp. 139-156

Muhlberger, Peter (2004). Access, Skill and Motivation in Online Political Discussion: Testing Cyberrealism. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 225-238

Neuendorf, Kimberly A. (2002), *Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks; London: Sage

Norris, Pippa (2000). *A Virtuos Circle: Political Communications in Postindustrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press

Norris, Pippa (2001). *A Digital Divide: Civic Engagement, Information Poverty, and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press

Norris, Pippa (2009). The Impact of the Internet on Political Activism: Evidence From Europe. In: Romm, Celia and Setzekorn, Kristina (Eds.) *Social Networking Communities and E-Dating Services*. Hershey, PA; London: IGI Global

Noveck, Beth S. (2004). Unchat: Democratic Solution for a Wired World. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 21-34

O'Neil, Patrick H. (Ed.) (1997). *Post-communism and the Media in Eastern Europe*. London; Portland: Frank Cass

Papacharissi, Zizi (2002). The Virtual Sphere: The Internet as a Public Sphere. *New Media & Society*, 4(1), pp. 9-27

Papacharissi, Zizi (2004). Democracy Online: Civility, Politeness, and the Democratic Potential of Online Political Discussion Groups. *New Media & Society*, 6(2), pp. 259-283

Papacharissi, Zizi (2010). *The Private Sphere: Democracy in a Digital Age*. Cambridge, UK: Polity Press

Park, You-Me and Wald, Gayle (2000). Native Daughters in The Promised Land: Gender, Race, and the Question of Seperate Spheres. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and The Public Sphere*. London; New York: Verso, pp. 226-250

Pavlik, John V. (2008). *Media in the Digital Age*. New York: Columbia University Press

Petrič, Gregor (2006). Conceptualizing and Measuring the Social Uses of the Internet: The Case of Personal Web Sites. *The Information Society*, 22, pp. 291-301

Pinter, Andrej (2004). Public Sphere and History: Historians' Response to Habermas on the 'Worth' of the Past. *Journal of Communication Inquiry*, 28(3), pp. 217-232

Popper, Karl Raimund (1995). *The Open Society and Its Enemies*. London; New York: Routledge

Preoteasa, Isabella (2002). Intellectuals and the Public Sphere in Post-communist Romania: a Discourse Analytical Perspective. *Discourse & Society*, 13(2), pp. 269-292

Putnam, Robert D. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster

Rasanen, Pekka (2008). The Aftermath of the ICT Revolution? Media and Communication Technology Preferences in Finland in 1999 and 2004. *New Media & Society*, 10(2), pp. 225-245

Rasmussen, Terje (2009). The Significance of Internet Communication in Public Deliberation. *Javnostj – The Public*, 16(1), pp. 17-32

Reinsalu, Kristina (2008). *The Implementation of Internet Democracy in Estonian Local Government*. Dissertation Theses. Tartu: University of Tartu

Rheingold, Howard (2000a). *The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier*. Cambridge, MA: The MIT Press

Rheingold, Howard (2000b). Community Development in The Cybersociety of the Future. Available: <http://www.partnerships.org.uk/bol/howard.htm> (2009.8.XII)

Richards, Russell (2006). Users, Interactivity and Generation. *New Media & Society*, 8(4), pp. 531-550

Roeder, Philip G. (2001). The Rejection of Authoritarianism. In: Anderson, Richard D. and Fish, Steven M. and Hanson, Stephen E. And Roeder, Philip G. *Postcommunism and the theory of democracy*. Princeton, NJ; Oxford: Princeton University Press

Samuel, Alexandra (2004). Hacktivism and the Future of Democratic Discourse. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 123-140

Saukko, Paula (2003). *Doing Research in Cultural Studies*. Thousand Oaks; London: Sage

Shah, Dhavan V. et al. (2005). Information and Expression in a Digital Age: Modeling Internet Effects on Civic Participation. *Communication Research*, 32(5), pp. 531-565

Shane, Peter M. (Ed.) (2004). *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge

Silverman, David (2000). *Doing Qualitative Research*. Thousand Oaks; London: Sage

Silverstone, Roger (2007). *Media and Morality: On the Rise of the Mediapolis*. Cambridge, UK: Polity Press

Singer, Jane B. (2003). Who Are These Guys?: The Online Challenge to the Notion of Journalistic Professionalism. *Journalism*, 4(2), pp. 139-163

Sparks, Colin (2001). The Internet and the Global Public Sphere. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 75-95

Sparks, Colin (2003). The Contribution of Online Newspapers to the Public Sphere: A United Kingdom Case Study. *Trends in Communication*, 11(2), pp. 111-127

Sparks, Colin (2008). After Transition: The Media in Poland, Russia and China. In: Jakubowicz, Karol and Sukosd, Miklos (Eds.) *Finding The Right Place on the Map: Central and Eastern European Media Change in a Global Perspective*. Bristol: Intellect Books, pp. 43-72

Splichal, Slavko (2001). Imitative Revolutions: Changes in the Media and Journalism in East-Central Europe. *Javnostj – The Public* 8(31), pp. 31-58

Splichal, Slavko (2010). Eclipse of „the Public”. In: Gripsrud, Jostein and Moe, Hallvard (Eds.) *The Digital Public Sphere*. Goteborg: Nordicom, pp. 23-40

Sproul, Natalie L. (1988). *Handbook of Research Methods: A Guide For Practitioners and Students in the Social Sciences*. Metuchen, NJ; London: The Scarecrow Press

Staats, Joseph L. (2004). Habermas and Democratic Theory: The Threat to Democracy of Unchecked Corporate Power. *Political Research Quarterly*, 57(4), pp. 585-594

Stake, Robert, E. (1995) *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks; London: Sage

Stewart, Angus (2001). *Theories of Power and Domination*. Thousand Oaks; London: Sage

Stolze, Ted (2000). A Displaced Transition: Habermas on the Public Sphere. In: Hill, Mike and Montag, Warren (Eds.) *Masses, Classes and the Public Sphere*. London: New York: Verso, pp. 146-157

Sumser, John (2001). *A Guide to Empirical Research in Communication*. Thousand Oaks; London: Sage

Sztompka, Piotr (1993). Civilizational Incompetence: The Trap of Post-communist Societies. *Zeitschrift fur Soziologie*, 22(2), pp. 85-95

Šulmane, Ilze un Kruks, Sergejs (2005). Plašsaziņas līdzekļi demokrātiskā sabiedrībā. Grām.: Rozenvalds, Juris (red.) *Cik demokrātiska ir Latvija: Demokrātijas audits*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 70-76..lpp.

Šulmane, Ilze un Bērziņš Ingus (2009). Mediju atbildīgums. Grām.: Rozenvalds, Juris un Ijabs, Ivars, (red.) *Latvija. Pārskats par tautas attīstību, 2008/2009: Atbildīgums*. Rīga: SPPI, 163.-171. lpp.

Taylor, Charles (1990). Modes of Civil Society. *Public Culture*, 3(1), pp. 95-188

Thorsen, Einar (2008) Journalistic Objectivity Redefined? Wikinews and the Neutral Point of View. *New Media & Society*, 10(6), pp. 935-954

Thurman, Neil (2008). Forums for Citizen Journalists? Adoption of User Generated Content Initiatives by Online News Media. *New Media & Society*, 10(1), pp. 139-157

Underwood, Doug (2001). Reporting and the Push for Market-oriented Journalism. In: Bennett, W. Lance and Entman, Robert M. (Eds.) (2001). *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 99-116

Valtenbergs, Visvaldis (2010). *Interneta politiskās komunikācijas nozīme atklātības un demokrātijas attīstībā*. Promocijas darbs. Rīga: LU SZF

Van Dijk, Jan (2006). *The Network Society*. Thousand Oaks; London: Sage

Weare, Cristopher and Lin, Wang-Ying (2000). Content Analysis of the World Wide Web: Opportunities and Challenges. *Social Science Computer Review*, 18(3), pp. 272-292

Weber, Lori M. and Murray, Sean (2004). Interactivity, Equality and the Prospects for Electronic Democracy. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 95-109

Wilhelm, Anthony G. (2000). *Democracy in the Digital Age: Challenges to Political Life in Cyberspace*. London; New York: Routledge

Wimmer, Roger D. and Dominick, Joseph R. (2006). *Mass Media Research*. Boston: Wadsworth

Witschge, Tamara (2004). Online Deliberation: Possibilities of the Internet for Deliberative Democracy. In: Shane, Peter M. (Ed.) *Democracy Online: The Prospects for Political Renewal Through the Internet*. London; New York: Routledge, pp. 109-122

Witschge, Tamara (2008). Examining Online Public Discourse in Context: A Mixed Method Approach. *Javnostj – The Public* 15(2), pp. 75-92

Wright, Scott and Street, John (2007). Democracy, Deliberation and Design: The Case of Online Discussion Forums. *New Media & Society*, 9(5), pp. 849-869

Yin, Robert K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks; London: Sage